Pr. Prof. Dr. Adrian GABOR

Biserica Ortodoxă Română şi regimul comunist (1945-1964)

— O imagine a relaţiilor Stat-Biserică -

Bucureşti, 2006-2007

Introducere

Relaţiile dintre Biserică şi Stat au prezentat de-a lungul timpului, şi încă mai prezintă, un interes deosebit pentru Istoricii Bisericii Universale, cu atât mai mult cu cât, de cele mai multe ori, reprezentanţii puterii temporare au căutat să-şi subordoneze Biserica, în vederea realizării unor interese trecătoare şi mai mult egoiste şi de grup, iar nu în interesul umanităţii.

Anii '50-'60 ai sec. XX au fost dominaţi în cercetare de tema *relaţiilor dintre Biserică şi Stat,* fapt datorat, în parte, implicării unor factori de răspundere din structurile religioase internaţionale în conflictul celui de-al doilea război mondial.

Căderea *cortinei de fier* a făcut ca şi *raporturile dintre Biserică şi statele comuniste*[1], sau în curs de comunizare, să fie studiate, în contextul special al regimurilor totalitare[2] comuniste. Există totuşi diferenţe majore, de la zonă la zonă, de la Stat la Stat, şi chiar de la Biserică la Biserică, fie ea Romano-catolică, Ortodoxă, Protestantă sau Greco-catolică. Aceste particularităţi se datorează oamenilor intraţi în joc şi caracterelor acestora, strategiilor politice operate de fiecare regim politic din statele fostei *axe sovietice*[3].

Michel Shafir, crainic în anii comunismului la *Europa Liberă,* afirma că există o deosebire fundamentală între *Biserica Romano-catolică din Polonia* şi *Biserica Ortodoxă Română,* şi anume prin faptul că cea din urmă a devenit o unealtă în mâna autorităţilor comuniste[4].

---

[1] În privinţa relaţiilor dintre Biserică şi puterea comunistă, anterior şi post căderii cortinei de fier, menţionăm: Patrick MICHEL, *La société retrouvée. Politique et religion dans l'Europe soviétisée,* Paris; Fayard, 1988; Idem, *Les religions à l'Est,* Paris, Les Editions du Cerf, 1992; Idem, *politique et religion. La grand mutation,* Paris, Albin Michel, 1991; Pedro RAMET, *Cross and Comissar. The Politics of religion in Eastern Europe and the USSR,* Bloomington-Indianopolis, Indiana University Press, 1987; Idem, *Eastern Christianity and Politics in the XX-th Century,* Durham NC, Duke University Press, 1988.

[2] Sunt şi alte regimuri totalitare, necomuniste, care-şi domină factorii religioşi din perspectivă neatee.

[3] Vezi o analiză a acestor aspecte la Alina-Tudor PAVELESCU, *Studiu introductiv* la volumul: *Dudu Velicu. Biserica ortodoxă în perioada sovietizării României. Însemnări zilnice I. 1945-1947,* Arhivele naţionale ale României, Bucureşti, 2004, p. I-VIII.

[4] Michel SHAFIR, *Romania. Politics, Economics and Society: Political Stagnation and*

Lipsa unor mişcări de protest, precum cele din Ungaria sau Polonia, a contribuit la naşterea unor *stereotipuri,* privind o aşa-numită *pasivitate nativă* a românilor. S-a subliniat de curând că: „inexistenţa unei opoziţii în România comunistă a fost explicată prin influenţa preponderentă a Ortodoxiei asupra culturii politice. Cu alte cuvinte, Ortodoxia, spre deosebire de catolicism sau de protestantismul tradiţional, ar încuraja atitudinile pasive, ceea ce ar putea explica lipsa unei mişcări de opoziţie în România comunistă"5.

Cu privire la această *lipsă de rezistenţă,* chiar români, precum Daniel Barbu, erau convinşi că: „Bisericii româneşti nu i-a fost dat să traverseze modernitatea în opoziţie cu Statul, ci s-a lăsat plămădită de acesta. Mai întâi Statul liberal i-a dăruit autocefalia, unitatea prin Patriarhie şi dominaţia asupra celorlalte confesiuni. Mai târziu, Statul totalitar a scutit-o de concurenţa – periculoasă, întrucât se desfăşoară chiar pe terenul meritelor naţionale – Bisericii Greco-catolice şi i-a garantat securitatea în schimbul unei retrageri parţiale din sfera publică"6.

În acest sens, regimul comunist, instaurat la 6 martie 1945, considera, potrivit modelului sovietic, că *asumarea controlului Bisericii va putea mobiliza poporul spre culmile realizărilor socialiste*. Pericolul unui astfel de control a fost prevestit de mari valori şi personalităţi ale Bisericii Ortodoxe Române, precum: Mitropolitul Nicolae Bălan, Teodor M. Popescu, Ioan Gh. Savin.

S-a evidenţiat adesea, mai ales în conferinţele ţinute la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Bucureşti, şi nu numai, de către fostul profesor de Teologie, T. M. Popescu, că *modelul sovietic* este al unui *Stat persecutor,* cu repercusiuni mai periculoase decât *regimul politic al lui Nero*. Persecuţiile din perioada primelor secole creştine ar fi avut o intensitate redusă în raport cu ceea ce se întâmpla în Uniunea

---

Simulated Change, London, Frances Pinter Publischers, 1985, p. 152 la Dragoş PETRESCU, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist: o abordare instituţională,* în volumul *Teologie şi Politică de la Sfinţii Părinţi la Europa unită,* coordonat de Miruna Tătaru-Cazaban, Editura *Anastasia,* Bucureşti, 2004, p. 200.

5 Dragoş PETRESCU, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist: o abordare instituţională,* în volumul *Teologie şi Politică de la Sfinţii Părinţi la Europa unită,* coordonat de Miruna Tătaru-Cazaban, Editura *Anastasia,* Bucureşti, 2004, p. 199.

6 Daniel BARBU, *Şapte teme de politică românească,* Editura *Antet,* Bucureşti, 1997, pp. 121-122 la Dragoş PETRESCU, *op. cit*., p. 200, nota 13.

Sovietică sau în ţările sale satelit: Albania şi Bulgaria.

Schimbările din viaţa socială şi politică a României, datorate presiunilor sovietice şi lipsei de ataşament ale celorlalte state care au manifestat o anume distanţare faţă de ţara noastră înaintea înţelegerii de la Ialta, au creat ideea transformării Bisericii Ortodoxe Române într-un „instrument docil la dispoziţia puterii comuniste" şi au creat premiza „schimbării în profunzime a structurii şi componenţei înaltei ierarhii a Bisericii noastre"7. Clerul şi ierarhii au început să fie divizaţi în grupări definite de colaborarea sau necolaborarea cu puterea politică.

Cominterniştii, ajunşi la putere în România, căutau deseori oameni care să le facă jocul. Cum oportunişti se găseau pretutindeni,fapt întâmplat în toată istoria Poporului Român, deznădejdea nu şi-a găsit locul între membrii noii puteri politice. În acest sens, mulţi preoţi legionari sau membri ai diverselor partide politice se înrolau cu abnegaţie în rândurile Partidului Comunist, direct sau prin intermediul diverselor *organizaţii sindicale* sau *culturale,* ferm slujitoare *diavolului roşu*. Sunt cunoscuţi o serie de astfel de slujitori: Ioan Vască, Stan Dimancea, Constantin Burducea, Valerian Zaharia, Alexandru Ionescu etc.

Biserica Ortodoxă Română a rezistat în pofida acestor realităţi, datorită fiinţei sale sacramentale, prin marii duhovnici, unici în Ortodoxie şi neîntâlniţi în celelalte confesiuni creştine.

Stadiul cercetărilor

Relaţiile dintre Biserica Ortodoxă Română şi puterea comunistă în perioada anilor 1945-1965, au fost analizate şi prezentate atât realist şi obiectiv8 cât şi defavorabil9 Bisericii neamului.

---

7 Alina-Tudor PAVELESCU, *Studiu introductiv...*, p. X.

8 Vezi materialele publicate ca urmare a unor iniţiative civice, precum *Memorialul Sighet, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului*: ***, *Biserica întemniţată. România 1944-1989,* Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 1998, 461 p. şi ediţia în limba engleză, Bucureşti, 1999, 415 p.; sau particulare: Gheorghe DRĂGULIN, *Victimele puşcăriilor comuniste şi ale revoluţiei în atenţia aghiografului contemporan,* în *BOR,* an CIX (1991), nr. 1-3, p. 91-98; *Idem, Vieţi şi biserici întemniţate,* în *BOR,* an CX (1992), nr. 1-3, p. 57-58; Nicolae HURJUI, *Ortodocşi*

Un belgian, Olivier GILLET10, actualmente cercetător la *Institutul de Studiu al religiilor şi al laicităţii* al Universităţii Libere din Bruxelles, a realizat o teză de doctorat pe care a susţinut-o la această universitate în anul 1995, cu titlul: *L'Eglise orthodoxe et l'Etat communiste roumain (1948-1989). Etude de l'idéologie de l'Eglise orthodoxe: entre traditions byzantines et national-communisme*, după finalizarea unei documentări de câţiva ani la Cluj şi Bucureşti11.

Peste câţiva ani, în mai 2001, înainte ca baroneasa Emma Nicolson să-şi prezinte *Raportul privind România,* a fost publicată, la

---

români victime ale închisorilor comuniste, *BOR,* an CIX (1991), nr. 10-12, p. 123-134; Vasile VASILACHI, *Rugul aprins. Cercul literar - cultural de la Mănăstirea Antim din Bucureşti,* în *Calendarul Credinţa* (*The Faith*), Detroit, 1992, p. 66-71; Nicolae GREBENEA, *Întâlnire cu distinsul arhimandrit Ilie Cleopa,* în *Telegraful Român,* anul 140, 1992, nr. 25-26, 1 iulie, p. 3; Gheorghe POPESCU-VÂLCEA, *Cuvinte din temniţă,* Editura IBMBOR, Bucureşti, 1993; Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* Chişinău, 1994; Mihai RĂDULESCU, *Rugul aprins. Duhovnicii Ortodoxiei în ghearele comuniste,* Editura Ramida, Bucureşti, 1993; *Idem, Martiriul Bisericii Ortodoxe Române,* Editura Ramida, Bucureşti, 1994; ***, *Mărturisitori de după gratii. Slujitori ai Bisericii în temniţele comuniste,* Editura Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, Cluj, 1996; †IRINEU Slătineanul, Mihai RĂDULESCU, *Preoţi în cătuşe,* Editura Ramida, Bucureşti, 1997; *Idem, „Rugul aprins" de la Mănăstirea Antim la Aiud,* Editura Ramida, Bucureşti, 1998; Dumitru STĂNILOAE, *Prigonirea Bisericii Ortodoxe strămoşeşti sub comunism,* în *Vestitorul Ortodoxiei Româneşti,* anul I (1990), nr. 3, p. 1-3; *Idem, Témoignage. La persécution de l'Eglise Orthodoxe Roumaine sous le régime communiste,* în *Nouvelles de l'Eglise Orthodoxe Roumaine,* an XX (1990), p. 8-11; Vasile MANEA, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste,* Editura Patmos, 2000; vezi şi ediţia a II-a, revăzută şi îmbunătăţită, Editura Patmos, 2001; Ionel ENE, Silviu Mihai IVAN, *Jertfă în spaţiul mioritic,* Focşani, Editura..., 2001.

9 Vezi Olivier GILLET, *Religie şi naţionalism. Ideologia Bisericii Ortodoxe Române sub regimul comunist,* Bucureşti, 2001; vezi şi ediţia în limba franceză publicată la editura Université de Bruxelles, 1997. Cartea acuză o înţelegere între Biserica neamului românesc şi regimul trecător comunist, aducând argumente din tradiţia bizantină, acreditând ideea existenţei unei doctrine de supunere. Biserica nu a formulat niciodată o doctrină în această privinţă, relaţiile dintre Biserică şi puterea politică fiind conduse de principiile stabilite pe baze scripturistice şi patristice.

10 Doctor în istorie şi licenţiat în filozofie şi litere (drama doctorilor în afara specialităţii lor). A mai publicat *Balcanii. Religii şi naţionalism (2001),* studii şi articole despre lumea ortodoxă din Balcani, deşi o cunoaşte ca turist! În prezent ţine un curs pe tema *Religie şi societate în lumea ortodoxă contemporană*!

11 Un rezumat al acestei lucrări a fost publicat la Bruxel, în anul 1997, (cu puţin înainte de a se discuta la forurile europene aderarea României la structurile nord-atlantice şi europene).

editura Compania (condusă de doamna Adina Kenereş), o traducere cu un titlu provocator: *Religie şi naţionalism. Ideologia Bisericii Ortodoxe Române sub regimul comunist*12.

Deşi, nu îi putem imputa autorului lipsa de onestitate, totuşi lipsa de obiectivitate a sa constituie principala carenţă a cărţii. Şi aceasta datorită unei documentări precare şi unei canalizări a autorului, de către persoane „bine intenţionate", spre o anumită bibliografie, de unde a tras numai anumite concluzii, pe care suntem obligaţi să le criticăm mai jos.

În această lucrare este identificată în mod eronat *învăţătura Bisericii Ortodoxe,* ca şi a oricărei alte confesiuni creştine, cu *ideologia*13, care, manifestând un spirit egoist, este proprie unor *partide politice* sau *grupuri sociale* doritoare de obţinerea unei puteri politice temporare. La un alt nivel, de exemplu, nu este nepermisă şi este eronată identificarea *Eticii,* proprie laicităţii, cu *Morala* caracteristică Evangheliei Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Autorul avansează apoi, deliberat, o altă idee falsă, anume că *Biserica a slujit puterea ateisto-comunistă,* în dauna credincioşilor ei, sau în dauna altor culte religioase. Acest fapt este dat de utilizarea numai a unor anumite „documente oficiale", a unor texte de legi şi periodice ale Bisericii Ortodoxe Române – unde „de complezenţă" erau scrise mici articole şi editoriale pentru a acoperi mai apoi publicarea de studii de mare valoare teologică, adevărate unicate în lumea ortodoxă –, şi care nu reprezintă izvoare pertinente pentru o lucrare

---

12 Lucrarea a fost „lansată" la „Colegiul Noua Europă", condus de domnul Andrei Pleşu, la o masă rotundă organizară de domnii Ovidiu BOZGAN şi Adrian CIOROIANU, pe data de 11 mai 2001, la care a participat şi semnatarul acestor rânduri. Este bine de precizat că majoritatea vorbitorilor de bună credinţă au criticat lucrarea, modul ei de abordare dar şi sărăcia informaţiilor. Ulterior, autorul a fost prezent în România, şi a dat o serie de declaraţii de presă, unor „profesionişti catalani", a se vedea *Biserică şi stat, legături periculoase,* în *Evenimentul Zilei,* sâmbătă, 26 mai 2001, p. 11. „Motivul pentru care autorul a ales *România, ca subiect de tratare,* a fost de natură lingvistică!...", semnalează „autorul catalan".

13 Precizăm că *Ortodoxiei* nu îi este caracteristică vreo „ideologie". A se vedea în acest sens pr. prof. dr. Ioan SAUCA, Institutul Ecumenic Bossey, *Ortodoxia poate deveni ideologie când va afirma că numai ortodocşii vor ajunge în ceruri,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* anul XII, nr. 251-252, 1 august 2000, p. 4-5 şi în *Ortodoxia,* LI, nr. 1-2, 2001, p. 17-25.

care are pretenţia de a fi utilizată ca reper pentru viitorul cercetărilor în acest domeniu. Chiar autorul recunoaşte că numai analizarea (deschiderea) Arhivelor fostei Securităţi: „va permite tinerelor generaţii de istorici să cerceteze epoca întunecată a Comunismului".

Am putea completa, că numai decantarea în timp a faptelor, vorbelor, informaţiilor lăsate de martorii acelor timpuri, numai analizarea tuturor documentelor aparţinând serviciilor de spionaj locale, răsăritene şi apusene, vor putea creiona adevărata faţă a lucrurilor şi slujirea Bisericii de către toţi cei ce au trudit la misiunea creştină a acelor vremuri.

De la bun început, se vede dorinţa voită a cărţii domnului Olivier Gillet de a nu aminti de marile jertfe ale *clerului* ortodox14, ca de altfel şi ale celorlalte culte (când mii de preoţi şi numeroşi episcopi: greco-catolici, catolici şi protestanţi erau închişi, unii dintre aceştia şi murind în închisorile comuniste ca martiri, cei ortodocşi erau deopotrivă scoşi din scaune, torturaţi, umiliţi şi batjocoriţi). Niciun cuvânt despre acestea, deşi, atât prin lucrările consultate cât şi prin emisiunile posturilor de televiziune naţionale sau particulare urmărite în timpul şederii sale „la documentare în România", autorul ar fi putut afla foarte

---

14 Vezi materialele publicate ca urmare a unor iniţiative civice, precum *Memorialul Sighet, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului,* a unor *Institute de istorie* plasate sub egida *Academiei Române*: Pr. asist dr. Gh. DRĂGULIN, *Victimele puşcăriilor comuniste şi ale revoluţiei în atenţia aghiografului contemporan,* în BOR, CIX, nr. 1-3, 1991, p. 91-98; Pr. drd. Nicolae HURJUI, *Ortodocşi români victime ale închisorilor comuniste, BOR,* CIX, nr. 10-12, 1991, p. 123-134; Pr. dr. Pr. Prof. Dr. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* Chişinău, 1994; Mihai RĂDULESCU: *Rugul aprins. Duhovnicii Ortodoxiei în ghearele comuniste,* Editura Ramida, Bucureşti, 1993; Idem, *Martiriul Bisericii Ortodoxe Române,* Editura Ramida, Bucureşti, 1994; ***, *Mărturisitori de după gratii. Slujitori ai Bisericii în temniţele comuniste,* Editura Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, Cluj, 1996; Mihai RĂDULESCU, †IRINEU Slătineanul, *Preoţi în cătuşe,* Editura Ramida, Bucureşti, 1997; ***, *Biserica întemniţată. România 1944-1989, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului,* Bucureşti, 1998, 461 p. şi ediţia în limba engleză, Bucureşti, 1999, 415 p.; Pr. Prof. Dr. Dumitru STĂNILOAE, *Prigonirea Bisericii Ortodoxe strămoşeşti sub comunism,* în *Vestitorul Ortodoxiei Româneşti,* anul I (1990), nr. 3, p. 1-3 ; Idem, *Témoignage. La persécution de l'Eglise Orthodoxe Roumaine sous le régime communiste, în Nouvelles de l'Eglise Orthodoxe Roumaine,* XX, 1990, p. 8-11; Vasile MANEA, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste,* Editura Patmos, 2000; vezi şi ediţia a II-a, revăzută şi îmbunătăţită, Editura Patmos, 2001; ENE Ionel, IVAN Silviu Mihai, *Jertfă în spaţiul mioritic,* Editura..., Focşani, 2001.

multe. Autorul ignoră propriu-zis faptul că sute de preoţi şi călugări au fost implicaţi în rezistenţa anticomunistă din munţi, unii dintre ei devenind sfătuitori şi duhovnici ai celor din Rezistenţă15.

Cartea acuză existenţa unui pact între *Biserica neamului* şi *regimul comunist trecător,* aducând argumente din tradiţia bizantină prin acreditarea ideii existenţei unei doctrine de supunere. Trebuie ştiut însă faptul că Biserica nu a formulat niciodată o doctrină în această privinţă, relaţiile dintre ea şi puterea politică fiind conduse de principiile scripturistice şi patristice. Această carte încearcă, aşa cum susţin şi alţi cercetători preocupaţi de aspectele raportului Biserică-Stat în perioada amintită, „să demonstreze, dincolo de colaboraţionismul individual al unor ierarhi, o slăbiciune structurală a Bisericii Ortodoxe, incapabilă de transformări şi de promovarea valorilor democratice”16.

Prin înfiinţarea *Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii* (CNSAS) şi constituirea în cadrul acestuia a unui *Serviciu Cercetare* au început să fie scoase la lumină documente, care treptat încep să redea adevărata imagine – cu totul alta decât cea promovată de autorul nostru de mai sus –, a Bisericii Ortodoxe Române în timpul regimului comunist. O serie de tineri cercetători au analizat şi publicat

---

15 Vezi Constantin Voicescu, *Oameni ai Bisericii în rezistenţa anticomunistă din munţii şi codrii României,* în *Analele Sighet,* vol. 2: *Instaurarea comunismului între rezistenţă şi represiune,* 1995, p. 279-294; Mihai Timaru, *Lupta de rezistenţă anticomunistă în munţii Vrancei,* în *Analele Sighet,* vol. 2, p. 327-333; Bartolomeu Valeriu Anania, *Una din formele exilului. Starea de fugar,* în *Ibidem,* p. 402-405; Mihai Caitar, *Rezistenţa şi lupta oamenilor Bisericii din exilul românesc în Europa de Vest împotriva regimului comunist din România,* în *Ibidem,* vol. 2, p. 480-488; Eugen Popa, Atitudinea Bisericii faţă de comunism, în Analele Sighet, vol. 5, p. 353- 357; Ştefan Iloaie, *Slujitori ai Bisericii Ortodoxe în temniţele comuniste sau despre cum poate suferi o majoritate,* în *Analele Sighet,* vol. 7, *Anii 1949-1953. Mecanismele terorii,* 1999, p. 92-94; Iustin Marchiş, *Ajunul Sfintei Maria din 1952 pentru preoţii ortodocşi,* în *Ibidem,* p. 95-98; Liviu Mărgineanu, *Arestarea şi lichidarea grupurilor anticomuniste din jurul preotului Dumitru Matei,* în *Ibidem,* p. 380-386; Cristian Vasile, *Autorităţile comuniste şi problema mânăstirilor ortodoxe în anii 1950,* în *Analele Sighet,* vol. 8: *Anii 1954-1960. Fluxurile şi refluxurile stalinismului, Fundaţia Acad. Civică,* 2000, p. 179-189 şi *România Liberă - Aldine,* anul IV, nr. 224, sâmbătă 22 iulie 2000, p. 2-3; Eugen Toma, *Un moment de neuitat al terorii ateiste: Condamnarea grupului „Rugului Aprins”,* în *Ibidem*, p. 364-368.

16 George ENACHE, Adrian Nicolae PETCU, *Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură,* în vol. *Totalitarism şi rezistenţă*..., p. 108.

până la această dată studii valoroase şi imparţiale. Între aceştia amintim în special pe Adrian-Nicolae Petcu17 şi George Enache18. George Enache a şi publicat o parte a acestor rodnice cercetări în volumul: *Ortodoxie şi Putere politică în România contemporană19*.

După evenimentele din decembrie 1989, în România aveau să

---

17 Adrian Nicolae PETCU, *Chestiunea monahală în RPR,* în Buletin CNSAS, nr. 1, din *Dosarele Istoriei,* an VII (2002), nr. 10 (74), p. 55-58; Idem, *Cum a murit Părintele Daniil [Sandu Tudor],* în *Rost, revistă naţională editată de Asociaţia Romfest XXI,* an I, nr. 6, august 2003, p. 7-8; Idem, *Epistolar monahal: Pr. Ilie Cleopa către Pr. Arsenie Boca,* în *Rost,* an I, nr. 2, aprilie 2003, p. 33-35; Idem, *Morţii de la Winnitza,* în CNSAS, *Arhivele Securităţii,* vol. I, Bucureşti, Editura Pro Historia, 2002, p. 203-218; Idem, *Ortodocşii şi uniţii în viziunea unui informator al Securităţii,* în *Dosarele Istoriei,* an VIII (2003), nr. 9 (85), p. 29-35; Idem, *1989. Sărbătoarea Paştilor în atenţia Securităţii,* în *Dosarele Istoriei,* an VIII (2003), nr. 7 (83), p. 58-63; Idem, *Biserica Ortodoxă Română în timpul Patriarhului Justinian,* în *Dosarele Istoriei,* an VII (2002), nr, 11 (75), p. 38-48; Idem, *Profesorul Teodor M. Popescu şi regimul comunist,* în CNSAS, *Arhivele Securităţii,* vol. I, Bucureşti, Editura Pro Historia, 2002, p. 80-96; Idem, *Părintele Gherasim Iscu pe frontul anticomunist,* în *Rost, manifest românesc,* an I, nr. 7, septembrie 2003, p. 29-31; Idem, *Un model: Părintele Arsenie Boca,* în *Rost, manifest românesc,* an II, nr. 20, octombrie 2004, p. 48-56; George ENACHE, *Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură,* în CNSAS, *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune. Studii,* Bucureşti, 2001, p. 108-136; Idem, GABOR, Adrian, *Biserica Ortodoxă Română şi puterea comunistă în timpul Patriarhului Justinian,* în *Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii Bucureşti,* an II (2002), Bucureşti, 2003, p. 93-154.

18 George ENACHE, *Daniil Sandu Tudor - pagini din dosarul de anchetă 113.668,* în CNSAS, *Arhivele Securităţii,* vol. I, Bucureşti, Editura Pro Historia, 2002, p. 169-202; Idem, *Părintele Daniil Sandu Tudor, un sfânt al Gulagului românesc,* în *Rost,* an I, nr. 6, august 2003, p. 2-6. George ENACHE, *Arestarea şi condamnarea lui Dumitru Stăniloae,* în *Rost, manifest românesc,* an I, nr. 9, noiembrie 2003, p. 4-7; Idem, *Episcopul-martir Nicolae Popovici sau despre curajul de a rosti,* în *Rost, manifest românesc,* an I, nr. 5, iunie 2003, p. 21-23 ; Idem, *Ilarion Felea,* în CNSAS, *Arhivele Securităţii,* vol. I, Bucureşti, Editura Pro Historia, 2002, p. 97-101; Idem, *Puterea politică şi Biserica Ortodoxă Română. Consideraţii istorice,* în *Rost, manifest românesc,* an I, nr. 8, octombrie 2003, p. 25-30; nr. 9, noiembrie 2003, p. 27-32; Idem, *Rugul Aprins,* în *Dosarele Istoriei,* an VII (2002), nr. 11 (75), p. 49-57; Idem, *Statul şi Biserica Ortodoxă Română în anii „democraţiei populare",* în *Dosarele Istoriei,* an VIII (2003), nr. 9 (85), p. 11-21; Adrian Nicolae PETCU, *Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură,* în CNSAS, *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune. Studii,* Bucureşti, 2001, p. 108-136; ***, *Episcopul martir Grigore Leu,* în *Magazin Istoric,* an XXVIII (1994), nr. 7, p. 53-54.

19 Editura *Nemira,* Bucureşti, 2005, 589 p.

apară o serie de *articole* şi *studii* privitoare la Biserica Ortodoxă Română în timpul regimului comunist. Evident că multe din acestea atacau înverşunat *principala instituţie (religioasă) a poporului român,* acuzând-o că încă de la instituirea puterii comuniste a colaborat cu exponenţii ideologiei politice impuse de la Moscova.

Însă, aceste studii şi articole au folosit, în cea mai mare parte, drept sursă fie *memorialistica greco-catolică* – afectată de momentul 1948 –, fie *presa din exil,* care în toţi aceşti ani a prezentat imaginea unei Biserici chipurile vândută *„diavolului roşu",* a unei Biserici care ar fi conlucrat cu Statul comunist împotriva propriului popor şi a propriilor credincioşi. Această mentalitate avea să se impună în anii '90, construindu-se astfel o istoriografie bogată dar de cele mai multe ori contradictorie şi neadevărată.

Deschiderea însă şi cercetarea unei părţi din arhiva *Serviciului Român de Informaţii* a dus la constatarea faptului că o serie de aspecte au fost prezentate tendenţios, fapt care a impus într-o anumită măsură schimbarea mai vechilor păreri tendenţioase şi neacoperite documentar.

S-a dovedit – şi acest lucru îl avem demonstrat în articolele semnate de Constantin Aioanei, Frusinica Moraru[20], Cristian Troncotă[21] şi Cristian Vasile[22] –, că mănăstirile ortodoxe în anii '50 au fost urmărite sistematic, ca mai apoi să fie prigonite şi multe din ele închise printr-un decret aplicat de puterea comunistă. S-a constatat, prin intervenţiile Cristinei Păiuşan, că *„politica de colaboraţionism",* consacrată în istoriografia imediat post-decembristă, avea alte implicaţii şi manifestări, doar faţada exprimând colaborarea BOR cu PCR[23].

De asemenea, s-a dezvăluit, prin lucrările lui Ilie Manole[24] şi

---

[20] Constantin AIOANEI, Frusinica MORARU, „*Biserica Ortodoxă Română în luptă cu „diavolul roşu",* în *MB,* an XII (2001), nr. 1-3, p. 89-99.

[21] Constantin TRONCOTĂ, Constantin AIOANEI, *„Desfiinţaţi mănăstirile"- un ordin care nu a mai sosit,* în *Magazin Istoric,* an XXXII (1998), nr. 8 (377), p. 29-32.

[22] Cristian VASILE, *Autorităţile comuniste şi problema mânăstirilor ortodoxe în anii 1950,* în *Analele Sighet,* vol. VIII, Fundaţia Acad. Civică, 2000, p. 179-189 şi *România Liberă - Aldine,* anul IV, nr. 224, sâmbătă 22 iulie 2000, p. 2-3.

[23] Cristina PĂIUŞAN, *Politica patriarhilor României şi „colabo-raţionismul" cu organele Statului,* în *Analele Sighet,* vol. VII, 1999, p. 111-117.

[24] Ilie MANOLE, *Clerul militar între pastoraţie, înregimentare şi desfiinţare (1944-1948),* în *Ibidem,* vol. III, 1996, p. 268-284.

Aurel Pentelescu25, cum *clerul militar* – în urma politizării şi decapitării Armatei Române – a fost desfiinţat în mod samavolnic, iar prin cercetările lui Liviu Grigorescu s-a dovedit că Biserica a reprezentat un obstacol major în sovietizarea României26.

Deosebit de importantă este valoroasa *culegere de documente,* referitoare la istoria BOR în timpul regimului comunist, din care deocamdată a apărut doar primul volum publicat de Cristina Păiuşan şi Radu Ciuceanu, ambii de la *Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului*27. Până la apariţia unui alt tom de documente, acesta rămâne etalon în studiul istoriei BOR în perioada amintită mai sus şi, de ce nu, punctul de plecare pentru multe studiile care vor fi scrise de acum înainte.

Radu Ciuceanu constata în *Cuvântul înainte* al volumului că: „ prezenţa activă pe frontul antibolşevic a preoţilor ortodocşi (dintre care aproape 2000 au fost închişi şi martirizaţi la minele de plumb şi uraniu şi la Canal), unii chiar stareţi de mănăstiri implicaţi în rezistenţa armată, a oferit pe de o parte conducerii M.A.I. prilejul fericit în demascarea şi condamnarea unei Biserici ostile şi, mai mult chiar, duşmană regimului popular proaspăt instalat. De altfel, într-unul dintre rapoartele secrete se consemna că «în actuala situaţie Partidul nu se poate lipsi de bunăvoinţa Patriarhului»... Dar rapoartele foştilor securişti se concentrau nu numai asupra arhiereilor în scaun cum ar fi fost Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului, sau Nicolae Colan, episcop al Clujului, ci şi asupra acelora care urmau să fie întronizaţi”28.

Cristina Păiuşan semnalează în *Studiul introductiv* al aceluiaşi volum faptul că: „De la bun început, în relaţia dintre Direcţia generală a Securităţii Poporului şi reprezentanţii Bisericii Ortodoxe Române s-a pornit de la premisa culpabilităţii acesteia ca instituţie mistico-religioasă, a ierarhilor, a preoţilor şi a călugărilor care întreţineau în masa oamenilor simpli o atmosferă mistică şi plină de superstiţii şi o

---

25 Aurel PENTELESCU, *Episcopia Armatei sub presiunea eveni-mentelor politice din anul 1946,* în *Ibidem,* p. 285-293.

26 Liviu GRIGORESCU, *Politica de laicizare a slujitorilor Bisericii şi a credincioşilor,* în *Ibidem,* vol. VII, 1999, p. 99-110.

27 Cristina PĂIUŞAN, Radu CIUCEANU, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist,* vol. I (1945-1958), Bucureşti, 2001.

28 Radu CIUCEANU, *Cuvânt înainte,* la volumul *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist...,* p. 15.

încurajare a elementelor subversive ascunse sub haina monahală”29.

Mai nou, Alina Tudor-Pavelescu a publicat o parte din jurnalul personal30, în care sunt cuprinse notele zilnice (din perioada 1 aprilie 1945-31 decembrie 1947) ale lui Dudu Velicu, interesant personaj teologic al perioadei interbelice, antonesciene şi comuniste. În *Studiul introductiv* editoarea, analizând parte din aceste notiţe zilnice scrise de Dudu Velicu (identificat cu *sursele informative* numite de Siguranţă „Viator”, „Barbu” şi chiar „Nicu”) consemnează o serie de constatări vizând relaţiile dintre Biserica Ortodoxă Română şi noua structură politică: „Clerul şi ierahii Bisericii sunt divizaţi în privinţa atitudinii ce trebuie adoptată faţă de reprezentanţii puterii temporare. O parte a acestora aleg colaborarea cu noile autorităţi, colaborare menită să le faciliteze accesul către poziţii de conducere în cadrul ierarhiei ortodoxe. Ei se vor regăsi în primele rânduri ale ofensivei autorităţilor comuniste vizând obţinerea sprijinului clerului şi ierarhilor Bisericii Ortodoxe pentru politica Partidului Comunist. Uniunea Preoţilor Democraţi, Secţiunea religioasă a ARLUS, manifestările de genul Congresului general al preoţilor din 1945, celelalte evenimente... Sunt tot atâtea modalităţi vizibile de structurare a acestei strategii politice. Dincolo de acestea, în culise, între Patriarhia Română şi puterea politică se duce o luptă surdă, prima făcând eforturi pentru păstrarea autonomiei sale şi pentru conservarea poziţiilor deţinute în societatea românească, a doua vizând obţinerea unui control cât mai solid şi a susţinerii clerului şi ierarhiei ortodoxe pentru regimul de tip sovietic. Dosarul relaţiilor dintre cele două instituţii cuprinde puncte de

---

29 Cristina PĂIUŞAN, Studiu introductiv la vol. *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist...*, p. 17.

30 *Dudu Velicu. Biserica Ortodoxă în perioada sovietizării României. Însemnări zilnice I. 1945-1947*, Arhivele naţionale ale României, Bucureşti, 2004, 315 p. Absolvent al Seminarului Teologic „Nifon Mitropolitul” şi al Facultăţii de Teologie din Varşovia, bursier al Patriarhiei Române la Facultatea de Teologie Romano-catolică din Strasbourg, Dudu Velicu (1905-1977) devine secretarul personal al patriarhului Miron Cristea (1936-1938); funcţionar la Secţia de cenzură Externă, detaşat de la Marele Stat Major (1941-1943); şef de cabinet al Directorului Serviciului Special de Informaţii (1943-23 august 1944) dar va fi marginalizat şi supravegheat în timpul regimului comunist. Notele sale sunt grupate în mai multe caiete, sub titlul „Cronica vieţii bisericeşti” şi păstrate la Arhivele Naţionale ale României, în fondul personal „Dudu Velicu”. Aşa cum precizează şi editoarea Alina Tudor-Pavelescu, el va fi întâlnit în calitate de deţinut şi în lagărul de la Bragadiru, în cursul anului 1951.

divergenţă fundamentală, dar şi domenii în care o identitate de interese şi de cooperare viitoare sunt deja vizibile"31.

Este prima cercetătoare, care, utilizând un fond arhivistic de primă importanţă, ia în calcul o eventuală strategie a Bisericii în raporturile cu puterea comunistă: „Poziţia clerului ortodox, pe care o întâlnim cu aceleaşi caracteristici şi la nivelul înalţilor săi ierarhi şi care este, de altfel, transpusă şi în strategia acţională a Bisericii, în raporturile sale cu puterea temporală, porneşte de la convingerea că regimul politic comunist reprezintă doar un fenomen trecător, că Biserica are datoria de a realiza coabitarea cu acesta din urmă, în vederea prezervării prezenţei sale în viaţa societăţii şi în aşteptarea revenirii la normalitate. În acest context, rezistenţa ierarhiei ortodoxe la comunizare urmăreşte evitarea unei poziţionări concurenţiale sau deschis conflictuale, având mai degrabă rolul de a contracara şi limita efectele acţiunii puterii politice, decât pe acela de a deschide un conflict potenţial iremediabil cu aceasta"32.

Numai printr-o cercetare interdisciplinară, neuitând întrepătrunderea factorului teologic cu cel istoric, se pot dezvălui adevăratele mecanisme şi metode ale regimului totalitar care s-au exercitat asupra BOR. Un prim studiu rezultat din cercetarea unor materiale diferite, a putut arăta câteva aspecte care au afectat activitatea misionară a Bisericii33. S-a văzut că este nevoie de un efort considerabil pentru culegerea, catalogarea şi analizarea tuturor surselor care indică şi explică atitudinea, în cele mai diverse forme, a slujitorilor lui Dumnezeu faţă de *puterea răului*.

Fundaţia Konrad Adenauer şi parohia Stavropoleos au organizat, în octombrie 2003, un seminar privind prolema relaţiilor dintre Biserică şi Stat, intitulat sugestiv *Teologie şi Politică,* seminar materializat prin publicarea comunicărilor în volumul: *Teologie şi Politică de la Sfinţii Părinţi la Europa Unită,* publicat de *Editura Anastasia*. Coordonarea volumului a fost realizată de doamna Miruna Tătaru-Cazaban. În capitolul dedicat Bisericii în timpul prigoanei comuniste, un studiu semnat de domnul Dragoş Petrescu afirmă că:

---

31 Alina-Tudor PAVELESCU, *Studiu introductiv...,* p. X.

32 *Ibidem,* p. XI.

33 Vezi în CNSAS, *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune. Studii,* Bucureşti, 2001, p. 108-136.

„privită ca o organizaţie religioasă, Biserica este nevoită să adopte diverse strategii care să permită să îşi desfăşoare activitatea şi să îşi atingă scopurile. Cu alte cuvinte, Biserica se confruntă cu anumite «nevoi instituţionale». Plecând de la nivelul propus de Pedro Ramet34, se poate afirma că există patru factori care determină nevoile instituţionale ale unei organizaţii religioase35... În cazul României, cei patru factori menţionaţi au condus la afirmarea constantă a fidelităţii Bisericii faţă de Stat. În acelaşi timp, această supunere a Bisericii faţă de Statul totalitar a condus la alienarea unui număr mare de credincioşi ortodocşi şi la migrarea acestora către cultele neo-protestante".

Cristian Vasile, tânăr cercetător al *Institutului de istorie Nicolae Iorga* din Bucureşti, a publicat mai multe studii şi lucrări, cu specială privire asupra relaţiilor dintre Statul comunist şi „Bisericile" din România36. El apreciază, în acest context, că: „totuşi, apelul la publicaţiile eparhiale, memorialistică sau alte surse nu a înlăturat riscul apariţiei în studiile de specialitate a unor grave erori materiale şi de interpretare. (Trebuie precizat că cercetătorul nu se loveşte doar de serioase probleme de interpretare, ci şi de chestiuni de identificare: uneori, efectiv, nu ştim despre ce călugăr sau preot este vorba în anumite documente, nu ştim dacă SSI/Securitatea au transmis numele unui arhiereu ş.a.m.d.)"37.

Acelaşi cercetător precizează că „o istorie serioasă a Bisericii din România în secolul XX nu poate fi concepută fără apelul la documentele serviciilor informative şi de represiune. Totuşi,

---

34 Pedro RAMET, *Cross and Comissar. The Politics of religion in Eastern Europe and the USSR,* Bloomington-Indianopolis, Indiana University Press, 1987, p. 193 la Dragoş PETRESCU, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist: o abordare instituţională...,* p. 201.

35 Dragoş PETRESCU, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist: o abordare instituţională...,* p. 201.

36 Cristian VASILE, *Ingerinţe politice în viaţa Bisericii Ortodoxe în primii ani ai regimului comunist,* în *Teologie şi Politică. De la Sfinţii Părinţi la Europa unită,* Editura Anastasia, Bucureşti, 2004, p. 209-218; Idem, *Biserica Ortodoxă Română în primul deceniu comunist,* Editura *Curtea Veche,* Bucureşti, 2005.

37 Cristian VASILE, *Ingerinţe politice în viaţa Bisericii Ortodoxe în primii ani ai regimului comunist,* în *Teologie şi Politică. De la Sfinţii Părinţi la Europa unită,* Editura Anastasia, Bucureşti, 2004, p. 210; Idem, *Biserica Ortodoxă Română în primul deceniu comunist,* Editura *Curtea Veche,* Bucureşti, 2005, p. 7-8.

dificultăţile studiului documentelor serviciilor speciale şi de represiune (Siguranţă, Serviciul Special de Informaţii – SSI, Securitate, Jandarmerie) sunt evidente. De multe ori materialele acestor organe amestecă adevărul cu minciuna, iar cercetătorul poate valida doar în parte acurateţea datelor”38.

Abordarea superficială a legilor care au dus la subordonarea Bisericii faţă de puterea politică l-a determinat pe acelaşi cercetător să recurgă la faptul de a cerceta: „colecţia «Monitorul Oficial» din anii 1944-1949 şi a comenta pe larg prevederile legislaţiei referitoare la cultele religioase (în special legile 166/1947, 167/1947 şi legea cultelor din 1948). Totuşi, dincolo de patima şi partizanatul publicisticii bisericeşti, aceasta a influenţat, uneori în mod decisiv, direcţiile de cercetare ale istoriografiei române”39.

Situaţia Bisericii Ortodoxe Române după 1945

Utilizarea numai a izvoarelor provenind din colecţiile *BOR,* periodice sau legi, decrete, nu oferă decât o imagine incompletă a vieţii Bisericii Ortodoxe. Unii cercetători s-au pronunţat asupra veridicităţii informaţiilor provenite pe această cale, informaţii „care ascund cu consecvenţă conflictele cronice ale epocii”40.

Amestecul politicului în viaţa Bisericii au fost evidente încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În perioada interbelică tentativele de control în viaţa Bisericii nu erau efectul unui plan bine pus la punct. Constituţia din 27 martie 1938, prin articolul 8, interzicea preoţilor „de orice rit şi credinţă religioasă, a pune autoritatea lor spirituală în slujba propagandei politice, atât în locaşurile destinate cultului, cât şi în afară de ele”41.

---

38 Idem, *Biserica Ortodoxă Română în primul deceniu comunist,* Editura *Curtea Veche,* Bucureşti, 2005, p. 7-8.

39 Idem, *Biserica Ortodoxă Română în primul deceniu comunist,* Editura *Curtea Veche,* Bucureşti, 2005, p. 14.

40 George ENACHE, Adrian Nicolae PETCU, *Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură,* în vol. *Totalitarism şi rezistenţă*..., p. 108.

41 Vezi Ioan MURARU, Gheorghe IANCU, *Constituţiile române. Texte. Note. Prezentare comparativă,* ediţia a III-a, Bucureşti, Regia Autonomă „ Monitorul Oficial”, 1995, p.

După 23 august 1944, Partidul comunist şi aliaţii lui, grupaţi în noile structuri politice: Frontul Naţional Democrat (FND) şi Blocul Partidelor Democratice (BPD) au acuzat constant că „slujitorii Bisericii ar fi încetat să mai fie „apostoli ai poporului", şi prin aceasta Biserica s-ar fi îndepărtat de popor42.

După această dată, Partidul comunist român, ca şi aliaţii lui, considerau că libertatea religioasă poate fi acordată doar „preoţilor progresişti", nu şi celor „reacţionari". Cristian Vasile prezintă ca semnificative, în acest sens, Hotărârile luate de către Conferinţa pe ţară a Uniunii Patrioţilor care preciza că: „ Uniunea Patrioţilor susţine cu hotărâre libertatea presei, a întrunirilor, a dreptului de organizare, a libertăţii cultelor religioase, dar este împotriva acordării acestor drepturi duşmanilor tinerei democraţii române"43.

Imediat după 23 august 1944, Partidul Comunist a încercat să atragă în rândurile Uniunii Patrioţilor mulţi preoţi. Din această formaţiune politică s-a născut Uniunea Preoţilor Democraţi din România (UPDR), special creată spre a se opune Asociaţiei Generale a Clerului Ortodox Român, organizaţie tradiţională a preoţimii44.

Se remarcă de către cercetători faptul că Securitatea a întreprins permanent, cu toate mijloacele posibile (agentură, filaj, tehnică operativă) presiuni asupra principalelor compartimente ale Bisericii. Dosare de obiectiv: Patriarhia Română sau Institutele Teologice din bucureşti şi Sibiu, dosare de mănăstiri, există încă,

---

90 la Cristian VASILE, *Ingerinţe politice în viaţa Bisericii Ortodoxe în primii ani ai regimului comunist,* în *Teologie şi politică...,* p. 211, nota 5.

42 Adrian Nicolae PETCU, *BOR în timpul Patriarhului Justinian,* în *Dosarele Istoriei,* 11, 2002, p. ; Cristian VASILE, *Ingerinţe politice în viaţa Bisericii Ortodoxe în primii ani ai regimului comunist,* în *Teologie şi politică...,* p. 211; Idem, *Ascensiunea comunistă şi tentativele de control şi influenţare a Bisericii Ortodoxe Române; 23 august 1944-6 martie 1945,* în *Studii şi Materiale de Istorie contemporană,* vol. II, 2003, ...vezi a apărut???

43 ***, *România. Viaţa politică în documente 1945*, coord. Ioan Scurtu, Arhivele Statului din România, Bucureşti, 1994, p. 285 la Cristian Vasile, *Ingerinţe politice în viaţa Bisericii Ortodoxe în primii ani ai regimului comunist,* în *Teologie şi politică...,* p. 211.

44 Adrian Nicolae PETCU, *BOR în timpul patriarhului Justinian,* în *Dosarele Istoriei,* an VII, 2002, nr. 11 (75), p. 38; Cristian VASILE, *Ingerinţe politice în viaţa Bisericii Ortodoxe în primii ani ai regimului comunist,* în *Teologie şi politică...,* p. 213.

nepredate CNSAS-lui care vor putea pune în lumină alte aspecte ale problemei. Multe din cazurile de urmărire a preoţilor apar în dosarele care privesc diferite mişcări de rezistenţă armată. Aceste dosare de obiectiv demonstrează că Biserica era considerată un pericol permanent şi de aceea trebuia supravegheată continuu. Toţi ierarhii aveau dosare de urmărire, dosare care pun în lumină „ nenumărate răsturnări spectaculoase de situaţii, când se putea contura imaginea unui colaborator obedient sau a unui duşman periculos al statului. Citarea fragmentară ar favoriza o poziţie sau alta. Efortul istoricului în acest caz a fost să stabilească exact dimensiunea reală a activităţii respectivului ierarh, valoarea ei pentru binele Bisericii ortodoxe Române, gradul de periculozitate pe care îl prezenta în mod real pentru statul comunist şi în ochii Securităţii"45.

Situaţia Bisericii Ortodoxe Române era cunoscută structurilor noi politice care au preluat puterea la 6 martie 1945. *Viator,* alias Dudu Velicu, înaintează DGSS în anul 1945, un raport privind situaţia Bisericii Ortodoxe Române la acea dată46.

Biserica Ortodoxă, se preciza în notă, este condusă de către Patriarhul Nicodim Munteanu, împreună cu Sfântul Sinod format din ierarhii în funcţie. Sunt menţionate 4 mitropolii şi eparhiile lor sufragane. Mitropolia Ungrovlahiei, condusă de Nicodim Munteanu, Arhiepiscop al Bucureştilor şi patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Avea doi episcopi vicari: Veniamin Pocitan şi Atanasie Dincă. În jurisdicţia mitropoliei se aflau eparhiile: Bucureştilor, Râmnicului Noul Severin, condusă de arhiereul Atanasie Dincă, locotenent de Episcopie; episcopia Buzăului, condusă de episcopul Antim Angelescu; episcopia Argeşului, condusă de episcopul Iosif Gafton; Episcopia Constanţei (Tomis), condusă de Chesarie Păunescu.

Mitropolia Moldovei, cu reşedinţa la Iaşi, condusă de mitropolitul Irineu Mihălcescu, avea în jurisdicţie trei episcopii: arhiepiscopia Iaşilor, condusă de Irineu Mihălcescu, episcopia Romanului, condusă de Lucian Triteanu; episcopia Huşilor, condusă de

---

45 George ENACHE, Adrian Nicolae PETCU, *Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură,* în vol. *Totalitarism şi rezistenţă*..., p. 109-110.

46 Vezi nota din anul 1945*. Dare de seamă întocmită de „Viator" privind organizarea şi activitatea Bisericii Ortodoxe Române* în vol. *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist*..., p. 37-42.

Grigore Leu şi episcopia Dunării de Jos (Galaţi), condusă de episcopul Cosma Petrovici.

Mitropolia Ardealului, Crişanei şi Maramureşului avea în jurisdicţie Arhiepiscopia Albei Iulia şi Sibiului, condusă de mitropolitul Nicolae Bălan, episcopia Aradului, Ianopolei şi Hălmagiului, condusă de Andrei Magieru; episcopia Caransebeşului, condusă de episcopul Veniamin; Epicopia Timişoarei, condusă de dr. Vasile Lăzărescu; episcopia Oradei, condusă de dr. Nicolae Popovici; episcopia Vadului, Feleacului şi Clujului, condusă de dr. Nicolae Colan. Mitropolia Bucovinei de sud, condusă de arhiereul Emilian Antal cu episcopiile: Sucevei, condusă de Emilian Antal şi Maramureşului (vacantă).

În notă (raport) *Viator*-Dudu Velicu că: „Biserica Ortodoxă Română se conduce după Sfintele canoane şi legile sale, în perfect acord cu legile Statului". Biserica avea la acea dată următoarele legi mai de seamă: 1. *Legea şi Statutul pentru organizarea BOR,* din 6 mai 1925, cu modificările făcute articolelor 19 şi 21 din 1936. 2. *Legea pentru organizarea clerului militar* (M. Of. nr. 627 din 22 martie 1937). 3. *Regulamentul pentru alegerea şi constituirea organelor reprezentative şi executive în parohiile, protopopiatele şi eparhiile din Patriarhia Română* (M. Of. nr. 213 din 15 septembrie 1937). 4. *Regulamentul pentru executarea construcţiilor de biserici, capele, clopotniţe, case parohiale, atenanse, reparaţiuni, transformări etc., pentru uzul Bisericii Ortodoxe Române* (M. Of. nr. 79 din 5 aprilie 1937)47.

În baza legii şi Statutului pentru organizarea Bisericii fiecare ierarh est suveran în eparhia sa şi actele lui pot fi judecate numai de Sfântul Sinod; aceasta în ordine canonică. Ca atare, Episcopiile se bucură de o perfectă autonomie care s-a dovedit a fi dăunătoare în multe cazuri"48.

Ceea ce este foarte important de sesizat este faptul că, în afara *Asociaţiei generale a clerului ortodox din România,* care grupa cea mai

---

47 Vezi nota din anul 1945*. Dare de seamă întocmită de „Viator" privind organizarea şi activitatea Bisericii Ortodoxe Române* în vol. *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist...*, p. 39.

48 Vezi nota din anul 1945*. Dare de seamă întocmită de „Viator" privind organizarea şi activitatea Bisericii Ortodoxe Române* în vol. *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist...*, p. 39.

mare parte a clerului ortodox, o parte a clerului s-a constituit în *Uniunea Preoţilor Democraţi*. *Viator* precizează că: „ Mulţi clerici s-au înscris din oportunitate (oportunism sic!), spre a-şi camufla păcatele politice din trecut, pentru care unii sunt azi în lagăre”49.

Încă din anul 1945 au fost verificaţi ierarhii şi potenţialii candidaţi la episcopat, care ar fi putut conveni vederilor comuniştilor. Sinodul BOR, primind un referat din partea autorităţilor de stat, la data de 23 mai 1946, a trecut la pensionarea unor ierarhi, pe motiv de boală, dar în realitate datorită faptului că nu erau „corespunzători cerinţelor impuse de noul ritm al vremii”50.

Există zvonuri, colportate mai ales de cei din emigraţie, precum că unii dintre ierarhi ar fi fost otrăviţi: Grigorie Leu, Irineu Mihălcescu, Andrei Magieru, Sebastian Rusan...

Unii dintre ierarhi au fost menţionaţi în funcţie, fără a fi semnat vreun pact cu puterea, ci au fost realmente toleraţi.... Securitatea strânsese, la acea dată, tot ce putea fi compromiţător, pentru unii dintre ierarhi. „ O temă precum homosexualitatea preoţilor era o mină de aur pentru scopurile Securităţii pe care o utiliza într-un scop precis, de compromitere, fie pentru atragere la colaborare, fie pentru obligarea părăsirii funcţiei”51.

Erau ierarhi care au fost urmăriţi special pentru a fi demascaţi, însă preveniţi au reuşit să evite manifestarea deschisă a ostilităţii lor. „ Mărturii orale, confirmate de cele scrise, arată că sistemul de informaţii în cadrul Bisericii Ortodoxe Române era atât de bine pus la punct, încât Securitatea afla în scurt timp orice conspiraţie. Faima neagră a securităţii se pare că era cea mai eficientă metodă de descurajare”52.

---

49 *Ibidem,* p. 40.

50 George ENACHE, Adrian Nicolae PETCU, *Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură,* în vol. *Totalitarism şi rezistenţă*..., p. 111 şi Nicolae HURJUI, *Episcopul Grigorie Leu. Omul şi fapta*.....p. 249 p mms.

51 A George ENACHE, Adrian Nicolae PETCU, *Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură,* în vol. *Totalitarism şi rezistenţă*..., p. 112.

52 George ENACHE, Adrian Nicolae PETCU, *Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură,* în vol. *Totalitarism şi rezistenţă*..., p. 112-113.

Preoţii erau consideraţi ca reminiscenţe fasciste[53] şi prin urmarea se impunea o epurare a clericilor şi teologilor consideraţi indezirabili. Cu toate aceste atacuri, noua structură politică, nu risca a nu primi în guvern sau în organizaţiile politice preoţi. Conducerea PCR şi-a stabilit un adevărat program politic, după evenimentele din august 1944, în a atrage, în rândurile Uniunii Patrioţilor, transformată mai târziu în Partidul Naţional Popular, numeroşi preoţi, în special din zonele rurale[54].

În Frontul Naţional Democrat, în Uniunea Preoţilor Democraţi, în Uniunea Patrioţilor existau mulţi preoţi, în general proveniţi de la legionari, în frunte cu Constantin Burducea şi Valerian Zaharia[55]. Normal, aceşti preoţi erau şantajabili şi supuşi oricând la ascultare.

Cei ce deţineau portofolii importante în noile structuri ale puterii, de la Vasile Luca şi Ana Pauker până la Teohari Georgescu, doreau să lichideze ceea ce ei considerau cuibare reacţionare, în special în Ardeal. Aşa cum preciza Cristian Vasile, „reprezentanţii regionali comunişti întâmpinau o rezistenţă cu totul specială cu precădere în două centre urbane din sudul Transilvaniei: Braşov şi Sibiu (aici se găsea şi reşedinţa Mitropoliei Ortodoxe a Ardealului, cu vestita sa Academie Teologică Andreiană, un adevărat simbol al românismului, la fel ca şi Mitropolia Română Unită cu Roma, Greco-Catolică de la Blaj)[56].

---

[53] Vasile Luca, la sfârşitul anului 1944, considera că printre elementele fasciste sunt şi oamenii Bisericii. Vezi ACNSAS, fond D, dosar 56, f. 237; Cristian VASILE, *Ingerinţe politice în viaţa Bisericii Ortodoxe în primii ani ai regimului comunist,* în *Teologie şi politică...,* p. 214, nota 12.

[54] În comuna Chesler, judeţul Târnava Mică, preşedintele Uniunii Patrioţilor era preotul Aurel Brăteanu, aşa cum se specifica în *Scânteia,* din 16 octombrie 1944. S-au creat cercuri de studii, care dezbăteau probleme legate de relaţiile dintre Biserică sau celelalte culte religioase şi putere, cum este cazul celor din Regionala Dunărea de Jos. Un preot a ţinut aici comunicarea: *Biserica şi Democraţia*. Vezi toate acestea în documentata lucrare a lui Cristian VASILE, *Biserica Ortodoxă din România în primul deceniu comunist, Ed. Curtea Veche,* Bucureşti, 2005, p. 41.

[55] Vezi Lect. Dr. Adrian GABOR, Adrian Nicolae PETCU, *Biserica Ortodoxă Română şi puterea comunistă în timpul patriarhului Justinian...,* p. 93 şi 100.

[56] Cristian VASILE, *Biserica Ortodoxă din România în primul deceniu comunist,* p. 57.

În vara anului 1945, în cercurile bisericeşti, atât în Regat, dar mai ales în Transilvania, circula zvonul cu privire la epurarea unor prelaţi, dar şi clerici ardeleni. În contextul dorinţei unei curăţiri politice, s-a ajuns la adoptarea unor legi ale epurării, care doreau o verificare a tuturor instituţiilor, inclusiv cele bisericeşti. Vasile Luca considera că rămăşiţele fasciste „sunt pătrunse în viaţa noastră publică, începând cu administraţia, aparatul de Stat, Biserica, şcoala şi ternimând cu mentalitatea otrăvită a poporului"57.

Preotul Grigorie Pişculescu, alias Gala Galaction, personalitate marcantă a culturii teologice era inclus în listele cu scriitorii care „ar fi capitulat în faţa fascismului, trecând în lagărul duşmanilor poporului român"58.

S-a dorit ca şi clerul să fie implicat în lupta politică. Intenţia Partidului Comunist era vădită de a implica, mai ales în anumite zone ale ţării, clerul în politică. În Oltenia conducerea PCR, prin reprezentanţii regionali a căutat să-i atragă în partid şi să-i folosească împotriva partidelor istorice59.

Clericii care criticau regimul politic nu aveau la ce se aştepta decât la verificări, arestări şi detenţii pe perioade mai scurte sau mai lungi. Arestări masive au avut loc, încă di anul 1945 în toate zonele ţării. Studii şi lucrări recente au scos în lumină faptul că mii de preoţi ortodocşi, ca de altfel şi greco-catolici, romano-catolici sau pastori ai unor biserici protestante au suportat regimul de detenţie60.

---

57 ANIC, fond CC al PCR-Cancelarie, dosarul nr. 28/1944, f. 63 la Cristian VASILE, *Biserica Ortodoxă din România în primul deceniu comunist, Ed. Curtea Veche,* Bucureşti, 2005, p. 43.

58 Vezi articolul *Ce au făcut scriitorii români în timpul războiului,* în ziarul *Scânteia,* anul I, nr. 16, vineri, 6 octombrie 1944, p. 2 la Cristian VASILE, *Biserica Ortodoxă din România în primul deceniu comunist, Ed. Curtea Veche,* Bucureşti, 2005, p. 45.

59 În *Scânteia,* anul I, nr. 25 din 16 octombrie 1944 se arăta dec ătre inspectorul principal şcolar, Mihail Roşianu, că „numeroşi învăţători şi preoţi din Oltenia erau aderenţi sau simpatizanţi ai PNŢ, între aceştia numărându-se şi preotul Ioan Marina, paroh în Râmnicu-Vâlcea" la Cristian VASILE, *Biserica Ortodoxă din România în primul deceniu comunist, Ed. Curtea Veche,* Bucureşti, 2005, p. 36 şi nota 40.

60 Vezi ***, *Biserica întemniţată. România 1944-1989,* Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 1998, 461 p.; Gheorghe DRĂGULIN, *Victimele puşcăriilor comuniste şi ale revoluţiei în atenţia aghiografului contemporan,* în *BOR,* an CIX (1991), nr. 1-3, p. 91-98; *Idem, Vieţi şi biserici întemniţate,* în *BOR,* an CX (1992), nr. 1-3, p. 57-58; Nicolae HURJUI, *Ortodocşi români victime ale închisorilor comuniste, BOR,* an CIX (1991), nr. 10-12, p. 123-134; ***, *Mărturisitori de după gratii.*

O notă din 15 mai 1947 a SSI, pusă recent în lumină de către Cristian Vasile, arăta situaţia îngrijorătaore a arestării preoţilor: „Clerul este îngrijorat de arestările de preoţi care s-au făcut în ultimul timp, după afirmaţiile făcute de unii din rândurile lui. Se spune că la Ministerul de Interne se află închişi un număr de 80 de preoţi, care trăiesc în condiţiuni grele, atât din punct de vedere alimentar, cât şi higienic. Majoritatea preoţilor arestaţi sunt din numărul acelora care au fost în Transnistria ca deservenţi la diferite parohii. Se crede că sunt iminente noi arestări”61.

Arestările s-au intensificat în anul 194862. Organele de securitate erau din ce în ce mai iritate la intervenţiile patriarhului Justinian Marina privind eliberarea clericilor arestaţi. La 12 decembrie 1948, patriarhul Justinian cerea tuturor eparhiilor tabele cu clericii arestaţi, ceea ce a dus la întocmirea unei evidenţe înaintată de către patriarhie Ministerului Cultelor.

Ajungând aceste date la Direcţia Generală a Securităţii, aceasta a intreprins investigaţii la nivelul întregii ţări, care s-au soldat cu următoarele constatări: intervenţia patriarhului Justinian „era interpretată ca o victorie politică a Bisericii Ortodoxe, care primea astfel dreptul de a se amesteca în bunul mers al treburilor statului”63.

Abia în anii 1963 şi 1964 regimul comunist, în contextul schimbărilor interne, dar mai ales a presiunilor internaţionale, a trecut la eliberarea deţinuţilor politici, inclusiv a preoţilor. Eliberarea deţinuţilor politici a fost stabilită prin decretele nr. 767/1963, nr. 176/1964, decrete care nu au fost publicate în *Monitorul Oficial,* şi

---

Slujitori ai Bisericii în temniţele comuniste, Editura Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, Cluj, 1996; Dumitru STĂNILOAE, *Prigonirea Bisericii Ortodoxe strămoşeşti sub comunism,* în *Vestitorul Ortodoxiei Româneşti,* anul I (1990), nr. 3, p. 1-3; Vasile MANEA, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste,* ediţia a II-a, revăzută şi îmbunătăţită, Editura *Patmos,* 2001; Ionel ENE, Silviu Mihai IVAN, *Jertfă în spaţiul mioritic,* Focşani, Editura..., 2001.

61 ACNSAS, fond D, dosar 56, f. 251 la Cristian VASILE, *Biserica Ortodoxă din România în primul deceniu comunist, Ed. Curtea Veche,* Bucureşti, 2005, p. 236.

62 Vezi ***, *Biserica întemnițată. România 1944-1989.,* Vasile MANEA, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste...* Din datele publicate reiese această creştere a arestărilor.

63 ANIC, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosaruş nr. 35/1943, f. 213 la Cristian VASILE, *Biserica Ortodoxă din România în primul deceniu comunist, Ed. Curtea Veche,* Bucureşti, 2005, p. 236.

despre care nu se ştie prea mult în ceea ce priveşte conţinutul lor64.

Epurarea Ierahiei

Încă din primăvara anului 1945, în cercurile bisericeşti, se vorbea de o iminentă epurare a ierarhiei, în special a ierarhilor ardeleni, dintre care primul vizat era mitropolitul Nicolae Bălan, al Ardealului. Nu există însă un document sigur în această privinţă, document care să probeze o intenţie clară a autorităţilor comuniste de a-l înlătura. Fuseseră deja înlăturaţi mitropoltul Bucovinei de sud, Tit Simedrea şi cel al Olteniei, Nifon Criveanu. Fără îndoială, primul ministru Petru Groza, da deputat în Adunarea eparhială a Mitropoliei Ardealului, din 1911 şi până la moartea sa petrecută în anul 1958, era un suport pentru mitropolitul Nicolae Bălan65.

O notă informativă a SSI, semnată de informatorul „Viator", identificat sigur astăzi cu Dudu Velicu, la 10 august 1945, arăta faptul că mitropolitul Bălan şi episcopul Aradului, Andrei Magieru, se aflau pe lista ierarhilor epurabili66.

La 15 februarie 1946, un raport politic al sursei „Barbu", foarte probabil acelaşi Dudu Velicu, propunea vacantarea tuturor scaunelor ierarhie cu arhierei în vârstă de peste 70 de ani67. Între aceştia se număra şi Irineu Mihălcescu, mitropolitul Moldovei, Lucian Triteanu, episcopul Romanului, Cosma Petrovici, episcopul Dunării de Jos, Veniamin Pocitan, vicar la Patriarhie şi Ilarion Băcăuanul, vicar la

---

64 Ion BĂLAN, *Regimul concentraţionar din România 1945-1964,* Fundaţia *Academia Civică,* 2000, p. 250. Conform statisticilor oficiale erau condamnate în ianurie 1960 pentru delicte „împotriva securităţii statului" 17.613 persoane. Numărul lor a scăzut în 1962 la 13. 017. În anul 1963 s-a redus la 9.333 cf. Dennis DELETANT, *România sub regim comunist,*Bucureeşti, 1997, p. 123 şi Ion BĂLAN, *Regimul concentraţionar din România 1945-1964,* p. 250.

65 Cristian VASILE, *Ingerinţe politice în viaţa Bisericii Ortodoxe în primii ani ai regimului comunist,* în *Teologie şi politică...,* p. 58-59.

66 ASRI, fond D, dosar 2310, f. 34. Cristian Vasile consideră că nota în conţinut era identică cu însemnarea din 11 august 1945 a lui Dudu Velicu, *Biserica Ortodoxă în perioada sovietizării României. Însemnări zilnice 1945-1947,* p. 36. Vezi Cristian VASILE, *Ingerinţe politice în viaţa Bisericii Ortodoxe în primii ani ai regimului comunist,* în *Teologie şi politică...,* p. 62.

67 Cristina PĂIUŞAN, Radu CIUCEANU, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist 1945-195,* vol. I, p. 51.

Roman. Se constată că vacantările ar fi dus la ocuparea scaunelor ierarhice de către arhierei devotaţi noului regim.

O campanie calomnioasă s-a organizat, prin presă, pentru determinarea retragerii mitropolitului Irineu Mihălcescu din scaunul mitropolitan al Iaşilor. „Tribuna Românească" , în mod constant, prin pana lui Alexandru Olteanu, îl acuza pe mitropolit de complicitate la furtul unor obiecte din palatul mitropolitan, în perioada anilor 1940-194268.

Legea pentru punerea în retragere a clerului, promulgată la 30 mai 1947, va „rezolva" sfârşitul mitropolitului Irineu Mihălceascu şi al episcopilor: Cosma Petrovici şi Lucian Triteanu.

În articolul 7 al Legii se prevedea că: „Arhiereii-vicari, episcopii, arhiepiscopii şi mitropoliţii Bisericii Ortodoxe Române dveniţi improprii funcţiunii lor, din cauza unor invalidităţi fizice sau de altă natură, vor putea fi puşi în retragere la cererea Ministerului Cultelor, în urma avizului conform al unei Comisii speciale, primind o sumă egală cu salariul gradului respectiv, fără altă indemnizaţie, având însă dreptul de îngrijire şi întreţinere într-una din mănăstiri pe tot timpul cât locuiesc în mănăstire. Comisiunea specială de mai sus va fi alcătuită din: un delegat al Ministerului Cultelor, ca preşedinte, care va putea fi şi medic, un magistrat delegat al Ministerului Justiţiei şi un delegat al Sfântului Sinod. Comisiunea va lucra şi lua hotărâri în majoritatea membrilor"69.

Episcopul de Oradea, anticomunist, delegat al Sinodului în Comisie, nu a putut opri înlăturarea ierarhilor incomozi. Ei înşuşi va fi mai târziu pus în retragere, la 5 octombrie 1950, cu domiciliu forţat la mănăsatirea Cheia. Alături de el, înainte de 1950 şi după acest an, au fost epuraţi, prin pensionare următorii ierarhi: Efrem Enăchescu, Arhiepiscop al Chişinăului şi Mitropolit al Basarabiei; Vasile Lăzărescu, mitropolitul Timişoarei; Visarion Puiu, mitropolit al Transnistriei, caterisit la 28 februarie 195070; Emilian Antal, locţiitor al Mitropoliei Bucovinei; Partenie Ciopron, episcop al Armatei; Policarp Moruşca,

---

68 ACNSAS, fond D, dosar 56, f. 32; Cristian VASILE, *Ingerinţe politice în viaţa Bisericii Ortodoxe în primii ani ai regimului comunist,* în *Teologie şi politică...,* p. 214, nota 11.

69 Vezi Monitorul Oficial, anul CXV, Partea I-A, nr. 121, vineri 30 mai 1947, p. 4324 la Cristian VASILE, *Ingerinţe politice în viaţa Bisericii Ortodoxe în primii ani ai regimului comunist,* în *Teologie şi politică...,* p. 134.

70 Reabilitat la 25 septembrie 1990.

locţiitor de episcop al Maramureşului; Teodor Scorobeţ, arhiereu-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului; Pavel Şerpe, arhiereu-vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor71.

Profeţii ale ierarhilor BOR privind regimul comunist.

Arhiereul pensionat de comunişti, Pavel Şerpe, într-o discuţie cu informatorul, conform unei note informative din 15 aprilie 1960, spunea: „... conducerea ţării se dă urât la preoţi. Ei sunt arestaţi fără motive, şi anume sunt arestaţi cei mai buni predicatori, slujitori, cei mai morali oameni, pe motiv că sunt: chiaburi, mistici, „foşti legionari", că au camuflat aur, arme, etc. şi câte asemenea motive..."72.

Antim Nica era suspectat de faptul că propovăduia ideea unui regim trecător. Informatorul „Salcâm" dă o declaraţie în anul 1949-1950: „ ... Episcopul Antim Nica ne propovăduieşte că regimul de astăzi este trecător, credinţa va învinge, comuniştii sunt trădătorii ţării, noi preoţii să fim la datorie. Angloamericanii ne vor salva de haosul comunist"73.

Episcopul Grigore Leu, la predarea patrimoniului fostei episcopii de Huşi, la 28 februarie 1949, era convins că: „ până după Paşti se vor produce schimbări în ţară şi străinătate, care poate nu va mai fi nevoie de a preda inventarul"74.

Un astfel de exemplu este poziţia patriarhului Justinian faţă de noua lege a Cultelor, din 4 august 1948. Informatorul *„Matei"* transmiţând o notă informativă, nu era conştient de valoarea acestor

---

71 Vezi ***, *Biserica întemniţată. România 1944-1989,* Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 1998, p. 21-27.

72 A.C.N.S.A.S:, fond informativ, dosar nr. 709, vol. II, f. 93 la George ENACHE, Adrian Nicolae PETCU, *Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură,* în vol. *Totalitarism şi rezistenţă*..., p. 109, nota 2.

73 A.C.N.S.A.S:, fond informativ, dosar nr. 701, vol. II, f. 329, 346 la George ENACHE, Adrian Nicolae PETCU, *Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură,* în vol. *Totalitarism şi rezistenţă*..., p. 109, nota 2.

74 A.C.N.S.A.S:, fond informativ, dosar nr. 709, vol. II, f. 171 la George ENACHE, Adrian Nicolae PETCU, *Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură,* în vol. *Totalitarism şi rezistenţă*..., p. 109, nota 2.

informaţii peste timp, ci credea în veşnicia comunismului. *„Faptele incriminate"* s-au consumat la 6 februarie 1949, în Bucureşti, când bibliotecarul de atunci al Institutului Teologic de grad universitar, nimeni altul decât Olimp N. Căciulă comunica unui devotat prieten, ordinul direct şi expres al lui Stanciu Stoian, ministrul Cultelor, de a prezenta într-un articol elogios, în revista *Glasul Bisericii* noua lege pentru regimul general al cultelor.

Potrivit acestei note Patriarhul Justinian l-a chemat şi *„i-a comunicat că acest articol nu poate fi primit de revistă întrucât guvernul nu merită atâtea laude, pentru că a lipsit Biserica de autonomie, a supus înalţii conducători ai acesteia la controluri şi nu i-a primit pe niciunul în Parlament; Biserica trebuie să fie diplomată faţă de guvern, fără a-l aproba mereu, ţinând seama de nemulţumirile fireşti ale clerului.*

Departe de a se supăra de acest refuz al Patriarhului Justinian, Olimpiu (sic!) Căciulă a început de pe urma acestui fapt să-l stimeze pe acesta, pentru spiritul său practic, pentru viclenia sa oltenească, cu ajutorul căreia a ştiut să fie bine şi cu regimul, şi totuşi, să-şi păstreze libertatea de acţiune şi prietenia cu preoţii liberali şi ţărănişti – grupul Nicoreanu –, în vederea asigurării viitorului".

Sfârşitul documentului conţine o informaţie şi mai preţioasă, chiar profetică. *„Olimpiu Căciulă a precizat apoi că Justinian i-ar fi comunicat, la sfârşitul discuţiei susmenţionate, să nu se enerveze, căci peste 50 de ani, dacă se va mai vorbi despre Karl Marx, se va vorbi numai despre un filosof oarecare, ale cărui învăţături nu au avut rezultate practice durabile"*.

Nota informativă deşi a fost publicată în *Cartea Albă a Securităţii,* de către Serviciul Român de Informaţii[75], a fost ignorată atât de oamenii Bisericii cât şi de cei care o denigrează în virtutea răuvoinţei.

Probabil că aceasta nu părea atât de convingătoare pentru istoricii de astăzi. Însă ea se confirmă într-un alt document, care trebuia să convingă şi pe ofiţerii de securitate. Mai exact, în urma confruntării cu o notă dată de informatorul *„M. Stănescu",* securitatea

---

[75] A se vedea SRI, *Cartea Albă a Securităţii,* vol. II, 1994, d. 45, p. 172. De menţionat că documentul este publicat trunchiat, deoarece nu sunt enunţate: *„Sursa: Matei, Valoare: serioasă"* (vezi ACNSAS, fond documentar, dosar 68, f. 462). De asemenea, intervenţia noastră: *Profeţia Patriarhului Justinian,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an XIV, nr. 286, 1 martie 2002, p. 1.

ajungea la concluzia că *„fondul notei se confirmă, ca şi faptul material, că articolul lui Olimpiu Căciulă, cerut de D-l Ministru Stanciu Stoian, a fost îndepărtat din revistă, cu puţin înaintea apariţiei acesteia”,* la cererea patriarhului Justinian76.

Pentru realizarea misiunii Bisericii în această perioadă tulbure pentru poporul român, de care patriarhul Justinian era conştient că va dura, potrivit celor relatate în amintita notă, trebuia să găsească un *modus vivendi*. Aceasta s-a realizat printr-o strategie pe termen lung, aşa cum bine sublinia I.P.S. Bartolomeu Anania: *„Pe de o parte a pretins libertatea Bisericii, libertatea de a se organiza şi, mai cu seamă, libertatea credinciosului de a crede şi de a-şi manifesta credinţa, iar pe de altă parte a oferit tot ceea ce se putea oferi, până când dogma putea fi atinsă... Patriarhul Justinian nu a angajat Biserica sub nicio formă în lupta de clasă. Spunea că: «contravine principiului iubirii creştine, Biserica este deschisă şi bogatului şi săracului şi fostului bogat şi fostului sărac; nu face discriminări»; de aceea, cei care veţi răsfoi presa bisericească a vremii veţi găsi destule cusururi pe care să le imputaţi Bisericii. Dar nu veţi găsi nici măcar un rând în spijinul criminalei lupte de clasă, care a fost o imensă crimă a partidului comunist... Şi toată politica lui a fost de a-i convinge pe liderii comunişti să-şi dea seama că Biserica, prin simpla ei existenţă, reprezintă o forţă şi, în primul rând, o forţă morală* ”77.

Adevărul este că Patriarhul Justinian, venea din rândul preoţilor de mir, şi cunoştea valorile şi lipsurile poporului. De asemenea, cunoştea şi accepta concepţiile „de stânga” ale Partidului Naţional-Ţărănesc, din latura lui Ion Mihalache78. În faţa acestor aspecte evidente chiar unii dintre istoricii filocatolici recunosc abilitatea prin care Justinian Marina a salvat Biserica79.

---

76 ACNSAS, fond documentar, dosar 68, f. 463.

77 † BARTOLOMEU al Clujului, *op. cit.*, p. 115.

78 *Ibidem,* p. 110-130.

79 Menţionăm tot aici, în sprijinul ideii noastre, articolul bine documentat semnat de Ovidiu Bozgan, de la Facultatea de Istorie a Universităţii Bucureşti, *Politica religioasă între principii şi practică. Stat, ortodoxie şi catolicism,* publicat în revista *Dosarele Istoriei,* an VI, nr. 5 (57), 2001, p. 19-24, unde arată că: *„Biserica Ortodoxă Română a fost afectată de represiunea organizată de regimul comunist până la începutul anilor 1960”*. Citǎm doar o constatare a lui Ovidiu Bozgan despre strategia supravieţuirii BOR iniţiată de Patriarhul Justinian: *„BOR stă sub semnul politicii ecleziale inaugurată cu multă abilitate şi deseori aplicată cu fermitate de Patriarhul Justinian Marina,*

Partidul Stat şi Biserica Ortodoxă Română

Pentru impunerea ordinelor de la Moscova şi atragerea poporului la structurile politice care ascultau de dispoziţiile comuniste, exponenţii noilor idei politice au dorit pătrunderea unor oameni noi, cu *„vederi progresiste",* în toate instituţiile de stat, inclusiv în Biserică. Motivul oficial era acela de înlocuire a oamenilor vechi, care fuseseră în timpul regimului antonescian, prin decretul-lege privind purificarea administraţiei publice, publicat la 9 octombrie 194480. Consideraţi *fascişti, hitlerişti* sau *legionari,* oamenii vechi trebuiau schimbaţi, pentru a face loc celor care, într-un fel sau altul, făcuseră dovada obedienţei faţă de partidul comunist.

Însă toate acestea au fost posibile numai cu ajutorul unor preoţi care, din oportunism, aveau să treacă de partea noii orientări politice, care se impunea pe plan politic tot mai mult. Mai exact este vorba despre acei *„preoţi democraţi"* care aveau să se organizeze, la 12 aprilie 1945, în „Uniunea Preoţilor Democraţi", sub conducerea fostului legionar, mai nou comunist, – preotul Constantin Burducea –

---

personalitate cheie a vieţii religioase din România comunistă" (p. 21). Autorul detectează în continuare câteva componente ale strategiei lui Justinian: *„a beneficiat de un anumit spaţiu de manevră graţie simpatiei pe care Gheorghiu-Dej a manifestat-o faţă de acesta"; „în primii ani de păstorire, Justinian a depus eforturi remarcabile pentru raţionalizarea organizării BOR, dotând-o cu numeroase regulamente care vizau diferite domenii"; „învăţământul teologic a fost o prioritate a Patriarhului"; „în privinţa episcopatului, Justinian a căutat să menţină în funcţii o serie de ierarhi, unii numiţi chiar înainte de 23 august 1944"; „Patriarhul Justinian a căutat să modereze efectul devastator al acestor represalii (este vorba de arestările de preoţi) intervenind personal în favoarea victimelor"*. Astfel, *„la 24 noiembrie 1953, Justinian scrie lui Constantinescu - Iaşi, ministrul Cultelor, solicitând eliberarea a opt preoţi"* (p. 22).

[80] Şerban RĂDULESCU-ZONER, *Instaurarea totalitarismului comunist în România,* Bucureşti, Editura Cavallioti, 1995, p. 27. La discuţiile de pe marginea proiectului la această lege, din Consiliul de Miniştri, comuniştii au cerut ca în prevederile acesteia să se includă şi perioada dictaturii carliste, pentru o epurare cât mai eficientă evident, solicitare justificată de ţărănişti în presa vremii *(Ibidem,* p. 25). Vezi şi Adrian GABOR, Adrian Nicolae PETCU, *Biserica Ortodoxă Română şi puterea comunistă în timpul Patriarhului Justinian,* în *Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii Bucureşti,* an II (2002), Bucureşti, 2003, p. 93-154.

ministrul Cultelor în guvernul Groza, ridiculizat de către contemporani cu distihul: *„Burducea, când cu steaua, când cu crucea”*.

De fapt, mai toţi membrii acestei noi organizaţii erau foşti activişti legionari81, care trecuseră de partea partidului comunist, în urma apelurilor liderilor acestuia din urmă. Numărul lor a fost foarte mic, mulţi abandonând activitatea în această organizaţie. A existat totodată şi o puternică opoziţie din partea preoţilor neimplicaţi în politică, dar care aveau sentimente anticomuniste82.

În discursul său, preotul Burducea susţinea că Frontul Naţional Democrat (gruparea care unea forţele politice obediente PCR) *„a întins Bisericii Ortodoxe mâna caldă, sinceră şi hotărâtă de prietenie şi colaborare”*. Acelaşi vorbitor anunţa că *„va începe epurarea în rândul clerului pentru însănătoşirea vieţii religioase, însăşi pentru triumful democraţiei”*. Ceea ce a şi început să facă, în temeiul legii de purificare, prin publicarea unei prime liste de funcţionari din Ministerul Cultelor, printre care se aflau şi mulţi preoţi83.

Treptat, preoţii *„democraţi”* aveau să activeze şi prin alte anexe ale partidului comunist: „ARLUS”, „Uniunea Patrioţilor” (transformată ulterior în PNP), „Apărarea Patriotică”, etc, iar după instaurarea regimului de *„democraţie populară"* (partidele s-au unificat şi au intrat în PMR) au activat în sindicate.

Metodele folosite pentru îndepărtarea *„duşmanilor poporului"* erau dintre cele mai diverse: dovada că persoana respectivă făcuse politică *„legionară”* sau participase, în orice fel, la războiul împotriva

---

81 Arhiva Ministerului de Justiţie, Direcţia Instanţelor Militare (AMJ), fond penal, dosar 24541, vol. XII, f. 176-177 (notă a Prefecturii Poliţiei Capitalei din 19 decembrie 1944). O primă atitudine politică favorabilă comuniştilor din partea unor preoţi este din 18 octombrie 1944, când la sediul „Uniunii Patrioţilor” un *„grup al preoţilor democraţi”* lansa un apel către clerul ortodox de a susţine FND - ul: *„Această viaţă nouă nu poate fi garantată decât prin unirea forţelor patriotice într-un larg front naţional-democrat”*. La acesta semnau Nicolae Popescu-Prahova - secretar general în Ministerul Cultelor, pr. Constantin Burducea, pr. Dr. Dumitru Fecioru, pr. Alexandru Ionescu, pr. Ştefan Vasile, etc (Şerban RĂDULESCU-ZONER, *op. cit.,* p. 33).

82 Gheorghe ONIŞORU, Atitudini politice ale clerului din România, 1944-1948, în „Arhivele Totalitarismului”, an V (1997), nr. 2-3, p. 51-56; Dumitru ŞANDRU, Biserica din România, 1944-1948, în *Ibidem,* an VI (1998), nr. 1, p. 210-216.

83 Şerban RĂDULESCU-ZONER, *op. cit.,* p. 77. Preotul Burducea a fost ministrul Cultelor în primul guvern Groza 6 martie 1945-30 noiembrie 1946 (cf. Stelian NEAGOE, *Istoria guvernelor României,* Bucureşti, Ed. Machiavelli, 1995, p. 155).

Uniunii Sovietice; impunerea unei alte conduceri în cadrul unei instituţii prin sindicat; ridicarea în funcţie după ce se făcuse dovada unei participări active în cadrul partidului comunist sau a unei grupări politice obediente. Totodată se încerca şi folosirea structurilor bisericeşti în acţiunile de propagandă iniţiate de partidul comunist.

Un prim exemplu, care îl aducem în discuţie, este cel din Episcopia Dunării de Jos, unde episcop era Cosma Petrovici, iar vicar era episcopul Antim Nica. Mai exact, conform unei declaraţii din 22 martie 1950, dată de preotul econom Dumitru Istrate, aflăm că după sărbătorile Paştelui din 1946, în cadrul Consiliului Eparhial (unde erau prezenţi numai *„preoţii democraţi"*: Theodor Stoica şi Dumitru Istrate, *„preoţii reacţionari"* lipsind), printre corespondenţa urgentă era şi o adresă de la *„Apărarea Patriotică, prin care se cerea să se designeze un conferenţiar, îndrumător, pentru organizarea filialelor de apărare patriotică în jud. Covurlui, pe parohii",* al cărei vicepreşedinte al regionalei era Theodor Stoica.

Surprinderea a fost la cei doi consilieri atunci când episcopul Cosma a afirmat: *"Nu este chiar aşa de urgentă",* la care s-a adăugat şi *"sugestia"* vicarului Antim Nica: *„Apărarea Patriotică este un avort al comunismului de proveniență jidovească. Aşa că nu vă prea grăbiţi, mai ales că comunismul va proceda ca în Rusia, distrugând complet Biserica Creştină"*. Astfel, s-a finalizat iniţiativa celor doi consilieri progresişti *„cu adâncul regret, de a nu fi putut reuşi obiectul iniţiativei mele",* potrivit celor spuse de preotul Stoica84.

Dar această angrenare a preoţilor democraţi în activitatea *„Apărării Patriotice",* se pare că îşi avea justificarea şi în apelul nou

---

84 ACNSAS, fond informativ, dosar 701, vol. II, f. 234-234v. George Manu, contemporan al evenimentelor instaurării comunismului în România, era de părere că *„Apărarea Patriotică este denumirea sub care se ascunde în România «Ajutorul Roşu». Ea este în teorie o organizaţie pentru ajutorarea şi cazarea victimelor fascismului. De fapt, însă ea este o organizaţie quasi-paramilitară de spionaj, care lucrează pentru distrugerea oricărui centru de rezistenţă naţional românesc, oriunde aceasta ar apărea. La această organizaţie au aderat foarte mulţi tineri fanatici, aparţinând în general minorităţilor naţionale şi în special celor ungureşti şi evreieşti. Şeful real al acestei organizaţii este activul avocat evreu Screier, vechi membru al Partidului Comunist şi secretar general al Ministrului de Interne. Preşedintele nominal este dl. Nicolau, Ministru al Asigurărilor Sociale"* (TESTIS DACICUS, *În spatele Cortinei de Fier. România sub ocupaţie rusească,* [1947] - ms dactilografiat aflat în ACNSAS, fond documentar, dosar 37, vol. II, f. 67).

instalatului ministru al Cultelor, Stanciu Stoian, la 11 noiembrie 1947, care referindu-se la situaţia grea a populaţiei de pe urma foametei din 1946, din Moldova spunea: *„Astăzi Biserica are un rol mare de îndeplinit din acest punct de vedere, fără să aibă predicile din trecut. Avem azi instituţii ca «Apărarea Patriotică» şi «Crucea Roşie», reorganizată, în care slujitorii altarelor pot găsi teren de muncă şi satisfacţie sufletească"*85.

Poate că structura care a afectat pe cale paşnică cel mai mult BOR, la începutul regimului comunist, a fost sindicatul. În cele mai diverse forme şi mijloace sindicatul prin ideile aduse în discuţie, prin pretenţiile ridicate, a îngrădit activitatea conducerii BOR, fie la nivelul Patriarhiei, fie la cel al Episcopatelor.

Avem cazul de la Episcopia Tomisului care a primit ordin de la Ministerul Cultelor, în data de 11 ianuarie 1949, *„pentru a lua măsuri de reorganizare a personalului"*. Informaţii deţinem din Nota datată 13 ianuarie 1949, care spune că *„în urma acestui ordin preotul referent Duţu Ştefan, împreună cu comitetul sindical au întocmit un tabel nominal, cu noile încadrări ale Episcopiei Tomis"*. Tabelul cu propuneri înaintat episcopului spre a fi semnat, a fost refuzat de vlădică după ce a văzut că *„oamenii lui au fost omişi din acest tabel"*. Mai mult decât atât, episcopul a afirmat: *„Nu voi faceţi acest tabel de încadrări, nu vă interesează pe voi, lucrurile acestea mă interesează pe mine"*.

Situaţia, devenită încordată, a fost alimentată prin răspunsul secretarului de cadre al sindicatului Dima Vasile, care *„i-a atras atenţia (episcopului, n.n.), că tabelul a fost întocmit de Comitetul sindical, în colaborare cu administraţia Episcopiei"*.

Ca atare, episcopului Chesarie nu i-a mai rămas decât să spună că *„peste el nu trebuie să se bage Sindicatul şi nici Partidul, că el este stăpân pe el şi pe Episcopia lui, deci va face aşa cum vrea el"* şi să rupă *„tabelul făcut de Comitetul sindical şi a întocmit altul, după bunul lui plac încadrându-şi oamenii lui de încredere pe care Comitetul sindical îi omisese"*, precum se exprima informatorul86.

În această situaţie constatăm grava implicare a unor preoţi din administraţia eparhială, în probleme de competenţa ierarhului, pe care, conform canoanelor numai el sau altă persoană desemnată

---

85 *BOR,* an LXV (1947), nr. 10-12, p. 396.

86 Cristina PĂIUŞAN şi Radu CIUCEANU, *op. cit*., d. 41, p. 105-106.

special pentru acestea, le poate rezolva. Mai ales că totul se făcea pe criteriul politic.

Alt caz de implicare în probleme bisericeşti, în speţă eparhiale este cel de la Galaţi. De fapt, aici problemele sunt mult mai complicate, deoarece după pensionarea episcopului Cosma Petrovici (august 1947)87, locul său a fost preluat de episcopul Antim Nica, în calitate de locotenent. De aici aveau să apară probleme în privinţa viitorului episcop, care se pare că trebuia să fie Antim Nica88 – dezavuat în schimb de *„preoţii progresişti”,* organizaţi în diferite structuri politice filocomuniste sau de sindicat89 şi interesaţi în ocuparea unor posturi,

---

87 Prin adresa 33753 din 19 iunie 1947, ministrul Cultelor Radu Roşculeţ se adresa conducerii Patriarhiei Române, uzând de prevederile Legii 166 din acel an, cerând expres ca arhiereii vicari, episcopii şi mitropoliţii BOR, deveniţi improprii funcţiunilor din cauza unor invalidităţi fizice sau de *„altă natură”* vor fi puşi în retragere la cererea Ministerului Cultelor, în urma propunerilor unei comisii speciale. Comisia se forma dintr-un reprezentant al Ministerului Cultelor, ca preşedinte, un magistrat, delegat al Ministerului Justiţiei şi un delegat al Sfântului Sinod al BOR. Se vede clar faptul că Biserica se afla în inferioritate numerică la vot, şi deci politicul hotăra totul. Comisia şi-a început lucrările la data de 25 iunie 1947 (Nicolae HURJUI, *Omul şi Fapta. Episcop Grigorie Leu,* Episcopia Huşilor, 2000, p. 162). Menţionăm printre cei scoşi din scaune pe mitropolitul Irineu Mihălcescu, retras la 16 august 1947; pe episcopii Emilian Dumitru Antal, Atanasie Alexandru Dincă, Eugeniu Laiu, Grigore Leu, Cosma Petrovici, Vasile Veniamin Pocitan, Teodor Trandafir Scorobeţ, Pavel Şerpe, Lucian Triteanul (Vasile MANEA, *Preoţi ortodocşi...*, ediţia a II-a, p. 13-21).

88 Cristina PĂIUŞAN şi Radu CIUCEANU, *op. cit*., d. 6, p. 53. O variantă de ocupare a scaunului de la Galaţi era şi prin arhimandritul Arsenie Boca de la mănăstirea Sâmbăta de Sus (cf. *Ibidem*).

89 Într-o adresă a preoţilor democraţi din Galaţi şi Brăila din [1946-1948] către primul ministru Petru Groza, semnatarii spun că, după ce eparhia Galaţilor a fost păstorită timp de „*trei decenii de un ierarh retrograd (Cosma Petrovici, n.n.), reacţionar şi despotic (...), noi vrem acum la Dunărea de Jos un ierarh verificat din cele mai sensibile puncte de vedere, astfel ca sufletele credincioşilor şi destoinice a[le] clerului nostru să se aşeze în adevăr pe un făgaş de viaţă nouă”*. Aceiaşi *„slujitori”* înştiinţau pe şeful guvernului comunist că *„ţinem a vă face cunoscut că nici clerul, nici poporul (sic) nu au dorinţa de a avea ca Episcop pe cineva din rândul colaboraţioniştilor notorii, care a[u] mai guvernat şi în cabinetul eclesiastic de la Odesa, în anii 1941-1943 (Antim Nica, n.n.). Noi respingem această eventualitate. Gândul nostru de clerici şi de buni creştini se îndreaptă către candidatul cel mai destoinic şi mai înzestrat şi care în acelaşi timp a dat temeinice dovezi de similitudine cu noua democraţie, încadrându-se şi activând necondiţionat în organizaţia populară «Frontul Plugarilor». Pentru binele social şi spiritual al Eparhiei noastre şi pentru*

fie de preoţi, fie de cântăreţi, în urma epurărilor şi comprimărilor ordonanţate de Ministerul Cultelor.

La fel, ca în cazul Episcopiei Tomisului, la Galaţi, în [1948-1949], *„la una din şedinţele secţiei noastre sindicale – cler – s-a hotărât ca să se formeze o delegaţie din preoţi şi cântăreţi care să se prezinte la episcop, ca împreună să găsească o soluţie mai echitabilă pentru plasarea la parohii a cântăreţilor rămaşi fără salariu[iu]",* potrivit declaraţiei unui preot progresist.

Însă, problema salariilor şi a posturilor de cântăreţi era o consecinţă a restructurărilor făcute de guvernul comunist în toate instituţiile statului, a comprimărilor, prilej în care puteau fi plasaţi, acolo unde se putea, oameni care susţineau regimul. De altfel, noile mişcări de personal bisericesc fuseseră ordonate de patriarhul Justinian, conform solicitărilor Ministerului Cultelor, prin decizia nr. 54/ 1 martie 1949, care prevedea *„necesitatea ca la fiecare biserică să funcţioneze cel puţin un cântăreţ bisericesc, pentru buna rânduială a slujbelor religioase"*. În art. 1 se prevedea ca *„parohiile bisericilor care nu au posturi de cântăreţi plătiţi din bugetul statului, vor prevedea în bugetul parohial, cu începere de la 1 martie 1949, cel puţin un post de cântăreţ bisericesc, plătit după posibilităţile materiale ale fiecărei parohii"*. Alte prevederi se referau la numirea sau încadrarea cântăreţilor plătiţi din fondurile parohiilor care trebuiau să se anunţe la organele bisericeşti competente şi să *„se comunica Ministerului Cultelor, prin Eparhia respectivă"*. Nu în ultimul rând se prevedea că aceştia *„se bucură de aceleaşi drepturi şi au aceleaşi obligaţiuni ca şi cântăreţii bisericeşti plătiţi din bugetul statului",* iar art. 4 prevedea ca toţii cântăreţii bisericeşti, indiferent de încadrare să beneficieze de 1/3 din venitul epitrahilului[90]. De remarcat este pasajul care se referă

---

trăinicia temeliei democratice a ţării, dorim ***a*** *avea ca chiriarh pe P.C. Arhim. I. Sfârâială (subl. aut.)"* (ACNSAS, fond informativ, dosar 701, vol. III, f. 49-50).

[90] *BOR,* an LXVII (1949), nr. 1-2, p. 85-86. Privitor la aceasta se vorbeşte în nota din 23 februarie 1949 a DGSP, unde se vorbeşte cum la Bucureşti, *„I.P.S. Patriarhul Justinian a făcut încadrările personal cu dl. Ministru al Cultelor [şi] se spune că la aceste încadrări n-au luat parte delegaţi ai funcţionarilor sau sindicali, ci pur şi simplu au fost încadraţi după aprecierile personale ale I.P.S. Patriarh"*. De aici se vede ce importanţă acordau comuniştii sindicatelor mult trâmbiţate în propaganda lor, folosindu-le pentru impunerea hotărârilor ce se luau la nivelul conducerii partidului. Mai mult decât atât, din aceeaşi notă aflăm că *„la fel s-a procedat şi cu celelalte eparhii",* de unde situaţia în care *„toţi funcţionarii sunt nemulţumiţi de faptul că n-au*

la comunicarea către Ministerul Cultelor, deoarece, mai întâi lista cu încadrările cântăreţilor trecea pe la episcop, care putea să aducă şi modificări, aşa cum avea să se întâmple la Galaţi.

Astfel, conform documentului de la care am plecat: *„Dintre preoţi ca delegaţi aleşi de membrii sindicatului făceau parte următorii: Pr. Emil Doicu, Pr. Gh. Moisei şi subsemnatul. În ziua indicată, după ce în prealabil avusesem o consfătuire cu cântăreţii, consfătuire unde schiţasem cu consimţământul tuturor care ar fi aranjamentul cel mai just, ne-am prezentat la reşedinţa episcopală, cerând să fim primiţi în audienţă. Anunţarea noastră s-a făcut de către protopopul Vârgolici, omul de încredere al episcopului, care i-a şi spus scopul audienţei solicitate. Episcopul auzind pentru ce am venit, a refuzat să ne primească”*. Însă, *„în aceeaşi zi, la o oră după ce mi s-a refuzat primirea subsemnatul fiind în audienţă la episcop pentru alte chestiuni, ştiind episcopul că şi eu făceam parte din delegaţia sindicatului, mi-a spus textual: «Sindicatul nu are calitatea de a se interesa de actele administrative ale episcopiei. Sindicatul nu este altceva decât o şcoală de îndrumare politică şi altceva nimic» (subl. aut.)”*[91].

Mai mult, conform notei dată de *„V. Haralambie”,* la 6 iunie 1949, privitoare la *„clarificarea situaţiei”* de la Episcopia Galaţilor, aflăm că: *„Antim Nica refuză să discute cu reprezentantul Sindicatului preoţesc, preotul Teofan Stănescu, exprimându-se că va termina «cu această bombă de minciună», după ce va organiza episcopia. De asemenea, a interzis preoţilor Tudorel Popa şi Piroşca Neculai să participe la corul Sindicatului funcţionarilor publici din Galaţi”*. Iar pentru intimidarea episcopului şi pentru a-l determina să accepte cererile Sindicatului *„în ziua de 14 aprilie organele de securitate din Galaţi au ridicat de la sediul Episcopiei din Galaţi o serie de broşuri cu caracter subversi”*"[92].

---

fost reprezentaţi la încadrări măcar de responsabilul sindical”.

Acelaşi document reflectă decizia patriarhului Justinian prin care toţi preoţii erau scutiţi de comprimările cerute de guvern, fapt ce a nemulţumit teribil pe cântăreţii bisericeşti: *„În Bucureşti din cei câteva sute de cântăreţi, au fost menţinuţi numai 70, restul [sunt] scoşi din buget”*. Ca atare, se vedeau nedreptăţiţi, mai ales că unii din ei aveau *„un statut politic favorabil regimului de democraţie populară”*(Cristina PĂIUŞAN şi Radu CIUCEANU, *op. cit.,* d. 56, p. 115-116).

[91] ACNSAS, fond informativ, dosar 701, vol. II, f. 256.

[92] *Ibidem,* f. 137.

Tot în cazul Eparhiei de Galaţi de evidenţiat ar mai fi câteva surse privitoare la impunerea şi manifestarea unor preoţi democraţi în administraţia episcopală. Aşadar, avem exemplul preotului Dimitrie Istrate de la parohia Sf. Vineri din Galaţi, care *„recomandat de către forurile politice competente în înţelegere cu trimisul Ministerului de Culte, P.S. Lt. Antim Nica, a binevoit a cere delegarea mea ca Consilier Referent la secţia Ad-tiv bisericească"*. În continuare, acelaşi preot afirma că: *„mă înşelasem în ceea ce spusesem în cuvântul meu la instalare şi în referatul meu înregistrat de episcopie la Nr. 1778/948, «ce conducător spiritual avem» (Anexez în original referatul meu). Acelaşi[i] Episcop, cu aceaş[i] mentalitate autocrată aveam în faţa mea.*

Atitudinea mea hotărâtă pentru o viaţă nouă bisericească scăpată de tirania monarhică episcopală, nefiind pe placul Episcopului locţiitor Dr. Antim Nica, precum şi atât faptul că atât eu, cât şi o parte din echipa nou numită, nu făceam parte din clica P.S. Sale, lucru ce mi l-a adus ritos la cunoştinţă cu expresia «Sunteţi intraţi pe fereastră»", l-a determinat să intervină către Patriarhie cerând învoirea de a fi înlocuiţi.

Mai mult, episcopul Antim Nica îl punea în acest post mult râvnit pe preotul I. Georgescu, *„ce făcea parte din echipă şi care nu se prezentase la post, deşi judeţeana îl invitase în repetate rânduri să ia postul în primire",* pentru ca ulterior, acelaşi episcop să-l aşeze pe *„un alt trădător al echipei noastre preotul Titus Ionăşescu, parohul parohiei Sf. Sofia din Galaţi",* precum se exprima semnatarul documentului. Ultimul preot, probabil că refuzase să mai depună activitate în partid şi astfel era considerat *„trădător"* de către preotul râvnitor în activitatea progresistă din Galaţi.

În ultimul rând, postul va fi ocupat de *„preotul C. Tătaru, parohul parohiei Sf. Împăraţi din Galaţi, care potrivit legiuirilor nu poate fi preot şi referent"*. De ce nu putea ocupa postul în viziunea preotului demis? Pentru că, adăuga el, preotul Tătaru *„a fost conducătorul frăţiilor de cruce legionare şi spiritual al Seminarului Sf. Andrei din Galaţi unde se practica pe scară mare legionarismul"*[93]. Desigur că ultima informaţie trebuie verificată, deoarece în astfel de situaţii se putea exagera sau chiar inventa orice.

Din acest document putem desprinde o serie de aspecte

[93] *Ibidem,* f. 254-254v. Anexa lipseşte.

importante, care ne ajută să înţelegem situaţia dificilă în care se afla Episcopul *„reacţionar”* Antim Nica. Astfel, vedem că preotul mai sus amintit ocupase postul de consilier referent cultural pe linie de partid – deosebit de important, deoarece în primul rând se ocupa de tipăriturile şi învăţământul coordonat de conducerea eparhială. Apoi, acuză *„tirania monarhică episcopală”* instaurată de Antim Nica, dorind probabil o *„democraţie”* până şi în aparatul de conducere şi de slujire din Biserica lui Hristos. Nu în ultimul rând, afirmaţia că preotul Tătaru nu putea să ocupe postul de consilier, datorită activităţii sale *„legionare”,* care suntem de părere că trebuie verificată.

Rămânând la Galaţi, în aceeaşi ordine de idei se încadrează evenimentul din 16 martie 1948 de la Episcopie, în care episcopul Antim Nica îl apostrofa pe inspectorul de la Ministerul Cultelor, preotul Fârşeroţu, pentru persoana impusă într-un post de protopop: *„«Acesta este protopopul pe care mi l-aţi pus, care nu vrea să se achite de îndatorirea ce [o] are de [a] însoţi pe episcop în toate ocaziile»”, făcând aluzie,* conform celor spuse de sursă, la *„faptul că nu-l însoţisem într-o seară la o slujbă bisericească care se oficia la biserica Sf. Nicolae între orele 7-9 ½”*.

Continuând discuţia s-a ajuns la afirmaţia informatorului că *„protopopul are şi datoria ca să ţină legătura cu autorităţile publice şi că nu ar avea timp să fie în orice moment alături de episcop. La aceasta episcopul a răspuns textual: «Întâi bisericescul* ***şi*** *pe urmă politicul». La auzul acestor cuvinte, inspectorul Fârşeroţu a intervenit în discuţie şi i-a spus episcopului: «Nu Prea Sfinţite, întâi politicul şi apoi bisericescul. Aceasta este lozinca timpului şi aşa trebuie să facem»”*[94].

De aici, denotă cum *„preotul democrat”,* impus pe linie de partid, într-un post de protopop, trebuia să-l supravegheze permanent pe episcop, mai puţin atunci când trebuia să meargă la cursurile serale de partid, neglijând de multe ori îndatoririle de slujitor al lui Hristos. Pe de altă parte, interesantă este şi replica inspectorului Fârşeroţu, care pe lângă faptul că era preot subclasa latura religioasă, scoţând în evidenţă politica partidului, conform *„lozincii timpului”*.

Tot privitor la infiltrarea elementelor progresiste în structurile de conducere ale Bisericii este varianta conducerii comitetelor parohiale de către *„preoţi democraţi”*. Astfel, conform notei din 20

---

[94] *Ibidem,* f. 255-256.

ianuarie 1950, aflăm că episcopul Antim Nica cerea secretarului de partid pe judeţ să acorde *„întreaga libertate acestor comitete pentru a-şi desfăşura nestingherite propaganda lor religioasă”,* deoarece erau conduse de *„preoţi democraţi”*.

Însă, în realitate, conform observaţiei biroului din finalul notei (făcută de ofiţerul de securitate care primise nota), se spunea: *„Cele afirmate de episcopul Antim Nica tov-ului secretar, cum că comitetele parohiale sunt conduse de preoţi democraţi aleşi de el sunt neîntemeiate, întrucât episcopul duce o întreagă campanie împotriva preoţilor progresişti şi înlăturarea acestora din posturi, aceasta dovedindu-se şi cu ocazia arondărilor parohiale, când au fost puse pe primul plan parohiile cu preoţi progresişti şi săraci”*95.

Aceeaşi poziţie, împotriva funcţionarilor impuşi de partid, prin Ministerul Cultelor în cadrul aparatului de conducere al BOR, găsim şi la Oradea, în timpul păstoririi episcopului Nicolae Popovici. În câteva menţiuni pasagere aflăm că vlădica Nicolae în *„relaţiile cu funcţionarii [care] sunt pline de atitudine de comandă, episcopul nu admite să stea de vorbă cu organele sindicale. În schimb, ajută familiile unor indivizi cercetaţi pentru activitatea lor antidemocratică, cum este cazul funcţionarei Petrugan Mar[ia], căreia i-a plătit spezele de deplasare la Cluj într-un pretins interes de serviciu, numai pentru ca aceasta să poată asista la procesul soţului ei, legionarul Ioan Petrugan”*. Mai mult, *„într-o şedinţă plenară a episcopiei, a dat afară pe reprezentantul sindical, pentru că acesta nu era de acord cu numirile şi avansările pe care episcopul le făcea fără avizul celorlalţi...”*96.

---

95 *Ibidem,* f. 85. Referitor la arondările amintite se reflectă şi în declaraţia dată de preotul Dimitrie Istrate, unde se plângea de ignoranţa materială de care *„beneficiază”* de la episcopul Antim Nica (parohie mică cu resurse slabe) şi ca atare propunea un proiect de arondare (*Ibidem,* f. 264-264v).

Informaţii în această chestiune avem şi din nota informativă DGSP, din 30 aprilie 1949: *„Printr-o decizie patriarhală au fost dizolvate toate comitetele parohiale de la bisericile din eparhia Mitropoliei Ungro-vlahiei, urmând a se forma noi comitete provizorii, care vor intra în funcţiune până la 5 mai a.c., cel mai târziu, preoţii vor face propuneri pentru noi membri. Însă cei propuşi trebuie să aibă şi avizul autorităţilor comunale; se insistă a se introduce în consiliile parohiale şi elemente recrutate din rândurile clasei muncitoare, eliminându-se de la oraşe foştii capitalişti şi reacţionari, de la ţară, moşierii şi chiaburii”* (ANIC, fond DGP, dosar 77/1946, f. 303).

96 ACNSAS, fond informativ, dosar 2669, vol. I, f. 112. Petrugan Maria mai este *„semnalată”* într-un document din 4 octombrie 1949, ca administrator imobil la

Însă, toate *„ieşirile”* episcopului Nicolae Popovici aveau să dispară prin decizia puterii comuniste de a-l pensiona obligatoriu în urma şedinţei sinodului BOR din 3 octombrie 1950 şi a-l exila la mănăstirea Cheia, după cum ceruse Petru Groza.

După aceasta, la predarea inventarului Episcopiei în data de 14 octombrie 1950 (praznicul Cuvioasei Paraschiva), episcopul avea să treacă printr-o serie de incidente provocate de unii *„preoţii democraţi”* din conducerea eparhială, conform raportului care l-a înaintat patriarhului, la puţin timp.

Astfel, martirul vlădică spunea: *„Scandalul pe care l-au dezlănţuit funcţionarii pomeniţi în acest raport şi alţii care au stat în penumbră – toţi ocrotiţi şi ţinuţi cu dinţii în Episcopie de către Ministerul Cultelor, pentru serviciile de anarhie şi informaţii false, pe care le-au prestat – nu este în fond altceva decât concluzia finală şi logică, a unor îndemnuri şi acoperiri morale date de Ministerul Cultelor acestor funcţionari. Lipsindu-le simţul măsurii, al orientării şi flexibilitatea inteligenţei necesară acestei orientări, aceşti funcţionari au crezut că, chiar şi după debarcarea mea, mai e necesar să se poarte cu necuviinţa şi ilegalitatea de care de atâtea ori au dat dovadă, faţă de mine şi care de fiecare dată le-au fost iertate de protectorul de sus. Scandalul istorisit aici este momentul ultim şi neprevăzut al unei nefericite educaţii anarhice, făcute subalternilor unei instituţii, împotriva superiorului lor ierarhic. Cei ce ani de-a rândul au semănat vânt în suflete, au început astăzi, să culeagă primele furtuni”*[97]. Acest citat nu poate fi decât o concluzie la abordarea noastră privitoare la pătrunderea preoţilor democraţi în aparatul de conducere al BOR.

Pentru a încheia capitolul sindicate, de remarcat ar mai fi încercarea patriarhului Justinian de a-şi întemeia un sindicat al Patriarhiei, care să nu depindă de niciunul din afară. Este vorba de convocarea tuturor salariaţilor din Patriarhie în data de 16 ianuarie 1950, când patriarhul Justinian, printre altele, a anunţat că a dat însărcinarea unor funcţionari pentru *„a găsi modalitatea formării unui sindicat aparte pentru salariaţii Patriarhiei”*. Motivaţia capului BOR se

---

Episcopia Oradea, soţul ei Dr. Petrugan Ioan, condamnat *„la 8 ani închisoare pentru activitate legionară”*. [Ea] *„activează în prezent pe linie sindicală şi acuză pe soţul ei pentru atitudinile sale, dar aceasta o face numai pentru a-şi putea asigura existenţa”* (Cristina PĂIUŞAN şi Radu CIUCEANU, *op.cit.*, d. 80, p. 162).

[97] ACNSAS, fond informativ, dosar 2670, vol. I, f. 62.

baza pe: *„Salariaţii Patriarhiei trebuie să fie educaţi în alt spirit decât ceilalţi sindicalişti din ţară. Ei trebuie să apere biserica, pe Patriarh şi să lămurească oriunde rolul Bisericei în Stat. Educaţia antireligioasă care se face sindicaliştilor în toate celelalte sindicate – inclusiv cel al Ministerului Cultelor de care depind salariaţii Patriahiei – nu-şi poate avea locul.*

Funcţionarii Ministerului Cultelor sunt educaţi pe linie sindicală şi politică în sensul ostilităţii faţă de Biserică şi al «sabotării» Patriarhiei. Pe această linie el – Justinian – trebuia să scoată în evidenţă cazul cu piesa jucată de sărbători de echipa artistică a Sindicatului Ministerului Cultelor, în care un preot era batjocorit, iar un pionier pus să scuipe pe cruce. Toate demersurile făcute de Biserică la Ministerul Cultelor sunt lăsate fără urmare. «Trebuie să precizez, a precizat Justinian, şi să o ştiţi cu toţii că la Ministerul Cultelor suntem sabotaţi întru-totul.

Salariaţii Patriarhiei nu s-au bucurat anul trecut de drepturile de odihnă a celorlalţi sindicalişti din ţară şi astfel a trebuit ca Biserica singură să le acorde aceste drepturi.

Apoi, Justinian Marina a afirmat că acei salariaţi ai Patriarhiei, care sunt credincioşi ortodocşi şi care nu se comportă ca apărători ai credinţei ortodoxe ar face mai bine să plece! Cei ce se socotesc neîndreptăţiţi la salariile pe care le primesc să plece în altă parte, unde vor fi mai bine salariaţi, căci Biserica atâta poate să plătească»". Ulterior, cei care au solicitat să vorbească nu li s-a dat cuvântul.

Propunerea patriarhului desigur că avea motivaţii cât se poate de logice pentru politica pe care o ducea în relaţiile cu autorităţile statului. Pe de altă parte, salariaţii făceau parte din mai multe sindicate, în funcţie de domeniul de activitate: tipografii de Arte-Grafice, cei de la şcolile bisericeşti de Învăţământ, iar cei din conducerea Patriarhiei de Ministerul Cultelor. Însă, conform celor spuse de Justinian, numai *„funcţionarii Patriarhiei vor trebui să facă parte din noul sindicat, indiferent ce ar gândi Confederaţia Generală a Muncii"*[98], cea care conducea sindicatele.

---

[98] *Ibidem,* dosar 2252, vol. II, f. 450-452. Un exemplu de presiune din partea sindicatului la adresa Bisericii este cel din [1951], conform notei date de *„Vlaicu",* în care spunea că muncitorii de la Institutul Biblic s-au prezentat *„cu o citaţie din partea Sindicatului Metalo-Chimic, ca să semneze de luare la cunoştinţă pentru a se prezenta la Sindicatul Metalo-Chimic, următorii: Pr. consilieri Atanasie Preda, Silvestru Vatrici şi Anghel Dima. Dar aceştia au refuzat să semneze",* chiar dacă în citaţie se făcea apel la

Reacţiile nu au întârziat să apară, însă cu toate acestea patriarhul rămânea ferm pe poziţie, conştient că numai impunând acest organism putea dobândi un control tot mai mare asupra acţiunilor preoţilor care îi avea în ascultare.

Şi astfel, apărea un Sindicat al Patriarhiei, însă se pare că şi acesta avea să fie controlat de partid, deoarece chiar unii ierarhi se manifestau negativ faţă de această organizaţie. Este cazul vicarului patriarhal Teoctist Botoşăneanu, care în calitatea de rector al Institutului Teologic din Bucureşti, se arăta împotriva studenţilor teologi *„care intenţionează să intre în Sindicatul patriarhiei, asta pe motiv că «organele sindicale s-ar amesteca prea mult în treburile Institutului»”*. Mai mult, conform celor spuse de informatorul *„V 25”,* la 28 mai 1953, rectorul a dat dispoziţie ca studentul Zamfirescu Alexandru, din anul II, *„să nu se avânte prea mult pe linie sindicală şi de UTM şi să lase lucrurile mai uşor”*[99].

Un document interesant, de ingerinţă a partidului în chestiunile bisericeşti, este cel din 20 aprilie 1949, unde se precizează poziţia patriarhului Justinian faţă de cererea preotului Baciu, care avea *„oarecari studii de Teologie”* şi prestase rolul de preot-confesor în cadrul diviziei *„Tudor Vladimirescu”,* pentru recunoaşterea sa ca preot cu toate drepturile. Poziţia patriarhului este împotriva cererii, motivând că *„în Tudor Vladimirescu nu s-a făcut religie”,* deşi toţi preoţii din Consistoriu erau pentru[100].

Refuzul capului Bisericii nu se poate explica decât prin rolul pe care îl jucase această structură militară după 23 august 1944[101]. Mai

---

Miliţie. La intervenţia lui Nicolae Verzea de la Serviciul Cadre, situaţia a fost aplanată, însă *„problema rămâne deschisă, muncitorii trag nădejde că se vor întoarce la lucru, căci sindicatul îi susţine. Fapt[ul mai important] este că tov. Preda, Vatrici şi Dima sunt foarte îngrijoraţi”* (*Ibidem,* dosar 701, vol. II, f. 35). Fără îndoială că patriarhul a aflat de acest *„incident”,* mai ales că, fără doar şi poate, nu era singurul de acest gen. De aici şi una din motivaţiile patriarhului Justinian pentru a-şi face un sindicat propriu.

[99] *Ibidem,* dosar 271, vol. I, f. 64.

[100] ANIC, fond DGP, dosar 77/1946, f. 198.

[101] Aceasta a fost înfiinţată la 2 octombrie 1943 pe teritoriul Uniunii Sovietice, prin hotărârea guvernului sovietic, din prizonieri români, cu scopul de a lupta împotriva Germaniei naziste, a regimului antonescian şi pentru eliberarea Ardealului ocupat. A fost condusă politic de Ana Pauker şi Vasile Luca. A luptat alături şi în subordinea armatei sovietice până în Slovacia. După venirea la putere a guvernului Groza (6 martie 1945), divizia a devenit braţul înarmat al acestuia. În compunerea acesteia

exact, este vorba de aparatul de Educaţie, Cultură şi Propagandă, aflat iniţial în această divizie, care avea rolul de îndoctrinare a corpului ofiţeresc şi de trupe al armatei române şi de înlocuire a persoanelor care se dovedeau a nu fi în *„spiritul vremii"*. Totodată, instituţia clerului militar a fost subordonată acestui organism, de sorginte sovietică, în scopul cenzurării predicilor şi educaţiei religioase din armată, în conformitate cu directiva 34 a NKVD – ului pentru ţările din orbita comunistă. Astfel, au apărut şi conflictele de vederi dintre preoţii (cei vechi), care îşi îndeplineau rolul de păstori în rândul soldaţilor români – în frunte cu episcopul Partenie Ciopron – şi cei *„progresişti"*, respectiv preoţii *„democraţi"* care propovăduiau cuvântul lui Dumnezeu după jaloanele impuse de aparatul politic102.

Conform unui *„Memoriu asupra situaţiei preoţilor militari activi"*, redactat în anul 1945 de Direcţia Superioară pentru Cultură, Educaţie şi Propagandă a Armatei, se pare că pentru totalul de 105 preoţi militari activi s-au prevăzut doar 11 locuri, un număr de 94 preoţi devenind disponibil, potrivit noii încadrări cerute de Comisia Aliată de Control – Sovietică. În acelaşi document se cerea *„să fie încadraţi doar preoţii care «luptă pe linia democraţiei» şi să fie îndepărtaţi din posturi aceia care «au scrieri în care s-au susţinut fascismul şi războiul contra URSS». Se cerea, totodată, încadrarea preoţilor militari din Divizia Tudor Vladimirescu în rândul clerului activ"*. La 22 august 1948, printr-un ordin al Regiunii a III-a militare clerul militar a fost desfiinţat103.

Or, cum preoţii din divizia Tudor Vladimirescu, fuseseră hirotoniţi de către patriarhul Serghei al Rusiei, dintre voluntarii români cu studii teologice, şi care, dezlegaseră pe militarii diviziei de jurământul anterior, luându-le un nou jurământ, pentru a lupta împotriva *„fascismului"104,* se înţelege astfel de ce patriarhul Justinian

---

intra un aparat politic după modelul sovietic. Din efectivele sale au fost selecţionaţi circa 1000 de ofiţeri, subofiţeri şi trupă, care după o instruire corespunzătoare a devenit nucleul aparatului ce a politizat şi decapitat armata română. În august 1945 avea să intre total în armata română (Al. DUŢU, Fl. DOBRE şi L. LOGHIN, *Armata română în al doilea război mondial, 1941-1945,* Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 1999, p. 198-200).

102 I. MANOLE, *op. cit.,* p. 272-284. Pentru directiva NKVD a se vedea *Memoria, revista gândirii arestate,* nr. 8, p. 80.

103 A. PENTELESCU, *op. cit.,* p. 287.

104 V. CUTOIU, *Mărturii despre diviza "Tudor Vladimirescu",* în *„Arhivele Totalitarismului",* an VI (1998), nr. 2-3, p. 198. La 9 februarie 1944 au fost hirotoniţi

refuza să-i recunoască preotului Baciu, în 1949, calitatea de slujitor cu studii superioare.

Însă, acest preot Baciu se pare că nu era la prima cerere de recunoaştere a calităţii pe care o prestase în divizia românească de politruci. În şedinţa Sinodului BOR din 9 decembrie 1946 Sf. Mitropolie a Ungrovlahiei cu adresa nr. 13048/945, înainta adresa diviziei Tudor Vladimirescu nr. 1439/945, cu memoriul celor trei preoţi hirotoniţi la Moscova şi care cereau să fie repartizaţi la parohii după desconcentrare. Ulterior, în şedinţa din ziua următoare, Sf. Sinod al BOR a luat în discuţie adresa de la amintita structură militară, cu memoriul preoţilor Vintilă Constantin, Baciu Gheorghe şi Brânzeu Teodor, hirotoniţi la Moscova. Comisia juridico-canonică, condusă de episcopii Grigorie de Huşi şi Partenie al Armatei, propunea recunoaşterea validităţii acestor hirotonii pe temeiul actelor de hirotonie, prezentate de cei în cauză, din partea Patriarhiei Moscovei.

În urma discuţiilor, Sfântul Sinod hotăra: *„1) Recunoaşte validitatea hirotoniei preoţilor: Vintilă Constantin, Baciu Gheorghe şi Brânzeu Tudor; 2) după desconcentrare vor putea fi utilizaţi la parohii libere la care n-ar avea contracandidat cu studii teologice complete, însă cu obligaţia de a-şi termina studiile teologice spre a se pune de acord cu rânduielile Bisericii noastre”*105.

Din punct de vedere canonic, hotărârea Sf. Sinod era valabilă şi nu avea niciun substrat politic. Ea se baza pe mai multe canoane care prevăd această situaţie. Astfel, în privinţa studiilor necesare la intrarea în preoţie canoanele 9 de la primul sinod ecumenic, 89 al Sfântului Vasile cel Mare, dar şi conform prevederilor statutare ale BOR (art. 120)106. Mai mult, dacă aceştia erau hirotoniţi de patriarhul Moscovei

---

de patriarhul Serghei al Rusiei trei preoţi, dintre ostaşii din divizie, cu studii teologice neterminate în ţară. În urma ordinului din 28 martie 1944 de a se trimite divizia pe front la dispoziţia Frontului II ucrainean, la 30 martie drapelele de luptă au fost sfinţite şi s-a oficiat un serviciu religios de dezlegare a ofiţerilor şi trupei de vechiul jurământ. Astfel, 12.000 panduri în genunchi cu mâna pe drapelele de luptă ale regimentelor au depus jurământul care începea cu: *„Jur poporului meu, robit de nemţi, să lupt pentru libertatea şi propăşirea lui…”* (*Ibidem*).

105 *** *Dezbaterile Sf. Sinod al Sfintei BOR. Sesiunea ordinară din anul 1946,* în *BOR,* an LXV(1947), p. 116, 121.

106 I. N. FLOCA, *Canoanele Bisericii ortodoxe. Note şi comentarii,* [Sibiu], 1992, p. 57, 392-393; *Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române,* Bucureşti, Editura IBMBOR, 1953, p. 33.

era nevoie de carte canonică pentru ca să poată sluji, atât în cadrul armatei (după intrarea diviziei în Armata Română) – Episcopia Armatei, cât şi în orice altă biserică, indiferent de Eparhia românească. Aceasta conform canoanelor 12 şi 33 apostolice, 15 şi 16 de la sinodul I ecumenic, 13 de la sinodul IV ecumenic, 17 Trulan, 3 Antiohia[107].

Pe de altă parte, dacă nu i se recunoştea hirotonia, aceasta nu se putea repeta, deoarece era ortodoxă, iar reluarea actului este interzis de canoanele Bisericii Ortodoxe 68 apostolic şi 48 Cartagina[108].

În concluzie, se pare că acest Gheorghe Baciu, pe lângă faptul că nu îşi terminase studiile teologice, nu adusese nici cartea canonică de la Patriarhia Moscovei, situaţie ce nu mai rămânea de discutat decât în Consistoriu, probabil Central Bisericesc.

Revenind la documentul de la care am plecat observăm că dacă iniţial, patriarhul refuzase, apoi, *„după insistenţe, Patriarhul a admis această cerere",* probabil la presiuni politice.

Alte forme de presiune sunt cele de propagandă, de încurajare la diferite manifestări care se ţineau pentru susţinerea partidului şi a regimului comunist. Ne gândim la *„Asociaţia Română pentru Strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică"* (ARLUS), înfiinţată la 12 noiembrie 1944 la Universitatea Bucureşti, la iniţiativa lui Constantin I. Parhon, Mihail Sadoveanu, Gheorghe Nicolau, Alexandru Rosetti, etc. Scopul declarat al acestei asociaţii era de *„a impune în România cultura şi concepţia de viaţă rusească şi aceasta în toate compartimentele culturale şi spirituale"*[109].

Asociaţia, prin ARLUS-Religie, trebuia să răstoarne absolut tot ce se ştia despre Biserica din Uniunea Sovietică, după cum fusese descris în diferitele lucrări din perioada interbelică şi din timpul războiului[110], dovedindu-le reaua credinţă în această campanie de defăimare a Bisericii din Rusia. Trebuia să se impună ideea că Uniunea Sovietică este un *„leagăn al credinţei absolut libere"*[111].

---

[107] *Ibidem,* p. 15, 25, 61, 85, 116, 207-208.

[108] *Ibidem,* p. 42, 261-262.

[109] TESTIS DACICUS, *op. cit.,* f. 67.

[110] A se vedea T. M. POPESCU, *Anticreştinismul comunist,* în *BOR,* an LX (1942), nr. 1-4, p. 13-50; *Idem, De la Nero la Stalin,* în revista *Gândirea,* XXI (1942), nr. 1, p. 22-29 - republicat în *Almanahul Bisericesc, Sfânta Arhiepiscopie a Bucureştilor,* 1997, p. 274-282.

[111] A. CIOROIANU, *Lumina vine de la Răsărit,* în *„Miturile comunismului românesc",*

Astfel, conform unei note din 10 septembrie 1947 a Siguranţei, stareţa Lecca de la mănăstirea Văratec se plângea monseniorului Vladimir Ghika, care se întâlnea aici cu mitropolitul Irineu Mihălcescu, că *„oamenii regimului fac propagandă chiar în curtea mănăstirii”*112.

Privitor la infiltrarea ideilor comuniste în rândul monahilor, de tulburare a trăirii călugăreşti se referă nota DGSP din 6 noiembrie 1948 unde se spune cum: *„Arhimandritul Melchisedec, stareţ al mănăstirii Neamţ a afirmat că îi este foarte greu să facă faţă obligaţiilor oficiale şi de a permite ca la mănăstire să se activeze pe linia Arlusului, sindicală şi a Frontului Plugarilor”*113.

Poliţia politică şi slujitorii Altarului

Mai târziu, după evenimentele din Polonia şi Ungaria din toamna anului 1956114, care au zdruncinat lagărul socialist, securitatea înăspreşte măsurile de supraveghere şi urmărire a cultelor religioase, inclusiv a Bisericii Ortodoxe Române. Regimul Dej se vede pus în situaţia de a controla situaţia prin intensificarea măsurilor de urmărire, crescând rolul şi activitatea organelor de represiune. Această intensificare „s-a reflectat în principal printr-un control mult mai strict al populaţiei, realizat prin supravegherea tuturor cetăţenilor cu ajutorul informatorilor, a căror utilizare a fost regândită. Rezultatul imediat l-a constituit anihilarea principaleleor grupuri armate care încă mai rezistau în munţi”115.

Descoperirea recentă în Arhiva CNSAS a unui fond care cuprinde materiale interesante privind reforma activităţii Securităţii şi

---

coord. L. BOIA, Bucureşti, Ed. Universităţii Bucureşti, p. 83.

112 Cristina PĂIUŞAN şi Radu CIUCEANU, *op. cit.,* d. 21, p. 75.

113 *Ibidem,* d. 30, p. 84.

114 Vezi despre revoluţie.... În România evenimentele din Ungaria au fost monitorizate de regimul Dej, sprijinitor al societicilor, implicat în arestarea lui Imre Nagy??? Centrele universitare şi nu numai, mai ales populaţia maghiară a Ardealului, au avut manifestări de adeziune. Implicarea fostului preşedinte Ion Iliescu, pe atunci responsabil cu tineretul şi propaganda???

115 Vezi Elisabeta NEAGOE, Liviu PLEŞA, *Radiografia Securităţii în anul 1957,* în volumul C.N.S.A.S., *Arhivele Securităţii,* Editura *Nemira,* Bucureşti, 2004, p. 161-162.

dat publicităţii, s-a putut constata noile metode utilizate în supravegherea şi urmărea destabilizatorilor regimului comunist116. Materialul care cuprinde luările de cuvânt, în cadrul unei Conferinţe naţionale117, cu toţi şefii securităţii, ale lui Alexandru Drăghici, ministrul de interne şi ale lui Gheorghe Pintilie, şeful Securităţii, material analizat de Elisabeta Neagoe şi Liviu Pleşa118, surprinde virulenţa limbajului şi tonului folosit de către cei care conduceau securitatea, spre a întări securitatea care reprezintă „arma ascuţită a dictaturii proletare”119.

Cercetătorii CNSAS au scos în evidenţă, în repetate rânduri, că „activitatea religioasă constituia una dintre preocupările cele mai importante ale Securităţii, care dorea să controleze cât mai bine toate formele de manifestare din domeniu, în încercarea de a domina acest segment extrem de important al societăţii”120.

Convins că activitatea informativ-operativă a Securităţii, atât calitativ cât şi cantitativ, privind supravegherea cultelor religioase, Alexandru Drăghici afirma, potrivit culturii sale proletcultiste, că: „Biserica a fost întotdeauna elementul de frână al progresului poporului... astăzi statul nostru democrat nu ia poziţie împotriva religiei, ci aşteaptă doar ca, odată cu ridicarea culturală a poporului, el singur să se edifice asupra acestei noţiuni a „opiului poporului”, cum spune Marx, poporul să vadă singur ce este religia”121.

---

116 Elisabeta NEAGOE, Liviu PLEŞA, *Radiografia Securităţii în anul 1957,* în volumul C.N.S.A.S., *Arhivele Securităţii,* Editura *Nemira,* Bucureşti, 2004, p. 160-182.

117 Conferinţă organizată de către Alexandru Drăghici, în zilele de 2 şi 3 decembrie 1957.

118 Elisabeta NEAGOE, Liviu PLEŞA, *Radiografia Securităţii în anul 1957,* în volumul C.N.S.A.S., *Arhivele Securităţii,* Editura *Nemira,* Bucureşti, 2004, p. 160-182.

119 Elisabeta NEAGOE, Liviu PLEŞA, *Radiografia Securităţii în anul 1957,* în volumul C.N.S.A.S., *Arhivele Securităţii,* Editura *Nemira,* Bucureşti, 2004, p. 163.

120 Elisabeta NEAGOE, Liviu PLEŞA, *Radiografia Securităţii în anul 1957,* în volumul C.N.S.A.S., *Arhivele Securităţii,* Editura *Nemira,* Bucureşti, 2004, p. 163.

121 ACNSAS, fond documentar, dosar nr. 114, f 324 la Elisabeta NEAGOE, Liviu PLEŞA, *Radiografia Securităţii în anul 1957,* în volumul C.N.S.A.S., *Arhivele Securităţii,* Editura *Nemira,* Bucureşti, 2004, p. 1634, nota 3. Drăghici sublinia faptul că există cazuri în care conducătorii unor confesiuni nu erau supravegheaţi. Direcţia a II-a (cea de Informaţii interne), raporta că există o serie de culte, precum: „ creştinii după Evanghelie, unitarian, evanghelic luteran maghiar şi musulman, unde organele noastre nu au pătruns încă şi ca atare nu cunosc metodele folosite de elementele duşmănoase” cf. *Ibidem,* ff. 281-282.

Preocupat atent era şi faţă de Biserica Ortodoxă. De aceea, afirma că: „ nu întotdeauna se acordă în unele direcţii regionale atenţia cuvenită pregătirii corespunzătoare a muncii informative în rândul clerului ortodox. De aceea, agentura existentă este slabă, iar acţiuni de perspectivă nu există"122.

Una din metodele de perspectivă ar fi fost compromiterea acestor culte, prin acuzarea că sunt infiltrate de legionari, pentru ca finalizarea urmăririlor să fie justificată din punct de vedere legal. Cercetătorii George Enache şi Adrian Nicolae Petcu, sesizează într-unul din studiile sale că acuzaţia de legionarism prindea şi era ca o respizaţie „gură la gură" pentru supravieţuirea filajelor şi urmăririlor.

Astfel, acuzaţia, adusă celor pe care îi va aresta Securitatea, peste un an, era: „eşti legionar pentru că eşti teolog, şi fiind teolog eşti anticomunist, iar a fi anticomunist înseamnă a fi legionar"123. Drăghici era obsedat de această acuzare: „Mulţi tovarăşi se întreabă cum îndrăznesc legionarii să intre în mănăstiri. Intră, fiindă aceştia au contingenţă cu cei din mănăstiri şi aceasta fiindcă şi ei, călugării, sunt nişte păcătoşi şi mulţi dintre ei legionari şi ştiţi doar că corb la corb nu-şi scoate ochii. Tagma aceasta bisericească trebuie insistent urmărită, să vedem ce fac ei mai ales"124.

Ideile lui Drăghici erau susţinute de către Plenara CC al PMR, din luna iulie 1957, care atrăgea atenţia: „ sprijinului permanent acordat de partid şi guvern pentru întărirea organelor MAI cu cadre din rândul partidului, nivelul politic şi profesional al majorităţii lucrătorilor MAI a crescut, iar ca urmare se constată o îmbunătăţire generală a muncii

---

122 Elisabeta NEAGOE, Liviu PLEŞA, *Radiografia Securităţii în anul 1957,* în volumul C.N.S.A.S., *Arhivele Securităţii,* Editura *Nemira,* Bucureşti, 2004, p. 164.

123 Acuzaţia adusă marelui profesor de teologie şi istoric al Bisericii, Teodor M. Popescu, de la Institutul teologic de grad universitar din Bucureşti, în timpul anchetei. Este studpidă, având în vedere poziţiile antilegionare ale profesorului în perioada interbelică. Vezi George ENACHE şi Adrian Nicolae PETCU, *Biserica ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură...,* p. 112, şi nota 8; Adrian Nicoale PETCU, *Biserica Ortodoxă Română în timpul patriarhului Justinian,* în *Dosarele Istoriei,* nr. 11 (75), 2002, p. 47; Idem, *Nume de martir: Teodor M. Popescu,* în *Rost,* an. III, nr. 24, 2005, p. 40.

124 ACNSAS, fond documentar, dosar nr. 114, ff. 324-325 la Elisabeta NEAGOE, Liviu PLEŞA, *Radiografia Securităţii în anul 1957,* în volumul C.N.S.A.S., *Arhivele Securităţii,* Editura *Nemira,* Bucureşti, 2004, p. 165 şi nota 9.

operative”125.

Monahismul românesc în anii `50

*„Ocupaţi-vă şi de problema mănăstirilor noastre de maici şi de călugări. Sunt acolo focare de intrigi şi de infecţie morală. Şi atunci, sau vom duce aceste lăcaşuri pe drumul intereselor superioare ale neamului, sau le distrugem. Faceţi din ele centre active de muncă şi de disciplină”*126.

Acestea erau cuvintele generalului Ion Antonescu în şedinţa Consiliului de Miniştri din 18 februarie 1941. Din tot acest fragment reiese ideea centrală, şi anume nevoia unei reforme monahale în statul român. Apare şi soluţia la viaţa monahală – prestarea unor munci în folosul obştii monahale.

Toate acestea la prima vedere par a fi o noutate. Însă, comparându-le cu ideile şi practicile de mai târziu, din perioada care l-a condamnat pe autorul celor amintite mai sus, şi anume din timpul regimului comunist, vom constata o asemănare teribilă cu situaţia postbelică.

Al doilea război mondial şi impunerea regimului totalitar comunist adusese România în pragul dezastrului. Dacă în anul 1938 erau 1638 de călugări şi 2549 de călugăriţe, în anul 1949 erau 1528, respectiv 3807. Trebuie să ţinem cont şi de retragerea masivă în mănăstiri, odată cu instaurarea regimului comunist în România, şi

---

125 Elisabeta NEAGOE, Liviu PLEŞA, *Radiografia Securităţii în anul 1957,* în volumul C.N.S.A.S., *Arhivele Securităţii,* Editura *Nemira,* Bucureşti, 2004, p. 181. Cercetătorii constată că liderii PMR erau: „ conştienţi că dacă partidul nu va furniza Securităţii cadre bine pregătite profesional şi ideologic, această instituţie îşi va îndeplini mult mai greu rolul de organ represiv, prin intermediul căruia, într-un stat totalitar, întreaga societate este dominată de „partidul unic”. Vezi şi ACNSAS, fond documentar, dosar nr. 114, ff. 77.

126 Arhivele Naţionale ale României, *Stenogramele şedinţelor Consiliului de Miniştri. Guvernarea Ion Antonescu,* vol. II (ianuarie-martie 1941), ed. îngr. de M. D. Ciucă, A. Teodorescu şi B. Fl. Popovici, Bucureşti, 1998, p. 314-315. Vezi şi Adrian GABOR, Adrian Nicolae PETCU, *Biserica Ortodoxă Română şi puterea comunistă în timpul Patriarhului Justinian,* în *Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii Bucureşti,* an II (2002), Bucureşti, 2003, p. 93-154.

astfel pentru perioada lui Antonescu, cifrele sunt mult mai mici.

Venirea comuniştilor la putere, cu ajutorul tancului sovietic, a găsit monahismul românesc într-o confuzie totală. Reforma dorită de Antonescu în toiul războiului şi instalarea comuniştilor a debusolat viaţa spirituală a călugărilor. Abia după întronizarea celui de-al treilea patriarh, viaţa monahală avea să cunoască o amplă schimbare. Patriarhul Justinian dorea o transformare totală şi în spiritul vremii, tocmai pentru a face faţă noului regim. El era conştient de faptul că fără o bază monahală nu va putea să ţină piept ingerinţelor puterii comuniste.

În nota dată de *„Viator”,* în anul 1945, privitor la mănăstirile din România se spunea: *„Majoritatea lor au fost înzestrate cu întinderi de pădure şi alte terenuri, prin legea publicată în Monitorul Oficial nr. 6 din 20 martie 1937 şi întocmită prin Decretul-lege nr. 1340 din 29 martie 1938 (M. Of. Nr. 74 din 30 martie 1938). Pe lângă misiunea lor, în domeniul rugăciunii şi contemplaţiei, unele mănăstiri au şcoli de economie casnică şi gospodărie, ateliere de ţesut, orfelinate pentru orfani etc.*

Pentru administrarea averilor aşezămintelor călugăreşti din străinătate (cazul Schitului Prodromul din muntele Athos), sau care se găsesc pe teritoriul României (Schitul Darvari din Capitală, Schitul Bucium din Iaşi), s-a făcut Decretul-lege nr. 1168 din 11 martie 1938 (...). Mănăstirile, cu mici excepţii, nu sunt focare de moralitate şi cultură, iar ceea ce s-a spus despre aportul lor în cultura şi civilizaţia română în trecut, păşeşte uneori în domeniul mitului, astfel că starea de azi a mănăstirilor nu trebuie comparată cu cea din trecut, ci cu cea care trebuie să fie, conform menirii lor şi spre a justifica existenţa în organismul Statului. Şi actele imorale ale unor mănăstiri sunt patronate chiar de unii stareţi, cu rangul de arhiereu”[127].

Pe de altă parte, organele de represiune din noul regim instaurat urmăreau îndeaproape traiul monahal din România postbelică. Astfel, *„problema ortodoxă”* trebuia urmărită pas cu pas, în viziunea securităţii: *„mănăstirile ortodoxe constituie cuiburi de activitate contrarevoluţionară, sub masca legală a monahismului şi prezentând greutăţi în ceea ce priveşte pătrunderea informativă şi chiar trecerea la acţiune. Chestiunea trebuie bine aprofundată în lumina*

[127] Cristina PĂIUŞAN şi Radu CIUCEANU, *op. cit.,* d. 1, p. 40-42.

*ordinelor noastre instructive Nr. 60060 din 10 noiembrie 1948 şi 53475 din 7 mai 1949. Pentru a scăpa de vigilenţa autorităţilor, foarte multe elemente duşmănoase s-au călugărit după 6 martie 1945, situaţia cerută cu ordinul nr. 58869 din 20 mai 1949, reprezintă numai o bază de pornire a acţiunii informative în acest domeniu"*128.

Astfel, securitatea avea în vedere activitatea din mediul monahal şi încerca ca orice iniţiativă să fie controlată, precum este cazul mănăstirii Mihai-Vodă, în anul 1950. Mai exact, în cadrul unor discuţii libere, vicarul patriarhal Theoctist Botoşăneanu amintea că *„a vizitat într-o zi biserica Mihai Vodă de la Arhivele Statului, apoi s-a dus la Patriarh şi i-a sugerat ideea că ar fi bine ca acolo să înfiinţeze o mănăstire"*. Patriarhul s-a arătat dispus de a pune în practică acest proiect, mai ales că vlădica Teoctist, adăugase ca preotul de mir să fie înlocuit cu călugări *„care să ţină slujbe frumoase, predici însufleţite şi în felul acesta să se înfiinţeze un nou centru călugăresc în Bucureşti"*129. Însă securitatea nu vedea cu ochi buni această iniţiativă şi ca atare o va bloca. Totuşi, în şedinţa Sinodului Permanent din 12 iulie 1950 se hotărăşte reînfiinţarea mănăstirii Mihai Vodă din Bucureşti, pentru ca în şedinţa Sf. Sinod al BOR din data de 4 octombrie 1950 să fie ratificată130. Cu toate acestea se va reveni asupra statutului de biserică de mir, în cadrul aşezământului Mihai Vodă, în prima sesiune a Sf. Sinod al BOR din anul 1951.

Încă din mesajul de întronizare, noul patriarh Justinian anunţa că mănăstirile trebuie să ajungă centre de iradiere spirituală şi de muncă131. Prima contribuţie hotărâtoare în acest sens a fost redactarea *„Regulamentului pentru organizarea vieţii monahale şi funcţionarea administrativă şi disciplinară a mănăstirilor",* votat de Sf. Sinod la 25 februarie 1950, dar aprobat de ministerul Cultelor abia la 26 martie 1953, prin decizia 4928132. Conform regulamentului îndeletnicirile de bază erau rugăciunea şi munca (art. 49) şi se prevedeau chiar ateliere pentru fabricarea diferitelor obiecte necesare

---

128 *Ibidem,* d. 79, p. 148 („Detalii menite a sluji la redactarea ordinului general", din 30 septembrie 1949).

129 ACNSAS, fond informativ, dosar 271, vol. I, f. 76.

130 *BOR,* an LXVIII (1950), nr. 10, p. 547, 549.

131 *Ibidem,* an LXVI(1948), nr. 5-6, p. 235-236.

132 ***, *Legiuirile...,* p. 384.

vieţii mănăstireşti (art. 60)133.

Călugării şi rezistenţa anticomunistă

Într-o sinteză a DGSP din septembrie 1948, privitoare la *„evenimentele importante în problema cultului ortodox”,* printre altele se vorbeşte şi de unele mănăstiri care susţineau într-un fel sau altul rezistenţa anticomunistă. De pildă: *„Fostul Mitropolit al Chişinăului, Efrem Enăchescu, după ce a fost pus în retragere din oficiu la data de 17 septembrie a.c., s-a retras la mănăstirea Cernica, unde este stareţ. Aici grupează elemente duşmănoase antisovietice, fugite din Basarabia, în jurul său, pentru a putea la timpul potrivit să ajute «Biserica şi Statul».*

Eugeniu Laiu, noul stareţ al mănăstiri Căldăruşani – Ilfov, cu toate că manifestă o atitudine aparent favorabilă regimului, întreţine legături suspecte cu protosinghelul Damian Pânzaru de la Patriarhie. Damian Pânzaru este fostul om de casă al Mitropolitului Visarion Puiu, în cercurilor călugărilor se vorbeşte că cei doi sunt în legătură cu Visarion Puiu de la care primesc chiar instrucţiuni.

*(...) La mănăstirea Pasărea Arhiereul Pavel Şerpe face vizite dese însoţit de o mulţime de indivizi suspecţi, dintre care şi elemente provenite din cadrele deblocate ale armatei. Călugăriţele acestei mănăstiri s-ar afla constituite în grupe care ţin şedinţe cu caracter subversiv, făcând propagandă chiar făţiş contra guvernului. În această situaţie se evidenţiază Magdalena Pene, stareţa mănăstiri”*134

.

În nota informativă a DRSP Iaşi, privind urmărirea unor ierarhi din zona Iaşilor, din 26 octombrie 1948, se vorbeşte despre unii intelectuali, probabil suspectaţi de securitate pentru trecutul lor, care s-au retras în unele mănăstiri din Moldova. Este cazul doctorului Fulgeanu Gheorghe, fostul director al Spitalului de stat din Bacău, care a plecat în septembrie 1948 la mănăstirea Neamţ, *„cu intenţia de se călugări”*. Şi toate acestea se făceau cu binecuvântarea stareţului: *„La mănăstirea Neamţului a stat până la 1 octombrie 1948 sub protecţia stareţului Melchisedec Dumitru, numita Olga Sturza. În acest timp Olga*

---

133 *Ibidem,* p. 401, 407.

134Cristina PĂIUŞAN şi Radu CIUCEANU, *op. cit.,* d. 28, p. 82-83.

*Sturza a avut strânse legături de prietenie cu Arhimandritul Vasile Vasilache, fost conferenţiar la radio în timpul războiului antonescian, izgonit de la Patriarhie, venind la mănăstirea Neamţ, stareţul i-a pus la dispoziţie palatul vechi al fostului Patriarh Nicodim. Olga Sturza avea legături şi cu călugărul Petre Pogonat, fostul decan al baroului Iaşi până la 23 august 1944. A mai avut legături şi cu Vladimir Muscă şi Victor Ojoc. David Muscă zis Vladimir are gradul de Arhimandrit şi este directorul tipografiei mănăstirii. Aceşti indivizi, în tot timpul cât a stat Olga Sturza la mănăstire se strângeau fie la stăreţie, fie la Olga Sturza şi discutau tot felul de chestiuni la adresa actualului Guvern"*135.

Tot la situaţia din mănăstirea Neamţului se referă *„Nota"* DGSP din 6 noiembrie 1948, unde se relevă cum însuşi Patriarhul Justinian avea cunoştinţă de toate care se petreceau, de unde rezultă că acesta era de acord. Vedem astfel cum, doctorul Fulgeanu Gheorghe, amintit mai sus, era *„protejat de Patriarh"* şi primit de stareţul Melchisedec, alături de avocatul Mârza din Bacău, *„protosinghelul Petre Pogonat, fost deputat cuzist şi criminal de război",* Olga Sturza *„prost văzută de autorităţi",* profesorii Gheorghe Ştefănescu şi Nicolae Şerbănescu urmăriţi de Siguranţă şi nu în ultimul rând arhimandritul Vasile Vasilache *„ale cărui convingeri politice sunt bine cunoscute"*136. Acelaşi arhimandrit, conform notei din 6 noiembrie 1948, *„afirmă că continuă să menţină legături cu Olga Sturza, care are legături strânse în mediul britanicilor şi cu generalul Iorgulescu din capitală, pe care îl ţine la curent cu capacitatea de contribuţie la o mişcare de rezistenţă a călugărilor de la Neamţ"*137.

---

135 *Ibidem,* d. 29, p. 83-84.

136 *Ibidem,* d. 30, p. 84. De menţionat că în cazul arhimandritului Vasile Vasilache citatul nu trebuie luat în considerare cuvânt cu cuvânt, deoarece poate fi şi o exagerare a unei simple manifestări anticomuniste. Se ştie că el a fost unul dintre slujitorii de la Catedrala Patriarhală în timpul guvernării Antonescu, rol pentru care patriarhul Nicodim îl solicita în multe ocazii. De multe ori aceste funcţiuni au fost etichetate de către comunişti, drept *„activităţi legionare",* chiar slujba oficiată în diferite ocazii, aşa cum a fost şi în cazul părintelui Benedict Ghiuş, considerat de instrumentele lui Stalin, *„legionar"*, deşi nu avusese nici o opţiune politică.

137 *Ibidem,* d. 30, p. 84. Prinţesa Sturdza este semnalată şi cu o fişă din 5 octombrie 1950, întocmită de DGSP, unde figurează ca un element ce *„s-a angrenat într-o luptă intensă contra regimului democrat, activând pe linie bisericească".* În acelaşi document se spune că: *„şi-a creat o serie întreagă de cunoştinţe în mediul călugăresc, cu care ţine un contact permanent",* printre aceştia fiind stareţul Neamţului, părintele

Spre sfârşitul anului 1948, notele securităţii semnalau aceeaşi situaţie, chiar mai acută în viziunea organelor de partid. Astfel, în *„NOTA”,* din 11 decembrie 1948 a DGSP privitoare la frământările religioase din ţară în perioada 1-10 decembrie, printre altele, se spune cum: *„Mănăstirile şi schiturile ortodoxe continuă a fi centre de rezistenţă şi camuflaj pentru legionari: astfel stareţa Voloşenco Elena Teodora a mănăstirii Guranda din comuna Truşeşti, jud. Botoşani, face propagandă împotriva regimului nostru republican, pomenind mereu pe fostul rege, afirmând totodată că călugăriţele ei, după exemplul uneia din ele, se vor lăsa mai bine torturate decât să denunţe «fraţii legionari» şi vor continua să-i ajute «după cum se cuvine». Confesorul mănăstirii Teofil Ciubotaru sprijină acţiunea stareţei afirmând că, spre deosebire de legionari, comuniştii sunt barbarii care silesc oamenii să lucreze în zilele de sărbătoare”*. Pentru astfel de *„manifestări legionare”* mai erau semnalate, de acelaşi document, mănăstirile Sf. Nicolae-Predeal, condusă de ierom. Dionisie Velea, Ghighiu, Cernica, Tudor Vladimirescu şi Maglavit-Dolj138.

Aceeaşi notă spune cum arhiepiscopul Firmilian Marin al Craiovei *„a trimis în toată Oltenia preoţi şi misionari pentru a difuza şi a vinde calendarul religios pe anul 1949 şi cu scopul de a «ţine trează flacăra credinţei româneşti». Firmilian Marin încurajează tendinţele mistice şi obscurantiste ale călugărilor din raza eparhiei sale”*. Ultima idee se va concretiza ulterior prin masivele arestări care se vor face la

---

Melchisedec, arhimandritul Vasile Vasilache, Petre Pogonat, *„fost moşier”,* în timpul verii merge la mănăstirea Neamţ, de unde vorbeşte la telefon, uneori în limba franceză cu persoane din Bucureşti, Iaşi şi chiar cu Parisul (*Ibidem,* d. 108, p. 216-217).

138 *Ibidem,* d. 38, p. 101. Privitor la părintele Dionisie Velea aflăm şi din nota informativă a sursei *„Nicu”,* din 2 decembrie 1948, unde în urma transferărilor făcute de patriarhul Justinian la 1 decembrie, părintele este numit slujitor la Catedrala Patriarhală, în locul arhimandritului Nicodim Zamfirescu, care l-a rândul său ajunge stareţ la mănăstirea prahoveană. Tot *„Nicu”* spune că : *„Arhimandritul a fost exarhul mănăstirilor din eparhia Moldovei şi a plecat datorită neînţelegerilor avute cu actualul Patriarh Justinian, pe când era Arhiereu vicar la Mitropolia din Iaşi. Se spune că Arhimadritul Velea făcea parte dintr-o tabără adversă a Arhiereului Justinian”* (*Ibidem,* d. 34, p. 95). De aici, rezultă că Justinian aflând de manifestările părintelui Velea, probabil pentru a-l proteja de o eventuală arestare de către securitate, l-a adus în preajma sa, mai ales că îl cunoştea.

nivelul Olteniei139.

În nota din 13 decembrie 1948 a DGSP se vorbeşte cum arhiereul Pavel Şerpe, exarh al mitropoliei Ungro-Vlahiei, în timp ce patriarhul Justinian se afla la Moscova la congresul pan-ortodox, a permis ca la *„mănăstirea Pasărea să locuiască 30 de zile, fără să plătească hrană şi chirie numitul Vasile Caligariu, cu soţia sa, fost militar activ, epurat din armată care avea domiciliul în Bucureşti (...). Acesta era vizitat de către Pavel Şerpe, când venea la mănăstire şi vorbea zilnic la telefon cu Bucureştiul"*. Ulterior avea să plece în luna septembrie acelaşi an140.

Concludentă este nota DGSP din 25 martie 1949 în care se spune: *„În ţară există 206 mănăstiri şi schituri cu 5564 călugări şi călugăriţe, fraţi surori, aşezate mai ales în regiunile muntoase şi greu de supravegheat. Dacă această aşezare a mănăstirilor şi schiturilor ortodoxe este datorită faptului că ele slujeau drept adăpost în caz de invazie militară, în prezent constituie o gravă preocupare a autorităţilor, pentru că mereu se descoperă legături între călugări şi călugăriţe pe de o parte şi elemente subversive pe de altă parte (...). În această situaţie, schiturile şi mănăstirile izolate (din unele cum este Găvanul din jud. Buzău nu se poate apropia nimeni mai mult de 3 km fără să fie văzut, din orice parte ar încerca) sunt adevărate focare de activitate subversivă, călugării coborând în vale pentru a transporta corespondenţa celor fugiţi şi a le procura alimente, ziare, tutun, chibrituri etc"*141.

Documentul continuă cu exemplele de *„activitate subversivă numai în ultimele 8 luni",* adică în perioada august 1948-martie 1949, în care se găsesc şapte categorii, şi anume: *„propagandă anticomunistă sau legionară"* (probabil predici cu conţinut anticomunist) în cazul călugărului Dosoftei Moraru de la Sihăstria Neamţului, stareţul Macarie Brebete de la mănăstirea Râşca-Baia sau stareţul Cleopa Ilie de la Sihăstria; adăpostirea unor *„elemente legionare"* de către fostul stareţul Damaschin Doros de la mănăstirea Cocoş, care *„a adăpostit legionari din Brăila şi Galaţi"* sau stareţa Magdalena Pencu de la Pasărea, care a adăpostit pe *„soţia criminalului*

139 *Ibidem,* d. 38, p. 101.
140 *Ibidem,* d. 39, p. 104.
141 *Ibidem,* p. 119-120.

de război Platon Chirnoagă"; ascunderea de arme şi *„elemente înarmate"* sau „din rezistenţă", cum este cazul la mănăstirea Găvanul a unor *„elemente înarmate neidentificate",* ascunderea la mănăstirea Neamţului a unei arme Z.B. cu mai multe cartuşe, de către Dionisie Gherman, sau ieromonahul Victor Ignat, care *„a ascuns armament pentru o organizaţie subversivă în mănăstirea Bogdana-Bacău"*; ţinerea de şedinţe *„clandestine"* sau *„cu elemente legionare",* în cazul mănăstirii Antim, *„înainte de desfiinţarea acesteia [se] ţineau şedinţe cu elemente legionare"* sau la mănăstirea Predeal, unde stareţul Dionisie Velea (mutat de patriarhul Justinian ca prim-slujitor la catedrala patriarhală) *„a permis călugărului Nicandru Prodan să aducă legionari pentru şedinţe clandestine şi să adăpostească osemintele lui Nicoleta Nicolescu, ţinând slujbe speciale pentru ea"*; omiterea denunţării unor *„legionari ascunşi"* sau a unor manifestări legionare, cum este în cazul unei călugăriţe de la mănăstirea Guranda-Botoşani care anchetată de securitate *„nu a denunţat pe legionarii ascunşi de dânsa"*; ascunderea de material legionar, cum este cazul călugărului duhovnic Macarie Bucur de la Ciolanu-Buzău care *„păstra portretul lui Corneliu Zelea Codreanu şi contactul cu elemente din munţii Bucovinei, prin călugărul Zosima Tarala de la mănăstirea Dălhăuţu-Râmnicu-Sărat"*; şi colecte pentru cei arestaţi sau cei *„nenorociţi ce au dreptate",* cum este în cazul călugărilor Arsenie Boca de la Sâmbăta de Sus şi Adrian Făgeţeanu de la Govora, care *„strâng ajutoare pentru legionarii ca vin să-i viziteze",* călugărul Nicodim Munteanu de la Bistriţa-Neamţ care *„colecta în ianuarie 1949 ajutoare pentru călugării închişi şi elemente din rezistenţă"*142.

Într-o scurtă privire asupra acestor informaţii obţinute şi folosite de organele de securitate, trebuie să precizăm că multe din aceste *„realităţi"* sunt exagerate, dat fiind faptul că totul pleacă de la modul cum le vedeau atât informatorii, cât şi securitatea. De exemplu, ascunderea materialului legionar sau a unor arme şi muniţii, de multe ori erau ori înscenări ale securităţii, ori simple materiale de până la 23 august 1944, probabil cu caracter monarhist sau antonescian, considerate ca fiind *„legionare"*. Aşa cum este în cazul *„celor 480 de*

142 *Ibidem*. În cazul călugăriţei torturate de securitate pentru a-i denunţa pe *„legionarii ascunşi de dânsa"* vezi şi nota din 11 decembrie 1948 (*Ibidem,* d. 38, p. 101).

*broşuri şi cărţi cu caracter monarho-fascist şi legionar ce au fost găsite cu ocazia percheziţiei de la mănăstirea Tismana (...), cărţi [ce] au fost aduse de către misionarii antonescieni de la Preşedinţia Consiliului de Miniştri în primăvara anului 1944 la această mănăstire"*143.

În cazul propagandei anticomuniste sau legionare, sugestiv este cazul Părintelui Cleopa Ilie, care la 21 mai 1948, de praznicul Sfinţilor Împăraţi a ţinut o predică, care printre altele spunea: *„Să dea Dumnezeu ca şi conducătorii noştri de acum să fie ca Sfinţii Împăraţi, ca să-i pomenească Biserica în veac!"*. Şi continuă Părintele: *„Atunci unul din popor m-a şi înregistrat şi nici n-am apucat să-mi scot veştmintele, că a venit o maşină şi mi-au zis să merg cu ei. M-au dus la Târgu-Neamţ şi acolo m-au pus într-un beci care nu avea decât un pat de ciment. Apoi m-au anchetat timp de cinci zile, ţinându-mă fără apă şi fără mâncare. Pe urmă mi-au dat drumul"*144.

Privitor la cei înarmaţi, trebuie spus că este greu de înţeles cum monahii puteau umbla cu arma în mână în grupurile de rezistenţă ce activau în munţi, după cum vom vedea de altfel. Marele sprijin pe care aceste mănăstiri le-au oferit, prin călugării săi, au fost acelea de a oferi hrană sau adăpost temporar fie membrilor grupurilor de rezistenţă145, fie celor care solicitau o izolare de lume sau sustragerea de la urmărirea de către forţele de securitate. În ultimul caz de menţionat este retragerea colonelului Iulian Popescu, fost comandant în Odesa în timpul războiului la mănăstirea Polovragi. Descoperit de securitate, mănăstirea a fost închisă, iar călugării arestaţi146.

În concluzie la acest capitol de remarcat este faptul că, mănăstirile constituiau în această primă perioadă comunistă locuri de retragere, de expectativă pentru refacerea unor forţe, menite să susţină trupele anglo-americane, care trebuiau să vină împotriva ruşilor. Foarte mulţi militari se retrăgeau la mănăstirile izolate pentru simplul motiv că aici puteau să strângă resursele pentru declanşarea războiului147. Însă, după ce multă vreme s-a crezut în acest moment,

---

143 *Ibidem,* d. 74, p. 130 (notă din 13 iulie 1949).

144 I. BĂLAN, *Viaţa şi nevoinţele arhimandritului Cleopa Ilie,* Iaşi, Ed. Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, 1999, p. 92. După aceste evenimente Părintele Cleopa s-a retras în munţi, pentru a nu crea tulburări în obştea mănăstirii (*Ibidem,* p. 92-95).

145 A se vedea în *Totalitarism şi rezistenţă...,* p. 120-121.

146 AMJ, fond penal, dosar 113668, vol. I, f. 115-116v.

147 Desigur că nu se poate exclude nici varianta adăpostirii celor care erau fie

totul avea să se spulbere. Unii membrii ai rezistenţei anticomuniste şi-au dat seama de neintervenţia vesticilor, dar prin poziţia la care trecuseră au fost nevoiţi să rămână în locurile camuflate.

Spre exemplu, în urma defecţiunii lui Tito şi în cazul unui conflict iugoslavo-sovietic grupul de rezistenţă *„Paragină"* din munţii Vrancei trebuia să acţioneze *„armat în spatele frontului sovietic"*. Însă, *„cum Stalin s-a retras cu coada între picioare din Banat",* mai rămăsese ca aceştia să reziste *„împotriva comunismului şi comunizării în primul rând pe un front spiritual şi ideologic"*148, ceea ce presupunea folosirea ca armă a rugăciunii, iar politic aderarea pasivă la mişcarea legionară.

Spiritualitatea ortodoxă în timpul comunismului

În *„Sinteza evenimentelor importante în problema cultului ortodox în cursul lunii septembrie 1948",* întocmită de DGSP, se arată îngrijorarea organelor de teroare din România faţă de practicarea rugăciunii în mănăstirile de lângă Bucureşti, care de altfel constituiau şi repere de rezistenţă anticomunistă a unor ierarhi retraşi din funcţii de conducere de către regimul comunist. Astfel se spunea: *„Cele 200 de călugăriţe de la mănăstirea Pasărea sunt conduse de Magdalena Pencu, la mănăstirea Ţigăneşti sunt 250 de călugăriţe, iar la Ciorogârla 80 de călugăriţe având ca stareţă pe Stavrofilia Ionescu. Mănăstirile sunt supravegheate de Arhiereul Pavel Şerpe, delegat de Justinian cu această muncă. Cu toată încrederea de care se bucură Arhiereul Şerpe la Justinian, din mai multe semnalări rezultă că el s-ar folosi de această situaţie graţie căreia a creat în sânul călugăriţelor de la mănăstirile respective centre de rezistenţă ale Bisericii şi credinţei lui Cristos"*149.

O altă situaţie ce deranja organele de partid era cea de la praznicele împărăteşti sau hramurile unor mănăstiri. De pildă, în anul 1950, de Înălţarea Domnului (18 mai), hramul mănăstirii Neamţ, *„au participat cca 8000 credincioşi veniţi din diferite judeţe ca: Baia, Suceava, Câmpulung, Roman, Iaşi, Bacău şi Neamţ"*. Sărbătoarea a fost

---

urmăriţi de Securitate, pentru unele fapte săvârşite în timpul regimului burghezo-moşieresc, fie îşi dădeau seama că într-o zi vor fi arestaţi de Securitatea Poporului.

148 I. PARAGINĂ, *Frânturi din viaţa mea,* f. 12 (ms. consultat prin bunăvoinţa d-lui I. CORDUNEANU căruia îi mulţumim şi pe această cale).

149 Cristina PĂIUŞAN şi Radu CIUCEANU, *op. cit.,* d. 28, p. 82.

atât de mare încât *„credincioşii au început să se adune de la data de 15 mai a.c., iar până la data în care s-a început hramul, au vizitat mănăstirile din raza jud. Neamţ”,* care nu puteau fi decât Agapia, Văratec, Bistriţa, Secu, Sihăstria, mai ales ultimele două care depindeau de marea lavră.

Mai mult, *„de la data de 15 la 18 mai a.c., slujbele religioase au fost oficiate cu un deosebit fast, în scopul de a atrage cât mai multă populaţie la aceste ceremonii”,* pentru ca *„în ziua de 18 mai a.c. când a avut loc hramul mănăstirii, pe lângă preoţii şi călugării acesteia au mai luat parte şi Mitropolitul Rusan Sebastian de la Iaşi, Episcopul Teofil Herineanu din Roman, Episcopul Emilian Antal, director al Seminarului monahal de la mănăstirea Neamţ, precum şi profesorii Arhierei ai acestui seminar. Au mai participat, de asemenea, fostul Episcop al Armatei, Partenie Ciopron, în prezent stareţ al mănăstirii Sf. Petru şi Pavel din Huşi. Numărul mare al credincioşilor veniţi la acest hram se datorează tocmai faptului că participarea neobişnuită a Episcopilor menţionaţi mai sus a fost anunţată credincioşilor”*150.

Sau de marea sărbătoare a Adormirii Maicii Domului (15 august), într-un studiu al DGSP asupra activităţii slujitorilor din BOR, din data de 20 august 1950, se spune cum în multe locuri manifestările religioase au fost contracarate, cum a fost la mănăstirea Tudor Vladimirescu, jud. Tecuci, împotriva organizaţiei *„Oastea Domnului”*. Însă, la aceste măsuri au contribuit şi organele locale de partid, prin *„sfaturile populare”,* care *„au programat manifestaţii culturale interesante şi bine puse la punct în aceeaşi zi, ca la Moisei şi Izbuc, jud. Someş”* şi în consecinţă *„mulţi credincioşi au părăsit slujba pentru a vedea serbările”*. Cu toate acestea unii ierarhi au participat la prăznuirea unor hramuri din eparhiile lor, *„pentru a le da mai multă solemnitate: la Miercurea Ciucului, Nicolae Bălan al Ardealului, la Tismana-Gorj, Mitropolitul Firmilian Marin al Olteniei, la Rohia-Someş, Nicolae Colan al Clujului şi Arhiereul Partenie Cipron, la Putna-Rădăuţi”*151.

Însă, renaşterea vieţii monahale nu era posibilă fără o iniţiativă arhierească, ceea ce s-a şi făcut de altfel în Moldova şi Oltenia cu binecuvântarea patriarhului Justinian. Gândindu-ne la Moldova, aici

---

150 *Ibidem,* d. 98, p. 193.

151 *Ibidem,* d. 103, p. 198.

patriarhul Justinian, încă din 1949, i-a poruncit Părintelui Cleopa Ilie, care îl aprecia foarte mult, să plece cu un grup de 30 de monahi de la Sihăstria la mănăstirea Slatina – Suceava, *„pentru a înnoi viaţa duhovnicească de acolo”*. Aici, Părintele Cleopa a pus *„în bună rânduială sfintele slujbe de zi şi de noapte şi Sfânta Liturghie. A rânduit, de asemenea, spovedania săptămânală, şcoala monahală pentru fraţi şi viaţă de obşte după modelul Sfântului Teodor Studitul”*. La această mănăstirea aveau să se închinovieze protosinghelul Petroniu Tănase, ierodiaconul Antonie Plămădeală, arhimandritul Dosoftei Moraru, protosinghelul Gherontie Bălan, monahul Agaton Sandu Tudor şi ieromonahul Arsenie Papacioc152.

Noua orânduire spirituală de la Slatina este prezentată şi într-un document a DRSP Bacău, din [1950], unde se arată contribuţia Părintelui Cleopa pentru înflorirea acestui aşezământ. Nota aminteşte de pravila care se face, culminând chiar cu: *„În timpul cât nu sunt slujbe, biserica nu tace. Se citeşte în permanenţă Psaltirea, de către călugării de rând. Cei care citesc noaptea nu mai merg la utrenie (...). Panahida în fiecare zi. Maslu în fiecare zi”* şi acatiste în fiecare zi; de posturile care se ţin în zilele de luni, miercuri şi vineri, cu o singură masă în zi, în postul mare complet, chiar şi fără apă şi *„nu se face absolut nimic decât cu blagoslovenie, nici măcar focul, care se face numai cu foc din candelă”*; de disciplină, prin care toate lucrurile sunt ale obştii, iar în chilii nimeni nu are voie să intre dintre străini, mărturisirile făcându-se vineri; de conducerea **mănă**stirii care este exercitată de consiliu, stareţul supunându-i-se întru-totul acestuia; de poporul care vine la mănăstire – credincioşi care vin chiar din Bucureşti, evrei, comunişti, funcţionari ai statului, dintre care *„partidul din Mălin l-a avertizat pe stareţ că are informatori în biserică”*153.

Iar în această situaţie, Părintele Cleopa *„a fost rânduit de Mitropolia Moldovei să supravegheze şi să îndrume viaţa duhovnicească a mai multor mănăstiri din împrejurimi: Putna, Moldoviţa, Râşca, Sihăstria şi schiturile Sihla şi Rarău, după modelul Mănăstirii Slatina”*. Ulterior, în anul 1951, patriarhul Justinian dorea să înnoiască viaţa monahală şi în mănăstirea Neamţ, propunându-i Părintelui Cleopa să strângă 70 de călugări de la Slatina şi Sihăstria, însă s-a revenit asupra

---

152 I. BĂLAN, *op. cit.,* p. 96-98.

153 Cristina PĂIUŞAN şi Radu CIUCEANU, *op. cit.,* d. 122, p. 245-247.

acesteia, probabil la presiunile securităţii – prin Ministerul Cultelor. Mai mult, după o anchetă la securitatea Fălticeni, Părintele Cleopa va fi nevoit să se retragă în munţi (a doua oară), împreună cu părintele Arsenie Papacioc, în perioada 1952-1954154.

Pentru Oltenia, încă din 1947, scriitorul interbelic Sandu Tudor, devenit monahul Agaton la mănăstirea Antim, constituie cu membrii de la Rugul Aprins un nucleu monahal la mănăstirea Govora, apoi Crasna, cu binecuvântarea mitropolitului Firmilian, apoi a patriarhului Justinian. Scopul declarat al acestei iniţiative era de a cimenta *„o mănăstire cu monahi intelectuali, pentru a-i pregăti în scopul luptei pentru combaterea concepţiei materialiste"*155. Dar acţiunea nu s-a putut concretiza prea mult, deoarece *„pe la începutul lunii iulie se spune că a plecat (Sandu Tudor, n.n.) din mănăstire cu o maşină, însoţit de trei persoane şi nu s-a mai întors. Se crede că a fost arestat, spun călugării, că el cât a fost stareţ vorbea în biserică şi făcea morală cetăţenilor în fiecare zi şi asemenea puţinilor călugări pe care-i avea sub stăpânirea sa. La Mitropolia Craiovei nu se ştie nimic oficial despre dispariţia lui Agaton Tudor",* conform unei note din 31 iulie 1950156.

După arestarea lui Sandu Tudor, părerilor oamenilor din Biserică erau diferite. Astfel, fostul mitropolit al Bucovinei, Tit Simedrea participant şi el la unele şedinţe ale rugătorilor de la Antim era de părere că: *„Este limpede că acest proces nu are caracter politic: Sandu Tudor a devenit incomod prin cercul de tineri, pe care i-a strâns în jurul său la mănăstirea Antim. Procesul are deci o semnificaţie bisericească. Se loveşte într-un om al Bisericii. Piesele din dosarul procesului sunt de mult în mâinile lor. L-au scos la iveală acum pentru că vor să-l scoată din circulaţie pe Sandu Tudor.*

Comuniştii care au pus la cale procesul sunt nişte foşti găinari. Tare mă tem că justiţia va fi silită să-l achite, deoarece martorii propuşi au declarat că reclamanţii au fost pur şi simplu nişte hoţi şi nişte găinari

---

154 I. BĂLAN, op. cit., p. 100-101. Potrivit biografului marelui părinte în timpul anchetei i s-ar fi reproşat: *„Dumneata sabotezi economia naţională şi spui că astăzi este Gheorghe, şi mâine Vasile şi este sărbătoare, iar oamenii pun ţapina jos şi nu mai lucrează!"* (*Ibidem,* p. 101).

155 AMJ, fond penal, dosar 113668, vol. I, f. 101-106 (Proces verbal de interogatoriu luat părintelui Adrian Făgeţeanu în data de 12 martie 1958). Vezi şi în CNSAS, *Totalitarism şi rezistenţă...,* p. 118-119.

156 Cristina PĂIUŞAN şi Radu CIUCEANU, *op. cit.,* d. 102, p. 197-198.

*şi nu muncitori progresişti. Condamnarea lui Agaton Tudor – dacă se va produce – va constitui un nou document despre aşa zisa sinceră colaborare dintre Biserică şi regim"*157. Iar mitropolitul Olteniei, Firmilian Marin, *„a mărturisit că în momentul arestării lui Sandu Tudor, s-a temut foarte mult ca să nu fie amestecat, pentru că l-a protejat şi numit stareţ, cu tot trecutul său politic, cu toate că avea dezlegare în acest sens de la Patriarhul Justinian"*158.

Mănăstirile **şi** puterea comunistă**.** Ingerin**ţe** politice

Presiunile comuniştilor la adresa patriarhului pe tema monahală au fost foarte mari, mai ales datorită participării multor mănăstiri la mişcarea de rezistenţă desfăşurată de grupurile de rezistenţă din munţi. Încă din nota DGSP din 25 martie 1949 (praznicul Bunei Vestiri) se considera că:

„Schiturile şi mănăstirile sunt subpopulate, având un mare disponibil de camere (ca la Frăsinet, Ghighiu, Pătrunsa – jud. Vâlcea, Durău – jud. Neamţ etc.) Schiturile izolate au câte 2-5 călugări, care în practică nu pot fi controlaţi şi pot foarte uşor să fie curieri şi aprovizionatori a unor elemente subversive".

În continuare, acelaşi document reflectă şi propunerile pentru soluţionarea *„acestei probleme",* prin următoarea poziţie ce trebuia luată: *„Se opinează ca locuitorii mănăstirilor să fie comasaţi într-un număr mai redus de lăcaşuri, considerând că ei, fiind mai mulţi la un loc, pot lucra mai bine în atelierele în curs de înfiinţare de către Patriarhie. Clădirile rămase libere în urma acestor comasări pot fi întrebuinţate în mare măsură drept cămine pentru salariaţi, drept cămine permanente pentru copii debili, pentru orfelinate, şcoli, etc. Schiturile şi mănăstirile care vor rămâne, datorită izolării lor complet părăsite, nu vor fi de niciun folos special eventualelor elemente subversive ce le-ar frecventa, întrucât neexistând călugări curieri, care să se ocupe de aprovizionare şi corespondenţă, aceste clădiri vor deveni încă o serie de «sălaşuri», pe*

157 *Ibidem,* d. 103, p. 200.
158 *Ibidem*.

*care şi aşa aceste elemente le utilizează ca adăpostire"*159.

Studiind lista propusă de cel care întocmise nota (18 schituri şi mănăstiri), constatăm că toate aceste aşezăminte se aflau în locurile cele mai pitoreşti ale României, de aici şi potenţialul pericol de care se temea Securitatea. De altfel, această poziţie defensivă era constată încă din evul mediu atunci când călătorii străini vizitau sau erau în trecere prin Ţările Române160. Pe de altă parte conform cifrelor folosite de Securitate acestea aveau între 2 şi 14-18 călugări. Cei mai puţin călugări îi aveau schitul Piatra Tăieturii, Strigoiu (Bacău), Ciocanul (Muscel), Frăsinet, Cebza (Timiş), Izbuc (Bihor) şi Vodiţa (cu un singur monah). Cei mai mulţi monahi îi aveau mănăstirile Arnota cu 2-14 călugări şi schitul Godinova (Caraş) cu 18 călugăriţe.

Nota prevedea în continuare ca: *„În scopul realizării acestei comasări, opiniem a se lua contact cu Patriarhia pentru rezolvarea rapidă şi canoniceşte legală a acestei probleme. Pentru concentrarea călugărilor ortodocşi se impune mărirea numărului locatarilor (sic!) următoarelor mănăstiri spaţioase, puţin populate şi situate în puncte uşor de supravegheat"*.

Actul se referă la mănăstirea Neamţ, cu un cin monahal din 170 de călugări şi cu *„o capacitate de aproape 400"*; Ghighiu *„care are o capacitate de 100 locuitori (sic!) şi [sunt] numai 9 călugări"*; Căldăruşani, *„care are numai 64 călugări şi care are încă cel puţin 120 locuri libere, chiar făcând abstracţie de clădirea ocupată de preoţii greco-catolici"*.

Iar în privinţa mănăstirilor de călugăriţe, erau prevăzute Bistriţa olteană *„cu cca. 1000 locatare (sic!), inclusiv elevele Liceului monahal, şi care mai poate cuprinde încă câteva sute"*; Răteşti-Buzău, *„care cuprinde 179 călugăriţe şi mai poate adăposti încă 40-50"*; Adormirea Maicii Domnului din comuna Tudor Vladimirescu, *„care are 130 călugăriţe şi cel puţin 20 locuri vacante"*; Agapia, *„care are 350 călugăriţe şi mai poate cuprinde încă 50"*161.

Ulterior, într-o Notă a sursei *„Nicu"*, din 9 aprilie 1949,

---

159 *Ibidem,* d. 61, p. 119-121. În continuare se dă şi o listă cu aşezămintele prevăzute cu desfiinţarea vieţii monahale din ele (*Ibidem*).

160 Un călător care rămâne impresionat de condiţiile militare care le aveau aceste mănăstiri este arhidiaconul Pavel de Alep, care pe la mijlocul sec. XVII îl însoţea pe patriarhul Antiohiei, Macarie III Zaim.

161 *Ibidem,* d. 61, p. 121-122.

securitatea lua cunoştinţă de numărul călugărilor din mai multe mănăstiri care aveau capacităţii pentru cinuri monahale mai numeroase. Probabil că informatorul fusese dirijat să dea informaţii pentru posibilele aşezăminte monahale, care ar suporta comasări, deoarece toate acestea sunt în zone mai uşor de controlat de către aparatul de represiune. Pe de altă parte, nu este exclus ca această listă să fie parte din cea gândită de patriarhul Justinian, deoarece, după cum vom vedea, toate aceste aşezăminte vor fi în atenţia acestuia.

Totodată, luând în consideraţie această ultimă afirmaţie trebuie remarcat şi faptul că din lista de desfiinţări propusă în nota din 25 martie 1949, multe mănăstiri au continuat să funcţioneze. Altfel spus, patriarhul Justinian nu numai că a acceptat această concentrare de monahi la mănăstirile uşor de supravegheat, în scopul întemeierii unor ateliere, dar multe aşezăminte le-a păstrat în continuare şi nu le-a închis.

Revenind la lista din 9 aprilie 1949, sursa *„Nicu”,* informa organele de Securitate că mănăstirile disponibile să mai primească fraţi de călugărie erau: de maici Suzana, Zamfira, Viforâta, Pasărea, Ţigăneşti, Samurcăşeşti, Văratic şi Agapia; iar de călugări: Cernica, Căldăruşani, Cocoş, Neamţ, Secu, Dragomirna, Putna, Râşca (Baia) şi Slănic (Muscel)162.

Constatăm că majoritatea aşezămintelor se aflau în eparhiile Bucureştilor şi a Iaşilor, cu cinci excepţii: Dragomirna, Putna, Baia, Slănic şi Cocoş, şi anume se aflau în eparhiile Suceava, penultima în cea a Râmnicului şi Argeşului, iar ultima în cea a Dunării de Jos. Deci, majoritatea mănăstirilor se aflau în eparhia Bucureştilor unde arhipăstor era însuşi patriarhul Justinian, iar în cea a Iaşilor era locotenent, cu delegat pe arhimandritul Teoctist Arăpaşu.

Un an mai târziu, într-un referat al DGSP se făcea o situaţie a *„mănăstirilor şi schiturilor ortodoxe din ţară”,* pe mai multe categorii, în funcţie de vieţuitori, de felul vieţii monahale, de averea mobilă şi imobilă, de rolul lor din punct de vedere economic, însoţite de statistici tipice analizei sociologice163. Este cea mai bună analiză pe care o cunoaştem, pentru perioada de până la 1958-1959 (decretul 410). Aflăm astfel cum la începutul anilor 50, în România se aflau 206

---

162 *Ibidem,* d. 63, p. 122-123.

163 *Ibidem,* d. 121, p. 243-245.

aşezări monahale ortodoxe, cu un total de 5564 de vieţuitori, ca şi în nota din 25 martie 1949.

Şi ca o concluzie la cele de mai sus, este Studiul informativ al DGSP, din 10 noiembrie 1948, în care se spune: *„În R.P.R. există 176 mănăstiri, 5941 călugări «plasarea lor în oraşe, în vecinătatea şcolilor, ceea ce le face supravegherea lor dificilă, fie situate în regiuni izolate, care permit adăpostirea unor elemente certate cu legea. Experienţa democraţiilor populare vecine, ca şi experienţa Serviciilor noastre de securitate (subl. n.) au dovedit că multe mănăstiri au devenit fie locuri de găzduire ale unor elemente legionare sau din rezistenţă, fie depozite clandestine de muniţii. Din această cauză ele constituie obiective pentru acţiunile informative (subl. n)»"*164.

Ca atare, datorită unor experienţe din alte state democrate şi a Siguranţei sau mai nou a Securităţii, aceste aşezăminte monahale, izolate sau greu de supravegheat, trebuiau controlate informativ. Deci nu experienţa fratelui mai mare NKVD-ul, ci cea proprie, de unde rezultă că metodele Securităţii erau moştenite de la fosta Siguranţă şi nicidecum de la serviciul secret al URSS-ului.

Tot în privinţa ingerinţelor statului în viaţa monahală este de precizat şi modul de infiltrare a ideilor comuniste în rândul monahilor, de tulburare a trăirii călugăreşti. Astfel, în nota DGSP din 6 noiembrie 1948 se spune cum: *„Arhimandritul Melchisedec, stareţ al mănăstirii Neamţ a afirmat că îi este foarte greu să facă faţă obligaţiilor oficiale şi de a permite ca la mănăstire să se activeze pe linia Arlusului, sindicală şi a Frontului Plugarilor"*165.

Tot Securitatea se pare că infiltrase o persoană, sub masca unui călugăr Doroftei Lica, cu misiunea de *„a dărâma de la conducerea mănăstirii Secu pe actualul stareţ Vasian şi pe economul Visarion"*, fapt ce a determinat *„mare fierbere"* în soborul mănăstirii, adică mare tulburare, precum ne încredinţează nota din 9 februarie 1950, a sursei *„Anastasie"*166. Amintitul călugăr *„îi învinovăţeşte"* pe cei doi din conducerea mănăstirii, *„de a ţine contact cu partizanii din munţii Neamţului"*. Această situaţie, se datora faptului că mulţi călugări de la Secu duceau alimentele date de cei din sat pentru cei retraşi în munţi.

---

164 *Ibidem,* d. 32, p. 94.
165 *Ibidem,* d. 30, p. 84.
166 *Ibidem,* d. 87, p. 177.

Nu ştim cum s-a finalizat această gravă problemă pentru mănăstirea nemţeană, însă de aici putem constata cum organele de represiune, din imposibilitatea unei pătrunderi informative în sânul obştii monahale, apela la această soluţie de a introduce, prin diferite metode, un intrus pentru a putea controla informativ acest *„cuib de activitate contrarevoluţionară”*.

Interesantă este Nota din 30 septembrie 1950 privitoare la *„manifestările duşmănoase din ce în ce mai dese din mănăstirile ortodoxe [ce] se datoresc în primul rând atmosferei întreţinute”* de elemente ostile din mitropoliile Ungro-Vlahiei, Moldovei şi Olteniei.

Printre aceşti monahi şi stareţi, figurează Teofilact Popovici, călugăr la mănăstirea Cernica, care vieţuise la Curchi-Orhei, în anul 1943; Sofian Boghiu, stareţ la Antim-Bucureşti, *„care ţine predici cu caracter ostil regimului, arătând că nicio schimbare omenească nu se poate face decât numai prin credinţă”*; Gherasim Cristea, preot călugăr la Antim, care *„arată cu orice ocazie, în predicile pe care le ţine, că regimul de astăzi este o furtună care va trece”*; Andrei Scrima, bibliotecar la Antim, care *„întreţine deseori discuţii antidemocratice în cadrul mănăstirii şi în cercul reacţionarilor vizitatori ai mănăstirii”*; Evghenie Hulea, stareţ la Muşunoaiele-Tecuci, care *„în 1945 a adăpostit prizonieri germani, ajutându-i cu alimente”*; Emilian Nichifor, diacon la Muşunoaiele *„a găzduit şi ajutat elemente legionare fugite în munţi”*; Emilian Antal, arhiereu, fost director la seminarul monahal de la Neamţ şi stareţ la Cozia, care *„cu ocazia procesului Maniu, sus numitul a refuzat să predice în biserică trădarea de ţară săvârşită de acesta, interzicând şi preoţilor în subordine să facă acest lucru”*; Vasile Vasilache, stareţ la Pocrov-Neamţ, care *„în timpul războiului anticomunist ţinea conferinţe, ponegrind regimul sovietic şi scoţând în evidenţă fascismul. A editat diferite cărţi care cuprindeau discursuri antisovietice. În anul 1948, venind la mănăstirea Neamţ, s-a antrenat în anturajul tuturor reacţionarilor cu care avea strânse legături, ca stareţul Melchisedec”*. Nota se încheia cu observaţiuni: *„În această notă sunt menţionate numai acele elemente ostile, care nu sunt legate de grupările subversive urmărite informativ în prezent”* şi concluziuni: *„Prin legăturile şi comentariile lor, aceste elemente creează în rândul mănăstirilor respective o stare de spirit nefavorabilă, prielnică înjghebării organizaţiilor subversive, adăpostirii elementelor*

*duşmănoase"*167.

În cele de mai sus am dorit să aducem în discuţie o serie de aspecte menite să conducă spre o istorie a BOR în timpul regimului comunist. Formele de presiune comunistă, pe care le-am discutat în funcţie de exemplele găsite în cercetarea noastră, nu sunt desigur toate, dar constituie un punct de plecare în această problematică. Al doilea capitol, cel referitor la cursurile de îndrumare a scos în evidenţă cum patriarhul Justinian a înţeles să-şi îndrume clerul spre pastoraţie şi cum a reuşit în urma conflictelor cu autorităţile comuniste.

Ultima abordare reprezintă un început la cercetarea vieţii monahale pe teritoriul României postbelice. Am considerat necesar ca discuţia să o abordăm pe mai multe categorii pentru a înţelege mai bine fenomenul monahal din România.

Clerici şi monahi în rezistenţa anticomunistă din anii '50

Diavolul roşu se instala, pas cu pas, în fostele ţinuturi voivodale româneşti cu concursul unor cozi de topor din neamul, dar nu din sufletul românesc168. Mişcarea de rezistenţă anticomunistă a fost

---

167 *Ibidem,* d. 104, p. 204-214.

168 A se vedea materialele publicate ca urmare a unor iniţiative civice, precum *Memorialul Sighet, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului,* a unor *Instituţii de istorie* plasate sub egida *Academiei Române*: Pr. asist dr. Gh. DRĂGULIN, *Victimile puşcăriilor comuniste şi ale revoluţiei în atenţia aghiografului contemporan,* în BOR, CIX, nr. 1-3, 1991, p. 91-98; Idem, *Vieţi şi biserici întemniţate,* în BOR, CX, nr. 1-3, 1992, p. 57-58; Pr. drd. Nicolae HURJUI, *Ortodocşi români victime ale închisorilor comuniste, BOR,* CIX, nr. 10-12, 1991, p. 123-134; Pr. dr. Vasile VASILACHI: *Rugul aprins. Cercul literar - cultural de la Mănăstirea Antim din Bucureşti,* în *Calendarul Credinţa* (The Faith), Detroit, 1992, p. 66 - 71; GREBENEA, Nicolae, *Întâlnire cu distinsul arhimandrit Ilie Cleopa,* în *Telegraful Român,* anul 140, 1992, nr. 25-26, 1 iulie, p. 3; Gh. Popescu-Vâlcea, *Cuvinte din temniţă,* Editura *IBMBOR,* Bucureşti, 1993; Pr. Prof. Dr. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* Chişinău, 1994; Mihai RĂDULESCU: *Rugul aprins. Duhovnicii Ortodoxiei în ghearele comuniste,* Editura Ramida, Bucureşti, 1993; Idem, *Martiriul Bisericii Ortodoxe Române,* Editura Ramida, Bucureşti, 1994; ***, *Mărturisitori de după gratii. Slujitori ai Bisericii în temniţele comuniste,* Editura Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, Cluj, 1996; Mihai RĂDULESCU, şi † IRINEU, Slătineanul; *Preoţi în cătuşe,* Editura Ramida, Bucureşti, 1997; Idem, *"Rugul aprins" de la Mănăstirea Antim la Aiud,* Editura Ramida, Bucureşti, 1998 ; *** *Biserica întemniţată. România 1944-1989, Institutul Naţional*

generată de iniţiativa legionarilor din Germania sau din ţară, care nu doreau ascensiunea comuniştilor la putere, imediat dup actul de la 23 august 1944169.

La aceasta se adăuga şi faptul că Armata română a fost supusă unor epurări, expres cerute de ocupantul sovietic. Mareşalul Malinovschi şi generalul Vinogradov au ordonat „ epurarea armatei de elementele fasciste”170. O mare parte dintre ofiţerii români trecuţi în rezervă, înfricoşaţi de o posibilă judecare şi condamnare la moarte de

---

pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 1998, 461 p. şi ediţia în limba engleză, Bucureşti, 1999, 415 p.; Pr. Prof. Dr. Dumitru STĂNILOAE, *Prigonirea Bisericii Ortodoxe strămoşeşti sub comunism ,* în *Vestitorul Ortodoxiei Româneşti,* anul I (1990), nr. 3, p. 1-3 ; Idem, *Témoignage. La persécution de l'Eglise Orthodoxe Roumaine sous le régime communiste, în Nouvelles de l'Eglise Orthodoxe Roumaine,* XX, 1990, p. 8-11; Vasile MANEA, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste,* Editura Patmos, 2000; vezi şi ediţia a II-a, revăzută şi îmbunătăţită, Editura Patmos, 2001; ENE Ionel, IVAN Silviu Mihai, *Jertfă în spaţiul mioritic,* Focşani, 2001; Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958,* Bucureşti, INST, 2001; George Enache, Adrian Nicolae Petcu, *Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură,* în vol. CNSAS Studii 1, în colaborare cu Fundaţia „Konrad Adenauer”, *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România comunistă,* Bucureşti, 2001, p. 108-136; Adrian Nicolae Petcu, *Participarea Bisericii Ortodoxe Române la rezistenţa anticomunistă,* în vol. CNSAS. Studii 2, *Mişcarea armată rezistenţă anticomunistă din România 1944-1962,* Editura, Kullusys, Bucureşti, 2003, p. 183-222; Dragoş Petrescu, *Biserica Ortodoxă Română sub comunism: o abordare instituţională,* în *Teologie şi politică. De la Sfinţii părinţi la Europa unită,* volum coordonat de Miruna Tătaru-Cazaban, Editura Anastasia, 2004, p. 194-208*;* Cristian Vasile, *Ingerinţe politice în viaţa Bisericii Ortodoxe în primii ani ai regimului comunist,* în *Ibidem,* p. 209-218.

169 A se vedea: H. SIMA, *Când a luat naştere mişcarea de rezistenţă din România,* în Antologie legionară - opera publicistică, vol. IV, Miami Beach, 1994, p. 408; Radu CIUCEANU, *Mişcarea naţională de rezistenţă,* în vol. *Memorii I,* p. 242; Dorin DOBRINCU, *Începuturile rezistenţei armate anticomuniste în România,* în „Anuarul Institutului de Istorie A.D. Xenopol”, XXXIV (1997), p. 111-136; Adrian Nicolae PETCU, *Participarea Bisericii Ortodoxe Române la rezistenţa anticomunistă...,* p. 186-187. În Germania, legionarii conduşi de Horia Sima, aveau acceptul lui Hitler de a organiza un Guvern provizoriu, care urma a fi instalat după îndepărtarea sovieticilor.

170 Constantin HLIOR, *Generalii români în rezistenţa anticomunistă,* în *Analele Sighet 2, Instaurarea comunismului - între rezistenţă şi represiune,* Fundaţia Academia Civică, 1995, p. 187; Constantin SĂNĂTESCU, *Jurnal,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 195. Era şi normal, deoarece o evaluare a sprijinului guvernului Petru Groza acordat de către activii armatei arăta, pentru Moscova, doar 15-20 de procente cf. Tatiana POKIVAILOVA, *Mişcarea de rezistenţă din Armata Română în anii 1944-1947, după arhivele ruseşti,* în *Analele Sighet 2,* p. 199.

către marionetele sovietice, din aşa zisul „tribunal al poporuilui”, vor îngroşa rândurile rezistenţei armate171.

Mişcarea de rezistenţă armată va fi de lungă durată, ea derulându-se între anii 1944 şi 1962, când a fost ucis ţăranul Ion Banda, în Munţii Banatului172. O caracteristică este aceea a prezenţei ofiţerilor armatei române în organizaţiile de rezistenţă anticomunistă. Ele vor fi multe, mai mult sau mai puţin eficiente în a da bătăi de cap *năiemţilor*. Cele mai importante organizaţii de rezistenţă anticomunistă, care vor fi sprijinite şi de clerici şi călugări ortodocşi au fost: Divizia Sumanele negre, Haiducii lui Avram Iancu, Mişcarea de Rezistenţă, Graiul Sângelui, Vlad Ţepeş I, Vlad Ţepeş II, şi multe altele173.

Profesori de teologie precum: Ioan V. Georgescu174, Spiridon Cândea, Liviu Stan aveau aceeaşi poziţie. Numai că la scurt timp, ultimii doi vor migra în zona „partidelor deocratice”. Ioan V. Georgescu, ca şef al Mişcării legionare bucureştene va participa la iniţierea mişcării de rezistenţă175.

---

171 În baza *Legii 186 pentru trecerea în rezervă a personalului activ al Armatei care prisoseşte peste nevoie de încadrare* au fost trecuţi în rezervă 1.376 ofiţeri superiori, dintre care 13 generali corp de armată, 18 generali de divizie şi 53 de generali de brigadă, indezirabili noilor neaveniţi. A doua operaţiune de purificare a armatei neamului nostru a fost săvârşită prin efectul *Legii pentru crearea cadrului disponibil al armatei din 19 iunie 1946*. Direcţia superioară Politică a Armatei, un organism nou creat, după modelul armatei roşii, a oferit listele de ofiţeri indezirabili. Au fost înlăturaţi 7600 de ofiţeri şi aproape 10.000 de subofiţeri cf. Constantin HLIOR, *Generalii români în rezistenţa anticomunistă,* p. 187-188 şi Constantin SĂNĂTESCU, *Jurnal,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 228.

172 Eugen ŞARAN, *Aspecte din rezistenţa românească împotriva sovietizării în perioada martie 1944-1962,* în *Analele Sighet 2,* p. 213.

173 Eugen ŞARAN, *Aspecte din rezistenţa românească împotriva sovietizării în perioada martie 1944-1962,* p. 215-278.

174 Vezi Dicţionarul Teologilor români...., ST, 1981.

175 Ioan V. Georgescu va fi arestat de sovietici în luna august 1945. În acest timp a desfăşurat activitatea în trei etape: septembrie-octombrie 1944, până la stabilirea legăturilor cu legionarii veniţi din Germania; octombrie 1944-martie 1945, colaborând cu legionarii veniţi din Germania şi cu elementele germane din ţară şi martie - august 1945, perioada de dizolvare a organizaţiei legionare şi a mişcării de rezistenţă de influenţă legionară. A se vedea analiza lui Adrian Nicolae PETCU, *Participarea Bisericii Ortodoxe Române la rezistenţa anticomunistă...,* p. 186-187. Este vorba de procesul verbal de interogatoriu, din 16 octombrie 1957, luat lui Ioan V. Georgescu. I. V. Georgescu era de părere ca Mişcarea legionară: „ să pregătească o

Formaţiile de rezistenţă anticomunistă armată din munţii ţării reprezentau pentru regimul comunist, nou instalat cu sprijin străin şi necreştin, un obstacol care îl împiedica, subminând pretenţia acestuia de a deţine controlul total asupra situaţiei interne176.

Aceste grupări au cauzat înfiinţarea trupelor de securitate care doreau anihilarea acestora. Să nu uităm, că în această perioadă s-a trecut la politizarea armatei, cu ajutorul diviziei Tudor Vladimirescu, a lui Emil Bodnăraş şi Valter Roman177. Victoria celui rău s-a concretizat prin ridicarea în parcul Carol, fost simbol al libertăţii, al Bisericii şi al regalităţii, deasupra mormântului eroului necunoscut al neamului nostru, al monumentului dedicat călăilor poporului român178.

Învăţaţi să fie liberi şi având în sânge simţul proprietăţii, preoţii, ca oameni ai locului şi păstori ai unor comunităţi demne, au trebuit ca în virtutea poziţiei lor să devină exponenţii revoltei populare împotriva unui regim ateu, care urmărea să subjuge însăşi temelia societăţii româneşti. Însuşi noul patriarh ales, Justinian Marina, prin comportamentul său deziluziona autorităţile comuniste. Chiar un raport al D.G.S.S. din anul 1950 îşi manifesta indignarea: „Comportarea Patriarhului Justinian de după alegerea sa a nimicit toate aceste speranţe de mai bine”179.

---

rezistenţă în munţi care să acţioneze la momentul potrivit şi să se conducă independent” cf. *Ibidem,* p. 187.

176 Laura Vlădoiu-Stancu, Liviu Burlacu, *„Manualul haiducului”- cod de instructaj al organizaţiei de rezistenţă „Paragină”,* p. 219.

177 Vezi Mihai Timaru, *art. cit*., p. El însuşi a fost epurat din armată.

178 Ne îndurerează sufletul afirmaţiile românilor necunoscători, care, inconştienţi afirmă perma-nent, importanţa şi nevoia rezistenţei unui monument, despre care nu cunosc nimic. Nici în cinstea cui a fost ridicat, nici de ce arhitecţi, nici cu ce scop, nici pentru cine. Ce trecut şi ce prezent avem. La ce oare ne putem aştepta.

179 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958)...,* d. 116, p. 228-229: „ Ajuns patriarh, Justinian a schimbat completamente macazul, reluându-şi vechile legături cu naţional-ţărăniştii şi liberalii, întocmind un Statut de organizare care este copia fidelă a proiectului de Statut preparat de legionari, prin care el şi-a arogat drepturi despotice de conducere în Biserică... A înlăturat din administraţia bisericească toate elementele preoţeşti promovate de democraţie... Deşi, faţă de oamenii regimului se declară partizanul democraţiei, în particular spune tuturor că el a fost ales de comunişti pentru a desfiinţa Biserica, dar că el va face totul pentru a o salva, lucru pe care l-a afirmat faţă de preotul Gala Galaction”.

Pe lângă faptul, că mulţi dintre cei urmăriţi de regimul comunist au găsit adăpost în mănăstirile şi schiturile din munţii şi codrii României, vieţuitorii acestora s-au implicat, în multe cazuri în rezistenţa anticomunistă[180].

Aşezarea strategică a mănăstirilor[181], în general în munţii şi codrii României, a făcut posibilă adăpostirea persoanelor urmărite pentru crime de război sau pentru acţiuni care vizau, în orientarea noului regim, securitatea naţională. Mănăstirile au devenit, astfel, puncte de sprijin pentru rezistenţa anticomunistă.

În diferite zone geografice ale ţării, ca la o comandă parcă, clerul ortodox, preoţi de mir şi călugări, au ajutat rezistenţa armată anticomunistă. Monahi de la Putna, Rarău, Durău, Tismana, Polovraci, Bistriţa olteană, schitul Pahomie, Muşunoaile, Brazi, Sihastru, s-au implicat în sprijinul rezistenţei, participând la aprovizioanrea cu alimente şi medicamente, încurajându-i, sfătuindu-i, spovedindu-i şi împărtăşindu-i cu Trupul lui Hristos. Pe unii îi ştim, pe alţii încercăm să-i aflăm, pe cei mai mulţi timpul îi va descoperi, dar este de datoria noastră să le evidenţiem acţiunile, mai ales într-o perioadă ca aceasta, care parcă te îndeamnă la uitarea trecutului neamului tău.

Este concludentă o notă informativă DGSP, din 25 martie 1949, în care se arată: „În ţară există 206 mănăstiri şi schituri cu 5564 călugări şi călugăriţe, fraţi şi surori, aşezate mai ales în regiunile muntoase greu de supravegheat. Dacă această aşezare a mănăstirilor şi schiturilor ortodoxe este datorită faptului că ele slujeau drept adăpost în caz de invazie militară, în prezent constituie o gravă preocupare a autorităţilor, pentru că mereu se descoperă legături între călugări şi călugăriţe pe de o parte şi elemente subversive pe de altă parte (...). În această situaţie schiturile şi mănăstirile izolate (din unele cum este

---

[180] A se vedea Constantin Voicescu, *Oameni ai Bisericii în rezistenţa anticomunistă din munţii şi codrii României,* în *Analele Sighet, 2,* „Intaurarea comunismului - între rezistenţă şi represiune. Comunicări prezentate la Simpozionul de la Sighetu Marmaţiei (9-11 iunie 1995)", *Fundaţia academică Civică, 1995,* p. 279. Autorul nu este altul decât binecunoscutul preot Constantin Voicescu, de la Biserica Sapienţei din Bucureşti, un mai vechi cunoscut al închisorilor comuniste.

[181] „În timp ce în mănăstirile mari şi populate astfel de legături subversive sunt rare, în schiturile izolate din creierul munţilor sau puncte prielnice, activitatea subversivă este aproape continuă" se menţiona într-o Notă a Securităţii, din 25 martie 1949, cf. Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 61, p. 120.

Găvanul din jud. Buzău nu se poate apropia nimeni la mai mult de 3 km fără să fie văzut, din orice parte ar încerca) sunt adevărate focare de activitate subversivă, călugării coborând în vale pentru a transporta corespondenţa celor fugiţi şi a le procura alimente, ziare, tutun, chibrituri etc."182. La aceeaşi mănăstire se vor refugia, în septembrie 1948, elemente înarmate „neidentificate"183.

Sursele păstrate în arhive vădesc o participare masivă a preoţilor ortodocşi184, chiar călugări şi stareţi de mănăstiri185, implicaţi în rezistenţa armată, unii dintre aceştia remarcându-se ca sfătuitori şi duhovnici ai celor din rezistenţă186.

---

182 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 39, p. 119-120 şi Adrian Nicolae Petcu, *Participarea Bisericii Ortodoxe Române la rezistenţa anticomunistă,* p. 191-192 şi nota 15.

183 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 61, p. 120.

184 Aproape 2000 au fost închişi şi martirizaţi la minele de plumb şi uraniu şi la Canal. A se vedea: ***, *Mărturisitori de după gratii. Slujitori ai Bisericii în temniţele comuniste,* Editura Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, Cluj, 1996; ***, *Biserica întemniţată. România 1944-1989, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului,* Bucureşti, 1998, 461 p. şi ediţia în limba engleză, Bucureşti, 1999, 415 p.; Vasile MANEA, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste,* Editura Patmos, 2000; vezi şi ediţia a II-a, revăzută şi îmbunătăţită, Editura Patmos, 2001; ENE Ionel, IVAN Silviu Mihai, *Jertfă în spaţiul mioritic,* Focşani, 2001.

185 A se vedea *Nota* din 30 septembrie 1950 a D.G.S.P. privind manifestările duşmănoase ortodoxe din ţară. Se precizează în notă că: „manifestările duşmănoase din ce în ce mai dese din mănăstirile ortodoxe se datoresc în primul rând atmosferei întreţinute de următoarele elemente ostile:... Din raza Mitropoliei Moldovei: Filimon Teodosie, călugăr la schitul Brazi, Hulea Ioan (Evghenie), stareţ la schitul Muşunoaiele-Tecuci, Nichifor Ilie (Emilian), diacon la schitul Muşunoaiele..." în Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958)...,* d. 104, p. 206.

186 A se vedea Constantin Voicescu, *Oameni ai Bisericii în rezistenţa anticomunistă din munţii şi codrii României,* în *Analele Sighet,* vol. 2: *Instaurarea comunismului între rezistenţă şi represiune,* 1995, p. 279-294; Mihai Timaru, *Lupta de rezistenţă anticomunistă în munţii Vrancei,* în *Analele Sighet,* vol. 2, p. 327-333; Bartolomeu Valeriu Anania, *Una din formele exilului. Starea de fugar,* în *Ibidem,* p. 402-405; Mihai Caitar, *Rezistenţa şi lupta oamenilor Bisericii din exilul românesc în Europa de Vest împotriva regimului comunist din România,* în *Ibidem,* vol. 2, p. 480-488; Eugen Popa, *Atitudinea Bisericii faţă de comunism,* în *Analele Sighet,* vol. 5, p. 353- 357; Ştefan Iloaie, *Slujitori ai Bisericii Ortodoxe în temniţele comuniste sau despre cum poate suferi o majoritate,* în *Analele Sighet,* vol. 7, *Anii 1949-1953. Mecanismele terorii,* 1999, p.

„Haiducii lui Avram Iancu” au contactat şi au primit sprijinul mitropolitului Banatului, Vasile Lăzărescu şi al episcopilor Andrei Magieru de Arad şi Nicolae Colan din Cluj187. Dumitru Oprea, secretarul organizaţiei „Haiducii lui Avram Iancu” i-a contactat personal şi a obţinut diferite ajutoare financiare. Mitropolitul Vasile Lăzărescu, contactat în aceşti ani de către membrii organizaţiei afirma că: „preoţimea din episcopatul Timişoara a primit manifestele organizaţiei H.A.I. şi aşteaptă zile de luptă”188. Şi mitropolitul Nicolae Bălan, un veritabil anticomunist, deşi precaut în relaţiile cu membrii grupării, s-a arătat, totuşi, „dispus la o participare”189.

Ieromonahul Filaret Gămălău190 de la Schitul Rarău a susţinut sistemul de legături şi aprovizionare a organizaţiei „Gărzile lui Decebal”191, condusă de doctorul Gheorghe Vasilache. El era ajutat şi de ieromonahul Ursu Chesarie, de la mănăstirea Neamţ, recrutat de primul şi, foarte probabil, ajutat şi de călugării Varahil Moraru şi Ioasaf Marcoci192, şi de Hrisostom Asavei, şef de cuib la schiturile Rarău şi Durău193. El ar fi declarat că: „scopul pentru care activa în cadrul acestei bande era de a răsturna actualul regim prin forţă”194. Legături

---

92-94; Iustin Marchiş, *Ajunul Sfintei Maria din 1952 pentru preoţii ortodocşi,* în *Ibidem,* p. 95-98; Liviu Mărgineanu, *Arestarea şi lichidarea grupurilor anticomuniste din jurul preotului Dumitru Matei,* în *Ibidem,* p. 380-386; Cristian Vasile, *Autorităţile comuniste şi problema mânăstirilor ortodoxe în anii 1950,* în *Analele Sighet,* vol. 8: *Anii 1954-1960. Fluxurile şi refluxurile stalinismului, Fundaţia Acad. Civică,* 2000, p. 179-189 şi *România Liberă - Aldine,* anul IV, nr. 224, sâmbătă 22 iulie 2000, p. 2-3; Eugen Toma, *Un moment de neuitat al terorii ateiste: Condamnarea grupului „ Rugului Aprins”,* în *Ibidem,* p. 364-368.

187 R. Ciuceanu, O. Roske, Cr. Troncotă, *Începuturile Mişcării de rezistenţă din România, vol. I (11 aprilie 1945 - 31 mai 1946),* Bucureşti, I.N.S.T., 1998, d. 45, p. 91 şi Adrian Nicolae Petcu, *Participarea Bisericii Ortodoxe Române la rezistenţa anticomunistă...,* p. 192.

188 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar 18, vol. 3, f. 67, 96 la Adrian Nicolae Petcu, *Participarea Bisericii Ortodoxe Române la rezistenţa anticomunistă...,* p. 193.

189 Adrian Nicolae Petcu, *Participarea Bisericii Ortodoxe Române la rezistenţa anticomunistă...,* p. 193.

190 Arestat în 1949 şi ţinut în detenţie până în anul 1964.

191 A se vedea: Constantin Voicescu, *Oameni ai Bisericii în rezistenţa anticomunistă din munţii şi codrii României,* în *Analele Sighet,* vol. 2, p. 280.

192 Arestat în anul 1949.

193 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 154, p. 293.

194 A.S.R.I., fond „D”, dosar nr. 7755, vol. 5, f. 208 la Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu,

cu această mişcare de rezistenţă a avut şi călugărul Martinian Conuţ, de la mănăstirea Slatina195.

Gherasim Iscu196, stareţul de la Tismana, a colaborat cu gruparea generalului Ioan Carlaonţ, secondat de Radu Ciuceanu197. Doi membri ai acestei mişcări, Radu Ciuceanu şi Vlad Drăgoiescu, îl contactează pe stareţul Gherasim de la Tismana. Rolul lui s-a concretizat după întâlnirea cu nelu Pârvulescu (iunie 1948), atunci când trebuia să ofere protecţie celor ce veneau în mănăstirea cu parola „R 325". El a organizat acţiunea de procurare şi instalare îm mănăstire a unui aparat de radio-emisie-recepţie, care trebuia să asigure legătura cu anglo-americanii, dar care nu s-a realizat198.

Au urmat mai multe întâlniri ale stareţului cu membrii mişcării de rezistenţă: Nelu Pârvulescu, col. Petre Grigorescu, lt. Col. Stavril

---

Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958), Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 96, p. 185-186.

195 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 154, p. 293.

196 S-a născut la 21 ianuarie 1912, în comuna Poduri, judeţul Bacău. La 12 ani intră ca frate la mănăstirea Bogdana, din acelaşi judeţ. Din anul 1925 vîncepe cursurile Seminarului monahal de la mănăstirea Neamţ, pe care le finalizează la seminarul de la mănăstirea Cernica, în anul 1935. va urma apoi cursurile Facultăţii de Teologie din Bucureşti, unde obţine licenţa în anul 1942. Din anul 1932 s-a închinoviat la mănăstirea Tismana, iar la 15 aprilie 1937 a fost numit stareţ la mănăstirea Arnota. Trece mai apoi bibliotecar-contabil la mănăstirea Cernica, unde rămâne până în anul 1941. Cu toate că la Cernica exista un puternic focar legionar, părintele Gherasim a refuzat să se înrolezeîn mişcare. Rămîne în mănăstire, după desfiinţarea Seminarului, din ordinul lui Ion Antonescu cf. A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar 4, vol. IV, f. 87-87v la Adrian Nicolae PETCU, *Părintele Gherasim pe frontul anticomunist,* în revista *Rost,* an I, nr. 7, septembrie 2003, p. 29. Mitropolitul Nifon Criveanu îl trimite în misiune în Transnistria. La 20 mai 1943, la porunca aceluiaşi mitropolit se întoarce în ţară, unde este exarh al mănăstirilor din mitropolia Olteniei şi stareţ la Tismana. Aici se afla lagărul de preoţi legionari înfiinţat de Ion Antonescu.

197 Constantin Voicescu, *Oameni ai Bisericii în rezistenţa anticomunistă din munţii şi codrii României,* în *Analele Sighet,* vol. 2, p. 290; Adrian Gabor şi Adrian Nicoale Petcu, *Biserica Ortodoxă Română şi puterea comunistă în timpul patriarhului Justinian,* în *Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii din Bucureşti (*Anul II), 2002, p. 93-154, Bucureşti, 2003; Adrian Nicolae Petcu, *Părintele Gherasim Iscu pe frontul anticomunist,* în *Rost,* I, nr. 7, septembrie 2003, p. 29-31; Idem, *Participarea Bisericii Ortodoxe Române la rezistenţa anticomunistă*..., p. 198 şi nota 24.

198 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 154, p. 293.

Constantin şi Vlad Dragoescu. Siguranţa a descoperit apoi legătura stareţului cu liderii mişcării şi au urmat percheziţii în chiliile călugărilor, în cancelarie, în bibliotecă, sau la schitul Cioclovina.

În ziua de 26 septembrie 1948, stareţul Gherasim este arestat, şi în anul următor, la 21 mai este trimis în judecată, învinuit de „crimă de uneltire contra ordinii sociale", prevăzută şi pedepsită de art. 209, partea III-a Cod Penal199.

Prin sentinţa 928 din 14 iunie 1949, Tribunalul Militar Craiova, condamna grupul „Carlaonţ Iancu şi alţii" la 10 ani temniţă grea, 3 ani degradare civică şi acitarea a 6000 de lei cheltuieli de judecată. Era şi părintele condamnat în acelaşi lot pentru că „ a făcut parte din organizaţia subversivă, recrutat fiind de nelu Pârvulescu, luâd parte la şedinţele conspirative. Şi-a luat angajamentul faţă de organizaţie că va oferi adăpost şi alimente tuturor membrilor din organizaţie şi care erau urmăriţi de Securitate, primind în acest scop indicativul R 325". Viaţa în penitenciarul din Craiova, unde era închis ne-o relatează părintele Constantin Hodoroagă, unde atitudinea stareţului a uimit pe toţi200.

Ajuns în cele din urmă la închisoarea sanatoriu de la Târgul Ocna, înainte de a muri l-a iertat pe tânărul Vasilescu, deţinut de drept comun, care fusese introdus în „brigada preoţilor" şi îl bătuse pe stareţ, în sistemul de reeducare, la Poarta-Albă. L-a spovedit şi împărtăşit. De ziua Naşterii Domnului, a anului 1951, părintele Gherasim, grav bolnav de tuberculoză, cu lumânarea în mână trecu la Domnul. Ultimele clipe de viaţă le relatează pastorul Richard Wurmbrand, închis şi el în aceeaşi camera nr. 4, la Târgul Ocna201.

În urma arestării stareţului Gherasim Iscu, mitropolitul Olteniei Firmilian Marin, „ a dispus ca toţi călugării din mănăstirea Tismana să

---

199 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar 4, vol. VII, f. 4, 40; vol. VIII, f. 29; vol. X, f. 217 la Adrian Nicolae PETCU, *Părintele Gherasim pe frontul anticomunist*..., p. 31.

200 cf. *Vestitorul Ortodoxiei,* an VIII, nr. 153, 1-15 aprilie 1996, p. 2. A fost mutat apoi la Aiud, dar i s-a luat rasa călugărească şi mai târziu la canal, la Poarta Albă. Aici s-a îmbolnăvit şi a fost transferat la închisoarea sanatoriu Târgul Ocna.

201 în lucrarea *Cu Dumnezeu în subterană,* trad. M. Alexandrescu-Munteanu şi M. Chilian, Bucureşti, Ed. *Casa Şcoalelor,* 1993, p. 103-104; vezi şi Preot Constantin VOICESCU, *Viaţa religioasă în închisoarea Târgul Ocna (1950-1954),* în *Analele Sighet,* 1994, p. 187; Adrian Nicolae PETCU, *Părintele Gherasim pe frontul anticomunist*..., p. 31.

fie trimişi în alte mănăstiri, iar mănăstirea Tismana s-a transformat în mănăstire de călugăriţe, stareţă fiind maica Frumenţia de la mănăstirea Horez-Vâlcea"202.

Ieromonahul Ioasaf de la schitul Pahomie şi maicile de la Bistriţa olteană, au susţinut grupurile de luptători din zona Arnota203.

La mănăstirea Cetăţuia, din zona Câmpulung-Muscel, stareţul Pimen Bărbieru, a binecuvântat şi susţinut moral şi material gruparea colonelului Gheorghe Arsenescu204, (Banda Arsenescu), atunci când s-a constituit şi a depus jurământul la mănăstirea Cetăţuia, „iar mai târziu, stareţul a înlesnit acestora să ţină şedinţe în mănăstire"205.

Fostul prefect al Jandarmeriei Odesa a fost adăpostit la mănăstirile Polovraci şi Govora, între anii 1945 şi 1949, şi chiar în Bucureşti, la mănăstirea Antim206.

---

202 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 88, p. 178. Nota informativă este din 14 februarie 1950.

203 Maica stareţă de la Bistriţa olteană trimitea periodic alimente celor din munţi cf. Adrian Nicolae Petcu, *Participarea Bisericii Ortodoxe Române la rezistenţa anticomunistă,* p. 196. Au fost arestate şase maici care ţineau legătura cu cei din munţi. Mănăstirile Arnota şi Horezu au sprijinit în anii 1946 şi 1947 mişcarea de rezistenţă condusă de Ciritescu Ion cf. Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 154, p. 293. Despre "Grupul Arnota" a se vedea Monica GRIGORE, *Grupul Arnota, un episod al rezistenţei anticomuniste româneşti din nordul Olteniei,* în vol. *Mişcarea armată de rezistenţă anticomunistă din România...,* p. 99-110.

204 A se vedea Constantin Voicescu, *Oameni ai Bisericii în rezistenţa anticomunistă din munţii şi codrii României,* în *Analele Sighet,* vol. 2, p. 290. În faţa stareţului au jurat credinţă neamului şi regelui şi se legau să lupte până la moarte împotriva comunismului cf. Adrian Nicolae Petcu, *Participarea Bisericii Ortodoxe Române la rezistenţa anticomunistă,* p. 196.

205 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 154, p. 293.

206 Mai ales după ce duhovnicul său, părintele Gherasim Bica va deveni exarh al Arhiepiscopiei Bucureştilor cf. Adrian Nicolae PETCU, *Participarea Bisericii Ortodoxe Române la rezistenţa anticomunistă...,* p. 189 şi nota 10. A fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică « sub acuzaţia de colaboraţionism cu guvernele Gigurtu-Antonescu, pentru naţionalism şi antibolşevism ». Ministrul Justiţiei de atunci, Lucreţiu Pătrăşcanu, i-a admis rejudecarea procesului, dar după aproape un an de zile, ministrul fiind el însuşi acuzat de naţionalism şi arestat, procesul a fost suspendat. Am preluat şi noi informaţiile Domnului Nedic Lemnaru, informaţii transmise în

Ieromonahul Victor Ignat, potrivit unei note informative din 25 marte 1949, era în legătură cu o „organizaţie subversivă", deoarece a ascuns în mănăstirea Bogdana, jud. Bacău, armament207.

Călugărul Gherasim Gavril, de la Peştera Ialomicioarei adăpostea în schit mai mulţi legionari din mişcarea de rezistenţă, veniţi acolo sub masca excursioniştilor208.

Stareţa Volosenco a schitului Guranda, Jud. Botoşani a fost menţionată într-o *Notă informativă* deoarece „a afirmat în octombrie 1948 că o călugăriţă de la mănăstirea ei s-a lăsat schingiuită şi nu a denunţat pe legionarii ascunşi la dânsa"209.

La mănăstirea Ciolanu din jud. Buzău, ieromonahul Macarie Bucur era acuzat că păstra protretul lui Corneliu Zelea Codreanu şi că era în legătură cu elementele legionare din munţii Bucovinei, prin intermediul călugărului Zosima Târâlă de la mănăstirea Dălhăuţi-Vrancea210. Tot aici ieromonahul Ioasaf Popa, acuzat ca legionar de propagandă contra U.R.S.S. a ascuns în mănăstire pe legionarul Corneliu Mavrocordat211. Ironia soartei face ca acelaşi părinte Ioasaf Popa, împreună cu călugării Bonifatie Podoleanu şi Teofil Mocăniţă, să-l ascundă pe Constantin Burduceafost ministru al Cultelor, „ căruia i-au procurat buletin fals, înlesnindu-i şi fuga din ţară printr-un canal ilegal"212.

Cuvântul înainte al volumului Nichifor Crainic, *Şoim peste prăpastie. Versuri inedite create în temniţele Aiudului,* Editura *Roza Vânturilor,* Bucureşti, 1990, pp. 5-6.

207 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 61, p. 120.

208 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 104, p. 205.

209 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 61, p. 120.

210 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 61, p. 120-121.

211 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 104, p. 205. El a mai fost ajutat şi de călugăriţele: Antonia Alexe, Partenia Pascu şi Emilia Stroe, camuflându-l în mănăstirea buzoiană Barbu, sub numele fals de Dumitrescu Corneliu cf. *Ibidem,* d. 154, p. 293.

212 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 154, p. 293. Este vorba de un Referat al Direcţiei Inspecţii din M.A.I. despre mănăstirile ortodoxe din R.P.R., din 20 iunie 1955.

Călugăriţele Severica Iudita şi Dumitru Atenia de la mănăstirea Răteşti, din judeţul Buzău, au sprijinit membri ai grupărilor de rezistenţă, „urmăriţi de organele M.A.I. pentru activităţile contrarevoluţionare, şi pe studentul, Popescu Puiu, urmărit pentru activitatea desfăşurată în organizaţia „Pajura Neagră”213.

Părintele Arsenie Boca, stareţul mănăstirii Sâmbăta de Sus, în iarna anilor 1944-1945 îl adăposteşte pe Nichifor Crainic214, acuzat de comunişti ca unul dintre susţinătorii mareşalului Ion Antonescu. Tot el era acuzat, în anul 1949, că, împreună cu călugărul Andrei Făgeţeanu de la mănăstirea Govora, jud. Vâlcea, strâng ajutoare pentru

---

213 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 154, p. 293.

214 Născut la 12 decembrie 1889 la Bulbucata-Ilfov, cu numele de Ion Dobre, a fost profesor la Facultatea de Teologie de la Chişinău şi mai apoi la Bucureşti, unde a înfiinţat *Catedra de Ascetică şi Mistică*. Poet eseist, ziarist, om politic, va colabora la prestigioase reviste din ţară, două conduse chiar de el: Calendarul şi Gândirea (1926-1944), fiind principalul animator al *gândirismului* tradiţionalist. Ca om politic a fost Secretar general în Ministerul Cultelor şi Artelor (1926), deputat de Vlaşca (1917) şi Ministru al Propagandei Naţionale (1940-1941), Menbru al Academiei Române în 1940, în locul lui Octavian Goga. În anul 1945 a fost exclus din Universitateşi condamnat la închisoare pe viaţă, s-a predat în 1947 şi a fost eliberat după 15 ani, de la Aiud, în aprilie 1962. A se vedea Pr. prof. dr. Mircea PĂCURARIU, *Dicţionarul teologilor români,* Editura *Univers Enciclopedic,* Bucureşti, 1996, p.; ***, *Biserica întemniţată. România 1944-1989,* Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Colecţia Dicţionare, Bucureşti, 1998, p. 164. De asemenea, *Memoriale* din lucrarea Nichifor Crainic, *Puncte Cardinale în Haos,* ediţia îngrijită de Magda Ursache şi Petru Ursache, Editura Timpul, Iaşi, 1996, p. 232-237. Redăm aici un pasaj semnificativ al acestei încercări neuitate de Crainic şi transmisă nouă prin intermediul memoriilor sale: « în asemenea condiţii e preferabil să nu mai fii profesor decât să faci umbră încovoiată celui care ai fost. Iar ceea ce am fost eu ca profeor şi scriitor e suficient că să nu mi se poată şterge urmă în neant. Viitorul românesc - că fără îndoială există pe undeva şi acest viitor clocit în ouă de vulturi - va cunoaşte pe acest Voitec numai legat de numele meu sau al lui Ioan Petrovici, eliminaţi din Universitatea românească de un discipol al genial-mondialului Ghelerter » cf. Nichifor Crainic, *Zile albe -Zile negre. Memorii I,* Ediţie îngrijită de Nedic Lemnaru, Bucureşti, 1991, pp. 386-387. Interesant şi ceea ce continuă autorul memoriilor!!! A se vedea şi A.C.N.S.A.S., fond informativ, dosar 2637, vol. 2, fila 86-91, 349-350; N. Crainic, *Pribeag în ţara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu - răspuns la actul meu de acuzare,* ed. îngri. de Al. Condeescu, Bucureşti, Muzeul Literaturii Române, [f.a.], p. 42-43 la Adrian Nicolae PETCU, *Participarea Bisericii Ortodoxe Române la rezistenţa anticomunistă,* p. 190 şi nota 11.

legionarii ce vin să-i viziteze”215.

Şi în alte schituri sau mănăstiri se colectau ajutoare pentru elementele din rezistenţă, precum la Bistriţa moldavă, Rogozu, din fostul judeţ Râmnicu-Sărat, Lainici, Cheia-Prahova216.

O altă mănăstire implicată în mişcarea de rezistenţă, datorită stareţului acesteia, fostul mitropolit al Chişinăului, Efrem Enăchescu217 a fost mănăstirea Cernica. Într-o sinteză a D.G.S.P. privind evenimentele importante în problema cultului ortodox, din luna septembrie 1948 se specifica că: „ Fostul mitropolit al Chiţinăului, Efrem Enăchescu, după ce a fost pus în retrageredin ofociu la data de 17 septembrie a.c., s-a retras la mănăstirea Cernica, unde este stareţ. Aici grupează elemente duşmănoase, antisovietice, fugite din Basarabia, în jurul său, pentru a putea la timpul potrivit să ajute „Biserica şi Statul”218.

Mănăstirile supravegheate de către arhiereul Pavel Şerpe, delegat al patriarhului Justinian, Pasărea (200 călugăriţe), Ţigăneşti (250) şi Ciorogârla (80) au fost semnalate, în aceeaşi Sinteză a D.G.S.P., ca centre de rezistenţă ale Bisericii şi ccredinţei lui Hristos. La mănăstirea Pasărea, arhiereul Pavel Şerpe „ face vizite dese însoţit de indivizi susăecţi, dintre care şi elemente provenite din cadrele deblocate ale armatei. Călugăriţele acestei mănăstiri s-ar afla constituite în grupe care ţin şedinţe cu caracter subversiv, făcând propagandă chiar făţiş contra guvernului. În această acţiune se

---

215 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 61, p. 121.

216 Călugărul Nicodim Munteanu colecta în 1949, la Bistriţa ajutoare. La Rogozu, călugăriţa Varvara era implicată în aceste colecte, iar la Lainici se ocupa călugărul Vulpan cf. Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 61, p. 120.

217 Efrem Enăchescu (1893-1968) s-a călugărit la mănăstirea Stânişoara, în anul 1910. A fost stareţ la mănăstirea Cozia între anii 1922-1928 şi din anul 1930 până în anul 1936 a fost exarh al mănăstirilor din Eparhia Râmnicului. Din anul 1938 până în anul 1943 a fost arhiereu vicar şi Locţiitor de Arhiepiscop al Chişinăului. Arhiepiscop şi Mitropolit al Chişinăului din 12 ianuarie 1944, nevoit ulterior să se pensioneze vezi...

218 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist,* vol. I (1945-1958), Bucureşti, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, 2001, d. 28, p. 82.

evidenţiază Magdalena Pene, stareţa mănăstirii" 219.

Această activitate „suspectă" a călugărilor şi călugăriţelor din mănăstirile din jurul Bucureştiului a fost atent monitorizată de către informatorii securităţii. Erau atent supraveheaţi ierarhii Efrem Enăchescu, Eugen Laiu, Pavel Şerpe.

O *notă informativă,* din 13 decembrie 1948, care îi privea pe aceşti trei ierarhi arăta că: „ În luna iulie a.c., în timp ce patriarhul era la Moscova, Arhiereul Pavel Şerpe a dat aprobare ca la mănăstirea Pasărea să locuiască 30 de zile, fără să plătească hrană şi chirie numitul Vasile Caligariu, cu soţia, fost militar activ, epurat din armată care în capitală avea domiciliul în str. Armaşului nr. 12. Acesta era vizitat de Pavel Şerpe, când venea la mănăstire şi vorbea aproape zilnic la telefon cu Bucureştiul. Tot timpul cât a stat la mănăstire, a locuit la maica Elisabeta Cherciu de unde a dispărut în luna septembrie a.c. să spună unde pleacă"220.

În codrii Dobrogei, mişcarea de rezistenţă a fost condusă de aromânul Gogu Puiu, fiul preotului din comuna Mihai Kogălniceanu, râtors în 1947 din emigrare. Printre oamenii bisericii căzuţi la datoria apărării patriei de ateism şi comunism s-au numărat studenţi şi preoţi: Anastasie Fotu221, student în teologie din comuna Mihai Viteazu, preoţii Gheorghe Şerban222, din comuna Corbii de Jos-Constanţa, condamnat pentru participare activă la Rezistenţa din Dobrogea223, Gheorghe Comănici, din comuna Nuntaşi, Ion Stere, din

---

219 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist,* vol. I (1945-1958), Bucureşti, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, 2001, d. 28, p. 82-83.

220 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist,* vol. I (1945-1958), Bucureşti, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, 2001, d. 39, p. 104.

221 Constantin VOICESCU, *Oameni ai Bisericii în rezistenţa anticomunistă*..., p. 283.

222 Constantin VOICESCU, *Oameni ai Bisericii în rezistenţa anticomunistă*..., p. 283; Adrian Nicolae PETCU, Participarea Bisericii Ortodoxe Române la rezistenţa anticomunistă..., p. 196. Preotul Gheorghe Şerban a fost împuşcat la Baia Mare în primăvara anului 1951, sub pretextul evadării.

223 Despre rezistenţa din Dobrogea a se vedea Eugen ŞAFRAN, *Aspecte din rezistenţa românească împotriva sovietizării*..., p. 230-234. Au existat grupurile de rezistenţă: *Pădurea Babadag, Grupul fraţilor Croitoru, Grupul Tătarilor, Mişcarea naţională de rezistenţă, Grupul „Portul Constanţa", Lotul „Spitalul Militar Constanţa"*.

comuna Lunca-Tulcea, Dumitru Mihăilescu224, din comuna Ciocârlia-Constanţa, Aurel Lazarov.

În cadrul Mişcării Naţionale de Rezistenţă – Dobrogea au făcut parte, cu precădere intelectuali, învăţători şi preoţi. Dintre ultimii menţionăm pe Gheorghe vasiliu, din Cernavodă, arestat şi condamnat pentru la 5 ani, Oprişan Ion, din Ostrov, condamnat la 6 ani, Bolocan Filimon, Saligny, condamnat la 18 ani, Samoilă Teodor, Cernavodă, condamnat la 16 ani, Popescu Stelian, Constanţa, condamnat la 20 de ani. Mulţi dintre aceşti preoţi au săvârşit, de Sfintele Paşti ai anului 1952, Slujba Învierii, în condiţii de temniţă225.

Apariţia grupărilor anticomuniste înarmate, ca răspuns la disidenţa iugoslavă este documentată şi în Vrancea, în acel spaţiu mioritic autentic, acolo unde va funcţiona gruparea lui Ion Paragină226. Ion Paragină, absolvent al Facultăţii de Litere şi Filosofie din Bucureşti, fost legionar, se retrage în zona natală şi organizează, împreună cu alţi localnici un grup de rezistenţă anticomunistă. În

---

224 Împreună cu scriitorul Alexandru Scărişoreanu şi cu Gh. Filiu, din Cobadin, a iniţiat un comitet pentru organizarea luptei anticomuniste. A fost arestat la 18 iulie 1949, securiştii i-au devastat casa şi l-au bătut în prezenţa copiilor. A fost ucis de Securitate cu *transporturile morţii* din anul 1950.

225 Constantin VOICESCU, *Oameni ai Bisericii în rezistenţa anticomunistă*..., p. 284-285.

226 Ion Paragină avea în urmă o bogată activitate legionară, care începuse în anul 1940, în timpul studenţiei, activând în cadrul *Centrului Studenţesc Legionar Bucureşti* iniţiat fiind de Octavian Voinea. După arestarea acestuia, în anul 1948, Paragină va conduce organizaţia legionară din sectorul Panciu. Grupului Paragină i se va alătura în anul 1948 şi Mihai Timaru, militar, trecut în rezervă în anul 1947, ca urmare a refuzului de a se înscrie în PCR. A se vedea Eugen Şahan, *Aspecte din rezistenţa românească împotriva sovietizării în perioada martie 1944-1962*, în *Analele Sighet,* vol. 2, p. 227-229; Constantin Voicescu, *Oameni ai Bisericii în rezistenţa anticomunistă din munţii şi codrii României,* în *Ibidem,* p. 281-283; Mihai Timaru, *Amintiri despre grupul paragină,* în *Analele Sighet, 3,* p. 256-261; Laura Stancu, Liviu Burlacu, *Organizaţia de rezistenţă „Paragină" în atenţia Securităţii,* în volumul: CNSAS Studii 1, în colaborare cu Fundaţia „Konrad Adenauer", *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România comunistă,* Bucureşti, 2001, p. 146-153; Laura Vlădoiu-Stancu, Liviu Burlacu, *„Manualul haiducului"- cod de instructaj al organizaţiei de rezistenţă „Paragină",* în vol. CNSAS, *Arhivele Securităţii,* Editura Pro Historia, Bucureşti, 2002, p. 219-228; Silviu B. Moldovan, *Rezistenţa anticomunistă din România şi „defecţiunea titoistă",* în *CNSAS Studii 2, Mişcarea armată de rezistenţă anticomunistă din România 1944-1962,* Editura Kullusys, Bucureşti, 2003, p. 419.

Memoriile sale, păstrate în manuscris, mărturiseşte că prin organizarea acestei mişcări dorea „să menţină în Vrancea un spirit de frondă împotriva comunizării şi menţinerea făcliei până la marea insurecţie”227.

În cazul unui conflict armat între Stalin şi Tito, trupele sovietice ar fi trecut pe la Mărăşeşti şi Focşani, iar gruparea vrânceană ar fu putut avea un rol important de stăvilire a inamicului comun228. Rezistenţa era condusă de o puternică dragoste de ţară şi de Neam, cum mărturiseşte Paragină în Memoriile sale: „ Iubeam pe Creatorul Dumnezeu, iubeam fierbinte neamul şi ţara românească, iubeam dreptatea şi libertatea omului, aveam ataşamentul de o autentică democraţie şi de spiritul înalt şi etic al politicii... La baza acţiunilor noastre, nu sta ura, ci dragostea. Dacă pe adversarii noştri, care voiau să ne ucidă nu-i puteam iubi, ura împotriva lor nu sălăşluia în inima noastră”229.

În sprijinul grupării au venit monahii schiturilor Muşunoaile, Brazi, între care menţionăm pe Teodosie Filimon, Evghenie Hulea, Nichifor Ilie Emilian şi mai ales preotul Ştefan Marcu, acesta fiind şi duhovnicul fraţilor Paragină230. Participarea cestor clerici, preoţi de

---

227 Ion Paragină, *Frânturi din viaţa unui Partizan, mss*., fila 15. Mulţumim pe această domnului Ionuţ Corduneanu, finul de botez al părintelui Ştefan Marcu, pentru bunăvoinţa de a ne fi pus la dispoziţie manuscrisul eroului Paragină.

228A se vedea situaţia din anul 1944, când soldaţii Armatei Roşii, la intrarea în comuna Păuneşti-Vrancea, au pus un indicator pentru camarazii lor: „Ocoliţi, sat de partizani!” cf. Mihai Timaru, *Am fost ofiţer al armatei regale române şi nu puteam să absentez de la lupta armată anticomunistă din Munţii Vrancei,* în *Memoria,* nr. 20, p. 116. Când ruşii au venit s-au tras clopotele la toate Bisericile, la cererea primarului şi oameniii au ieşit toţi înarmaţi în centrul comunei. Au fost împuşcaţi mortal opt soldaţi ruşi, iar răniţii au fost transportaţi de oameni la spitalul din Adjud. Cei dezarmaţi au fost scoşi la drumul naţional şi lăsaţi acolo fără arme. În luna septembrie au respins şi atacul unei mici unităţi fără motorizate, iar atunci ruşii au pus la şoseaua naţională, unde era indicatorul spre comuna Păuneşti, o placă în care scria în rusă: „Intrarea în Republica Păuneşti”cf. Ionuţ Corduneanu, *Preoţi în rezistenţa anticomunistă din Vrancea, mss.,* lucrare de seminar la disciplina pe care o predau *IBU,* în anul 2000.

229 Ion Paragină, *Frânturi din viaţa unui Partizan, mss*., fila 16.

230 S-a născut la 28 noiembrie 1906, în satul Poiana, judeţul Vrancea, într-o familie de tradiţie preoţească, unul dintre bunici, preotul Ion Danţiş, din Nistoreşti, era considerat “patriarhul Vrancei”. A urmat cursurile Seminarului Teologic “Sfântul Gheorghe” din Roman, pe care l-a absolvit în anul 1928, apoi cele ale Facultăţii de

mir sau călugări, la mişcarea de rezistenţă, le va aduce condamnări de zeci de ani.

Un rol important l-au jucat schiturile Brazi şi Muşunoaiele, punte de legătură şi de aprovizionare a luptătorilor, prin sprijinul efectiv al respectivilor stareţi: Teodosie Filimon şi Evghenie Hulea, aşa cum mărturiseşte Ion Paragină: „tot în vara aceea (1948 n.n.), am stabilit două puncte, prin care puteam fi aprovizionaţi cu alimente: schitul Muşunoaiele şi schitul Brazi, respectiv prin stareţul Evghenie Hulea şi stareţul Teodosie Filimon"231.

Ieromonahul Teodosie, stareţul de la Brazi, era „un on voinic şi energic – cum ni-l prezintă Ion paragină – avea un orizont politic şi filosofic"232. A trebuit să-şi părăsească chinovia, stabilindu-se în tabăra luptătorilor. Stareţul îi hrănea cu merinde duhovniceşti, aşa cum relatează Mihai Timaru: „Toată această atmosferă de viaţă spirituală şi de trăire patriotică, pe care o duceam în grup, era întreţinută de părintele stareţ de la schitul Brazilor... care duminica

---

Teologie din Iaşi. Va preda religia între anii 1929-1931 la Şcoala Normală din Focşani şi se va căsători cu domnişoara Elena Chifulescu, naş fiind de liderul Mişcării Legionare, Corneliu Zelea Codreanu. Va fi hirotonit pentru parohia Nistoreşti, unde va sluji de la 1 decembrie 1931. Despre Părintele Ştefan Marcu a se vedea: ****Anuarul Eparhiei Romanului-1936,* Institutul de Arte Grafice „Marvan", SAR, Bucureşti; ACNSAS, fond Documentar, dosar 74, vol. 6; AMJDIN, fond Penal, dosar 12945, vol. 1, 3; ANIC, fond DGP, dosar 76/1946; ATMTI, fond Penal, dosar 143/Vrancea, vol. 2, 5; BEJAN, Dumitrie, *Viforniţa cea mare,* Editura Tehnică, Bucureşti, 1996 ; *** *Biserica întemniţată. România 1944-1989, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului*, p. 266-67; ****The Imprisoned Church. Romania 1945-1989,* INST, Bucharest, 1999; Vasile MANEA, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste,* ediţia a II-a, revăzută şi îmbunătăţită, Editura Patmos, 2001, p. 158-159; ENE Ionel, IVAN Silviu Mihai, *Jertfă în spaţiul mioritic,* p. 101-104. De curând tânărul cercetător Adrian Nicolae Petcu, alături de Părintele Conf. Dr. Ionel Ene, pune în lumină o serie de date noi despre regretatul Părinte Ştefan Marcu în articolul *Un slujitor vrâncean - Părintele Ştefan Marcu*, publicat în revista *Rost,* nr. *,* 2005.

231 Ion Paragină*, Frânturi din viaţa unui Partizan, mss*., fila 15. Născut la 07.06.1907 în comuna Matca, jud. Galaţi. A trecut la Domnul la 9 iulie 1996, la mănăstirea Cernica, unde a fost înmormântat. A avut rangul de protosinghel cf. *** *Biserica întemniţată. România 1944-1989, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului,* p. 187-188; Vasile MANEA, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste,* ediţia a II-a, revăzută şi îmbunătăţită, Editura Patmos, 2001, p. 110-111; ENE Ionel, IVAN Silviu Mihai, *Jertfă în spaţiul mioritic,* p. 71.

232 Constantin Voicescu, *Oameni ai Bisericii în rezistenţa anticomunistă din munţii şi codrii României,* p. 282.

oficia slujbe religioase, ţinea predici, ne citea din Evanghelie, ne vorbea despre viaţa lui Iisus233".

Teodosie Filimon va fi condamnat de tribunalul militar Galaţi, prin sentinţa nr. 841/1950, la 15 ani muncă silnică în contumacie234, 3 ani degradare civică şi 15000 lei cheltuieli de judecată, şi arestat abia la 17 august 1956. La anchetă Ion Paragină a declarat că l-a cunoscut prin intermediul lui Octavian Voinea235. În închisorile de la Aiud (şase ani) şi Gherla (doi ani) a oficiat zilnic Sfânta Liturghie.

Luptătorii rezistenţei vrâncene au participat la slujba *Învierii Domnului,* a anului 1949, la parohia din Satul Nou, invitaţi fiind de preotul Butnaru Neculai, al cărui fiu va fi arestat şi condamnat între anii 1949-1952236. Dar îmbrăcaţi ţărăneşte au trecut neobservaţi.

În toamna anului 1949 printre cei arestaţi se numără şi stareţul Evghenie Hulea237 şi monahul Nichifor Ilie Emilian238 de la schitul

---

233 Constantin Voicescu, *Oameni ai Bisericii în rezistenţa anticomunistă din munţii şi codrii României,* p. 282.

234 Contumacia este

235 Cf. A.C.N.S.A.S., Fond penal, Dosar nr. 17/7, vol. IV, fila 118.

236 Constantin Voicescu, *Oameni ai Bisericii în rezistenţa anticomunistă din munţii şi codrii României,* p. 282 şi ENE Ionel, IVAN Silviu Mihai, *Jertfă în spaţiul mioritic…,* p. 42-43.

237 Născut la 17 ianuarie 1906; decedat la 23 octombrie 1962, în comuna Pufeşti, jud. Vrancea. A fost călugăr mai întâi la schitul Sihastru şi apoi la Muşunoaiele. A fost hirotonit la data de 9 august 1935 şi arestat la data de 11 06 1950 cf. *** *Biserica întemniţată. România 1944-1989, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului,* p. 225; Vasile MANEA, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste,* ediţia a II-a, revăzută şi îmbunătăţită, p. 129; ENE Ionel, IVAN Silviu Mihai, *Jertfă în spaţiul mioritic,* p. 89. Suspectat că desfăşoară o activitate legionară i se deschide un „dosar de acţiune individuală", la 16.02. 1958 cf. A.C.N.S.A.S., dosar penal, I 2810, f. 1. Dosarul a fost închis la data de 19.08. 1963. Scopul deschiderii dosarului este de a stabili care este activitatea clandestină legionară pe care o desfăşoară eventual în prezent; care sunt legăturile cu elementele legionare eliberate din penitenciar şi în ce constau acestea; formele şi metodele de acţiune folosite de aceşti oameni". Dosarul a fost clasat la arhiva secţiei „C" a Regiuniii M.A.I. Galaţi, întrucât cel în cauză a decedat. Foarte interesant este faptul că, în dosar, la fila 27, la punctul „viciile de care este predominat" se precizează: „ fără vicii". Cei care au semnat note informative împotriva lui au fost: Neacşu Ion, Coman Vasile şi Merluşcă Olimpia, cazată gratuit la Muşunoaiele deoarece suferea de T.B.C. a fost recrutată ca informatoare.

238 Născut în comuna Homocea, la data de 12.02. 1905 şi decedat la 5 octombrie 1980 la Mănăstirea Cernica; frate la mănăstirea Sihastru-Vrancea şi călugărit la Neamţ în anul 1934, mutat la Sihăstria în 1939 şi apoi la Muşunoaiele, în anul 1949 cf. ***

Muşunoaiele.

Primul, în calitate de călugăr la schitul Muşunoaiele „a sprijinit activitatea clandestină a „bandei Paragină, bandă cu caracter legioanar", fiind condamnat, prin sentinţa nr. 814/1950 a Tribunalului Militar Galaţi, la 8 ani închisoare corecţională, 40000 lei amendă corecţională, 1 an interdicţie, 3000 lei cheltuieli de judecată239. „sprijinire în ajutoare cu alimente a elementelor legionare din banda Paragină, cu toate că cunoştea activitatea pe care o desfăşurau aceştia, nu i-a denunţat organelor de stat"240.

De asemenea, „în această perioadă este cunoscut că a găzduit ostaşi nemţi rămaşi din armatele fasciste pe care i-a alimentat şi ascuns de autorităţi. După eliberare din penitenciar continuă să întreţină relaţii cu o serie de elemente duşmănoase"241. Era o obişnuinţă în acel timp de a proteja soldaţii nemţi rămaşi în spatele frontului după retargerea trupelor germane şi care erau vânaţi de către sovietici. Şi în satul Ireşti, comuna Vidra-Vrancea, pe dealurile satului se ascundea un asemenea soldat.

Călugărul Nichifor Ilie Emilian a fost condamnat pentru omisiune de denunţ, prin sentinţa 841/1950 pentru activitate subversivă la adresa Statului, implicat în Banda Paragină : „ocupându-se cu cazarea şi recrutarea elementelor ce voiau să intre în bandă"242. Conform declaraţiei lui Mihail Timaru „ a fost implicat aducerea ofiţerului german Otto la locul întâlnirii ce-l avea cu Gheorghe Filimon"243.

A suportat o pedeapsă de 3 ani la Aiud, după care completează un angajament de domiciliu în comuna Fitioneşti-Vrancea şi se va prezenta la postul de poliţie pentru viză, de două ori pe lună timp de 6 luni244.

Biserica întemniţată. România 1944-1989, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, p. 305; Vasile MANEA, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste,* ediţia a II-a, revăzută şi îmbunătăţită, p. 179 ; ENE Ionel, IVAN Silviu Mihai, *Jertfă în spaţiul mioritic,* p. 113. Vezi şi A.C.N.S.A.S, fond informativ, D 2634, fila 1 şi 2.

239 A.C.N.S.A.S, fond informativ, dosar P 17/7, vol. IV, f. 242.

240 A.C.N.S.A.S, fond informativ, I 2810, f. 1 şi 2.

241 A.C.N.S.A.S, fond informativ, I 2810, f. 11.

242 A.C.N.S.A.S, fond informativ, D 2634, f. 10.

243 A.C.N.S.A.S, fond informativ, D 2634, f. 84.

244 A.C.N.S.A.S, fond informativ, D 2634, f. 9.

Ajunge în anul 1957, la mănăstirea Căldăruşani, recomandat fiind de preotul Iliescu Gheorghe Brezoaie, de la Biserica Albă şi de protopopul Gheorghe Ciocan, de la parohia *Sfântul Nicolae Buzeşti*245. Într-o notă informativă din 07.09.1961, agentul Dumbravă, alias călugărul Arsenie Dumitru, arăta că „a fost ajutat de preotul Iliescu Gheorghe care a intervenit pe lângă episcopul Teoctist Arăpaşu, aprobându-se trasferarea"246.

Aici începe să fie urmărit, din 8 aprilie 1958, când i se deschide un dosar de verificare individuală247.

Maiorul Rusu Ioan şi lucrătorul operativ lt. Maj. Neda Gh. au propus închiderea dosarului de verificare deschis călugărului Nichifor Emilian şi clasarea materialelor la secţia „C": „ întrucât în perioada de verificare s-a stabilit că elementul urmărit nu desfăşoară activitate duşmănoasă, iar materialele administrative în acest timp sunt de mică importanţă...". Şeful Direcţiei, lt. Col. Dumitraşcu Alex. consideră că: „cel în cauză să fie lucrat prin agentură în cadrul dosarului de problemă, întrucât prin trecutul său este posibil ca oricând să se pună în slujba duşmanului"248.

Din materialele furnizate de agentul „Diaconu Nicolae", intrat în acţiune în martie 1959, rezultă că Nichifor Emilian „este semnalat că ar desfăşura activitate contrarevoluţionară, întreţinând legături în mănăstire numai cu elemente reacţionare din conducerea mănăstirii, cum ar fi stareţul Cristea Gherasim, cunoscut că întreţine relaţii cu un

---

245 A.C.N.S.A.S, fond informativ, D 2634, f. 14.

246 A.C.N.S.A.S, fond informativ, D 2634, f. 52.

247 A.C.N.S.A.S, fond informativ, D 2634, f. 10.

248 A.C.N.S.A.S, fond informativ, D 2634, f. 24. Printre cei care îl urmăreau se afla şi călugărul Arsenie Dumitru, din mănăstire, cu care Nichifor Emilian controla stupii, agent al Secţiei M.A.I. Snagov, cu numele conspirativ „Dumbravă Gh." Agentul Dumbravă „ a fost instruit să creeze relaţii cât mai apropiate cu obiectivul cu toate că au existat fricţiuni între ei. În acest sens, agentul într-o împrejurare favorabilă, va cere scuze lui Nichifor Emilian pentru faptul că nu i-a dat întotdeauna respectul cuvenit, însă pe viitor îşi va da silinţa să se comporte corespunzător, ţinând cont că este mai în vârstă decât el" cf. A.C.N.S.A.S, fond informativ, D 2634, f. 48. Era urmărit de mai mulţi agenţi între care menţionăm pe: Lambescu Tudor, Ionescu Valentin, Dumbravă Gheorghe, Arbore, Diaconu Nicolae, Bogdan Ion. Ofiţerii care instrumentau cazul, din cadrul Direcţiei M.A.I. Snagov erau următorii: lt. Col. Dumitraşcu Alexandru, maiorul RUSU Ion, căpitanul Goia Nuţă, lt. Maj. Neda Gheorghe, lt. Maj. Băloiu. Atâţia la unul singur!!!

legionar din comuna Snagov, Dincă Atanasie, arhiereu, fost legionar, Moraru Mihail economul şi alţii. Relaţii foarte apropiate a întreţinut cu preotul Vasilache Vasile, în prezent arestat pentru activitate legionară"249.

În mişcarea de rezistenţă a fost implicat, aşa cum am amintit. Era duhovnicul fraţilor Paragină, pe care îi sfătuia în repetate rânduri. Ion Paragină povesteşte, în memoriile sale, de călătoria spre Nistoreştii părintelui Ştefan Marcu, trecând pe la Chilienii Burcei250 şi de convorbirile cu acesta:

„La poarta preotului Marcu, doi tineri se opresc şi cer găzduire. Ne-a ieşit în cale o fetişoară, Mihaela de 12 ani. Cristea, care mai fusese pe acolo, spuse cine este şi că vrea să stea de vorbă cu părintele. Fata a dat din umeri, şi a spus că părintele nu-i acasă, dar ne-a spus să aşteptăm... Mămica, nu este nici ea casă. E plecată la Focşani.... Târziu veni fetiţa şi ne spune că părintele ar putea veni tocmai la noapte şi trebuie să mai aşteptăm dacă vrem a sta de vorbă cu el... Seara a venit părintele însoţit de avocatul Costin Atanasiu – amândoi erau căutaţi de securitate. Am ieşit în grădină, sub poala muntelui şi am stat îndelung de vorbă. Îmi aduc aminte de vorbele sale: „ cine se pune în slujba binelui, adună puzderie de duşmani în jurul său. Aici satana îşi concentrează cohortele sale de diavoli. Uneori e bună şi sabia de la cingătoare, dar sabia spiritului e cea mai eficace împotriva răului. Nu suntem într-o extremă, suntem într-o permanenţă ce cade pe centrul preocupărilor umane. Fiţi atenţi şi înţelepţi în tot ce faceţi. Drumul prin hăţişul comunist e lung, mlaştina deznădejdii251 e la picioarele noastre. Nu vom învinge decât prin greul suferinţelor noastre. Dumnezeu să ne ajute! Opuneţi-vă din răsputeri comunizării poporului român. Ateismul e golirea de conţinut a sufletului omului, colectivizarea e adunarea în turmă a oamenilor pe pământul tuturor şi al nimănui, cenzura pentru opera de artă e măciuca cu care se striveşte puterea de creaţia artistului... Multe am discutat cu părintele Ştefan Marcu. Le-am spus celor doi cu care ne întâlnisem, multe din necazurile noastre. Părintele nu mi-a dat porunci, ci sfaturi părinteşti.

---

249 A.C.N.S.A.S, fond informativ, D 2634, f. 24.

250 Ion Paragină, *Frânturi din viaţa unui Partizan, mss*., fila 28.

251 *Mlaştina desnădejdii* este o expresie codificată a legionarilor, încă din vremea lui Ion Antonescu, semnificând "revoluţie".

În aceeaşi noapte am plecat şi înainte de se face ziuă, am fost în Clipiceşti”252.

Este interesantă viaţa părintele Marcu, implicat anterior în probleme politice. După 23 august 1944, avea să fie urmărit cu insistenţă de către organele poliţieneşti, ca urmare a prevederilor *Convenţiei* de armistiţiu încheiate cu Uniunea Sovietică, care aveau în vedere anihilarea „grupărilor fasciste” bănuite că ar mai putea activa pe teren politic sau subversiv.

Astfel, domiciliul părintelui Marcu era percheziţionat, el însuşi era verificat de „Comisiunea operativă de punere sub pază a legionarilor”, deoarece era învinuit „că a activat în mişcarea legionară ca şef al organizaţiei judeţului Putna, fără alte fapte la dosar”, drept pentru care s-a dat aviz de eliberare, deşi în toată această perioadă stătuse ascuns la mama sa, la Poiana şi la domiciliu253. Părintele Marcu nu avea să se mai confrunte, până în aprilie 1948, cu vreo urmărire din partea securităţii sau a autorităţilor Statului. Se ocupa, în linişte, de misiunea sa de slujitor al altarului, bucurându-se de ataşamentul credincioşilor săi.

O notă informativă din 2 iulie 1948 ne pune astăzi în lumină liniştea de dinaintea furtunii: „Nu i-a parte la adunările comunei ce au loc; se ocupă cu slujba de preot şi gospodăria [...]; speră şi nutreşte ideea în noua schimbare; [...] are priză mare; locuitorii comunei cred mult în el; are temeri şi este îngrijorat a nu fi arestat şi internat în lagăr. [Este] capabil să târască masele după el; foarte bun orator şi cu mult spirit de organizare”254.

În vara lui 1948 Securitatea va trece la arestări masive în zona Vrancei255, iar părintele Marcu, la 17 iulie, se refugiază pe dealurile

---

252 *Ibidem,* filele 28 şi 29.

253 ATMTI (Arhiava Tribunalului Militar Iaşi), fond Penal, dosar 143/Vrancea, vol. 5, f. 74, 80. Potrivit mărturiei din 10 mai 1949, el s-a sustras de la arestare deoarece suferea de reumatism şi se temea de „regimul aspru al închisorilor” (Ibidem, f. 106) la Adrian Nicolae PETCU şi Ionel ENE, *Un slujitor vrâncean - părintele Ştefan Marcu,* material în curs de publicare în revista *Rost*.

254 Ibidem, f. 117, 160.

255 Cristea Paragină şi Gheorghiţă Bălan au pregătit, din zona Schitului Lepşa, răscoala celor din satul Bârseşti, în iunie 1950, împotriva regimului comunist. Între Tişiţa şi Zăbrăuţi, pe Valea Putnei, peste 30 de comune s-au ridicat împotriva noului regim. Locuitorii, cu furci şi coase, au incendiat sediilor posturilor de miliţie sau ale comuniştilor, izgoniduţi pentru un timp. Lupta împotriva regimului comunist va fi

din apropiere, împreună cu reorganizatorii Mişcării Legionare în zonă. Soţia şi fiica sa, Gabriela, au fost arestate.

În timpul refugiului său avea să se întâlnească cu mai mulţi membrii ai mişcării de rezistenţă din Vrancea., între care studentul Cristea Paragină256.

Credincioasa Murgu Cucova a întocmit un Memoriu ce trebuia înaintat Prezidiului PRP rpivind încetarea urmăririi preotului Ştefan Marcu şi întoarcerea acestuia la parohie. O notă a Direcţiei Generale a Securităţii, datată 5 ianuarie 1949, se arăta că: numita Murgu Cucova „obişnuind a face propagandă religioasă, a luat iniţiativa propunând în faţa sătenilor din acea comună care erau adunaţi în faţa Primăriei, să se întocmească un memoriu adresat către Prezidiul RPR, prin care să se ceară încetarea urmăririi susnumitului preot şi readucerea sa în comună pentru a sluji mai departe în biserică. În aceeaşi notă se mai susţinea că: „după ce populaţia a aprobat această propunere, numita Murgu Cucova a întocmit acel memoriu, vizitând sătenii din casă în casă, pentru a fi semnat, fiind ajutată la colectarea semnăturilor de numitul Stoian Vasile din aceiaşi comună"257.

La 25 aprilie 1949, părintele Ştefan Marcu era arestat de Securitate şi inclus, de anchetatorii Securităţii, în lotul „Comitetul Unic" din Focşani, format din 15 persoane şi condus de preotul Enache Graur, care era în legătură cu Comitetul de rezistenţă naţională din exil. Împreună cu părintele Ştefan Marcu, aveau să fie arestate soţia lui, Elena şi fiica cea mare Gabriela.

La 14 august 1950, Sentinţa nr. 663 dată de Tribunalul Militar Galaţi, îl va condamna pe părintele Ştefan Marcu la 15 ani muncă silnică şi 5 ani degradare civică, pentru uneltire contra ordinii sociale şi delictul pentru favorizarea infractorului. Câteva luni mai târziu, la 26 octombrie 1950, prin Decizia nr. 3435 Curtea Militară de Casare şi

---

reluată, în satele de câmpie, atunci când s-a trecut la colectivizarea forţată. Însuşi Nicolae Ceauşescu a cunoscut furia vrâncenilor. Represiuniloe au vizat comunele Suraia, Vadu Roşca, Răstoaca. Vezi Mihai TIMARU, *Lupta de rezistenţă anticomunistă în munţii Vrancei...,* p. 332.

256 Adrian Nicolae PETCU şi Ionel ENE, *Un slujitor vrâncean - părintele Ştefan Marcu,* material în curs de publicare în revista *Rost*.

257 Arhivele Naţionale Istorice Centrale (în continuare ANIC), fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 76/1946, f. 28 la Adrian Nicolae PETCU şi Ionel ENE, *Un slujitor vrâncean - părintele Ştefan Marcu,* material în curs de publicare în revista *Rost*.

Justiţie respingea recursul cerut de părintele Marcu258.

Ca deţinut politic « s-a bucaurat » de domicilii la penitenciarele gulagului românesc de la: Galaţi (1950 şi 9 aprilie 1959), Jilava (1959), Aiud (1951, 1956 şi 1959) şi coloniile de muncă de la Valea Neagră (1950-1951), Peninsula (1951) şi Poarta Albă (1951).

Preotul Dimitrie Bejan, care l-a întâlnit la Aiud, ne-a lăsat în memoriuile sale un episod interesant, privind comportamentul său îm închisdoare: „Dincolo, pe lădiţă îşi făcea rugăciunea preotul Ştefan Marcu, din munţii Vrancei. Andrei Ioan se apropie în vârful picioarelor, plecând de la mine şi-l lovi peste obraz: Ce-i cu semnele astea mistice? Nu ştii că sunt interzise? Vrei să fim pedepsiţi toţi pentru tine ? Marcu, în picioare, îi răspunde senin: Loveşte-mă şi pe obrazul celălalt. Şi Iuda loveşte. Loviturile cad peste cap şi în coastă. Pe faţa lui Marcu apare roşul sângelui. Rezemat de stâlpul patului, primeşte sălbaticele loviri. Iuda urlă şi loveşte: Te învăţ eu trăire creştină! Martir te fac! Când Iuda se opreşte gâfâind, cu sudori pe frunte, Marcu, tăcut îşi face semnul crucii. Iuda se îndepărtează, mârâind sudalmi, cu tot calendarul ortodox...”259.

La 21 aprilie 1964, prin expirarea termenului de pedeapsă, părintele Ştefan Marcu era eliberat din penitenciarul de la Aiud260.

Securitatea a fost nevoită să recruteze o reţea informativă pe lângă familia părintelui, aşa cum rezultă dintr-o adresă a Direcţiei Regionale Focşani către Biroul local de Securitate, din 8 februarie 1951. Se cerea: „ măsura de a recruta o reţea informativă pe lângă

---

258 ATMTI, fond Penal, dosar 143/Vrancea, vol. 1, f. 81-88; vol. 2, f. 111-117v. Gabriela Marcu a primit o condamnare de un an închisoare corecţională, pentru rolul de „curier” între membrii grupului de rezistenţă. Elena Marcu a fost eliberată la 31 mai 1949 (Ibidem, f. 114). A se vedea şi în lucrarea *Jertfă în spaţiul mioritic,* p. 102, unde se susţine că părintele Marcu ar fi fost condamnat la „25 ani temniţă grea”. În *The Imprisoned, loc. cit.* este trecut cu 16 ani temniţă grea cf. Adrian Nicolae PETCU şi Ionel ENE, *Un slujitor vrâncean - părintele Ştefan Marcu,* material în curs de publicare în revista *Rost*.

259 Dimitrie Bejan, *Viforniţa cea mare,* Editura Tehnică, Bucureşti, 1996, p. 113.

260 AMJDIM, fond Penal, dosar 12945, vol. 3, f. 305-306, 309. În lucrarea *Jertfă în spaţiul mioritic,* p. 103, se susţine că părintele Marcu ar fi fost graţiat prin „Decretul nr. 411/aprilie 1964”, ceea ce este fals, după cum documentele din dosarul de penitenciar arată clar că a fost eliberat „la termen” Adrian Nicolae PETCU şi Ionel ENE, *Un slujitor vrâncean - părintele Ştefan Marcu,* material în curs de publicare în revista *Rost*.

familia preotului Marcu Ştefan din satul Nistoreşti, care este arestat. Interesează din ce trăieşte această familie, cine o ajută din punct de vedere material şi moral şi cu ce elemente are legături. Rezultatul acţiunii informative ne va fi înaintat în copie până la data de 20 februarie 1951"261. La 22 martie 1951, sursa „Iscu" informa Securitatea despre soţia părintelui Marcu262.

După eliberare era deseori chemat la Securitate spre afi văzut de oameni, şi astfel, compromis263.

Trece la cele veşnice, în seara zilei de 28 septembrie 1989, când o maşină l-a lovit, pe trecerea de pietoni, în faţa blocului unde locuia. Poate accidentul „accidentul" avea conotaţii politice264.

Deosebit de periculoase pentru autorităţile comuniste erau schiturile şi mănăstirile „subpopulate", care „aveau un mare disponibil de camere (ca la Frăsinei, Ghighiu, Pătrunsa-Vâlcea, Durău.jud. Neamţ, etc.)" sau cele „izolate cu câte 2-5 călugări, care în practică nu pot fi controlaţi şi pot foarte uşor să fie curieri şi aprovizionatori ai unor elemente subversive"265.

Prin urmare, informatorul care prezenta periodic securităţii note pare a fi, în opinia noastră Dudu Velicu. Pentru a minimaliza implicarea monahilor în sprijinul luptătărilor din rezistenţă, acesta opina ca: „ locuitorii mănăstirilor să fie comasaţi într-un număr mai redus de lăcaşuri, considerând că ei, fiind mai mulţi la un loc, pot lucra

---

261 ATMTI, fond Penal, dosar 143/Vrancea, vol. 5, f. 205 cf. Adrian Nicolae PETCU şi Ionel ENE, *Un slujitor vrâncean - părintele Ştefan Marcu,* material în curs de publicare în revista *Rost*.

262 „Ea a început a-mi povesti că trăieşte cumplit de greu. A dat divorţ de soţ [...] a plecat din Vrancea ca să poată întreţine o fetiţă la liceu. Până acum a mai vândut ce a avut, dar de acum nu prea mai are ce vinde şi nici n-are cu ce să se îmbrace şi să se jeneze de lume. A fost şi a cerut serviciu la plasare, dar nu avut acte bune. E dispusă să facă orice fel de muncă, dar toţi se feresc de ea. Nu ştie nimic de la soţ. De la fetiţă nu are veşti din noiembrie [Gabriela, n. n.], când i-a trimis haine. Ea în Focşani stă în camera închiriată pe numele fetiţei de a liceu" Adrian Nicolae PETCU şi Ionel ENE, *Un slujitor vrâncean - părintele Ştefan Marcu,* material în curs de publicare în revista *Rost*.

263 De la 1 octombrie 1964, şi până la pensionare, 1 ianuare1975, a slujit la parohia Maluri, din Protoieria Focşani, judeţul Vrancea, fiind apreciat, respectat şi iubit de cei păstoriţi.

264 Mihai Silviu Ivan, Ionel Ene, *op. cit.,* p. 103-104.

265 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 61, p. 121.

în atelierele în curs de înfiinţare de către Patriarhie. Clădirile rămase libere în urma acestor comasări pot fi întrebuinţate în mare măsură drept cămine pentru salariaţi, drept cămine pentru copiii debili, pentru orfelinate, şcoli, etc. Schiturile şi mănăstirile care vor rămâne, datorită izolării lor complet părăsite, nu vor fi de niciun folos special eventualelor elemente subversive ce le-ar frecventa, întrucât neexistând călugări curieri, care să se ocupe de aprovizionare şi corespondenţă, aceste clădiri vor deveni încă o serie de „sălaşuri", pe care şi aşa aceste elemente le utilizează pentru adăpostire"266. Printre cele vizate se numărau: Rarău, de pe muntele Rarău, Măgura-Bacău, Găvanul-Buzău, Peştera Ialomicioarei-Dâmboviţa, Cetăţuia-Muscel, Frăsinei-Vâlcea, Arnota-Polovraci, Vodiţa-Mehedinţi, Izbuc-Bihor, Moisei-Maramureş.

Îndrumarea clericilor în anii comunismului

Într-o privire de ansamblu asupra cursurilor preoţeşti găsim că au fost iniţiate de patriarhul Justinian, în anul 1949, pentru împrospătarea zelului misionar al slujitorilor Bisericii lui Hristos, pentru o relaţie mai strânsă între preoţi şi patriarh, cel care îndruma corabia credinţei în vremurile grele impuse de regimul comunist.

Primele cursuri de îndrumări misionare s-au ţinut în localul Institutului Teologic de Grad Universitar din Bucureşti (fostul Seminar Central), cu începere din ianuarie 1949, unde pentru 60 de zile au participat 522 preoţi din Moldova, Oltenia, Muntenia şi sudul Bucovinei. Deschiderea a fost făcută personal de patriarhul Justinian, cu participarea ministrului de la Culte, Stanciu Stoian şi a rectorului Institutului, diacon Nicolae Nicolaescu. Fiind o noutate pentru învăţământul teologic şi pentru pregătirea preoţilor, de-a lungul cursurilor au fost prezente mai multe feţe bisericeşti: Sebastian Rusan al Sucevei, Andrei Magieru al Aradului şi Iosif Gafton al Râmnicului şi Argeşului, pentru ca în Duminica Ortodoxiei (prima duminică din Postul Mare), patriarhul Justinian să fie prezent la împărtăşirea

266 Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, vol. I (1945-1958),* Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 61, p. 121.

acestor cursanţi267. S-au ţinut 84 de conferinţe, dintre care 66 cu caracter teologic pastoral, iar 18 cu caracter social, la care s-au adaugat conferinţe cu subiecte variate, în cadrul ARLUS – ului, precum şi vizionarea mai multor filme documentare268.

A doua serie de cursuri de îndrumări misionare ale preoţilor s-a desfăşurat tot la Institutul Teologic din Bucureşti şi s-a deschis la 4 mai 1949 în prezenţa patriarhului Justinian, al lui Ion Nistor – consilier tehnic în Ministerul Cultelor, al rectorului Nicolae Nicolaescu, a corpului profesoral şi a celor 500 de preoţi cursanţi din aceleaşi zone enumerate mai sus. Slujba a fost oficiată de episcopul Efrem Enăchescu, directorul Internatului Teologic. Cu această ocazie au fost consemnate şi publicate discursurile participanţilor la această solemnitate. De aici, se pot desprinde o serie de aspecte necesare înţelegerii acestei importante chestiuni. Astfel, delegatul ministrului Stanciu Stoian, profesorul Ion Nistor, era de părere că: *„Prea Fericitul Patriarh şi Sf. Sinod au înfiinţat aceste cursuri pentru a lămuri tagma preoţească asupra marilor transformări prin care trecem şi pentru a îndruma slujitorii altarului, să se apropie cu toată sinceritatea de poporul muncitor”*.

Iar patriarhul Justinian: *„Am ascultat cu mulţumire sufletească cuvântul P.C. rectorului Nicolaescu, care a arătat în ce spirit profesorii şi preoţii înţeleg să lucreze în aceste două luni de trăire împreună în Institutul Teologic, şi îmi place să observ că atmosfera ce se creează în timpul lucrului de aici este din ce în ce mai prielnică, de a produce în sufletele tuturor acea primenire binefăcătoare, acea îmbunătăţire duhovnicească (...); aş dori să atrag luarea aminte tuturor, asupra caracterului exact pe care trebuie să-l aibă cursurile noastre. Ele nu trebuie să aibă caracter prea intelectualist, cum poate mulţi din noii*

---

267 Stan DIMANCEA, *Cursurile de îndrumare ale preoţilor,* în *Glasul Bisericii,* an VIII (1949), nr. 4, p. 50-56. Menţionăm că în discursurile la care facem trimiteri, sunt şi pasaje ce privesc puterea comunistă, însă considerăm că acestea reprezintă doar o formă de diplomaţie în relaţiile Bisericii cu statul, comunist, în acest caz. Ca atare, ne coordonăm analiza acestor discursuri potrivit pasajului scripturistic lăsat de Mântuitorul nostru Iisus Hristos: *„Cine are urechi de auzit să audă”* (Matei 11, 15; 13, 9; Marcu 4, 9, 23), adică *„să audă ceea ce Duhul spune Bisericilor”* (Apocalipsa 2, 7, 11, 29; 3, 6, 13, 22).

268 *Raportul Sectorului Administrativ bisericesc din Administraţia patriarhală asupra situaţiei generale din BOR de la 19 noiembrie 1947 la 6 iunie 1949,* prezentat în cadrul Adunării Naţionale Bisericeşti, în *BOR,* an LXVII (1949), nr. 7-10, p. 57-58.

veniţi ar fi înclinaţi să creadă”, pentru că *„grija noastră la aceste cursuri trebuie să se îndrepte asupra activităţii pastorale a preoţilor noştri, activitate care să se desfăşoare după metodele cele mai potrivite şi mai apropiate de înţelegerea poporului”*. Tot patriarhul, susţinea: *„ca o părere a noastră, în ceea ce priveşte predica noastră, cateheza noastră şi orice sfat şi îndrumare dată credincioşilor noştri, socotim că ele trebuiesc concentrate în scopul de a învăţa pe credincioşii noştri rugăciunea (subl. aut.), deci să cunoască cultul nostru, să-l înveţe şi să-l practice în toate împrejurările în care preotul oficiază”*. Ca atare, *„să ne întoarcem deci la practicile Bisericii din primele veacuri, când poporul trăia învăţătura lui Hristos, în cântările şi psalmii de rugăciune şi de laudă adresaţi lui Dumnezeu şi când Apostolii, cu puţină pregătire intelectuală, dar cu focul sfânt al credinţei în Hristos, încălzeau, mângâiau şi câştigau pentru Hristos sufletul neamurilor însetate după trăirea cu Dumnezeu”*269.

Ulterior, în acelaşi an, aveau să se deschidă cursuri de îndrumare la Arad (1 mai), unde au participat 110 preoţi din mitropolia Banatului. Deschiderea a fost făcută de I.P.S. Vasile Lăzărescu şi P.S. Andrei Magieru, iar cursurile au fost ţinute de profesorii de la Institutul Teologic din Cluj, în localul fostei Academii Teologice din Arad270. Apoi, la Sibiu (19 mai), deschiderea a fost oficiată de I.P.S. Nicolae Bălan şi au participat 89 de preoţi din Arhiepiscopia de Alba-Iulia şi Sibiu, profesorii Institutului Teologic din localitate, ţinând cursurile271.

---

269 ***, *Deschiderea cursurilor misionare pentru a doua serie de preoţi la Institutul Teologic din Bucureşti,* în *Ibidem,* an LXVII(1949), nr. 5-6, p. 58-72; † JUSTINIAN, patriarhul BOR, *Apostolat social. Pilde şi îndemnuri pentru cler,* vol. III, Bucureşti, 1949, p. 186-188.

Referitor la scopul acestor cursuri avem informaţii şi din documentul redactat de DGSP, din [1950], privitor la atitudinea patriarhului Justinian: *„Chiar Patriarhul Justinian, la deschiderea seriei a II-a de cursuri, în faţa consilierului ministerial de la Culte, prof. Nistor, a spus public că preoţimea nu trebuie să mai pună accentul pe raţiune, ci să se întoarcă la timpurile apostolice, învăţând poporul să se roage. Deci Patriarhul a răsturnat toată cuvântarea consilierului Nistor, care spusese tocmai atunci preoţimii, că trebuie să renunţe la prejudecăţile teologice”* (Cristina PĂIUŞAN şi Radu CIUCEANU, *op. cit.,* d. 97, p. 188-189).

270 N. A., *Deschiderea cursurilor centrului de îndrumare misionară de la Arad,* în *BOR,* an LXVII (1949), nr. 5-6, p. 90-92.

271 Gh. M., *Solemnitatea deschiderii cursurilor de îndrumare misionară a preoţilor la*

Odată intrate în rutină aceste cursuri de îndrumare ale preoţilor aveau să fie legiferate, pentru o permanentizare a lor, alături de alte prevederi relative la slujitorii BOR. Astfel, avea să apară *„Regulamentul pentru numirea şi transferarea clerului din parohii, examenele de capacitate, definitivare, promovare şi selecţionare pentru Capitală, ale diaconilor şi preoţilor din Biserica Ortodoxă Română”,* aprobat şi votat de Sfântul Sinod al BOR la 28 februarie 1950 şi aprobat de Ministerul Cultelor, de către ministrul Stanciu Stoian, prin decizia 32.233 din 29 septembrie 1950[272].

Conform art. 8, din amintitul regulament, la aceste cursuri participau toţi diaconii şi preoţii după 5 ani de activitate pastorală, prezenţa fiind obligatorie. Cursurile se ţineau după o programă care se alcătuia anual de către Serviciul învăţământului religios al Sfântului Sinod şi aprobată de Patriarh sau Sinodul Permanent (art. 9). După terminarea cursurilor clericii trebuiau să susţină două examene: unul oral cu temă de apărare a Ortodoxiei şi cu verificarea cunoştinţelor privitoare la Sfânta Scriptură; iar al doilea scris şi practic, ce consta într-o predică, o cateheză, o chestiune de legislaţie sau administraţie bisericească, sectologie şi practică liturgică (lit. a şi b, art. 10). Înscrierea la examen se făcea prin prezentarea unui caiet cu 100 schiţe sumare de predici şi altul cu 100 cateheze (art. 11). Toate acestea erau susţinute de profesorii Institutelor Teologice din ţară, în funcţie de caracterul examenelor şi de specificul provinciilor metropolitane. Prelegerile erau înaintate Sfântului Sinod spre publicare în revista *„Studii Teologice”* (art. 20). Începutul şi durata acestor cursuri erau stabilite de Patriarh sau Sinodul Permanent (art. 21). Deci, regulamentul avea prevederi pentru cursuri numai de ordin teologic, nimic politic, iar programa era aprobată de Patriarh sau Sinodul Permanent, probabil de cele mai multe ori numai de capul BOR.

Privitor la aceste cursuri, interesant este faptul că regulamentul

---

Sibiu, în *Ibidem,* p. 73-89.

272 ***, *Legiuirile...,* p. 312-342. Vezi şi modificările propuse în şedinţa Sf. Sinod al BOR din data de 28 februarie 1950 în *BOR,* an LXVIII (1950), nr. 3-6, p. 297-298.

Încă din 1949, episcopul Nicolae Colan al Clujului depusese la Sinod un proiect de regulament pentru examinarea preoţilor de la cursurile de îndrumări misionare, însă a fost scoasă din discuţie în cadrul şedinţei din 27 februarie 1950, deoarece *„nu mai este de actualitate, căci s-a întocmit un regulament mai bun şi mai complet, care urmează să fie aprobat de plenul Sf. Sinod”* (*Ibidem,* p. 294).

ce stabilea coordonatele acestora, avea să fie pus în aplicare imediat după aprobarea şi votarea de către Sfântul Sinod la 28 februarie 1950, deşi nu fusese aprobat de Ministerul Cultelor. Informaţia o avem din discursul vicarului patriarhal Theoctist Botoşăneanu la deschiderea celei de a VI-a serii de preoţi la cursurile de îndrumare misionară: *„Dacă în cele cinci serii, programul cursurilor a avut un caracter mai mult teoretic, acest nou program înlătură teoreticul şi pune accentul în chip covârşitor pe caracterul practic al cursurilor”*273.

Mai mult, aplicarea noului regulament a alarmat organele de securitate, după cum aflăm dintr-un referat din data de 29 aprilie 1950, întocmit de locotenentul Dobreanu M., în care spunea că: *„La deschiderea seriei a VI-a, ce a avut loc în ziua de 19 aprilie 1950, Patriarhul şi-a impus un program de conferinţe absolut cu caracter mistic religios, deşi Ministerul Cultelor înaintase tabelul cu programul conferinţelor, printre care erau şi unele cu caracter politic, pe care Patriarhul nu le-a admis”*274. Ca atare, cei de la Culte s-au sesizat, probabil la intervenţia securităţii – reţeaua informativă funcţiona – şi astfel s-a ajuns în situaţia în care *„tov. Ministru Stanciu Stoian a stat de vorbă cu Patriarhul mai multe ore în şir, după care au ajuns la o înţelegere ca în program să se introducă şi o parte din subiectele fixate de Ministerul Cultelor”,* precum susţine ofiţerul de securitate în referatul său. Cu toate acestea, acelaşi locotenent de securitate arată în continuare cum *„caracterul general al cursurilor a rămas cel fixat de Patriarhul Justinian. Preoţii sunt nevoiţi a face slujbe şi rugăciuni cca. 5 ore pe zi, lucruri pe care le cunosc încă din seminarii, iar restul programului este compus din prelegeri teoretice teologice”*275.

Toate acestea sunt întărite de cele cuprinse într-un alt referat al DGSP din data de 13 iunie 1950, în care se spune: *„Marţi 6 iunie a.c. a avut loc închiderea festivă a cursurilor misionare, seria a 6-a, care s-a terminat cu o masă comună la care, în afară de profesorii şi elevii (sic) care au participat la această serie, au fost prezenţi şi cei doi vicari patriarhali Teoctist Arăpaşu şi Antim Nica. În legătură cu seria a 6-a de cursuri de îndrumare preoţească, preotul Căşaru Ştefan, protopop în*

---

273 †TEOCTIST Botoşeneanu, *Rosturile cursurilor de îndrumare misionară pentru preoţi,* în *Ibidem,* p. 247-251.

274 ACNSAS, fond informativ, dosar 2252, vol. III, f. 92.

275 *Ibidem*

*Brăila a afirmat următoarele: «Observându-se încă din prima săptămână, absenţa conferinţelor cu caracter politic, o delegaţie de preoţi s-a prezentat la rectorul Nicolaescu, cerând modificarea programei cursurilor şi introducerea unor subiecte de orientare politică şi socială, în spiritul vremurilor noi». Li s-a răspuns vag, că cererea lor nu poate fi satisfăcută, deoarece programul a fost întocmit de Sf. Sinod cu titlul de experienţă"*276.

Rămânând la documentul din 29 aprilie 1950, interesant mai este aspectul privitor la fostul vicar patriarhal Partenie Ciopron. Spunem fostul pentru că în urma *„ieşirii"* sale de la deschiderea seriei a V-a a cursurilor de îndrumare a preoţilor, acesta avea să fie destituit din funcţie. Probabil că nu acesta a fost motivul atitudinii statului comunist faţă de el, dar a fost hotărâtor, precum ne încredinţează şi nota informativă dată de sursa *„Noel"*, în data de 18 februarie 1950: *„În cancelariile Patriarhiei (...) se spune că vicarul Partenie Ciopron va fi demis din postul său, pentru cuvântarea ţinută la deschiderea cursurilor de îndrumare a preoţilor din seria a V-a"*277.

Părerea ne este întărită de referatul locotenentului Dobreanu, amintit mai sus: *„La deschiderea seriei a V-a, Patriarhul a trimis în locul său pe fostul vicar patriarhal Partenie Ciopron. Acesta, în cuvântarea sa de deschidere, nu numai că nu a vorbit politic, dar a atacat direct regimul democrat, dând a înţelege preoţilor cursişti că rostul cursurilor de îndrumare este de a-i învăţa pe preoţi cum să se camufleze în vremurile de azi"*278.

Despre acest „*incident"* mai aflăm din nota din 1 februarie 1950, unde există un rezumat la discursul marelui episcop. Printre altele, în amintitul document se spune: *„Când văd acest mare sobor de preoţi, îmi vin în minte cuvintele adresate de Mântuitorul ucenicilor săi, când le-a spus: «În lume necazuri veţi avea. Iată eu* ***vă*** *trimit ca pe nişte oi în mijlocul lupilor.* ***Păziţi-vă*** *de oameni,* ***că vă*** *vor da în judecata soboarelor* ***şi vă*** *vor duce înaintea dregătorilor* ***şi veţi*** *fi urâţi din pricina mea. Va veni vremea când oricine* ***vă*** *va ucide,* ***să i*** *se pară*

---

276 Cristina PĂIUŞAN şi Radu CIUCEANU, *op. cit.,* d. 98, p. 192. De remarcat este expresia *„cu titlu de experienţă"* la aplicarea noii programe instituite de Sf. Sinod, probabil aceasta fiind motivaţia oficială adusă de patriarhul Justinian ministrului Cultelor.

277 *Ibidem,* d. 90, p. 179.

278 ACNSAS, fond informativ, dosar 2252, vol. III, f. 92.

că *duce slujba lui Dumnezeu (subl. aut.) (...). Biserica de pretutindeni este pusă şi ea la mari încercări. Şi Biserica noastră este pusă de asemenea la încercare. De aceea, conducerea a ţinut seamă de aceste lucruri şi, pentru ca preoţii să poată face faţă tuturor încercărilor şi situaţiunilor grele, în care este pusă, a înfiinţat aceste cursuri»"*279. Aici, desigur se găseşte şi aluzia la un viitor război, la care mulţi români credeau că se va declanşa, cu ajutorul americanilor, împotriva sovieticilor. De altfel, tema războiului este prezentă în mod constant în discursul episcopului Partenie Ciopron, fapt care va determina destituirea acestuia din funcţia de vicar patriarhal şi exilarea lui la mănăstirea Sf. Ioan cel Nou de la Suceava.

Dar nu aceasta este singura *„ieşire"* a fostului episcop militar, deoarece la fel procedase la deschiderea cursurilor seriei a IV-a, din data de 4 noiembrie 1949, discurs care cu toată cenzura, în mare parte a fost publicat în revista *BOR*. De pildă: *„... în vremurile ce le străbatem, când în toată lumea au loc mari prefaceri sociale, când situaţia după războiul ultim încă nu s-a limpezit complet, când se pun aproape zilnic atâtea probleme spre rezolvare, este de la sine înţeles că cei ce îndeplinesc un rol în viaţa socială, trebuie să fie santinelă la datorie, având şi pregătirea trebuitoare. Iată rostul acestor cursuri de îndrumare la care aţi fost chemaţi, cucernici părinţi (...). Să fim mereu în*

---

279 *Ibidem,* vol. II, f. 308. Despre acelaşi *„incident"* vezi şi Nota dată de *„Slavu Marian",* la 2 februarie 1962, care consemna: *„Era de aşteptat ca delegatul patriarhal să vorbească în acelaşi sens, aşa cum vorbise patriarhul însuşi la seriile anterioare de cursuri preoţeşti. Dar arhiereul-vicar Partenie Ciopron, contrar atmosferei festive solemnităţii şi orişicăror aşteptări, a citat textul din Evanghelie: «Va veni vremea când tot cel ce vă va ucide, să i se pară că aduce slujbă lui Dumnezeu, şi a spus - spre consternarea tuturor, că vremurile sunt grele pentru Biserică şi clerul trebuie să facă şi lucruri fără voia lui şi contrare creştinismului, căci este vreme de martiriu, cum a prezis Hristos». La festivitate, era de faţă şi un delegat al Ministerului Cultelor, care a cerut rectoratului să raporteze imediat, în scris, patriarhului şi Ministerului Cultelor. Raportul a fost întocmit de rectorul şi prorectorul de atunci (prof. N. Nicolaescu şi preotul P. Rezuş) şi prezentat patriarhului şi ministrului Stanciu Stoian. Patriarhul s-a supărat însă nu pe Partenie Ciopron, care ţinuse o astfel de cuvântare provocatoare, ci pe rector şi pe prorector că au raportat cazul. Dar în mai puţin de o săptămână, a fost pus în situaţia să înlocuiască din post pe Partenie Ciopron (a numit vicar-patriarhal, în locul lui, mai întâi pe Benedict Ghiuş, care însă nu a fost confirmat de Ministerul Cultelor şi apoi pe Antim Nica) (...). Completez că după plecarea lui Partenie Ciopron de la cursurile preoţeşti, rectorul de atunci (prof. N. Nicolaescu), în prima oră de curs, a demonstrat că în mod greşit a pus probleme"* (*Ibidem,* f. 114-115).

*pas cu vremea. Orice greutate care ne va sta în cale s-o înlăturăm prin tactul şi înţelepciunea noastră, prin răbdarea noastră şi prin afirmarea cu hotărâre neclintită a doctrinei creştine, care a străbătut victorioasă peste veacuri şi care va rămâne de-a pururi biruitoare până la sfârşitul veacurilor"*280.

Mai mult decât atât, pe lângă episcopul Partenie Ciopron care nu a vorbit *„politic",* locotenentul Dobreanu semnala în referatul său şi manifestarea lui Nicolae Popovici, episcopul Oradei: *„Numai după o săptămână de la deschiderea seriei a V-a, patriarhul a pus să vorbească, în locul preoţilor de la cursuri, pe episcopul Nicolae Popovici al Oradei, cunoscut cu dese manifestări antidemocratice. Acesta, în cuvântarea sa a dat a înţelege că în RPR a început războiul contra religiei şi deci preoţii să se pregătească pentru a înfrunta pe duşmanii lui Dumnezeu cu sacrificiul vieţii lor"*281.

Împrejurările în care episcopul Nicolae de Oradea s-a manifestat cu *„îndrăzneală",* după cum considera sursa *„M. Stănescu"* la 11 februarie 1950, au fost în cadrul festivităţii prilejuite de prăznuirea Sfinţilor Trei Ierarhi (30 ianuarie), patronii Institutului Teologic din Bucureşti. De fapt, vlădica Nicolae nu a fost *„pus vorbească"* de patriarhul Justinian, ci în cadrul serbării, fiind prezent, a ţinut un discurs în care a amintit dialogul dintre guvernatorul păgân Modestus şi Sf. Ierarh Vasile cel Mare, aluzie la exponenţii comunismului, respectiv ierarhii Bisericii. Rezultatul a fost neaşteptat, deoarece *„cei prezenţi în sală au explodat în aplauze furtunoase",* situaţie ce i-a încurajat şi pe cei prezenţi, profesori, consilieri, să compare cele spuse de prelatul ardelean cu discursul episcopului Partenie Ciopron, de la deschiderea seriei a V-a de cursuri de îndrumare.

Toate acestea s-au întâmplat în situaţia în care patriarhul Justinian fusese chemat, împreună cu ministru Stoian, la Gheorghe Gheorghi-Dej282.

Acelaşi episcop şi în aceleaşi circumstanţe avea să se manifeste ostil regimului comunist. Astfel, în timpul agapei, amintind de centenarul naşterii poetului Mihai Eminescu, vlădica Nicolae a rostit:

---

280 D. V. S[ădeanu], *Deschiderea cursurilor de îndrumare pentru a IV-a serie de preoţi, la Bucureşti,* în *BOR,* an LXVII (1949), nr. 11-12, p. 64-66.

281 ACNSAS, fond informativ, dosar 2252, vol. III, f. 92-93.

282 *Ibidem,* dosar 2669, vol. I, f. 49.

*„Să-l privim pe Eminescu aşa cum este întreg, măreţ. Să ne gândim la perspectiva geografică cuprinsă în toată măreţia ei în poezia lui Eminescu. Ce măreţie, ce splendoare, ce perspectivă geografică curată! Tineret să învăţaţi poeziile lui Eminescu ca rugăciunile, iar doinele lui (referindu-se la "De la Nistru pân` la Tisa") ca imnurile sfintelor cântări"*283. Desigur că aici episcopul martir se gândea la rapturile teritoriale săvârşite de sovietici în vara lui 1940 şi după terminarea războiului.

În concluzie, ofiţerul de securitate susţinea în referatul său: *„Întrucât caracterul iniţial al cursurilor de îndrumare a fost schimbat complet (...) [şi] sunt utilizate ca un centru bun de propagandă antidemocratică camuflată, opinăm ca aceste cursuri să fie întrerupte"*284.

Cu toate acestea, cursurile de îndrumări misionare au continuat, ba mai mult regulamentul privitor la cler, cu toate prevederile sale, a fost aprobat de Ministerul Cultelor, după ce fusese pus în aplicare de Biserică. Şi în continuare, chiar dacă Departamentul Cultelor a încercat impunerea unor conferinţe cu caracter politic în cadrul acestor cursuri, preoţii cursanţi la examinare au preferat mai mult temele teologice, şi nu cele *„politice".* Afirmaţia ne este întărită de un pasaj dintr-un referat al DGSP privitor la activitatea BOR în prima jumătate a anului 1950, datat 20 august. Astfel, printre altele, se spunea: *„La examenele seriei a 7-a de preoţi, care au urmat cursurilor de îndrumare ale Institutului Teologic, din cele 110 subiecte de predici şi cuvântări, date de comisia I-a pentru preoţii din Eparhiile Olteniei şi Ungro-Vlahiei, niciunul din candidaţi nu a tratat subiectele de actualitate: «Cuvântare despre înfrăţirea muncitorilor cu ţăranii», «Cuvântare la 23 august», căutând să ia mai ales subiecte «mai puţin compromiţătoare», de preferinţă teologice"*285.

Pe de altă parte şi examinatorii reprezentau o problemă pentru securitate şi partid. De pildă, în Nota din 1 iulie 1949 se exprima temerea informatorului că episcopul Antim Nica, locotenent la Galaţi şi Firmilian Marin, mitropolitul Olteniei, erau şefi de comisii de examinare a preoţilor *„chemaţi la curs pentru însuşirea ideologiei*

---

283 *Ibidem,* f. 51.

284 *Ibidem,* dosar 2252, vol. III, f. 93.

285 Cristina PĂIUŞAN şi Radu CIUCEANU, *op. cit,* d. 103, p. 201.

marxist-leniniste" (seria a IV-a), deşi aceşti vlădici fuseseră „semnalaţi" în multe ocazii ca *„legionari"*286.

Mai edificatoare este situaţia de la examinarea preoţilor din seria a V-a, unde cele trei comisii erau conduse de episcopii Iosif Gafton, Teoctist Arăpaşu şi Antim Nica, informatorul precizând că acestea au fost întocmite de patriarhul Justinian, excluzându-i pe Justin Moisescu, Nicolae Chiţescu, Gheorghe Moisescu şi rectorul Nicolae Nicolaescu, consideraţi drept *„politruci"* ai Institutului Teologic din Bucureşti287.

Până în 1952, cursurile s-au ţinut la Bucureşti, Sibiu, Cluj şi Arad, între 1952-1962, la Bucureşti şi Sibiu (un timp şi la Curtea de Argeş), din 1962 la Curtea de Argeş, iar din 1971 numai la Bucureşti288.

În documentul, din 18 aprilie 1952, redactat de Centrul de Studii din cadrul Departamentului Cultelor, în scopul evidenţierii diferenţelor metodologice şi de conţinut al cursurilor preoţeşti de la Sibiu şi Bucureşti, descoperim desfăşurarea acestora. În mare observăm că durata acestora era de 30 de zile la Sibiu şi 45 de zile la Bucureşti. Tematica conferinţelor era în trei categorii: social-religioase, cetăţeneşti şi religioase. Dacă în prima se ţineau discursuri cu probleme ce vizau *Biserica din Rusia* sau *Uniaţia din Ardeal,* în a doua categorie profesorii de la Institutele teologice trebuiau să susţină şi prelegeri cu caracter strict politic şi cu nuanţe istorice. De multe ori, conferinţele care trebuiau susţinute de diferiţi profesori, erau cenzurate de Departamentul Cultelor, la sugestia marelui său colaborator – Direcţia Securităţii Statului. De pildă, într-o notă informativă din 28 martie 1959, dată de sursa *„Cantor"*, aflăm că, într-o discuţie între Pavel Şerpe, directorul centrului de îndrumări misionare de la Curtea de Argeş şi asistentul Mircea Chialda, profesorul *„Teodor*

---

286 ACNSAS, fond informativ, dosar 701, vol. II, f. 135. Se observă aici care era imaginea celor din partid faţă de cursurile de îndrumare misionară.

287 *Ibidem,* f. 189. Suntem de părere că aceste consideraţii privitoare la diferiţi profesori de teologie, care mai mult sau mai puţin au colaborat cu regimul comunist (descoperite în documentele consultate) nu trebuie să impieteze asupra operei teologice româneşti contemporane de certă valoare, la care de altfel au contribuit în mod hotărâtor.

288 Gh. VASILESCU, *Patriarhul Justinian Marina un Apostol al Bisericii şi al Neamului Românesc,* în *Almanah Bisericesc,* Sfânta Arhiepiscopie a Bucureştilor, 2001, 75-76.

*M. Popescu a fost de curând aici, la Curtea de Argeş. El a predat preoţilor cursişti o serie de conferinţe, cenzurate de Departamentul Cultelor…"*289. Or, cum profesorul T.M. Popescu290 era urmărit de Securitate, în mod permanent din 1958, atunci se înţelege şi poziţia celor de la Culte faţă de prelegerile profesorului în cauză. Însă această metodă probabil că se permanentizase, după cum documentul din 29 aprilie 1950, amintit mai sus, ne lasă să înţelegem.

În schimb categoria religioasă, îndrăznim să spunem că era bine aşezată, cu o tematică bogată ce pornea de la reperele hristologice, eshatologice şi pastorale din teologia paulină, până la diferenţele doctrinare dintre Ortodoxie, catolicism şi protestantism, chestiuni totdeauna discutate şi însuşite spre o formare cât mai cuprinzătoare a preotului slujitor.

În ceea ce priveşte diferenţele dintre programele celor două centre misionare, dealtfel scopul referatului amintit, acestea încep cu cele privitoare la categoria temelor religioase. Vedem că la Bucureşti şi Curtea de Argeş studiul preoţilor se apleca şi asupra Evangheliilor sinoptice, a celei după Ioan, a epistolelor sobornicеşti cu ideile sociale şi a învăţăturii creştine despre om, probabil un contraargument la ideologia materialistă propovăduită de Partid291.

După conţinut, tematica religioasă era majoritară la Bucureşti (44, 73 %), faţă de Sibiu care ocupa doar un sfert din totalitatea programei. Mai mult, la Bucureşti temele cu caracter social-religios şi cetăţenesc erau în minoritate, faţă de situaţia de la Sibiu.

Pe de altă parte, seminariile aferente studiilor şi cele speciale, acolo unde preotul putea discuta liber, sunt în număr precizat şi bine definite la Bucureşti, punându-se accent pe partea practică a slujirii: cântare, omiletică, liturgică.

Între concluziile trase de funcţionarii Departamentului Cultelor se remarcă avantaje nete ale Bucureştiului în privinţa tematicii religioase abordate de profesorii şi preoţii cursanţi. Mai mult, se evidenţiază şi dezamăgirea organelor statului pentru neparticiparea

---

289 ACNSAS, fond informativ, dosar 706, vol. I, f. 28.

290 Vezi asupra valorosului profesor: Adrian GABOR, *Un mărturisitor al Bisericii Ortodoxe Române: Prof. dr. Teodor M. Popescu,* în *GB,* an LVII (2002), nr. 1-3, p. 185-224.

291 Vezi de exemplu N. BERDIAEFF, *Christianisme et réalité sociale,* traduit du russe par I.P. et H.M., Paris, Editions „Je Sers", 1934, p. 187-221.

acestor preoţi la şedinţele unor organizaţii cu nuanţe culturale sau sociale, direcţionate de partid.

Însă partea finală este cea mai interesantă deoarece, redactorii referatului în discuţie propun ca în urma comparării celor două programe *„să se alcătuiască un proiect de program unic sau aproape unic pentru toate centrele de îndrumare (...), eventual cu colaborarea Direcţiei de Studii"* din Departamentul Cultelor. Aceasta reprezenta o ocazie prin care Departamentul să-şi şteargă dezamăgirea şi să încerce ca prin redactarea unei noi programe să introducă şi o serie de prevederi pe linia partidului.

Conţinutul şi diferenţele acestea se pot justifica numai datorită politicii duse de patriarhul Justinian, pentru trecerea Bisericii prin greaua perioadă impusă de regimul comunist. Dacă aceste cursuri au fost iniţiate de el, pentru trezirea la slujirea sfântă a preoţilor, din politicianismul impus de sistemul comunist, acestea, în schimb, aveau să fie discutate şi de multe ori cenzurate (prin interzicerea şi impunerea unor cursuri) de către Departamentul Cultelor. În cazul Bucureştiului, unde chiriarh era însuşi Patriarhul conţinutul şi perioada acestor cursuri era evident mai mare, faţă de Sibiu unde arhipăstor era venerabilul mitropolit Nicolae Bălan, care era atât de şicanat de organele de Securitate.

Însă, cu toate condiţiile de desfăşurare al acestora, impuse de Departament (de fapt de Securitate, organele de la culte fiind doar instrumentul prin care lucra în *„mod oficial"*)292, patriarhul Justinian nu a omis să încurajeze preoţimea în misiunea sa de slujire adevărată lui Hristos şi nu formalistă, ritualistă, precum se exprima în cuvântul de deschidere a cursurilor, seria a XXXVIII-a, de la Curtea de Argeş, din 15 martie 1962: *„...O preoţie nelegată de viaţă este o preoţie ritualistă. De aceea am atras întotdeauna atenţia preoţilor **să** nu se limiteze numai la îndeplinirea îndatoririlor lor sacramentale, ci **să** fie alături de **nă**zuinţele **şi** de nevoile credincioşilor lor (subl. aut.)(...). Am sfătuit pe preoţi ca, cercetând Sfânta Scriptură şi scrierile Sfinţilor Părinţi, să culeagă de acolo tot ceea ce ne îndeamnă la străduinţa pentru îmbunătăţirea vieţii credincioşilor noştri, semenilor noştri",* iar pentru

---

292 Reamintim că documentul întocmit de Departamentul Cultelor l-am găsit într-un dosar întocmit de fosta Securitate, ceea ce denotă interesul temutei instituţii pentru cursurile de îndrumare misionară ale preoţilor.

aceste cursuri, cu aceeaşi ocazie: *„Sunteţi aici lângă Mănăstirea Argeşului şi vă aflaţi în timpul Postului Mare; folosiţi acest prilej ca să fiţi cu toată inima şi cu tot gândul la cele duhovniceşti, uitând de cele pământeşti, pentru ca să sporiţi şi în smerenie, dragoste, evlavie şi orice virtute. Ajutaţi-vă şi fiţi pilde de preoţie vie şi adevărată"*293.

În concluzie la intervenţia noastră pentru acest subiect, credem că relevant este următorul pasaj dintr-un raport al DGSP din [1950] despre *„Atitudinea Patriarhului Justinian"*: *„În cadrul Institutului Teologic din Bucureşti a iniţiat cursuri de îndrumare misionară, lăsând să se înţeleagă că sunt cursuri de îndrumare politică, în realitate se fac cursuri de teologie sacră după vechiul calapod. Chiar când subiectele conferinţelor sunt democrate, prin discuţiile de la sfârşitul lor, nivelul democratic al acestor discuţii se pierde. S-a discutat de multe ori, aproape o oră după o conferinţă a preotului Vintilescu, dacă preotul când se îmbracă în veştminte, pune mai întâi mânecuţele s-au brâul. Iar, când vreun preot accentuează lucrarea democraţiei, cum a fost cazul cu preotul Ulpiu Petrescu, sala apostrofează, silind pe cel în cauză să renunţe la cuvânt. Aceasta se întâmplă pentru că profesorii, chiar când sunt de bună credinţă, atacă problemele incorect, neavând ei educaţia politică făcută la vreunul dintre partidele democratice sau trecutul lor politic apăsându-i, nu-i lasă să vadă problemele just"*294.

Profesori de Teologie Ortodoxă în închisori

Nichifor Crainic, teologul, gânditorul şi poetul creştin mult încercat în această viaţă pământească, o mare personalitate a perioadei interbelice295. Alături de marile personalităţi ale epocii: Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Nae Ionescu, mitropolitul Nicolae Bălan al

---

293 †JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Apostolat social - Pilde şi îndemnuri către cler,* vol. VIII („Uniţi în cuget"), Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1966, p. 43, 45.

294 Cristina PĂIUŞAN şi Radu CIUCEANU, *op. cit.,* d. 97, p. 188.

295 Despre personalitatea sa a se vedea: Răzvan CODRESCU, *Nichifor Crainic. Schiţă de portret,* în reviusta *Rost. Manifest românesc,* an II, nr. 12, 2004, p. 2-5; Silviu ALUPEI, *Rolul intelectualului creştin în viziunea lui Crainic,* în Ibidem, p. 910; George ENACHE, *Creştinism şi fascism în gândirea lui Nichifor Crainic,* în Ibidem, p. 11-14; Ivan IVLAMPIE, *Înţelesul culturii la Nichifor Crainic,* în *Ibidem,* p. 15-16.

Ardealului, a fascinat generaţii întregi.

Născut[296] la 12 decembrie 1889 la Bulbucata-Ilfov, cu numele de Ion Dobre, a fost profesor la Facultatea de Teologie de la Chişinău şi mai apoi la Bucureşti, unde a înfiinţat *Catedra de Ascetică şi Mistică*. Poet eseist, ziarist, om politic, va colabora la prestigioase reviste din ţară, două conduse chiar de el: Calendarul şi Gândirea (1926-1944), fiind principalul animator al *gândirismului* tradiţionalist. Ca om politic a fost Secretar general în Ministerul Cultelor şi Artelor (1926), deputat de Vlaşca[297] (1917) şi Ministru al Propagandei Naţionale (1940-1941), Menbru al Academiei Române în 1940, în locul lui Octavian Goga. În anul 1945 a fost exclus din Universitate[298] şi condamnat la închisoare pe viaţă, s-a predat în 1947 şi a fost eliberat după 15 ani, de la Aiud, în aprilie 1962[299].

Frăţia Ortodoxă Română l-a omagiat la data de în Aula Palatului

---

[296] A se vedea Pr. prof. dr. Mircea PĂCURARIU, *Dicţionarul teologilor români,* Editura *Univers Enciclopedic,* Bucureşti, 1996, p. *** *Biserica întemniţată. România 1944-1989,* Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Colecţia Dicţionare, Bucureşti, 1998, p. 164. De asemenea, *Memoriale* din lucrarea Nichifor Crainic, *Puncte Cardinale în Haos,* ediţia îngrijită de Magda Ursache şi Petru Ursache, Editura Timpul, Iaşi, 1996, pp. 232-237.

[297] Ales cu majoritate zdrobitoare sub guvernarea Juliu Maniu a fost coleg cu alţi reprezentanţi ai tăranilor, printre care: Rosenberg, Laudan, Zipstein.

[298] Redăm aici un pasaj semnificativ al acestei încercări neuitate de Crainic şi transmisă nouă prin intermediul memoriilor sale: « În asemenea condiţii e preferabil să nu mai fii profesor decât să faci umbră încovoiată celui care ai fost. Iar ceea ce am fost eu ca profeor şi scriitor e suficient că să nu mi se poată şterge urmă în neant. Viitorul românesc - că fără îndoială există pe undeva şi acest viitor clocit în ouă de vulturi - va cunoaşte pe acest Voitec numai legat de numele meu sau al lui Ioan Petrovici, eliminaţi din Universitatea românească de un discipol al genial-mondialului Ghelerter » cf. Nichifor Crainic, *Zile albe -Zile negre. Memorii I,* Ediţie îngrijită de Nedic Lemnaru, Bucureşti, 1991, pp. 386-387. Interesant şi ceea ce continuă autorul memoriilor!!!

[299] A fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică « sub acuzaţia de colaboraţionism cu guvernele Gigurtu-Antonescu, pentru naţionalism şi antibolşevism ». Ministrul Justiţiei de atunci, Lucreţiu Pătrăşcanu, i-a admis redujecarea procesului, dar după aproape un an de zile, ministrul fiind el însuşi acuzat de naţionalism şi arestat, procesul a fost suspendat. Am preluat şi noi informaţiile Domnului Nedic Lemnaru, informaţii transmise în *Cuvântul Înainte* al volumului Nichifor Crainic, *Şoim peste prăpastie.* Versuri inedite create în temniţele Aiudului, Editura *Roza Vânturilor,* Bucureşti, 1990, pp. 5-6.

patriarhiei Române300.

---

300 Au participat: PF, IPS Bartolomeu Ananaia, Pan Vizirescu, etc. A fost invitat apoi la cuvânt Domnul Pan Vizirescu, în etate de 96 de ani, scriitor şi vechi colaborator al lui Crainic la revista *Gândirea*. În discursul său, centenarul scriitor, după o rugăciune adresată Bunului Dumnezeu « de a-i lumina mintea în cele ce va rosti în slujba Adevărului », s-a adresat celor participanţi « în calitate de colaborator, încă din tinereţele sale, a marelui cărturar, poet, îndrumător al conştiinţei naţionale, care a fost Ion Nichifor Crainic».

Era fiul celui mai sărac om din Bulbucata şi de copil păzea vitele în mijlocul naturii, care l-a înzestrat cu sentimente nobile, căci vieţuirea în natură, acea creaţie divină, pentru cei ce ştiu « a citi în slovele ei », dă aceste sentimen teîngemănate: credinţa şi iubirea de glie. Etapele luptei lui spirituale au fost apoi evaluate de către domnul Pan Vizirescu: « El desprinde un lucru esenţial care aparţine poporului nostru de la sate, ăsta-i poporul român de altă dată, credinţa noastră religioasă, Sfânta noastră Ortodoxie, care trebuie pusă în valoare. Intelectualitatea noastră din acea vreme era mai indiferentă, credinţa noastră nu era atât de pătrunsă în conştiinţa lor. Trebuia o conştiinţă mare care să-i lumineze. Lucrul acesta l-a făcut Nichifor Crainic. El a îngemănat ideea de românism cu ideea de Biserică; ele sunt una şi aceeaşi. Şi atunci Nichifor Crainic, ca să-şi înceapă această bătălie de redeşteptare naţională, a scos revista *Gândirea*. Revista *Gândirea* a fost cea mai puternică publicaţie din epocă şi nu are asemănare cu altele pentru că acolo s-au dezbătut, cu multă tărie şi cu multă pricepere, însăşi principiile existenţei noastre naţionale: ortodoxia şi românismul, sintetizat în iubirea de patrie, de naţionalism. Această ideea este astăzi oarecum socotită delict - iubirea de patrie!, fiindcă ne-au invadat şi continuă să ne invadeze interese străine idealului nostru. Datoria noastră este să asigurăm existenţa Neamului, la baza căruia stau jerfele nenumărate şi osemintele strămoşilor noştri. Nichifor Crainic şi-a luat această sarcină prin *Scris,* prin *Conferinţe,* prin *Prelegerile* pe care le-a ţinut în faţa studenţilor».

Teolog de marcă, Crainic a reuşit să crească prestigul *Gândirii* şi odată cu el să schimbe caractere şi comportamente. Toate acestea, afirma domnul Pan Vizirescu: «au format lupta lui de căpetenie, pe care ne-a transmis-o nouă, colaboratorilor săi, şi tineretului». Odată cu această afirmaţie, apare şi dorinţa marelui supravieţuitor al *Gândirii*: «ca tineretul de astăzi, care trece prin faza distrugătoare a credinţei noastre (lăsată încă de ciuma roşie n.n.) să se lumineze prin apostolatul lui Nichifor Crainic».

Nichifor Crainic «prin martirajul lui, a ispăşit credinţa pe care a avut-o, sub dominaţia păgână a comunismului, care a făcut din el un martir. Acest mare credincios, un om cinstit, cu o căldură sufletească, deosebită, un mare susţinător al dreptului existenţei noastre, a fost..... în cele mai teribile chinuri, sub dominaţia păgână a celor care stăpâneau ţara, dat pe mâna comuniştilor, batjocorit, scuipat.. Crainic şi-a purtat Crucea; bătut, scuipat, schingiuit, batjocorit, lăsat flămând, fiindcă era cea mai copioasă pradă, apărătorul credinţei noastre creştin ortodoxe şi a Neamului nostru ortodox».

Inalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Bartolomeu Anania, invitat de asemenea, să-şi depene memoriile despre Crainic, ca unul care l-a cunoscut în anii studenţiei, şi i-a

După 23 august 1944 pentru Nichifor Crainic a început să vină calvarul[301].

---

fost un tânăr colaborator la Gândirea, a evocat prima întâlnire cu marele Crainic, la concursul de admitere la Facultate. Acei ani au fost grei - a afirmat invitatul - «şi este foarte greu să judeci pe cineva. E bine să fim realişti şi să nu ocolim unghiurile dificile ale bibliografiei, dar în acelaşi timp să avem toată înţelegerea. Nichifor Crainic a fost toată viaţa o persoană controversată, controversat încă înainte de închisoare, din perioada interbelică. A făcut politică, a avut adversari politici, şi-a schimbat opţiunile politice, şi nimeni nu te iartă când îi părăseşti formaţiunea politică. A existat un decalaj între scrierile lui şi viaţa lui particulară, publică, care a făcut iarăşi ca el să fie controversat. Trebuie să depun o mărturie, poate mai puţin directă decât indirectă, că totuşi era smerit, omul care greşeşte şi care se smereşte, tocmai prin conştiinţa greşelilor lui. Este o mărturie pe care o deţin prin gura lui Radu Gyr, care, uneori, îşi permitea să-l mustre pentru unele nesăbuinţe ale vieţii lui publice, la care Crainic lăsa capul în jos, se lăsa dojenit, ofta şi spunea: «omul, omul din mine este cel care uneori mă degradează, iar Radu Gyr înţelegea acestea prin spusele lui Apostolului Pavel: «nu fac binele pe care îl voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc îl săvârşesc». De aceea, cei care au fost de bună credinţă, şi nu i-au fost adversari politici îl vor înţelege... Controversat a fost şi în timpul închisorii, pentru că adversităţile politice din afară se prelungesc şi în interiorul temniţei. A fost, oarecum, victima adversarilor săi politici, care s-au răzbunat în închisoare».

Referitor la activitatea de la catedră, Inal Prea Sfinţia Sa a spus că: «Atunci când vorbea amfiteatrul era plin. Era fermecător prin faptul că teologul era dublat de un literat. Conţinutul teologiei lui avea relieful literaturii care nu putea să nu subjuge, iar fraza lui avea miez. Pentru el şi prin el a fost creată catedra de Ascetică şi Mistică». Apoi vorbitorul şi-a axat discursul asupra cursului: *Dostoievski şi creştinismul rus,* un manuscris rămas necunoscut vreme de decenii, redat publicităţii prin bunăvoinţa Părintelui Arhimandrit Grigore Băbuş.

[301] Mai târziu îşi va aminti de copilăria şi originea sa pură, când va scrie *Memoriile sale*: *Zile albe, zile negre:* «M-am ivit în lumina lumii venind dintr-o adâncime de două mii de ani. Hrisoavele vechimii mele n-au fost niciodată scrise. Le port în sângele care bate încă în tâmpla căruntă. De câte ori mă gândesc la trecutul neguros al obârşiei Neamului, de pe grindul acesta unde am ajuns, mi se pare că mă plec spre fundul unei prăpăstii fără măsură, din taina căreia licăre izvorul de viaţă ce urcă până la mine. Eu nu cobor de pe culmile istoriei; ci mă urc din peşterile anonimatului. Boierii coboară şi adesea coborâşul lor e alunecare; ţăranii suie greu, cu trudă mare. De aceea, cugetul luminos al acestei obârşii anonime mi-a dat totdeauna sentimentul înălţării, al biruinţei şi al răzbunării unei soarte mocnite sub grămada veacurilor. Sentimentul acesta nu-l am numai eu; îl avea şi tatăl meu, ţăranul anonim, al cărui suflet chiuia de bucurie că-şi vede feciorul cărturar, ridicat dintr-un neam care n-a cetit decât în stele şi n-a scris decât cu plugul pe coajele negre ale tărânii. E fără doar şi poate o fericire necunoscută celor legănaţi în puf; ea dă vieţii un gust particular şi puternic pe care îl ştiu numai cei care poartă încă în obraz faţa pământului şi zânbetul soarelui» Nichifor Crainoc, *Zile albe, zile negre, Memorii (I),* Ediţie îngrijită de Nedic Lemnaru,

În toamna aceluiaşi an, refugiat la Sibiu unde se afla familia sa, află din jurnale despre arestarea sa, deşi era încă liber302. Se va refugia la mănăstirea Sâmbăta, prin intermediul unui călugăr, fost student, care cu siguranţă era părintele Arsenie Boca, unde va rămâne pe timpul lunilor ianuarie-februarie 1945. Aici a luat legătura cu preotul Dumitru Stăniloae, profesor la Academia teologică din Sibiu, care i-a solicitat să revadă textele traduse din Filocalie, mai ales din punct de vedere literar. Crainic mai traduce aici, „Exerciţiile spirituale ale lui Ignaţiu de Loyola" la rugămintea lui Arsenie Boca, care dorea a cunoaşte şi a şti comentariile lui Crainic303.

Închis în lotul jurnaliştilor va fi condamnat, în contumacie, prin Sentinţa nr. 2, din 4 iunie 1945, dată de Tribunalul Poporului din Bucureşti, la „detenţie grea pe viaţă şi degradare civică pe timp de 10 ani, pentru crima de dezastrul ţării, prin crime de război"304.

Ministrul Justiţiei de atunci, Lucreţiu Pătrăşcanu, i-a admis rejudecarea procesului, dar după aproape un an de zile, ministrul fiind el însuşi acuzat de naţionalism şi arestat, procesul a fost suspendat305.

Crainic n-a rezistat mult timp pribeag. I-a cerut preotului Ioan Sămărghiţan din Cerghid, unde se refugiase, să-l denunţe. Se va preda în ziua de 24 mai 1947. În timpul detenţiei sale a trecut pe la Ministerul de Interne, penitenciarele: Văcăreşti, Jilava, Aiud, unde a „petrecut" timpul cel mai mult. Aici a stat în condiţii de exterminare.

Crainic notează în *Memoriile* sale regimul prin care a trecut, bolile care l-au chinuit, foamea pe care o îndura, cruntele bătăi pe care le primea de la gardieni sau de la reeducaţi.

A fost graţiat de restul pedepsei, în ziua de 24 aprilie 1062306.

Casa editorială *Gândirea,* Bucureşti, 1991, p.

302 Aflase deja, prin intermediul unui jurnalist că era jocul Ministerului de interne pentru a închide gura celor care-l doreau cît mai repede arestat.

303 ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, fila 85-91. A se vedea şi Camelia Ivan Duică, Adrian Nicolae PETCU, *Nichifor Crainic, file din Dosarul penal,* în revista *Rost, manifest romînesc,* an II, nr. 12, 2004, p. 7.

304 AMJ, fond penal, dosar 18965, vol. 5, f.400 la Camelia Ivan Duică, Adrian Nicolae PETCU, *Nichifor Crainic, file din Dosarul penal,* p. 7.

305 Am preluat şi noi informaţiile Domnului Nedic Lemnaru, informaţii transmise în *Cuvântul Înainte* al volumului Nichifor Crainic, *Şoim peste prăpastie.* Versuri inedite create în temniţele Aiudului, Editura *Roza Vânturilor,* Bucureşti, 1990, pp. 5-6.

306 Prin Decretul 293 din 18 aprilie al Consiliului de Stat al RPR. A fost pus în libertate

Aceasta i-a fost soarta „celui dintâi teolog român în epoca modernă a istoriei noastre care scoate teologia din cercul strâmt şi ocolit al specialiştilor, prezentând-o într-o formăimpunătoare atenţiunii generale a lumii intelectuale" cum îl aprecia, în anul 1040, părintele Dumitru Stăniloae307.

Cel care în caracteriza atât de frumos pe profesorul Crainic, devine foarte repede, el însuşi, prigonit.

Personalitate proeminentă a culturii române şi universale, a teologiei ortodoxe şi a creştinimului întreg, părintele Dumitru Stăniloae, rămâne valoarea de simbol a Bisericii noastre.

Despre personalitatea covârşitoare a „patriarhului teologiei româneşti"308 s-a scris mult şi frumos309. S-a scris de suflet şi pentru

---

de către Ministerul Afacerilor Interne, cu biletul nr. 361/1962 cf. AMJ, fond Penal, dosar 18965, vol. 5, f. 337, 339.

307 Nichifor CRAINIC, *Nostalgia paradisului,* Ed.Moldova, Iaşi, 1994, p. 308.

308 A se vedea titlul *Omagiu Patriarhului teologiei româneşti,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* V, nr. 103, 15 octombrie 1993, p. 5-6.

309 A se vedea *Romanian Orthodox Church News,* III, nr. 4, decembrie 1973, p. 81-87; **** Persoană şi comuniune. Prinos de recunoştinţă Părintelui Profesor Academician Dumitru Stăniloae la împlinirea vârstei de 90 de ani,* volum tipărit cu binecuvântarea I.P.S. Antonie Plămădeală, mitropolitul Transilvaniei din iniţiativa pr. Prof. decan Dr. Mirca Păcurariu, sub îngrijirea Diac. Asist. Ioan I. Ică jr., Sibiu, 1993; Olivier Clement, *Cel mai mare teolog din secolul XX,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* V, nr. 103, 15 octombrie 1993, p. 4. În acelaşi an, între 2 şi 4 octombrie la Patriarhia română a fost organizat Simpozionul Dumitru Stăniloae, a se vedea Pr. Prof. dr. Ioan BRIA, *Teologia ortodoxă în România contemporană. Părintele Dumitru Stăniloae, simbolul „teologiei mărturisitoare",* p. 51-58. Costion Nicolescu, *Teologul în cetate. Părintele Dumitru Stăniloae şi aria politicului, 1903. Centenar 2003,* Editura Christiana, Bucureşti, 2003 ; **** Părintele Dumitru Stăniloae în conştiinţa contemporanilor- Mărturii, evocări, amintiri,* Editura Trinitas, Iaşi, 2003. Printre semnatarii amintirilor se numără : P. F. Patriarh Teoctist, I.P.S. Daniel, I.P.S. Bartolomei Anania, Acad. Virgil Cândea, Al. Paleologu, Jürgen Moltmann, Adolf Martin Ritter, Olivier Clément, Virgil ierunca, Monica Lovinescu, Ierom. Petroniu Tănase, Ioan Alexandru. Vezi Mircea Păcurariu, Dicţionarul Teologilor Români, ediţia a II-a , revăzută şi întregită, Bucureşti, 2002, p. 455-460; Lucian Turcescu, emigrant român în Canada şi profesor asociat la „Catholic Studies Program and Religious Studies Departement" al Universităţii St. Francis Yavier, Antigonish a reunit într-un volum de 250 de pagini o serie de studii dedicate gândirii celui mai important teolog român: *Dumitru Stăniloae. Tradition and Modernity in Theology,* The Center for the Romanian Studies, 2002. O analiză a volumului a se vedea la Cristian BĂDILIŢĂ, *Dumitru Stăniloae: viaţa după moarte a teologiei,* în *Rost,* an. I, nr. 9 noiembrie 2003, p. 11-12. Revista de prestigiu *Rost,* închină numărul din luna noiembrie 2003, Centenarului Stăniloae. Nicolae

suflet, evocându-se, atât de către personalităţile culturii laice cât şi de cele bisericeşti, calităţile sale şi opera sa310. Opera sa este din ce în ce mai mult tradusă în limbi străine şi atent studiată în teze de licenţe dar mai ales de doctorat311, în ţară şi în străinătate, în universităţi ortodoxe sau de alte confesiuni. O analiză atentă a activităţii ilustrului profesor s-a realizat în timpul Congresului Internaţional de Teologie „Acad. Pr. Prof. dr. Dumitru Stăniloae", organizat de către Facultatea noastră în colaborare cu Patriarhia Română, la palatul Patriarhiei din

---

STROIESCU-STÎNIŞOARĂ, *Centenar Stăniloae. La moartea Părintelui Stăniloae, Rost,* an. I, nr. 9 noiembrie 2003, p. 2-4; George ENACHE, *Arestarea şi condamnarea lui Dumitru Stăniloae*, în *Ibidem,* p. 4-7; Silviu ALUPEI, *Ortodoxie şi Românism,* în *Ibidem,* p. 11-12. Vezi şi volumul coordonat de Teodor BACONSKY şi Bogdan TĂTARU-CAZABAN, *Centenar 1903-2003. Dumitru Stăniloae sau Paradoxul Teologiei,* Editura Anastasia, Bucureşti, 2003.

310 Vezi Pr. Prof. dr. Mircea Păcurariu, Pr. Prof. acad. Dumitru Stăniloae. *Câteva coordonate biografice,* în *vol. Persoană şi comuniune...,* p. 1-19 şi Prof. Gh. Anghelescu-Diac. Asit. Ioan I.Ică jr., *Opera păr. Prof. Stăniloae. Bibliografie sistematică,* în *Ibidem,* p. 20-67.

311 Ellias O'Brien, *The Orthodox Pneumatic Ecclesiology of Father Dumitru Stăniloae Ecumenical Approach,* Mphil Dissertation, Dublin, 1984; Ronald G. Roberson, *Contemporary Romanian Orthodox Ecclesialogy. The Contribution of Dumitru Stăniloae and the Younger Colleagues,* Doctorate dissertation, Pontificium Orientale, Facultas Scientiarum Orientalium, Roma, 1988; Hieromoine Joachim Giosanu, *La Deification d l'homme d'après la pensée du Père Dumitru Stăniloae,* teză de doctorat, Institutul de Teologie ortodoxă Saint Serge, Paris, 1984, publicată în Editura Trinitas, Iaşi, 2003; Emil Bartoş, *The Concept of deification in Earsten orthodox Theology with Detailed Referance to Dumitru Stăniloae,* A dissertation submitted to the University of Wales, lampeter in candidacy for the degree of Doctor of Philosophy, January 1997, Lampeter, Walles; Maciej Bielawski, *The Philosophy Vision of the World in the Theology of Dumitru Stăniloae,* Doctoralem Dissertation, Pontifica Studiorum Universitas, A S. Thoma aq. In Urbe, 19, Marth 1997; Pr. Nicolae Moşoiu, *Dezvoltarea teologică în Tradiţie în viziunea Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae. Sinteze moderne şi contextul lor,* teză de doctorat, Sibiu, 1999; Gheorghe Holbea, *Teologia Părintelui Dumitru Stăniloae şi legătura ei cu teologia contemporană răsăriteană şi apuseană,* Tesalonic, 2000; Daniel Munteanu, *Pnevmatologia la Dumitru Stăniloae şi Jürgen Moltmann,* Heidelberg, 2001; Jürgen HENKEL, *Eros un Ethos Mensch, gottesdienstliche Gemeinschaft und Nation als Adressaten theologischer Ethnik bei Dumitru Stăniloae,* „Forum Orthodoxe Theologie", Band 2, herausgegeben von Karl Christian Felmy und Ioan I.Ică jr., Lit Verlag, Münster-Hamburg-London, 2003 şi traducerea românească la Jürgen HENKEL, *Îndumnezeire şi etică a iubirii în opera părintelui Dumitru Stăniloae,* Deisis, Sibiu, 2003.

Bucureşti[312].

Din opera sa nu trebuie excluşi oamenii, pentru că înainte de toate, părintele Stăniloae a format caractere şi valori teologice, atât la Sibiu[313] cât şi la Bucureşti[314], unde a avut posibilitatea formării doctorale a multor tineri. A format o adevărată şcoală de teologie ortodoxă.

După studiile de licenţă şi de doctorat în teologie la Cernăuţi, trimis de vrednicul mitropolit Nicolae Bălan, în străinătate, la studii de specializare pentru Dogmatică şi Istoria Bisericească, la Atena (1927-1928), Munchen şi Berlin (1928-1929), a fost numit profesor suplinitor la *Catedra de Teologie Fundamentală, Dogmatică şi la Limba Greacă*, în anul 1929, şi apoi, în anul 1932, profesor provizoriu, la Academia Teologică „Andreiană din Sibiu" 315. Activitatea la catedră, ca rector al Academiei şi, în acelaşi timp, la Telegraful Român, a fost remarcabilă. Intrigile unor colegi, care vor continua şi ei activitatea la Bucureşti, au făcut ca ilustrul profesor să părăsească Sibiul, în anul

---

312 Între 9 şi 14 noiembrie 2003, la Palatul Patriarhiei din Bucureşti a avut loc *Congresul Internaţional de Teologie „Acad. Pr. Prof. dr. Dumitru Stăniloae - 100 de ani de la naştere*. Vezi despre acesta: *Din cuvântul P:F: Teoctist la Congresul Internaţional dedicat Părintelui Dumitru Stăniloae. Cu asemenea înaintemergători, niciodată nu trebuie să ne îndoim în lucrarea Bisericii noastre,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an. XV, nr. 322-323, 15 noiembrie 2003, p. 1-2; Pr. Prof. dr. Nicolae D. NECULA, *Congresul Internaţional de Teologie „Acad. Pr. Prof. dr. Dumitru Stăniloae - 100 de ani de la naştere,* în *Ibidem,* p. 5; Preot lect. Dr. Gheorghe HOLBEA, *Părintele Dumitru Stăniloae. Date biografice şi bibliografice,* în *Ibidem,* p. 7 şi Idem, *Părintele Dumitru Stăniloae: un dar pe care Dumnezeu l-a făcut Ortodoxiei secolului al XX-lea*, în *Ibidem,* p. 8. Ulterior, revista de prestigiu *Rost,* închină numărul din luna noiembrie 2003, *Centenarului Stăniloae*. Nicolae STROIESCU-STÎNIŞOARĂ, *Centenar Stăniloae. La moartea Părintelui Stăniloae, Rost,* an. I, nr. 9 noiembrie 2003, p. 2-4; George ENACHE, *Arestarea şi condamnarea lui Dumitru Stăniloae,* în *Ibidem,* p. 4-7; Cristian BĂDILIŢĂ, *Dumitru Stăniloae: viaţa de după moarte a teologiei,* în *Ibidem,* p. 8-11; Silviu ALUPEI, *Ortodoxie şi Românism,* în *Ibidem,* p. 11-12.

313 La Sibiu a desfăşurat o activitate didactică roditoare timp de 17 ani, unde a predat : Dogmatica, Apologetica, Pastorala şi Limba Greacă. A îndeplinit şi funcţia de rector între anii 1935 şi 1936, când a fost silit să-şi prezinte demisia, la presiunile lui Petru Groza.

314 La Bucureşti a fost numit profesor începând cu anul 1946, predând *Ascetica şi Mistica*.

315 Prin *Ord. Cons. Arhid*. Nr. 7827 din 3 septembrie 1929 apud Preot Prof. Dr. Mircea PĂCURARIU, *Două sute de ani de învăţământ teologic la Sibiu, 1786-1986,* Sibiu, 1987, p. 148.

1946.

Până de curând, se scria că în acest an Dumitru Stăniloae a demisionat din funcţia de rector al Academicie „Andreiene”, funcţie deţinută din anul 1936[316].

De curând, părintele Mihai Săsăujan descoperă, în arhiva mitropolitană din Sibiu, o scrisoare-memoriu adresată de mitropolitul Nicoale Bălan primului ministru, de atunci, Petru Groza. Din cuprinsul ei reiese faptul că profesorul Dumitru Stăniloae a fost obligat să demisioneze, la presiunile politicului şi ale colabo-raţionişti lor noului regim[317].

Iată cum se adresa primului ministru mitropolitul: „5. Am ascultat de dorinţa ce mi-aţi arătat-o prin scrisoare şi prin dese comunicări ce mi le-au adus de la Domnia Voastră consilierii păr. Liviu Stan şi păr. Spiridon Cândea, de a schimba pe păr. Dumitru Stăniloae din fruntea Rectoratului Academiei teologice „Andreiene”. Am ezitat mult de a face acest pas, pentru că era plin de ingratitudine faţă de un profesor distins, un teolog de rar talent şi de un bărbat respectat de tot clerul Bisericii noastre. Am făcut schimbarea cu sufletul îndoit, dar văzând consecinţele de astăzi, vă mărturisesc că regret a o fi făcut: părintele D. Stăniloae a plecat de la Academia teologică „Andreiană” lăsând în urma sa un gol pe care cu altul nu-l pot umplea. Tot clerul

---

316 *Ibidem*, p. 160.

317 Mihai SĂSĂUJAN, *Relaţia Stat-Biserică în gândirea mitropolitului Nicolae Bălan,* în *Teologia,* anul VIII, nr. 1-2, p. 206-220 : „Textul defineşte un ierarh cu contribuţii excepţionale la viaţa Bisericii, care în ultima decadă a păstoririi sale, în contextul politicii de stat comuniste foarte dure faţă de oamenii Bisericii, a fost nevoit să accepte demisia rectorului Stăniloae, într-un timp în care o altă atitudine îi putea aduce lui personal, şi poate, Bisericii Ortodoxe Române, ca instituţie în ansamblul ei, dificultăţi foarte mari, de care părintele Stăniloae era conştient, fapt pentru care îşi depune demisia fără regrete, mulţumind ierarhului său pentru încrederea ce i-a acordat-o vreme de zece ani. Nicoale Bălan are însă, puterea şi curajul de a transmite primului ministru, faptul că a ezitat mult până a acceptat acest lucru şi că a purces la aceasta cu sufletul îndoit. Exact la un an de la depunerea demisiei părintelui Stăniloae, mitropolitul Bălan şi întreaga preoţime sibiană prin vocea ierarhului ei, şi exprimau în mod public, regretul pentru pierderea unui om de frunte al Bisericii ardelene, constatând golul pe care acesta îl lăsa în urma plecării sale. Părintele Stăniloae rămânea profesorul distins, teologul de rar talent şi bărbatul respectat de tot clerul Bisericii ardelene. La o vârstă (45 de ani), la care era pregătit să dea teologiei româneşti contribuţiile sale majore, devenise însă, o persoană „neagreată” de noul regim” cf. *Ibidem,* p. 208-209.

nostru, cu mine în frunte, regretă această pierdere ce o îndurăm prin plecarea de la noi a păr. Stăniloae. Din cazul acesta, scot concluzia că nu e bine să se amestece bărbaţii politici în asemenea chestiuni şi nu e bine să asculte conducătorii Bisericii de asemenea inmixtiuni"318.

În aceste condiţii părintele profesor Dumitru Stăniloae se prezintă la Facultatea de Teologie din Bucureşti, unde concurează pentru un post de profesor la catedra de *Ascetică şi Mistică,* la data de 11 noiembrie 1946. Din comisie faceau parte profesorii: Ioan Gh. Savin, ca preşedinte, şi ca membri: Cicerone Iordăchescu, Orest Bucevschi şi Ioan Gh. Coman. În *Referatul* întocmit, membrii Comisiei subliniau următoarele: „Această activitate ştiinţifică este evidenţiată, în primul rând, de cele peste 24 de lucrări din domeniul ştiinţei teologice publicate de Păr. Prof. D. Stăniloae în decursul anilor 1929-1946. Aceste lucrări, unele din ele traduceri, altele, şi cele mai multe, originale, se caracterizează prin spiritul de adâncă pătrundere cu care sunt alese, privite şi tratate problemele, prin bogata lor documentare ştiinţifică, ca şi prin aleasa ţinută literară, în care ele sunt prezentate. Referindu-se la probleme din aproape toate domeniile teologiei: istoric, practic şi sistematic, scrierile păr. D. Stăniloae vădesc practic o pronunţată înclinare şi preocupare pentru problemele mistico-ascetice... Din acest fapt rezultă că la Păr. D. Stăniloae *Mistica şi Ascetica* nu sunt preocupări întâmplătoare şi marginale, ci ele formează aproape o permanenţă a studiilor şi preocupărilor sale ştiinţifice"319.

În privinţa activităţii organizatorice, membrii comisiei subliniau: „se evidenţiază din faptul că P.C. Sale i s-a încredinţat timp de zece ani conducerea Academiei Teologice din Sibiu, al cărei Rector a fost din anul 1936 până în anul 1946. În acest timp şi sub rectoratul P.C. Sale Academia Teologică din Sibiu a făcut mari progrese, nu numai în domeniul didactic, prin înmulţirea catedrelor şi materiilor de învăţământ, şi ridicarea Academiei la rangul de Facultate ca şi în cel gospodăresc, prin mărirea capacităţii de primire a studenţilor în Internatul Academiei. Datorită acestor merite Sf. sa a fost distins cu

---

318 *Ibidem,* p. 216-217.

319 *Referat asupra activităţii ştiinţifice, didactice şi organizatorice a Păr. Prof. D. Stăniloae* în Dosarul personal din Arhiva Facultăţii de Teologie Ortodoxă "Patriarhul Justinian" a Universităţii Bucureşti.

cele mai înalte ranguri onorifice pe care Biserica le acordă preoţilor de mir, merituoşi, conferindu-i gradele de Stavrofor şi Protoiereu. Pentru toate aceste merite, ştiinţifice, didactice şi organizatorice, credem că P.C. Sa Păr. Prof. D. Stăniloae, titularul catedrei de Dogmatică de la Academia Teologică din Sibiu, propunem să fie chemat prin numire ca profesor titular al catedrei de Ascetică şi Mistică la Facultatea de Teologie din Bucureşti, în conformitate cu prevederile art. 64, pct.1, alin. 2, Sfinţia sa fiind „profesor titular în învăţământul superior, la o catedră de altă specialitate decât cea vacantă, dar având lucrări de valoare şi o activitate susţinută în specialitatea catedrei la care i se face chemarea"320.

Din anul 1948, când Facultatea devine Institut Teologic de grad Universitar, părintele Stăniloae a fost încadrat ca profesor titular de Teologie Dogmatică şi Simbolică321. Aici a depus o intensă activitate didactică şi ştiinţifică. Un accent important l-a pus pe formarea de tinere caractere, mai ales, într-o perioadă destul de dificilă pentru neam şi ţară.

În timpul activităţii la Institutul Teologic din Bucureşti, părintele profesor a colaborat la volumele de *Teologie Dogmatică şi Simbolică,* manual pentru Institutele Teologice, vol. I şi II, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1958, (în total 1005p.). Pentru prima dată se recunoaşte contribuţia părintelui Stăniloae la această Teologie Dogmatică în studiul *La Théologie dogmatique dans l'Eglise Orthodoxe Roumaine des origines à nos jours,* din volumul *De la Théologie Orthodoxe Roumaine. Dès origines à nos jours,* publicat de către Institutul Biblic şi de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, în anul 1974. Studiul este semnat atât de părintele profesor dr. Dumitru Stăniloae, cât şi de preot prof. dr. Isidor Todoran, prof. dr. Nicolae Chiţescu, ambii coautori ai volumelor din 1958, la care se adaugă şi preot lect. IoanIcă. Se precizează în studiu că: „Le R.P. D. Stăniloae est également un des auteurs du *Manuel de théologie dogmatique et symbolique (1958) remarquable par la profondeur de ses analyses*"322.

---

320 *Ibidem,* p. 5.

321 Vezi BOR.....Ciurea.... ST cu catedrele.....Prof. Dr. Nicolae CHIŢESCU şi preot prof. Dr. Dumitru RADU, *Catedra de Teologie Dogmatică, Teologie Fundamentală şi Istoria Religiilor,* în *ST,* XXXIII, nr. 7-10, p. 555-558.

322 Preot profesor dr. Dumitru Stăniloae, preot prof. dr. Isidor Todoran, prof. dr.

Profesorul Nicolae Chiţescu[323], colegul său de Catedră şi unul dintre semnatarii manualului din 1958, în studiul privind *Catedra de Teologie Dogmatică de la Facultatea de Teologie din Bucureşti,* dedicat centenarului Facultăţii noastre, în anul 1981, alături de părintele Dumitru Radu, nu menţionează între lucrările părintelui Stăniloae şi capitolele redactate pentru menţionatul manual.

Într-un studiu dedicat părintelui teologiei româneşti, în volumul *Prinos de cinstire,* părintele Dumitru Radu precizează această contribuţie: „Cunoaşterea lui Dumnezeu în Ortodoxie; Fiinţa şi lucrările necreate ale lui Dumnezeu; Deosebiri interconfesionale asupra antropologiei (în vol. 1) şi: Aspectele esenţiale ale operei de Răscumpărare în concepţia ortodoxă; Doctrina ortodoxă despre raportul natură şi har; Doctrina ortodoxă şi catolică despre condiţiile subiective ale întrupării în expunere comparativă; Doctrina protestantă şi ortodoxă despre condiţiile subiective, în expunere comparativă; Doctrina ortodoxă despre Biserică şi unele subcapitole (în vol. II)"[324].

Acelaşi profesor, fost ucenic al părintelui Stăniloae, precizează şi motivaţia pentru care s-a omis numele părintelui Stăniloae dintre colaboratorii volumelor: „Capitolele, din acest manual universitar de teologie dogmatică şi simbolică, care nu menţionează între coautorii săi pe Părintele profesor Dumitru Stăniloae, aflat atunci în închisorile comuniste ca deţinut politic, au la bază aceeaşi coordonată patristică şi ilustrează dimensiunea ontologică şi personalistă a învăţăturii ortodoxe"[325].

Calitatea de coautor a părintelui profesor Stăniloae la cele două manuale de Teologie Dogmatică, este întărită de un document din Arhiva Facultăţii noastre, Dosarul personal al Părintelui Dumitru. Este

---

Nicolae Chiţescu, preot lect. Ioan Ică, *La Théologie dogmatique dans l'Eglise Orthodoxe Roumaine des origines à nos jours,* din volumul *De la Théologie Orthodoxe Roumaine. Dès origines à nos jours,* publicat de către *Institutul Biblic şi de misiune al Bisericii Ortodoxe Române,* Bucureşti, 1974, p. 254.

[323] Prof. Dr. Nicolae CHIŢESCU şi preot prof. Dr. Dumitru RADU, *Catedra de Teologie Dogmatică, Teologie Fundamentală şi Istoria Religiilor,* p. 555-558.

[324] Pr. Prof. Dr. Dumitru RADU, *Coordonate şi permanenţe teologice în opera părintelui Acad. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae,* în *Persoană şi Comuniune. Prinos de cinstire*..., p. 143.

[325] *Ibidem*, p. 143.

vorba de o listă biliografică, din anul 1976, întocmită în urma scrisorii trimise de către Rectorul Seminarului Teologic din Princeton, New Jersey, SUA, ca urmare a recomandării de a primi Premiul Fundaţiei Templeton pentru progresul Religiei326. Din acest motiv, părintele profesor a întocmit un memoriu, însoţit de o listă de lucrări. Lista de lucrări a părintelui Stăniloae, publicată în revista Romanian Orthodox Church News, din decembrie 1973327, cu ocazia aniversării a 70 de ani de viaţă, a fost completată cu o serie de lucrări recente, cum le considera autorul.

În listă, acesta precizează faptul că este coautor la cele două manuale: „Pe lângă: Manualul de Dogmatică publicat în 1958-1959, în două volume, în colaborare cu alţi trei profesori români, pr. prof. dr. D. Stăniloae a dat la tipar în anul acesta o Dogmatică ortodoxă în două volume, scrisă de el singur"328. Pe una dintre foile de lucru, se vede intervenţia scrisă a părintelui, unde completează: „Din activitatea *recentă a* (sublinierea aparţine părintelui profesor cum se poate vedea din anexă) Pr. Prof. dr. Dumitru Stăniloae". Pagina respectivă o anexăm textului prezentului studiu. Este argumentul convingător să i se recunoască, măcar, şi *post mortem,* meritul şi contribuţia sa la teologia dogmatică românească. Din păcate la reeeditarea manualelor la Cluj nu a fost meţionat printre autori şi părintele Stăniloae.

Printre sutele de licenţe redactate şi prezentate sub îndrumarea sa menţionăm pe cele întocmite de: Stelian (Dometie) Manolache329, Anca Manolache330, Dumitru Radu331, Boitan Florin332, Andrei

---

326 *Arhiva Facultăţii de Teologie Ortodoxă Bucureşti. Dosarul personal,* filă nepaginată. A se vedea anexa prezentului studiu. Din traducerea acestei scrisori aflate în Dosar reise faptul că Părintele profesor a fost recomandat pentru acest premiu de profesorul Istvan Juhasz din Cluj-Napoca.

327 Vezi *Theological Education. Prof. Dumitru Stăniloae celebrates his 70th Birthday,* în *Romanian Orthodox Church News,* III, nr. 4, decembrie 1973, p. 81-84.

328 A se vedea Dosarul Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Arhiva Facultăţii de Teologie Ortodoxă,* nepaginat.

329 Cf. Registru Procese verbale anii 1943-1958, nr. 53, din 6 iulie 1049. Teza se intitula: *Mărturisirea ortodoxă a lui Petru Movilă. Studiu istorico-exegetic-dogmatic.*

330 Cf. Ibidem, nr. 107, din 1 noiembrie 1050. Teza se intitula: *Catolicismul şi protestantismul privite de A. Homiakov.*

331 Cf. *Ibidem,* PV nr. 117 din 3 iulie 1951. Teza se intitula: *Fiinţa Bisericii în doctrina ortodoxă.*

332 Cf. *Ibidem,* PV nr. 196 din 22 iunie 1953. Teza se intitula: *Doctrina ortodoxă despre*

Scrima[333], Monahia Gafton Semfora[334], Emilian Popescu[335], şi alţii, până la arestare.

La cursurile de doctorat, Părintele Dumitru a îndrumat, atât la secţia sistematică dar şi la celelalte secţii. A participat în multe comisii pentru acordarea titlului de *doctor în teologie*.

Un **mă**rturisitor Prof. dr. Teodor M. Popescu (1893-1973)

Teodor M. Popescu s-a născut la 1 iulie 1893, în comuna Conţeşti, satul Boteni, jud. Dâmboviţa,[336] şi a decedat la 4 aprilie

---

chip şi asemănare.

[333] Cf. Ibidem, PV nr. 320 din 15 iunie 1956. Teza se intitula: Încercare de introducere la o antropologie ortodoxă apofatică.

[334] Cf. *Ibidem,* PV nr. 347 din 30 iunie 1956. Teza se intitula: *Maica Domnului în învăţătura ortodoxă.*

[335] Cf. *Ibidem,* PV nr. 399 din 28 februarie 1957. Teza se intitula: *Doctrina dogmatică a Sfântului Grigorie Palama.*

[336] Literatura biografică a distinsului profesor este cuprinsă în câteva medalioane realizate de foştii săi studenţi şi ucenici: *** *Profesorul onorar Teodor M. Popescu,* în *BOR,* XCI, nr. 3-4, 1973, pp. 481-483; în *ROC,* III, nr. 2, p. 67-69; G. I. M(oisescu), *Profesorul Teodor M. Popescu,* în *Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena pe anul 1974,* p. 156-157; Pr. prof. I. R(ămureanu), *Prof. Teodor M. Popescu,* în *ST,* XXXIV, nr. 1-2, 1982, p. 47-48; †BARTOLOMEU Anania, *Cuvânt înainte* la Teodor M. POPESCU, *Biserica Mărturisitoare,* Editura *Credinţa Noastră,* Bucureşti, 1995, p. 5-7; Idem, *Cuvânt despre autor* la *Prof. dr. Teodor M. POPESCU, Biserica şi Cultura,* Editura *Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române,* Bucureşti, 1996, p. 5-6; Prof. Adrian N. Popescu, *Profesorul Teodor M. Popescu. O sută de ani de la naştere şi douăzeci de ani de la moarte,* în *BOR,* CXI, nr. 4-6, 1993, p. 84-91 şi *Profesorul Teodor M. Popescu (1893-1973)* prolog la lucrarea postumă a marelui teolog, *Meditaţii teologice,* Editura *Sfintei Arhiepiscopii a Bucureştilor,* Bucureşti, 1997, p. 9-33; Preot dr. Gheorghe Drăgulin, *Teologi români de seamă din prima jumătate a veacului al XX-lea,* în ST, XLIII, nr. 4, 1991, p. 68-70 ; Idem, *Prof. dr. Teodor M. Popescu - eminent istoric bisericesc ortodox şi consecvent caracter creştin,* în *Ortodoxia,* nr. 3-4, 1995, p. 70-100, cel mai complet studiu de până acum asupra acestui valoros teolog ortodox. De asemenea, există la Biblioteca Sfântului Sinod de la Mănăstirea Antim din Bucureşti, în manuscrisul III 116, lucrarea inginerului Vasile M. Popescu*, Teodor M. Popescu. Patriot, teolog, istoric, profesor şi pedagog. Viaţa şi opera,* Bucureşti, 1984; Preot Prof. dr. Mircea Păcurariu, *Popescu M. Teodor* în *Dicţionarul Teologilor Români,* Editura *Univers Enciclopedic,* Bucureşti, 1996, p. 350-351; Teofil Avrâncioaiei,

1973, înmormântat la *Cimitirul Sfânta Vineri*. Toată viaţa şi-a dedicat-o Ortodoxiei.

Între anii 1905-1913 a urmat cursurile Seminarului Central din Bucureşti. După absolvire a îndeplinit slujba de cântăreţ la Biserica Sfântul Ştefan din Bucureşti. De la 1 septembrie 1915 a îndeplinit şi funcţia de pedagog la Seminarul Central. Între anii 1913-1919 a urmat cursurile Facultăţii de Teologie din capitală. În tot acest timp s-a remarcat ca un student excepţional, absolvind Facultatea ca şef de promoţie. La 30 mai 1919 va cere Consiliului Profesoral obţinerea unei burse de studii, deoarece în cursul acestui an o comisie urma să se ocupe de chestiunea trimiterii de bursieri pentru studii în străinătate.

Studiile universitare şi le-a desăvârşit în străinătate, ca bursier, mai întâi, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Atena. Aici depune proiectul tezei de doctorat, la data de 17 mai 1921, cu subiectul: *Cauzele persecuţiilor religioase din punct de vedere istoric şi psihologic*, Atena, 1922, 171p. În timpul studiilor, doar pentru un an, între 1 octombrie 1921 şi 1 septembrie 1922, a îndeplinit şi funcţia de cancelar interpret al *Legaţiei române* din Atena.

Între anii 1922-1923, a urmat cursuri de specializare în domeniul Istoriei Bisericeşti Universale la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Leipzig. Mai apoi, între 1923-1925, a continuat documentările la *Facultatea de Teologie Protestantă din Paris,* la *Institutul Catolic* şi la *Ecole Pratique des Hautes Etudes* de la Sorbona. Aici a fost preocupat de studiile privind critica şi metoda istorică. La data de 8 ianuarie 1926 s-a căsătorit cu sora lui Goga Ionescu, Sofia, care provenea dintr-o familie cu 16 copii a învăţătorului Constantin Ionescu şi a soţiei sale Ecaterina.

Reîntors în ţară este numit profesor de ştiinţe religioase la

---

Teologi în temniţe. Prof. dr. Teodor M. Popescu, în *Biserica şi problemele vremii, periodic de gândire creştină,* Iaşi, nr. 2, 1998, p. 17; Ilie Bădescu şi Mihai Ungureanu, *Enciclopedia valorilor reprimate. Războiul împotriva culturii româneşti (1944-1989),* vol. II, Bucureşti, 2000, p. 204-215; Adrian Gabor, *Studia Ecclesiastica. Contribuţii în domeniul Istoriei Bisericeşti ale profesorilor de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Bucureşti (1881.1989),* capitolul *Un Mărturisitor al Bisericii Ortodoxe - Prof. Dr. Teodor M. Popescu 78-115*; Adrian Nicolae Petcu, *Profesorul Teodor M. Popescu şi regimul comunist,* în volumul *Arhivele Securităţii,1,* editat de *Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii* la Editura *Pro Historia,* Bucureşti, 2002, p. 80-96; Idem, *Morţii de la Winnitza,* în *Ibidem,* p. 203-218; Emilian Popescu, *GB,*; A.M.J., *Dosar* nr. 39.238, vol. I; A.C.N.S.A.S., *Fond informativ, dosar nr. 701,* vol. I.

Seminarul Central din Bucureşti, unde rămâne până în anul 1926. Mai apoi se prezintă la examenul de docenţă la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Bucureşti, la data de 10 iulie 1926. În toamna aceluiaşi an, la 1 noiembrie, va deveni profesor suplinitor de *Istorie Bisericească* la Facultatea de Teologie din Chişinău, recent înfiinţată şi afiliată Universităţii din Iaşi.

Sfârşitul

Venirea comuniştilor la putere şi stabilizarea acesteia va face ca profesorul T. M. Popescu să fie atent supravegheat, încă din 1950, şi chemat deseori la securitate.

Nu a făcut niciodată politică militantă, ci s-a opus agresivităţii politice. Cu toate acestea comuniştii aveau să-l acuze de politică legionară[337]. Un denunţ anonim, venit din partea unui informator plătit şi fără frică şi teamă de Dumnezeu, foarte probabil interesat să-l compromită pe profesor, face ca să fie luni de zile urmărit şi supravegheat de securitate.

De sărbătoarea *Sfinţilor Trei Ierarhi, patronii Facultăţii de Teologie şi ai Universităţii Bucureşti,* pe 30 ianuarie 1959, este chemat la securitate şi interogat asupra activităţii sale. Este acuzat de faptul că: „*profesorii şi studenţii fac politică legionară; că organizează ajutor legionar împreună cu diac. prof. Nicolae Balca (este vorba de ajutorul financiar strâns la plata salariilor în favoarea lui I.Gh. Savin); că vehement critică politica regimului comunist; că Institutele Teologice constituie o problemă care trebuie rezolvată, şi în acest caz, i s-a cerut să colaboreze* "[338].

---

[337] În anul 1931, când mişcarea legionară tulbura viaţa universităţii, el a scris articolele : *Sub teroarea ignoranţei agresive,* publicat în *Raze de lumină,* nr. 4, 5p. şi *Educaţia în Facultate,* în *Ibidem,* nr. 5.

[338] Ing. Vasile M. Popescu, op. cit., p. 175-176. A se vedea George Enache şi Adrian Nicolae Petcu, *Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură, în Totalitarism şi rezistenţă, teorare şi represiune în România comunistă,* volum editat *de Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Statului*, Bucureşti, 2001, p. 108-145 şi Adrian Nicolae Petcu, *Profesorul Teodor M. Popescu şi regimul comunist,* în volumul *Arhivele Securităţii,1*, editat de *Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor*

Arestat în noaptea de 4 spre 5 martie 1959, „în interesul Securităţii Statului”, va fi dus la închisoarea Jilava. Capetele de acuzare, inventate erau: *activitate legioană, acţiune intensă contra clasei muncitoare, grave calomnii la adresa Uniunii Sovietice, că a ţinut în mod public în Sala Dalles, următoarele conferinţe* : *Anticreştinismul comunist, De la Nero la Stalin, Misiunea creştină a Statului, Actualitatea creştinismului, Cazul Vinnitza*339.

În timpul tuturor anchetelor Domnul Tudor a fost bătut, umilit, torturat, ameninţat cu moartea, injurat şi insultat în modul cel mai josnic, tratat cu bestialitate şi cu o vulgaritate feroce.

Legionarismul lui T.M. Popescu nu a putut fi dovedit de anchetator printr-o activitate ca atare. Martor a fost evenimentul din anul 1940, când la *Ministrul Învăţământului,* a fost numit ministru profesorul Traian Brăileanu de la Universitatea din Cernăuţi. El a schimbat toţi decanii facultăţilor din Universitatea Bucureşti. Necunoscând oamenii, a cerut informaţii de la *Direcţia Învăţământului Superior din Minister* şi acesată direcţie, fără a avea consimţământul lui T.M. Popescu, l-a recomandat pentru postul de Decan. Un ziar bucureştean a publicat lista viitorilor decani, şi studenţii teologi legionari şi-au exprimat nemulţumirea asupra acestei propuneri, ceea ce a făcut să nu mai fie numit.

Logica celor fără de logică şi de suflet a recurs la singurul argument: „Eşti legionar pentru că eşti teolog, şi fiind teolog eşti anticomunist, iar a fi anticomunist înseamnă a fi legionar”340.

Condamnat la 15 ani de închisoare conform hotărârii Tribunalului Militar al Regiuniii II Militară341. Arestarea şi

---

Securităţii la Editura *Pro Historia,* Bucureşti, 2002, p. 80-96.

339 Ing. Vasile Popescu, *op. cit.,* p. 178-179. Anchetatorul securităţii, căpitanul Ion Teodoru, ca anchetator general, i-a declarat acuzatului: “Eu te-am arestat, eu te anchetez, eu te acuz, eu te te judec şi eu te condamn şi vei lua cel puţin 15 ani”.

340 George Enache şi Adrian Nicolae Petcu, *Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea*..., p. 112 şi nota 2: *„În penitenciarul Aiud avea să fie considerat tot legionar, deşi la proces nu i se găsise această vină cf. A.M.J., fond penal, dosar nr. 39, 238, vol. I, f.9v-10v; vol. III, 1-1v”.*

341 Este condamnat prin sentinţa nr. 118, în ziua de 2 iunie 1959. *Se dispunea confiscarea totală a averii personale şi era obligat la 400 de lei cheltuieli de judecată* cf. Ing. Vasile Popescu, *op. cit.,* p. 240-246. Procurorul militar l-a acuzat că în perioada anilor 1941-1944 a ţinut o serie de conferinţe cu caracter antimuncitoresc prin care ar fi denigrat mişcarea muncitorească din România. L-a acuzat şi pentru redactarea

condamnarea sa a stârnit un val de proteste în lumea creştină. În Bulgaria, Grecia şi în spaţiul oriental, în Polonia, Finlanda, Jugoslavia, etc. La Conferinţa panortodoxă de la Rodos, din anul 1963, un ierah grec pus întrebarea : „Ce este cu profesorul T.M. Popescu?". Vaticanul a radiodifuzat ştirea arestării lui342.

De la Jilava a fost transferat la penitenciarul Aiud şi internat la data de 23 octombrie 1959, unde a rămas până la eliberare. Aici „a devenit coleg cu foştii săi studenţi": Bartolomeu Anania, Grigore Băbuş, Mitoiu Dumitru. I.P.S. Bartolomeu, îşi aminteşte peste timp, de anii de detenţie: „La Aiud, celula unde se afla Profesorul devenea academie teologică: fraţii de suferinţă învăţau greceşte şi se dumireau de ce Euharistia le este, prin excelenţă, Mulţumire... Într-o zi de 11 iunie, aflându-se undeva prin parterul marelui celular, îl dibuia pe fostul său asistent pe undeva pe la etajul trei şi-i transmitea, prin „Morse" un mesaj duios".

Va fi eliberat odată cu decretul general de graţiere 5/1963 la data de 15 ianuarie. Mai apoi, la cererea Institutului Teologic din Bucureşti, Patriarhia a aprobat ca T.M. Popescu să ţină un curs de neogreacă în anii universitari 1964-1966, fiind plătit de către Administraţia Patriarhală. Va fi apoi numit bibliotecar principal la Administraţia patriarhală, apoi diortositor la Editura Institutului Biblic, la tipărirea cărţilor de cult. Este numit apoi în *comisia* locală a Sfântului Sinod, pentru studierea şi elaborarea poziţiilor Bisericii noastre în privinţa dialogului cu Biserica Vechilor Catolici, comisie prezidată de fostul său student şi doctorand, prieten foarte bun, preotul prof. dr. Ioan G. Coman.

Suferinţele fizice, intelectuale şi morale, la care fusese supus în anii de detenţie, l-au slăbit zilnic. La 4 aprilie 1973, titanul teologiei româneşti, a trecut la Domnul343.

---

unei cronici, după vizita în Polonia la Vinnitza, prin care ar fi denaturat faptele şi a calomniat URSS. A se vedea *loc. cit.* p. 242 şi urm. Acuzatul „a aflat abia după o lună şi jumătate, la penitenciar, că a fost condamnat, fără însă să afle formula condamnării. Pe aceasta a aflat-o numai după eliberarea din închisoarea Aiud, în ianuarie 1963 cf. *Ibidem,* p. 239.

342 Ing. Vasile Popescu, *op. cit.,* p. 252-253.

343 Opera profesorului este impresionantă. A publicat enorm, original şi a impresionant prin puterea de abordare a tematicilor: cărţi, studii, articole, traduceri, cronici, recenzii, note şi predici, de interes particular sau general în revistele centrale

BIBLIOGRAFIE

Izvoare. Documente

ANDREICA, Dumitru Marcel, *Din corespondenţa personală a mitropolitului Visarion Puiu cu protoprezbiterul Constantin Moraitakis (1948-1951),* în ***, *Omagiu profesorului Emilian Popescu,* Iaşi, Editura Trinitas, 2003, p. 783-796.

BOCA, Arsenie, *Scrisoare către Prea Sfinţitul Andrei Magieru, episcopul Aradului, cu privire la reînfiinţarea mănăstirii Geoagiului ca mănăstire de maici, din 7 mai 1952,* în *Gândirea,* serie nouă, an II (1993), nr. 5, p. 39-40.

CIUCEANU, Radu, PĂIUŞAN Cristina, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist,* vol. I (1945-1958), Bucureşti, 2001.

CRAINIC, Nichifor, *Scrisoare către Părintele Arsenie Boca,* în *Gândirea,* serie nouă, an II (1993), nr. 1, p. 19.

DANCĂ, Wilhelm, *Dorinţa de unire a Bisericilor la mitropolitul ortodox Visarion Puiu,* în *Dialog Teologic,* an III (2000), nr. 5, p. 205-219.

DANIIL SANDU TUDOR, *poet schivnic, neoimnograf şi martir. Imn acatist la „Rugul Aprins",* ed. îngr. Ioan I. Ică, în *Revista Teologică,* an I (1991), nr. 3, p. 109-122.

ENACHE, George, *Daniil Sandu Tudor – pagini din dosarul de anchetă 113.668,* în CNSAS, *Arhivele Securităţii,* vol. I, Bucureşti, Editura Pro Historia, 2002, p. 169-202.

ENACHE, George, *Părintele Daniil Sandu Tudor, un sfânt al Gulagului românesc,* în *Rost,* an I, nr. 6, august 2003, p. 2-6.

NEAGA, Nicolae, *Episcopul martir Nicolae Popovici. Epistolar,* în *Revista Teologică,* an I (1991), nr. 3, p. 108-110.

PĂIUŞAN Cristina, CIUCEANU, Radu, *Biserica Ortodoxă Română*

---

ale Patriarhiei Române, în revista *Raze de lumină,* a studenţilor teologi, în *Gândirea, Fântâna Darurilor, Păstorul Ortodox, Duminica Poporului*. Unele dintre studii au caracter apologetic şi, implicit, polemic; altele au un conţinut de filozofie a istoriei şi a culturii; privesc Istoria Bisericii primare: sinoade şi viaţă creştină, Schisma cea Mare; Uniatismul, etc.

sub regimul comunist, vol. I (1945-1958), Bucureşti, 2001.

PETCU, Adrian Nicolae, *Chestiunea monahală în RPR,* în Buletin CNSAS, nr. 1, din *Dosarele Istoriei,* an VII (2002), nr. 10 (74), p. 55-58.

PETCU, Adrian Nicolae, *Cum a murit Părintele Daniil [Sandu Tudor],* în *Rost, revistă naţională editată de Asociaţia Romfest XXI,* an I, nr. 6, august 2003, p. 7-8.

PETCU, Adrian Nicolae, *Epistolar monahal: Pr. Ilie Cleopa către Pr. Arsenie Boca,* în *Rost,* an I, nr. 2, aprilie 2003, p. 33-35.

PETCU, Adrian Nicolae, *Morţii de la Winnitza,* în CNSAS, *Arhivele Securităţii,* vol. I, Bucureşti, Editura Pro Historia, 2002, p. 203-218.

PETCU, Adrian Nicolae, *Ortodocşii şi uniţii în viziunea unui informator al Securităţii,* în *Dosarele Istoriei,* an VIII (2003), nr. 9 (85), p. 29-35.

PETCU, Adrian Nicolae, *1989. Sărbătoarea Paştilor în atenţia Securităţii,* în *Dosarele Istoriei,* an VIII (2003), nr. 7 (83), p. 58-63.

PLATON, Mircea, *O scrisoare de la Sandu Tudor,* în *Rost,* an I, nr. 6, august 2003, p. 12-13.

*** *O pseudo-epistolă inedită a lui Sandu Tudor către Mircea Eliade,* în *Rost,* an I, nr. 6, august 2003, p. 10-11.

SĂSĂUJAN, Mihai, *Dezvăluiri istorice. Documente inedite despre Părintele Arsenie Boca, stareţul mănăstirii Prislop,* în *Calea Mânturii,* nr. 11/2002, p. 4.

SPĂTĂRELU, Mihai, *Testamentul integral al Patriarhului Justinian Marina [facsimil],* în ****Omagiu profesorului Emilian Popescu,* Iaşi, Editura *Trinitas,* 2003, p. 797-830.

STAVARACHE, Dumitru, *Mitropolitul Visarion Puiu. Documente din pribegie (1944-1963),* vol. I, Paşcani, Editura Moldopress, 2002, 446 p.

STEINHARDT, Nicolae, *Autobiografie,* în *Renaşterea,* I (1990), nr. 12, p. 3, 8.

Memorialistică

ANTONESCU, Virgil, *Mărturii,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an II, nr. 4-5, 15 februarie-1 martie 1990, p. 4.

†ANTONIE, Plămădeală, *Vlădica Partenie [Ciopron], generalul sufletelor ostaşilor,* în *Revista de Istorie Militară,* 6/1996, p. 26-27.

†BARTOLOMEU, Anania, *Clujul universitar al generaţiei 1946 în memoriile lui Valeriu Anania,* Cluj Napoca, 1996, 47 p.

†BARTOLOMEU, Anania, *„I-am citit ultimele rugăciuni din timpul vieţii şi primele de după moarte" [despre episcopul Partenie Ciopron],* în *Revista de Istorie Militară,* an 1996, nr. 6, p. 28-29.

†BARTOLOMEU, Anania, *Una din formele exilului: starea de fugar,* în *Analele Sighet,* vol. II, 1995, p. 402-405.

†BARTOLOMEU, Anania, *Amintiri despre Patriarhul Justinian,* în *Biserica Ortodoxă Română,* an CXVI (1998), nr. 1-6, p. 110-130; *Renaşterea,* an VIII (1998), nr. 10, p. 1, 6-7; nr. 11, p. 1, 6-7.

BĂBUŞ, Grigore, *Strădanii la temeluirea Bibliotecii Sf. Sinod,* în *Biserica Ortodoxă Română,* an CXV (1997), nr. 7-12, p. 294-301; *Vestitorul Ortodoxiei,* nr. 189, 1-15 octombrie 1997, p. 2; nr. 190, 15 octombrie – 15 noiembrie 1997, p. 2.

BĂLAŞA, Dumitru, *Sfânta Liturghie în celulă,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an X, nr. 195, 1-15 ianuarie 1997, p. 2.

BĂLDESCU, Ene, *Noi familia de preoţi...,* în *Memoria,* nr. 9, 1993, p. 18-26.

BĂRDAŞ, Ioan, *Calvarul Aiudului. Din suferinţele unui preot ortodox,* cuvânt înainte de Ana Blandiana, Editura Anastasia, 1999.

BĂRDAŞ, Ioan, *Mărturiile Aiudului,* în *„Vestitorul Ortodoxiei",* an VIII, nr. 164, 15-30 septembrie 1994, p. 2.

BĂRDAŞ, Ioan, *Momente duhovniceşti în detenţiune,* în *Buna Vestire,* an IV, nr. 2-3 (23), februarie-martie 1996, p. 15.

BEJAN, Dumitre, *Viforniţa cea mare,* Bucureşti, Editura Tehnică, 1995, 300 p.

BERZESCU, Atanasie, *Din frământatul Aiud,* în *Altarul Banatului,* an VII (1996), nr. 10-12, p. 95-97.

BERZESCU, Anastasie, *Martiriul profesorului Ion V. Georgescu,* în *Altarul Banatului,* an III (1992), nr. 10-12, p. 153-160.

BERZESCU, Atanasie, *Zile şi ani la Periprava,* în *Altarul Banatului,* an VI (1995), nr. 4-6, p. 130-141.

BODOGAE, Teodor, *În amintirea părintelui Arsenie [Boca],* în *Telegraful Român,* an 138, nr. 2-4, 15 ianuarie 1990, p. 4.

BOGHIU, Sofian, *Rugul Aprins şi temniţa,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an VIII, nr, 157, 1-15 iunie 1996, p. 2.

BUDEANU, Delia, *Calvarul unui popor, calvarul unei familii,* în *România Liberă,* nr. 483, 11 septembrie 1991, p. 5.

BURZA, Gavril, *Aspecte din prigoana împotriva Bisericii [despre Florea Mureşan],* în *Telegraful Român,* an 139, nr. 25-28, 1 şi 15 iulie 1991, p. 3; nr. 29-32, 1 şi 15 august 1991, p. 5-6.

CHIŢU, Vasile, *„Fii risipitori" ai închisorii,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an X, nr. 203, 15 mai 1998, p. 2.

CHIŢU, Vasile, *Drumul spre casă,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an X, nr. 204, 1 iunie 1998, p. 2.

CHIŢU, Vasile, *Paştele în închisoare,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an X, nr. 202, 1 mai 1998, p. 6-7.

CUNESCU, Gheorghe, *Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului – evocare memorială,* în *Revista Teologică,* an I (1991), nr. 3, p. 7.

DIACONU, Ioan Ion, *Am fost şi eu în temniţele comuniste (I),* în *Altarul Banatului,* an II (1991), nr. 1-3, p. 91-102; nr. 4-6, p. 126-140.

DOBZEU, Mina, *Prin pronia divină Nicolae Steinhardt este o mână întinsă către intelectuali,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an IX, nr. 177-178, aprilie 1997, p. 2.

DRĂGULIN, Gheorghe, *O amintire dureroasă,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an II (1990), nr. 7-8, p. 6.

DRĂGULIN, Gheorghe, *Spovedanie cu lacrimi,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an VIII, nr. 155, 1-15 mai, 1996, p. 2; nr. 156, 16-31 mai 1996, p. 2.

DRĂGULIN, Gheorghe, *Un sfânt ortodox neînvins de prigoana totalitarismului ateu,* în *Vestitorul Ortodoxiei Româneşti,* an III, nr. 43-44, 1-15 iulie 1991, p. 1, 3.

DRĂGULIN, Gheorghe, *Vieţi şi biserici întemniţate,* în *Biserica Ortodoxă Română,* an CX (1992), nr. 1-3, p. 57-59.

DURĂ, Ioan, *Mărturii despre patriarhul Justin,* în *Glasul Bisericii,* an XLV (1990), nr. 3-4, p. 113-116.

GANŢA, Simion, *Amintiri despre activitatea misionară a episcopului Dr. Andrei Magieru,* în *Telegraful Român,* an 138, nr. 29-30, 1 august 1990, p. 3.

† GHERASIM Putneanu, *„Am avut norocul să-l am profesor pe episcopul dr. Partenie Ciopron",* în *Revista de Istorie Militară,* an 1997, nr. 2, p. 28-30.

GIOSANU, Iosefina, *Episcopul general de brigadă dr. Partenie Ciopron aşa cum l-am cunoscut,* în *Revista de Istorie Militară,* an 1998, nr. 1, p. 20-23.

GREBENEA, Nicolae, *Amintiri din întuneric,* Iaşi, Editura Agora,

1999.

GURĂU, Mariana, EFREMOVA, Paşa, *Un martor al Canalului: Părintele Leon Leonida Dumitrăchescu,* în *Vestitorul,* an V, nr. 94, 15 mai 1993, p. 3.

IONESCU, Florian N., *Anchetat în clădirea schingiuirilor şi a morţii,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an IX, nr. 183-184, iulie 1997, p. 2; nr. 185-186, august 1997, p. 2.

IONESCU, I., *În beciurile securităţii de la Piteşti,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* nr. 177-178, aprilie 1997, p. 3.

IRIMIA, Vasile, *„Dă Doamne, ca mâine să mă trezesc pe perna mea",* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an X, nr. 197, 1-15 februarie 1998, p. 2.

† IRINEU Slătineanu, RĂDULESCU, Mihai, *Preoţi în cătuşe,* Bucureşti, Editura Ramida, 1997, 151 p.

IVANCIUC, Cornel, *Ţara de glonţ şi lacrimă a Vrâncioaiei,* în *Tinerama,* nr. 55, 29 noiembrie-5 decembrie 1991, p. 7.

LASLĂU, Clara Catrina, *Despre procesul Nunţiaturii Apostolice,* în *Memoria,* nr. 26, p. 109-118.

MANOLACHE, Dumitru, *Golgota mea s-a numit Siberia,* în *Tineretul Liber,* an III, nr. 526, 528, 529, 530, 533-535, 1, 5-7, 12 noiembrie 1991, p. 1, 5.

MAZĂRE, Nicu, *Prinos trimis mănăstirii Vladimireşti din temniţa Aiudului,* în *Filocalia,* supliment a ASCOR Cluj în *Renaşterea,* an V (1995), nr. 11, p. 1.

MIRONESCU, Şerban, *Rugul Aprins, un mod de a trăi ortodoxia,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an III (1991), nr. 35-36, p. 2; Renaşterea, an III (1993), nr. 12, p. 8.

MITOIU, Dumitru, *Crimele inchiziţiei comuniste,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an VIII, nr. 158, 16-30 iunie 1996, p. 2.

MOISE, Victor, *Părintele Adrian,* în *Timişoara,* an II, nr. 183 (337), 19 septembrie 1991, p. 4.

MUNTEANU-DRĂGĂNESCU, Lia, *Câteva rânduri despre tatăl meu, preotul Liviu Galaction Munteanu,* în *Memoria,* nr. 24, p. 86-89.

MUREŞAN, Florea, *Grai şi suflet românesc,* vol. îngr. de Dorel Man, Cluj Napoca, Ed. Arhidiecezană, 1997, 384 p.

NEGRESCU, Sever, *Mănăstirea Mrăcunea,* în *Vestitorul,* an V, nr. 89, 28 februarie 1993, p. 5.

OANCEA, Zosim, *Mormânt fără cruce. File din jurnal sub tenebre,* în *Telegraful Român,* an 138, nr. 17-18, 1 mai 1990, p. 1-2; nr. 33-34, 1

septembrie 1990, p. 3-4.

P., I., *Zece zile în podul Securităţii,* în *Credinţa Neamului,* foaie religioasă bilunară în Sfânta mănăstire Bistriţa-Neamţ, an I (1990), nr. 1, p. 2.

PAVEL, D., *A iubi înseamnă a trăi viaţa celuilalt,* în *22* an I, nr. 7, 2 martie 1990, p. 12-13, 22.

PĂCURARIU, Mircea, *Adevăruri care supără,* în *Renaşterea,* I (1990), nr. 3, p. 7.

PÂRÂIAN, Teofil, *În amintirea celui care a fost arhimandritul Ioan Dinu,* în *Telegraful Român,* an 138, nr. 25-26, 1 iulie 1990, p. 3.

PÂRÂIAN, Teofil, *În amintirea mitropolitului Nicolae Mladin,* în *Telegraful Român,* an 139, nr. 25-26, 1 şi 15 iulie, p. 6; nr. 27-28, 1 şi 15 august 1991, p. 3.

PÂRÂIAN, Teofil, *Un om de care s-au bucurat oamenii: Arhimandritul Serafim Popescu,* în *Telegraful Român,* an 139, nr. 1-4, 1-15 ianuarie 1991, p. 7.

PLOSCARU, Ion, *1948 – Cum a fost ocupată catedrala unită din Lugoj,* în *Viaţa Creştină,* an I, nr. 1, 1 februarie 1990, p. 2.

PLOSCARU, Ioan, *Lanţuri şi teroare. Însemnări,* Timişoara, Signata, 1993, 484 p.

†POLICARP, Moruşca, *Drumul vieţii,* ediţie de Aurel Sasu, Bucureşti, Editura Atos, 2001.

POP, Georgeta, *Amintiri despre tata, un preot ortodox [Gheorghe Coman din Oradea],* în *Memoria,* 2001, nr. 1(34), p. 57-59.

POPESCU-VÂLCEA, Gheorghe, *Cuvinte din temniţă,* Editura IBMBOR, Bucureşti, 1993.

RĂDULESCU, Banu, *Memoria în conştiinţa românească,* în *Renaşterea,* an VI (1995), nr. 11, p. 7.

ROŞU, Titus L., *Un martir al Bisericii româneşti şi al demnităţii naţionale: Episcopul orădean dr. Nicolae Popovici. Amintiri şi documente,* în *Aletheia* (Societatea oamenilor de ştiinţă şi scriitorilor, Universitatea din Oradea), 1995, nr. 5, p. 32-44.

SCORŢEA, Bogdan, *Mărturii. Pătimirea Bisericii în închisorile comuniste,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an VIII, nr. 151, 15-29 februarie 1996, p. 5, 7.

STĂMĂRÂNGĂ, Elena, *La mănăstire [Bistriţa olteană],* în *22,* an II, nr. 25 – 28, ianuarie – 4 iulie 1991, p. 8.

STEINHARDT, Nicolae, *Jurnalul fericirii,* Cluj Napoca, Editura

Dacia, 1997.

TĂNASE, Petroniu, *Întâmplări din vremea Patriarhului Nicodim,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an VII, nr. 132-133, 16 martie-15 aprilie 1995, p. 3.

TĂNASE, Petroniu, *Întâmplări din timpul patriarhului Justinian,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an X, nr. 209-210, 1 septembrie 1998, p. 2.

TEODOREANU, Elena, *Preotul Dimitrie Balaur şi ai săi...,* în *Memoria,* nr. 9, p. 27-37.

ŢEPORDEI, Vasile, *„Am răspuns suferinţei cu o bucurie şi o fericire pentru care, azi, mă simt privilegiat",* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an IX, nr. 182, 15-30 iunie 1997, p. 2.

ŢEPORDEI, Vasile, *Amintiri din Gulag,* prefaţă de Victor Crăciun, Bucureşti, Casa editorială pentru Turism şi Cultură „Abeona", 1992, 176 p.

VOICESCU, Constantin, *Viaţa religioasă în închisoarea Târgul Ocna,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an VIII, nr. 154, 16-30 aprilie 1996, p. 2; *Analele Sighet,* vol. I, 1994, p. 279-294.

ZUB, Alexandru, *Despre rezistenţa spirituală anticomunistă,* în *Memoria,* nr. 15, p. 8-11; *Renaşterea,* VI (1995), nr. 11, p. 6.

WURMBRAND, Richard, *Cu Dumnezeu în subterană,* Bucureşti, Editura „Casa Şcoalelor", 1993, 269 p.

Istorie orală

BUZILĂ, Boris, *Gulagul românesc şi Biserica [interviu cu Radu Ciuceanu],* în *România liberă,* nr. 589, 15-16 februarie 1992, p. 5.

BUZILĂ, Boris, *Părintele Anania: „Biserica nu m-a chemat la uşor, ci la greu",* în *România Liberă,* nr. 859, 30-31 ianuarie 1992, p. 9.

CONSTANTIN, Cristi, SCORŢEA, Bogdan, *Aduceri aminte: Preot Ioan Sabău despre Părintele Iulian Stoicescu,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an VIII, nr. 165, 1-15 octombrie 1996, p. 2; nr. 166, 16-31 octombrie 1996, p. 2.

DUMITRIU, Carmen, ŞEULEANU, Dragoş, *Amintirile mitropolitului Antonie Plămădeală,* Bucureşti, Editura *Cum,* 1999.

GĂMĂLĂU, Filaret, *Visul meu din celula 297 a Aiudului,* în *Memoria,* nr. 14, p. 56-64.

GREBENEA, Nicolae, *Întâlnire cu distinsul arhimandrit Ilie*

Cleopa, în *Telegraful Român,* anul 140, nr. 25-26, 1 iulie 1992, p. 3.

MANOLACHE, Dumitru, *Pelerini la obârşiile creştinismului românesc (reportaj),* în *România liberă,* nr. 1013, sâmbătă, 31 iulie 1993, p. 7.

MARINESCU, Adrian, *Pr. Dumitru Bălaşa: un om, o istorie,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an VIII, nr. 163, 1-15 septembrie 1996, p. 2.

MARINESCU, Adrian, *Pr. Dumitru Bălaşa: BOR în cătuşe,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an VIII, nr. 171, 1-15 ianuarie 1997, p. 2.

MARINESCU, Octavian, *Pr. Dumitru Bălaşa: închisoarea câştigată ca libertate,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an VIII, nr. 167, 1-15 noiembrie 1996, p. 2.

MURGEANU, Ion, *Pr. Dr. Ion Dură: „Se întoarce acasă Dumnezeu",* în *Curierul Românesc,* nr. 4, aprilie 1994, p. 18.

MUŞLEA, Ioan, *Un memorial tragic. Din viaţa unui deţinut politic. Preotul ortodox Ioan Bunea,* în *Tribuna,* 1997, nr. 10, p. 8-9.

NISTEA, Cornel, *În căutarea sensului suferinţei – interviu cu părintele Ioan Iovan de la mănăstirea Recea,* în *Lumea Magazin,* an X (2002), nr. 10 (114), p. 30-31.

POP, Sânziana, *Dumitru Stăniloae. Învierea lui Hristos,* în *Curierul românesc,* an III, nr. 5-6, aprilie 1991, p. 14.

POPA, Maricel, *Dialog cu Înalt Prea Sfinţitul Pimen Suceveanul,* în *Vestitorul Ortodoxiei Româneşti,* an IV, nr. 67, 1-15 martie 1992, p. 4.

SĂVAN, Dan, *Pr. Ioan Iovan: Am răspuns suferinţei cu o bucurie pentru care azi mă simt privilegiat,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an IX, nr. 176, 15-31 martie 1997, p. 2.

SCORŢEA, Bogdan, *Monahul Nectarie (Nicolae) Ciolacu de la mănăstirea Brâncoveanu,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an VIII, nr. 148, 15-31 ianuarie 1997, p. 2.

SCORŢEA, Bogdan, *Părintele Constantin Hodoroagă, un slujitor al adevărului,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an III, nr. 153, 1-15 aprilie 1996, p. 2.

SCORŢEA, Bogdan, *Pr. Vasile Ţepordei: Din toate relele pe care le-am întâlnit, cel mai teribil a fost gulagul sovietic,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an IX, nr. 174, 15-28 februarie 1997, p. 2.

SCORŢEA, Bogdan, *Pr. Vasile Ţepordei: Oriunde vei întâlni un român să-l socoteşti frate cu tine,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an IX, nr. 175, 1-15 martie 1997, p. 2.

SCORŢEA, Bogdan, *Părintele Buda Gheorghe: Uneltire împotriva*

orânduirii comuniste, în *Vestitorul Ortodoxiei,* an VIII, nr. 168, 15-30 noiembrie 1996, p. 2.

SCORŢEA, Bogdan, *Pr. Anca Ilie: un legionar nelegionar,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an VIII, nr. 169-170, decembrie 1996, p. 2.

SCORŢEA, Bogdan, *Părintele Sergiu Roşca: N-am făcut altceva decât să apăr Biserica strămoşească şi drepturile neamului românesc,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an IX, nr. 179, 1-15 mai 1997, p. 2; nr. 180, 15-31 mai 1997, p. 2.

SCORŢEA, Bogdan, CONSTANTIN, Cristi, *Aduceri aminte: Preot Ioan Sabău despre Părintele Iulian Stoicescu,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an VIII, nr. 165, 1-15 octombrie 1996, p. 2; nr. 166, 15-31 octombrie 1996, p. 2.

Lucrări generale

ANANIA, Valeriu, *Pledoarie pentru Biserica neamului,* ediţie îngrijită şi postfaţă de Sandu Frunză, Craiova, Editura Omniscop, 1995, 182 p.

ANANIA, Bartolomeu, *Atitudini,* Cluj Napoca, Ed. Arhidiecezană, 1999, 124 p.

BOILĂ, Ioan Z., *Biserica Română Unită. Vocaţie, destin, responsabilitate,* Cluj-Napoca, Ed. Viaţa Creştină, 1997, 47 p.

BOZGAN, Ovidiu, *Biserica Română Unită între rezistenţă şi „unificare religioasă". Contribuţii documentare,* în *Studii de Istoria Bisericii,* sub redacţia lect univ. Ovidiu Bozgan, Editura Universităţii din Bucureşti, 2000, p. 125-167.

BOZGAN, Ovidiu, *Consideraţii privind viaţa religioasă a Bucureştilor la sfârşitul regimului comunist,* în *Bucureşti. Materiale de Istorie şi Muzeografie,* an XV(2001), p.98-110.

BOZGAN, Ovidiu, *Diplomaţia franceză despre lichidarea Bisericii Române Unite,* în *Timpul istoriei I. In honorem emeritae Ligiae Bârzu,* Bucureşti, 1997, p. 392-423.

BOZGAN, Ovidiu, *Mişcarea petiţionară greco-catolică din 1956,* în *Studii de Istoria Bisericii,* sub redacţia lect. univ. Ovidiu Bozgan, Editura Universităţii din Bucureşti, 2000, p. 168-184.

BOZGAN, Ovidiu, *Nunţiatura Apostolică din România în anii 1948-1950,* în vol. *Biserică, Putere, Societate. Studii şi documente* (sub

redacţia lect. univ. Ovidiu Bozgan), Bucureşti, 2001, p. 130-154.

BOZGAN, Ovidiu, *Ofensiva împotriva monahismului catolic din România (1948-1951),* în *Revista Istorică,* tom XIII (2002), nr.1-2, p. 91-119.

BOZGAN, Ovidiu, *România versus Vatican. Persecuţia Bisericii catolice din România comunistă în lumina documentelor diplomatice franceze,* Bucureşti, Editura Sylvi, 2000, 200 p.

BOYGAN Ovidiu, *Cronica unui eşec previzibil. România şi Sfântul Scaun în epoca pontificatului lui Paul al VI-lea, iEditura Curtea Veche,* Bucreşti, 2005, 494 p.

BOZGAN, Ovidiu, *Stat, ortodoxie şi catolicism în România comunistă,* în *Dosarele Istoriei,* an VI (2001), nr. 5 (57), p. 19-24.

BOZGAN, Ovidiu, *The Romanian Orthodox Church and the Roman-Catholic Church at the time of the second Vatican Council,* in *Totalitarianism Archives,* vol. 10 (2002), no. 34-35, p.192-214.

BOZGAN, Ovidiu, BOZGAN, Evantia, *Diplomaţia franceză despre viaţa religioasă a Bulgariei comuniste,* în vol. *Biserică, Putere, Societate. Studii şi documente* (sub redacţia lect. univ. Ovidiu Bozgan), Bucureşti, 2001, p. 194-257.

BOZGAN, Ovidiu, BOZGAN, Evantia, *În căutarea dialogului. Biserica Ortodoxă Română şi Biserica romano-catolică în primul deceniu postconciliar,* în *Revista Istorică,* tom XIII (2002), nr.5-6, p.69-95.

BUCHET, Constantin, *Bisericile naţionale şi procesul de comunizare în Europa de est, 1944-1947,* în *Arhivele Totalitarismului,* an VI (1998), nr. 1 (18), p. 22-29.

BUCUR, Marius, *Situaţia Bisericii Române Unite (Greco-catolice) în perioada 1949-1964,* în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, seria Theologica Catholica,* an XLIII (1998), nr. 1, p. 85-99.

BUCUR, Marius, *Tentative de manipulare a Bisericii Române Unite. Sinodul electoral din martie 1946,* în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, seria Theologica Catholica,* an XLIII (1998), nr. 1, p. 77-83.

BUCUR, Marius, *Stat şi Biserică în România postbelică, 1945-1948. Câteva consideraţii,* în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca,* vol. XXXV (1996), p. 303-315.

CAITAR, Mihai, *Rezistenţa şi lupta oamenilor Bisericii din exilul românesc în Europa de vest împotriva regimului comunist din România,* în *Analele Sighet,* vol. II, 1995, p. 480-488.

CARAVIA, Paul, ILOAIE, Ştefan, CONSTANTINESCU, VIRGILIU

Ştefan, *Mărturisitori de după gratii. Slujitori ai Bisericii în temniţele comuniste,* Cluj-Napoca, 1995, 85 p.

CARAVIA, Paul coord., *Biserica Întemniţată. România 1944-1989,* Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 1998, 461 p şi ediţia în limba engleză, Bucureşti, 1999, 415 p.

CHERESCU, Pavel, *Istoriografia Bisericii Ortodoxe Române în perioada 1948-1988,* în *Revista Teologică,* serie nouă, an I (1991), nr. 2, p. 45-54.

CIUHANDU, Petru, *Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Greco-catolică în faţa neamului,* Beiuş, Editura Buna Vestire, 1994, 89 p.

DAMŞA, Teodor V., *Biserica Greco-Catolică din România în perspectivă istorică,* Timişoara, Editura de Vest, 1994, 319 p.

DELETANT, Dennis, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej şi statul poliţienesc, 1948-1965,* trad. Lucian Leuştean, Editura Polirom, 2001, 271 p.

DOLGHIN, Florentina, *1917-1930, Biserica Rusă nu crede în lacrimi,* în *Magazin Istoric,* an XXXVI (1991), nr. 3 (300), p. 63-67.

DUMITRIU-SNAGOV, Ion, *Relaţiile Stat-Biserică,* Bucureşti, Editura Gnosis, 1996, 188 p.

ENACHE, George, *Ortodoxie şi Putere politică în România contemporană,* Editura Nemira, Bucureşti, 2005, 589 p.

GRAMA, Remus, *Contribuţii la reluarea legăturilor dintre cele două Arhiepiscopii Ortodoxe Române din SUA, înainte şi după 1990,* în *Slujitor al Bisericii şi al neamului, Părintele Prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, membru corespondent al Academiei Române la împlinirea a 70 de ani,* Cluj Napoca, Editura Renaşterea, 2002, p. 648-656.

GRIGORESCU, Liviu Daniel, *Politica de laicizare a slujitorilor Bisericii şi a credincioşilor,* în *Analele Sighet,* vol. VII, 1999, p. 99-110.

GRIGORESCU, Liviu-Daniel, MORARU, Constantin, *Secretariatul CC al PMR în alertă,* în *Magazin Istoric,* an XXXIII (1999), nr. 1 (382), p. 42-45.

GROSSU, Sergiu, *Apărând adevărul,* Bucureşti, Editura Duh şi Adevăr, 2002, 237 p.

GROSSU, Sergiu, *Calvarul României creştine,* [Chişinău], „Convorbiri literare" – ABC DAVA, 1992, 381 p.

GROSSU, Sergiu, *Rezistenţa spirituală în România comunistă (1954-1960),* în *Analele Sighet,* vol. VIII, 2000p. 158-169.

GUINLET-LORINET, Sylvaine, *Bisericile din România în anii*

cinzeci, văzute de Vatican, în *Memoria,* nr. 1(34), 2001, p. 62-69.

ILOAIE, Ştefan, CARAVIA, Paul, CONSTANTINESCU, VIRGILIU Ştefan, *Mărturisitori de după gratii. Slujitori ai Bisericii în temniţele comuniste,* Cluj-Napoca, 1995, 85 p.

IONIŢOIU, Cicerone, *Cartea de Aur a rezistenţei româneşti împotriva comunismului,* vol. I-II, Bucureşti, Editura Hrisovul, 1995-1996, 365, 347 p.

IONIŢOIU, Cicerone, BOTA, Ioan, *Martiri şi mărturisitori ai Bisericii din România (1948-1989),* ed. a III-a, Cluj-Napoca, Casa de Editură „Viaţa Creştină", 2001.

LANGA, Tertulian, *Relaţia Biserică-Stat,* în *Studia Teologia Catholica,* an XL (1996), nr. 1, p. 81-92.

MARCU, Vasile, *Drama Bisericii Române Unite cu Roma (greco-catolică). Documente şi mărturii,* Bucureşti, Editura Crater, 1997.

MATEI, Dorin, *Arhiva Mitrohin [Biserica Rusă în 1975],* în *Magazin Istoric,* an XXXIV (2001), nr. 2 (407), p. p. 79-82.

MIHOC, Blaga, *Religie şi naţionalitate,* Oradea, Ed. Logos, 1998, 343 p.

MOISIN, Anton, *Am biruit prin credinţă [episcopi uniţi sub comunism],* în *Magazin Istoric,* an XXVIII (1994), nr. 7 (328), p. 48-52.

MOISIN, Anton, *Istoria marii prigoane contra Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-catolice între anii 1948-1989,* vol. I, Parohia Română Unită cu Roma, greco-catolică Victoria şi Munţii Făgăraş, 1998.

MOISIN, Anton, *Glasuri din prigoană,* în *Unirea,* an IV, nr. 2 (19), februarie 1993, p. 2-3; nr. 6 (23), iunie 1993, p. 2-3.

MOISIN, Anton, *O gravă lovitură dată neamului românesc. Calomnierea Bisericii române unite cu Roma, greco-catolice,* [f.l.], 1996, 350 p.

MUREŞANU, Camil, *Propaganda în pregătirea şi desfăşurarea suprimării Bisericii greco-catolice în anii 1945-1948,* în *Hyperboreea,* an II (1999), nr. 4-5, p. 3-6.

ONIŞORU, Gheorghe, *Atitudini politice ale clerului din România, 1944-1948,* în *Arhivele Totalitarismului,* an V (1997), nr. 2-3 (15-16), p. 51-56.

PĂCURARIU, Mircea, *Adevăruri care nu se cunosc [despre uniaţie],* în *Telegraful Român,* an 138, nr. 5-6, 1 februarie 1990, p. 1-2.

PĂCURARIU, Mircea, *Dicţionarul teologilor români,* Bucureşti,

Univers Enciclopedic, 1996, 504 p; ediţia a II-a, revăzută şi întregită, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2002, 550 p.

PĂCURARIU, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* vol. III, EIBMBOR, 1994, 606 p.

PĂCURARIU, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* Chişinău, 1994.

PĂCURARIU, Mircea, *Pagini din istoria bisericească românească,* în *Buna Vestire,* 1997, 5, nr. 1-2, p. 16-18; nr. 3, p. I-IV; nr. 4, p. 14-15; nr. 5-6, p. 14-16; nr. 7-8, p. 14-16, Beiuş.

PĂIUŞAN, Cristina, *Problema cultelor în rapoartele securităţii, 1949,* în *Arhivele Totalitarismului,* 1999, nr. 3-4 (24-25), p. 90-98.

PLĂIANU, Clemente, PRUNDUŞ, Silvestru Augustin, *Măsluirea istoriei,* în *Viaţa Creştină,* an III, nr. 18 (64), septembrie 1992, p. 1, 3.

POPESCU, Alice, BARBU, Constantin, *Bucureşti-Vatican, dialog cu sincope [vizita lui I. Gh. Maurer din 1968], Magazin Istoric,* an XXXIV (2001), nr. 11 (416), p. 39-43.

PRUNDUŞ, Silvestru Augustin, PLĂIANU, Clemente, *Măsluirea istoriei,* în *Viaţa Creştină,* an III, nr. 18 (64), septembrie 1992, p. 1, 3.

PRUNDUŞ, Sivestru A., PLĂIANU, Clemente, CUCERZAN, Eugen S., *Denaturări grave privind istoria Bisericii Române Unite (Greco-Catolice),* Cluj, Casa de Editură „Viaţa creştină", 1993, 30 p.

RĂDULESCU, Mihail, *Istoria literaturii române de detenţie,* vol. I-II, Editura Ramida, 1998.

RĂDULESCU, Mihai, *Sânge pe Râul Doamnei,* Bucureşti, Ramida, 1992, 158 p.

ROBERTI, Jean-Claude, *Les Uniates,* Paris, Les Editions du Cerf, 1992.

*** *Teologi şi ierarhi. Biserica Ortodoxă Română,* vol. I, Bucureşti, Rompres, 1997, 237 p.

*** *Securitatea şi cultele,* în *Expres,* Bucureşti, nr. 91, 22-28 octombrie 1992, p. 11.

SUTTNER, Ernest Christian, *Recunoaşterea Bisericii Ortodoxe ca Biserică soră de către Conciliul Vatican II,* în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, seria Theologia Catholica,* an XLIII (1998), nr. 1, p. 111-118.

ŞANDRU, Dumitru, *Biserica din România 1944-1948,* în *Arhivele Totalitarismului,* an VI (1998), nr. 1 (18), p. 210-228.

ŞTIRBAN, Codruţa Maria, ŞTIRBAN, Marcel, *Din istoria Bisericii Române Unite (1945-1989),* Editura Muzeului Sătmărean, 2000.

ŢÂRĂU, Virgiliu, *„Democraţiile populare" şi atitudinea lor faţă de religie şi Biserică în anul 1948,* în *Analele Sighet,* vol. VI, 1998, p. 670-678.

TURCUŞ, Şerban, *Papa Paul al VI-lea şi Biserica Română Unită,* în studia *Universitatis Babeş-Bolyai, seria Theologia Catholica,* an XLIII (1998), nr. 1, p. 101-109.

TURCUŞ, Şerban, Vaticanul în discursul politic românesc (1947-1953), în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj Napoca*, XXXVI (1997), p. 185-196.

TURCUŞ, Veronica, TURCUŞ, Şerban, *„La cività cattolica" şi evenimentele din România dintre anii 1948-1952,* în *Studii istorice. Omagiu profesorului Camil Mureşan,* Cluj Napoca, 1998, p. 514-533.

VASILE, Cristian, *Atitudini ale clerului ortodox şi catolic faţă de Uniunea Sovietică şi faţă de regimul de tip sovietic,* în *Biserică, Putere, Societate. Studii şi documente,* sub redacţia lect. Ovidiu Bozgan, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2001, p. 155-181.

VASILE, Cristian, *Biserica Romano-catolică din Europa răsăriteană 1945-1950,* în *Studii şi Materiale de Istorie Contemporană,* vol. I, 2002, p. 109-122.

VASILE, Cristian, *Între Vatican şi Kremlin. Biserica Greco-Catolică în timpul regimului comunist,* Bucureşti, Curtea Veche, 2003, 381 p.

VASILE, Cristian, *Politica religioasă a PCR,* în *Ziarul de duminică,* supliment al *Ziarului Financiar,* an II, ner. 497, vineri 3 noiembrie 2000, p. I, IV.

VASILE, Cristian, *Securitatea şi problema greco-catolică în anii 1965-1989,* în *Despre Holocaust şi Comunism,* Anuarul Institutului Român de Istorie Recentă, vol. I, 2002, p. 245-267.

VASILE, Cristian, *The Apostolic Nunciature in Romania at the beginning of the Communist Regime 1945-1950,* in *Annuario,* a cura di Şerban Marin, Ion Bulei, Rudolf Dinu, anno 4, 2002, Istituto Romeno di Cultura i Ricercea Umanistica, Casa Editrice Enciclopedica, Bucarest, 2002, p. 256-261.

VASILE, Cristian, *The Romanian Communists and the Churches, 1945-1948,* în *Totalitarianism Archives,* no. 1-2/2002, p. 131-135.

VASILE Cristian, *Biserica Ortodoxă Română în primul deceniu comunist,* Editura *Curtea Veche,* Bucureşti, 2005, 291p.

VICOVAN, preot Ioan, *Irineu Mihălcescu. Vol. I„Apostol al teologiei româneşti", ,* 574p; vol. II, *„Un ierarh luptător",* 404p. Editura

Trinitas, Iaşi, 2004.

VIRGILIU Ştefan, ILOAIE, Ştefan, CARAVIA, Paul, CONSTANTINESCU, *Mărturisitori de după gratii. Slujitori ai Bisericii în temniţele comuniste,* Cluj-Napoca, 1995, 85 p.

VOLOKITINA, Tatiana, *Stalin – Biserica Rusă: o relaţie interesantă,* în *Magazin Istoric,* an XXXIV (2001), nr. 1 (406), p. 15-20.

ZUBAŞCU, Ion, *Desfiinţarea bisericii greco-catolice în documentele securităţii,* în *Analele Sighet,* vol. VI, 1998, p. 685-694.

ZUBAŞCU, Ion, *Scurtă istorie a Bisericii române,* Timişoara, Editura „Signata", 1994, 120p.

Lucrări speciale. Studii şi articole. Comunicări

AIOANEI, Constantin, MORARU, Frusinica, *Biserica Ortodoxă Română în luptă cu „diavolul roşu",* în *Altarului Banatului,* an XII (2001), nr. 1-3, p. 89-99.

AIOANEI, Constantin, TRONCOTĂ Cristian, *Contra „armatei negre a călugărilor şi călugăriţelor",* în *Magazin Istoric,* XXX (1996), nr. 1 (346), p. 3-5, 8; nr. 2 (347), p. 17-21; *Vestitorul Ortodoxiei,* an VIII, nr. 159-160, iulie 1996, p. 2; nr. 161-162, august 1996, p. 2.

AIOANEI, Constantin, TRONCOTĂ, Constantin, *„Desfiinţaţi mănăstirile"- un ordin care nu a mai sosit,* în *Magazin Istoric,* an XXXII (1998), nr. 8 (377), p. 29-32.

ALUPEI, Silviu, *Pe urmele deciziei de achitare a lotului „Rugul Aprins",* în *Rost,* an I, nr. 6, august 2003, p. 14.

ANDREICA, Dumitru-Marcos, *Jertfă şi slujire – Pr. Florea Mureşan,* în *Renaşterea,* an VIII (1997), nr. 11, p. 8.

ANDREICA, Marcel, *Preotul Liviu Brânzaş,* în *Renaşterea,* an X (1999), nr. 1, p. 10.

ANDREICA, Marcel, *Un vajnic slujitor al apostolatului laic: Traian Dorz,* în *Vestitorul Ortodoxiei Româneşti,* an II (1990), nr. 11, 1-15 iunie, p. 6.

†ANTONIE, Plămădeală, *Dictatul durerii naţionale. Golgota Bisericii Române,* în *Ortodoxia Maramureşeană,* an II (1997), nr. 2, p. 215-219.

†ANTONIE, Plămădeală, *Episcopul Dr. Nicolae Popovici s-a întors întru ale sale,* în *Telegraful Român,* an 140, nr. 31-34, 1 septembrie

1992, p. 4.

†ANTONIE, Plămădeală, *Obrazul curat al Bisericii,* în *Telegraful Român,* an 140, nr. 31-34, 15 august şi 1 septembrie 1992, p. 3.

†BARTOLOMEU, Anania, *Păstorirea Patriarhului Justinian stă sub semnul providenţei dumnezeieşti,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an X, nr. 205, 15 iunie 1998, p. 2; nr. 206-207, 15 iulie 1998, p. 2; nr. 208, 1 august 1998, p. 2, 7.

BERARIU, Paul, *Din viaţa episcopului Andrei Magieru al Aradului, 1936-1960,* Arad, 1997.

BICHIR, Florian, *Episcopul Victor-Vasile Leu a fost răpit de KGB şi condamnat la moarte,* în *Evenimentul Zilei,* ediţia I, nr. 2687, 21 aprilie 2001, p. 11.

BIZĂU, Ioan, *Arhiepiscopul Teofil Herineanu (1909-1992),* în *Renaşterea,* an VIII (1997), nr. 11, p. 2, 11.

BIZĂU, Ioan, *Viaţa liturgică a Bisericii şi rezistenţa românească împotriva comunismului,* în *Filocalia,* publicaţie a ASCOR Cluj, în *Renaşterea,* nr. 11, 1995, p. 1-2.

BOLDUR-LĂŢESCU, Viaţa lui Pahomie [despre schitul cu acelaşi nume], în *România Liberă,* 13 iulie 1991, p. 3.

BOTEZAN, Liviu, *Greco-catolicii şi raportul lor cu ortodocşii în cadrul României Mari (1918-1948),* în *Tribuna,* 1990, 2, nr. 50, p. 1, 7.

BOZGAN, Ovidiu, *Biserica ortodoxă română din Paris în anii postbelici,* în *Studii de Istoria Bisericii,* sub redacţia lect. univ. Ovidiu Bozgan, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2000, p. 43-66.

BOZGAN, Ovidiu, *Partenie Ciopron: de la Episcopia Armatei la Eparhia Romanului,* în *Analele Universităţii din Bucureşti,* seria istorie, tom XLVII (1998), p. 111-128.

BOZGAN, Ovidiu, *Stat, ortodoxie şi catolicism în România comunistă,* în *Dosarele Istoriei,* an VI (2001), nr.5, p. 19-24.

BOZGAN, Ovidiu, *Teologul Spiridon Cândea între extremismele politice,* în vol. *Biserică, Putere, Societate. Studii şi documente* (sub redacţia lect. univ. Ovidiu Bozgan), Bucureşti, 2001, p. 258-271.

BOZGAN, Ovidiu, *The Romanian Orthodox Church and the Roman-Catholic Church at the time of the second Vatican Council,* in *Totalitarianism Archives,* volume 10 (2002), no. 34-35, p.192-214.

BOZGAN, Evantia, BOZGAN, Ovidiu, *Independenţă, politică externă şi politică religioasă. Consideraţii asupra cazului românesc în anii 1970,* în *Studii şi Materiale de Istorie Contemporană,* serie nouă,

vol. I (2002), p. 245-264.

BOZGAN, Ovidiu, BOZGAN, Evantia, *În căutarea dialogului. Biserica Ortodoxă Română şi Biserica romano-catolică în primul deceniu postconciliar,* în *Revista Istorică,* tom XIII (2002), nr. 5-6, p. 69-95.

BUCURESCU, Adrian, *Aşezăminte monahale. Mănăstirea Piteşteanu,* în *România liberă,* an III, nr. 714, 8-9 august 1992, p. 6.

BUZAN, Sever, *BOR şi catehizarea,* în *Renaşterea,* an I (1990), nr. 5, p. 3.

CALCIU Gheorghe, *Biserica Românească din Paris Sf. Arhangheli Mihail, Gavriil şi Rafail,* în *Buletinul Parohiei Înălţarea Sfintei Cruci,* nr. 9, septembrie 2003, p. 4-7.

CATALAN, Gabriel, *Înscăunarea Patriarhului Justinian,* în *Analele Sighet,* vol. VI, 1998, p. 706-711.

CIOROIANU, Adrian, *Biserica Ortodoxă Română între tradiţie şi compromis, anul 1945 (partea I),* în *Studii de Istoria Bisericii,* sub redacţia lect univ. Ovidiu Bozgan, Editura Universităţii, 2000, p. 27-42.

CIUHANDU, Petru, *Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Greco-catolică în faţa neamului,* Beiuş, Editura Buna Vestire, 1994.

CODRESCU, Răzvan, *Sandu Tudor în pragul canonizării,* în *Rost,* an I, nr. 6, august 2003, p. 9.

CORBAN, Camelia, *Părintele Iustin Pârvu: izvor al demnităţii româneşti,* în *Memoria,* nr. 3-4/2001, (36-37), p. 160-168.

DAVID, Gheorghe, *Monumente victime ale dictaturii ceauşiste – Mănăstirea Cotroceni,* în *Magazin Istoric,* an XXIV (1990), nr. 9 (282), p. 6-7.

DAVID, Petre I., *Patriarhul Justinian un vizionar al veacului ce va să vină,* în *Biserica Ortodoxă Română,* an CXVI (1998), nr. 1-6, p. 130-136.

DESPINESCU, Anton, *Mitropolitul Visarion Puiu. Un ierarh român luminat,* în *Dialog Teologic,* an I (1998), nr. 2, p. 233-244.

DRĂGULIN, Gheorghe, *Biserica Ortodoxă Română şi prigoana comunistă,* în *Vestitorul Ortodoxiei Româneşti,* an II (1990), nr. 7-8, p. 15-16.

DRĂGULIN, Gheorghe, *Profesorul dr. Teodor M. Popescu – eminent istoric bisericesc ortodox şi consecvent caracter creştin,* în *Ortodoxia,* an XLVII (1995), nr. 3-4, p. 70-100.

DRĂGULIN, Gheorghe, *Uniaţia ardeleană şi o necesară reinterpretare a istoriei ei,* în *Studii Teologice,* an XLVIII (1996), nr. 3-4,

p. 89-95; *Biserica Ortodoxă Română,* an CVIII(1990), nr. 1-3, p. 32-39.

DRĂGULIN, Gheorghe, *Victimele puşcăriilor comuniste şi ale revoluţiei în atenţia aghiografului contemporan,* în *Biserica Ortodoxă Română,* an CIX (1991), nr. 7-9, p. 91-98.

DUBNEAC, Felix, *Evocări şi mărturisiri din urmarea lui Hristos,* Editura „Gândire şi Artă", Detroit, 1993.

DUBNEAC, Felix, *Mitropolitul Visarion Puiu,* în *Învierea,* foaie religioasă editată de Arhiepiscopia Timişoarei şi Caransebeşului, an I, nr. 16, 15 noiembrie 1990, p. 2.

DUBNEAC, Felix, *Taina Rugului Aprins – la mănăstirea Antim,* în *Mărturie ortodoxă,* Haga, an X (1991), nr. 15, p. 13-18.

DUMITRESCU-BUŞULENGA, Zoe, *Întâlnire cu „om al lui Dumnezeu". Pr. Roman Braga,* în *Teologie şi Viaţă,* an V (1995), nr. 4-7, p. 212-213.

DURĂ, Ioan, *BOR şi exercitarea autorităţii sale canonice asupra diasporei ortodoxe din anul 1948 până astăzi,* în *Biserica Ortodoxă Română,* an CX (1992), nr. 11-12, p. 136-143.

DURĂ, Ioan, *Ediţiile Bibliei tipărite în România cu aprobarea Sf. Sinod al BOR după cel de-al doilea război mondial până în decembrie 1989,* în *Biserica Ortodoxă Română,* an CX (1992), nr. 4-6, p. 66-71; *Credinţa (The Faith),* Detroit, 1992, p. 88-93.

DURĂ, Ioan, *Din istoria Bisericii Ortodoxe Române a anilor 1945-1989. Evidenţe şi realităţi din viaţa acesteia,* postfaţă de Mihai Rădulescu, Bucureşti, Editura Ramida, 1994, 128 p.

DURĂ, Ioan, *Ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române îndepărtaţi din scaun şi trimişi în recluziune monastică de către autorităţile comuniste în anii 1944-1981,* în *Altarul Banatului,* serie nouă, an XIII (2002), nr. 10-12, p. 34-56.

DURĂ, Ioan, *La mănăstirea Sihăstria,* în *Luceafărul Românesc,* Montreal, an III, nr. 35, noiembrie 1993, p. 20-21.

DURĂ, Ioan, *Monahismul românesc în anii 1948-1989,* prefaţă de Mina Dobzeu, Bucureşti, Editura Harisma, 1994, 127 p.

DURĂ, Ioan, *Pătimirea Bisericii Ortodoxe Române (1945-1989),* Bucureşti, Editura Ramida, 1994.

DURĂ, Ioan, *Pătimirea Bisericii Ortodoxe Române în cei patru zeci şi cinci de ani de dictatură comunistă,* în *Din documentele Rezistenţei,* nr. 4, 1992, p. 13-21.

DUŢU, Alexandru, *Orthodoxie et totalitarisme,* în *Sud-Estul şi*

contextul european, buletin al Institutului de Studii Sud-Est Europene, an VII (1997), Bucureşti, p.

ENACHE, George, *Arestarea şi condamnarea lui Dumitru Stăniloae,* în *Rost, manifest românesc,* an I, nr. 9, noiembrie 2003, p. 4-7.

ENACHE, George, *Episcopul-martir Nicolae Popovici sau despre curajul de a rosti,* în *Rost, manifest românesc,* an I, nr. 5, iunie 2003, p. 21-23.

ENACHE, George, *Ilarion Felea,* în CNSAS, *Arhivele Securităţii,* vol. I, Bucureşti, Editura Pro Historia, 2002, p. 97-101.

ENACHE, George, *Puterea politică şi Biserica Ortodoxă Română. Consideraţii istorice,* în *Rost, manifest românesc,* an I, nr. 8, octombrie 2003, p. 25-30; nr. 9, noiembrie 2003, p. 27-32.

ENACHE, George, *Rugul Aprins,* în *Dosarele Istoriei,* an VII (2002), nr. 11 (75), p. 49-57.

ENACHE, George, *Statul şi Biserica Ortodoxă Română în anii „democraţiei populare",* în *Dosarele Istoriei,* an VIII (2003), nr. 9 (85), p. 11-21.

ENACHE, George, PETCU, Adrian Nicolae, *Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură,* în CNSAS, *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune. Studii,* Bucureşti, 2001, p. 108-136.

*** *Episcopul martir Grigore Leu,* în *Magazin Istoric,* an XXVIII (1994), nr. 7, p. 53-54.

FUMURESCU, Adrian, *Părintele Stăniloae este teologul care şi-a aureolat opera prin suferinţă,* în *NU,* Cluj Napoca, nr. 81, 30 iunie-6 iulie 1992, p. 15.

GABOR, Adrian, *Părintele profesor Dr. Ioan Rămureanu,* în *Glasul Bisericii,* an LIV (1999), nr. 5-8, p. 172-192.

GABOR, Adrian, *Profeţia Patriarhului Justinian,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an XIV, nr. 286, 1 martie 2002, p. 1.

GABOR, Adrian, *Un mărturisitor al Bisericii Ortodoxe Române: prof. dr. Teodor M. Popescu,* în *Glasul Bisericii,* an LVII (2002), nr. 1-3, p. 185-224.

GABOR, Adrian, *Un preot fără reverendă – profesorul academician dr. doc. Alexandru Elian,* în *Glasul Bisericii,* an LIII (1998), nr. 9-12, p. 160-183.

GABOR, Adrian, PETCU, Adrian Nicolae, *Biserica Ortodoxă Română şi puterea comunistă în timpul Patriarhului Justinian,* în *Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii Bucureşti,* an II

(2002), Bucureşti, 2003, p. 93-154.

GANŢA, Simion, *Amintiri despre activitatea misionară a episcopului dr. Andrei Magieru,* în *Telegraful Român,* an 138, 1 august 1990, nr. 29-30, p. 3.

GAVRILĂ, V., *Oaze spirituale în ţinuturi vrâncene,* în *Vestitorul Ortodoxiei Româneşti,* an III, nr. 37-38, 16-31 mai 1991, p. 7.

GHIŢEANU, Marian, *Demolată de comunişti, jefuită de securişti, o mănăstire renaşte din propria cenuşă [mănăstirea Piteşteanu],* în *Flacăra,* nr. 18, 5-11 mai 1993, p. 24.

GRIGORESCU, Liviu D., *Propaganda ateistă cu vorba şi cu palma,* în *Magazin Istoric,* an XXXIII (1999), nr. 9 (390), p. 19-23.

HUIDEŞ, Gabriel, *La monahia Veronica icoana Maicii Domului a plâns,* în *Expres magazin,* nr. 44 (118), 4-11 noiembrie 1992, p. 31.

HURJUI, Nicolae, *Chipul demnităţii în suferinţă: episcopul Grigorie Leu (1881-1949),* în ****Omagiu profesorului Emilian Popoescu,* Editura Trinitas, Iaşi, 2003, p. 771-781.

HURJUI, Nicolae, *Ortodocşi români victime ale închisorilor comuniste, Biserica Ortodoxă Română,* an CIX (1991), nr. 10-12, p. 123-134.

ILOAIE, Ştefan, *Slujitori ai Bisericii ortodoxe în temniţele comuniste sau despre cum poate suferi o majoritate,* în *Analele Sighet,* vol. VII, 1999, p. 92-94.

IONIŢOIU, Cicerone, MANEA, Vasile, *Martiri şi mărturisitori ai Bisericii din România (1948-1989). Biserica Ortodoxă,* Editura Patmos, 1998.

IOSIPESCU, Sergiu, *Din istoricul unui asasinat cultural – distrugerea mănăstirii Văcăreşti,* în *Magazin Istoric,* an XXIV (1990), nr. 3 (276), p. 14-16.

IOSIPESCU, Sergiu, *Cu buldozerul împotriva mănăstirii Pantelimon,* în *Magazin Istoric,* an XXIV (1990), nr. 7 (280), p. 8-11.

IOVA, Zaharia Gh., *Personalitatea ierarhului arădean Andrei Magieru,* în *Altarul Banatului,* an XL (1990), nr. 5-6, p. 107-115.

IRICINSCHI, Eduard, *O organizaţie din care ieşeai numai mort,* în *Expres,* an IV, nr, 28 (179), 13-19 iulie 1993, p. 12.

†IRINEU, Slătineanu, Rădulescu, Mihail, *Preoţi în cătuşe,* Bucureşti, Editura Ramida, 1997.

JINGA, Constantin, *Mişcarea Rugul Aprins de la mănăstirea Antim,* în *Altarul Banatului,* an XII (2001), nr. 10-12, p. 49-58.

JITĂREANU, Monica, *Uitaţi de lume, dar iubiţi de Ioan Botezătorul,* în *Expres,* an IV, nr. 19 (170), 11-17 mai 1993, p. 12.

ENE, Ionel, IVAN, Silviu Mihai, *Jertfă în spaţiul mioritic,* Focşani, 2001.

LĂCUSTĂ, Ioan, *Camioanele umilirii [Ministerul Cultelor şi mănăstirile],* în *Magazin Istoric,* an XXXIII (1999), nr. 9 (390), p. 24-27.

LIŢIU, Gheorghe, *Întru pomenirea episcopului martir dr. N. Popovici al Oradei,* în *Telegraful Român,* an 138, nr. 27-28, 15 iulie 1990, p. 1-2.

LIŢIU, Gheorghe, *Preocupări misionare în slujirea arhierească a episcopului Andrei Magieru al Aradului,* în *Biserica şi Şcoala,* publicaţie religioasă editată de Episcopia Aradului, Ienopolei şi Hălmagiului, an IX (2000), nr. 4-5, p. 3; *Telegraful Român,* an 138, nr. 21-22, 1 iunie 1990, p. 3.

MANDACHE, Bogdan Mihai, *La Canal a existat o brigadă de muncă numai pentru preoţi,* în *Cronica,* 1991, nr. 24, p. 5.

MANEA, Vasile, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste,* Editura Patmos, 2000 şi ediţia a II-a, revăzută şi îmbunătăţită, Editura Patmos, 2001.

MANEA, Vasile, IONIŢOIU, Cicerone, *Martiri şi mărturisitori ai Bisericii din România (1948-1989). Biserica Ortodoxă,* Editura Patmos, 1998.

MANOLE, Ilie, *Clerul militar între pastoraţie, înregimentare şi desfiinţare (1944-1948),* în *Analele Sighet,* vol. III, 1996, p. 268-284.

MANOLE, Ilie, *Clerul militar al României între presiunea şi opresiunea regimului (1947),* în *Revista de Istorie Militară,* 4/1997, p. 17-19.

***, *Mănăstirea Sfânta Ana din Orşova, o nouă mănăstire a BOR,* în *Vestitorul Ortodoxiei Româneşti,* an II, nr. 23-24, decembrie 1990, p. 7.

MARCHIŞ, Justin, *Ajunul Sfintei Maria Mare din 1952 pentru preoţii ortodocşi,* în *Analele Sighet,* vol. VII, p. 95-98.

MARGA, Irimia, *Dialogul ortodoxo-catolic în perioada contemporană,* în *Revista Teologică,* an III (1993), nr. 1, p. 24-41.

MOCANU, Mihail, *Mitropolitul Bucovinei, Visarion Puiu, un nedreptăţit al istoriei,* în *Teologie şi Viaţă,* an IV (1994), nr. 1-4, p. 147-157.

MOLDOVEANU, Cerasela, *Preoţi militari în primii ani ai*

comunizării României, în *Revista de Istorie Militară,* 1/2001, p. 10-13.

MORARU, Alexandu, *Arhiepiscopia Clujului la 80 de înfiinţare,* în *Renaşterea,* an XII (2001), nr. 12, p. 4-5.

MORARU, Alexandu, *Pr. Prof. dr. Liviu Galaction Munteanu – omagierea de la Cluj,* în *Renaşterea,* an VIII (1998), nr. 9, p. 7.

MORARU, Alexandu, *Uniţi şi ortodocşi între 1918-1948,* în *Biserica Ortodoxă Română,* an CXVII (1999), nr. 1-6, p. 265-290.

M.R.S., *Arhimandrit Theofil S. Niculescu,* în *Cetatea creştină,* an I, nr. 7, noiembrie 2002, p. 5.

NEAGA, Nicolae, *Episcopul martir dr. Nicolae Popovici,* în *Mitropolia Ardealului,* an XXXV (1990), nr. 6, p. 99-104; *Telegraful Român,* an 138, 15 februarie 1990, nr. 7-8, p. 2.

NICOLAU, Nicu, *Pătimirea Bisericii în închisorile comuniste,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an VIII, nr. 151, 15-29 februarie 1996, p. 5, 7.

NIŢĂ, Lavrentia, *Mănăstirea Agafton,* în *Viaţa monahală,* foaie religioasă editată de Mănăstirea Izvorul Miron, an IV, nr. 7-9, iulie - septembrie 1993, p. 2.

OANCEA, Dorin, *Biserica Ortodoxă Română în raport cu regimul comunist din România,* în *Revista Teologică,* an VII (1997), nr. 4, p. 30-48.

***, *Omagiu lui Nicolae Colan,* vol. îngr. de Alexandru Moraru, Cluj Napoca, Ed. Arhidiecezană, 1995, 223 p.

OTU, Petre, *Din activitatea episcopului general de brigadă dr. Partenie Ciopron,* în *Armata şi Biserica,* Bucureşti, 1996, p. 232-238.

PĂCURARIU, Mircea, *Episcopul martir dr. Nicolae Popovici al Oradiei,* în *Revista Teologică,* an XI (2001), nr. 1, p. 3-11.

PĂCURARIU, Mircea, *Nicolae Mladin, profesor de teologie, apoi mitropolit al Ardealului,* în *Revista Teologică,* an XI (2001), nr. 2, p. 28-41.

PĂCURARIU, Mircea, *Şi-a făcut Biserica datoria?,* în *Vestitorul Ortodoxiei Româneşti,* an II, nr. 7-8, 1-30 aprilie 1990, p. 5.

PĂIUŞAN, Cristina, *Politica de patriarhilor României şi „colaboraţionismul" cu organele statului,* în *Analele Sighet,* vol. VII, 1999, p. 111-117.

***, *Părintele Arsenie Boca, mare îndrumător de suflete din secolul XX,* cu un cuvânt de preţuire de arhim. Teofil Pârâian, Cluj Napoca, Editura Teognost, 2002, 262 p.

***, *Pătimirea Bisericii în închisorile comuniste,* în *Vestitorul*

Ortodoxiei, an VIII, nr. 151, 1996, p. 5, 7.

PĂTULEANU, Constantin, *Personalitatea şi activitatea Patriarhului Justinian,* în *Biserica Ortodoxă Română,* an CXVI (1998), nr. 1-6, p. 137-154.

PELIN, Mihai, *Faţa necunoscută a Patriarhului Justinian Marina,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an XI, nr. 221-222, 15 martie 1999, p. 2.

PENTELESCU, Aurel, *Episcopia Armatei sub presiunea evenimentelor politice din anul 1946,* în *Analele Sighet,* vol. III, 1996, p. 285-293.

PETCU, Adrian Nicolae, *Biserica Ortodoxă Română în timpul Patriarhului Justinian,* în *Dosarele Istoriei,* an VII (2002), nr, 11 (75), p. 38-48.

PETCU, Adrian Nicolae, *Profesorul Teodor M. Popescu şi regimul comunist,* în CNSAS, *Arhivele Securităţii,* vol. I, Bucureşti, Editura Pro Historia, 2002, p. 80-96.

PETCU, Adrian Nicolae, *Părintele Gherasim Iscu pe frontul anticomunist,* în *Rost,* an I, nr. 7, septembrie 2003, p. 29-31.

PETCU, Adrian Nicolae, ENACHE, George, *Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură,* în CNSAS, *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune. Studii,* Bucureşti, 2001, p. 108-136.

PETCU, Adrian Nicolae, ENE, Ionel, *Părintele Ştefan Marcu, un simbol al rezistenţei anticomuniste din Vrancea,* în *Rost, cultural, politic, religios,* an III, nr. 28, iunie 2005, p. 46-51.

POP, Florea, *Preot profesor D. Stăniloae: formaţie şi trăire isihastă în contextul european contemporan – 95 de ani de la naştere,* în *Biserica Ortodoxă Română,* an CXI (1998), nr. 7-12, p. 250-263.

POPEANGĂ, Vasile, *Viaţa bisericească din eparhia Aradului în anii 1945-1947,* în *Altarul Banatului,* an XL (1990), nr. 7-8, p. 48-56.

POPESCU, Adrian, *Prof. Teodor M. Popescu. O sută de ani de la naştere şi douăzeci de ani de la moarte,* în *Biserica Ortodoxă Română,* an CXI (1993), nr. 4-6, p. 84-91; *Glasul Bisericii,* an LI (1995), nr. 1-5, p. 100-105.

POPESCU, Ion Longin, *Episcopatul ortodox român din America (I),* în *Curierul românesc,* an IV, nr. 7-8, aprilie 1992, p. 16.

PREDA, Radu, *Părintele Constantin Voicescu,* în *Renaşterea,* an VIII (1997), nr. 9, p. 11.

PREDA, Radu, *Rezistenţa anticomunistă,* în *Renaşterea,* an VI (1995), nr. 11, p. 5.

RĂDULESCU, Mihai, *Martiriul Bisericii Ortodoxe Române,* Bucureşti, Ed. Ramida, 1994, 156 p.

RĂDULESCU, Mihai, *Rugul Aprins. Duhovnicii ortodoxie, sub lespezi, în ghearele comuniste,* Bucureşti, Ed. Ramida, 1993, 264 p.

RĂDULESCU, Mihail, *„Rugul Aprins" de la mănăstirea Antim la Aiud,* Bucureşti, Editura Ramida, 1998.

RÂPEANU, Valeriu, *Nichifor Crainic, memorialistul (I),* în *Curier Naţional Magazin,* Bucureşti, nr. 62, 10 octombrie 1992, p. 7.

SAVU, Teodor, *Episcopul martir Nicolae Popovici al Oradei – date inedite,* în *Telegraful Român,* an 139, nr. 5-8, 1-15 februarie 1991, p. 8.

STAVARACHE, Dumitru, *Mitropolitul Visarion Puiu văzut de Constantin Tomescu,* în *Omagiu istoricului Gheorghe Buzatu,* Focşani, 1999, p. 920-925.

STAVARACHE, Dumitru, ISTRĂŢESCU, Elena, *Pentru neam şi cruce,* în *Document, buletin al Arhivelor Militare Române,* an II (1992), nr. 2, p. 55-56.

STĂNILOAE, Dumitru, *Prigonirea Bisericii Ortodoxe strămoşeşti sub comunism,* în *Vestitorul Ortodoxiei Româneşti,* anul I (1990), nr. 3, p. 1-3; *Ortodoxia,* an XLII (1990), nr. 1, p. 1-6; *Telegraful Român,* an 138, nr. 7-8, 15 februarie 1990, p. 1-2.

STĂNILOAE, Dumitru, *Témoignage. La persécution de l'Eglise Orthodoxe Roumaine sous le régime communiste,* în *Nouvelles de l'Eglise Orthodoxe Roumaine,* an XX (1990), p. 8-11.

STEINHARDT, Nicolae, *Dialogul polifonic,* în *Renaşterea,* supliment, nr. 4, 1990, p. 1.

STRATON, Cezar, *Renaşterea mănăstirilor Neamţului. Nazaria după Nazaria,* în *Tineretul Liber,* 13 august 1992, p. 5.

TEODOREANU, Emil, *Preotul Dimitrie Balaur şi ai săi...,* în *Memoria, revista gândirii arestate,* nr. 9, p. 1993, p. 27-37.

TEODORESCU, Paul, *Securitatea şi Biserica Ortodoxă,* în *Lumea liberă,* New York, nr. 478, 29 noiembrie 1997, p. 8.

THEODORESCU, Răzvan, *Acesta a fost începutul [biserica Enei],* în *Magazin Istoric,* an XXIV (1990), nr. 3 (276), p. 9-10.

THIRA, Viorel, *Patru preoţi şi un cântăreţ bisericesc din Ţara Lăpuşului – ucişi de fiara comunistă,* în *Ortodoxia Maramureşeană,* an II (1997), nr. 2, Baia Mare, p. 220-227.

TIMARU, Mihai, *Valoarea trupului în viziunea unei ideologii materialiste,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an III, nr. 55-56, 1991, p. 2.

TIRA, Justin, *Preotul profesor Ioan Bunea,* în *„Renaşterea”,* an I (1990), nr. 8, p. 3.

TOMA, Eugen, *Un moment de neuitat al terorii ateiste: condamnarea grupului „Rugului Aprins”,* în *Analele Sighet,* vol. VIII, 2000, p. 364-368.

TRONCOTĂ Cristian, AIOANEI, Constantin, *Contra „armatei negre a călugărilor şi călugăriţelor”,* în *Magazin Istoric,* XXX (1996), nr. 1 (346), p. 3-5, 8; nr. 2 (347), p. 17-21; *Vestitorul Ortodoxiei,* nr. 159-160, iulie 1996, p. 2; nr. 161-162, august 1996, p. 2.

TRONCOTĂ, Constantin, AIOANEI, Constantin, *„Desfiinţaţi mănăstirile”- un ordin care nu a mai sosit,* în *Magazin Istoric,* an XXXII (1998), nr. 8 (377), p. 29-32.

TULCAN, Ion, *Profesorul, teologul şi preotul martir dr. Ilarion Felea,* în *Altarul Banatului,* serie nouă, an IV (1993), nr. 4-6, p. 116-121.

ŢINTĂ, Ilie, *Teologi şi preoţi ortodocşi în temniţele comuniste,* în *Telegraful Român,* an 139, nr. 15-16, 15 aprilie 1991, p. 1, 3.

VASILACHI, Vasile, *Rugul aprins. Cercul literar – cultural de la Mănăstirea Antim din Bucureşti,* în *Calendarul Credinţa* (*The Faith*), Detroit, 1992, p. 66 – 71.

VASILE, Cristian, *Ascensiunea comunistă şi tentativele de control şi influenţare a Bisericii Ortodoxe Române 23 august 1944-6 martie 1945,* în *Studii şi Materiale de Istorie Contemporană,* serie nouă, volumul II, 2003, p. 79-97.

VASILE, Cristian, *Autorităţile comuniste şi problema mânăstirilor ortodoxe în anii 50,* în *Analele Sighet,* vol. VIII, 2000, p. 179-189.

VASILE, Cristian, *Autorităţile comuniste şi problema mânăstirilor ortodoxe în anii 50,* în *România Liberă,* suplimentul *Aldine,* anul IV, nr. 224, sâmbătă 22 iulie 2000, p. II-III.

VASILE, Cristian, *Biserică şi Stat la începuturile regimului comunist: poziţia ierarhiei ortodoxe faţă de lichidarea Bisericii Greco-catolice,* în *Revista de Istorie,* an XIII (2002), nr, 1-2, p. 65-89.

VASILE, Cristian, *Mănăstirile în perioada comunistă,* în *Altarul Banatului,* an XI (2000), nr. 7-9, p. 165-170.

VASILE, Cristian, *Rezistenţa antisovietică în România (1944-1948). Clerici şi ierarhi,* în *Destin Românesc,* Chişinău, an VII (2000), nr. 3 (27), p. 132-136.

VASILESCU, Gheorghe, *Încercarea Patriarhului Nicodim de a înzestra Patriarhia cu un post de radio emisie propriu,* în *Vestitorul*

Ortodoxiei, an VI, nr. 139, iulie 1995, p. 2.

VASILESCU, Gheorghe, *Patriarhul Justinian Marina, un apostol al Bisericii şi neamului românesc,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an XII, nr. 264-265, 15 martie 2001, p. 3-5; nr. 266-267, 15 aprilie 2001, p. 4-5; nr. 268-269, 15 mai 2001, p. 8; nr. 270, iunie 2001, p. 7; nr. 273-274, august 2001, p. 6.

VASILESCU, Gheorghe, *Patrimoniul bisericii Domniţa Bălaşa a fost salvat de la expropiere în 1948 de patriarhul Nicodim Munteanu şi Justinian Marina,* în *Glasul Bisericii,* an LIV (1998), nr. 1-4, p. 124-130.

VASILESCU, Gheorghe, *Personalitatea Patriarhului Justinian Marina reflectată în presa străină,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an IX, nr. 205, 15 iunie 1998, p. 5.

VIDENIE, Nicolae, *Biserica-mamă în revista „Sfinţii Arhangheli" a Bisericii Ortodoxe Române din Paris (1960-1966),* în *Dosarele Istoriei,* an VIII (2003), nr. 9 (85), p. 24-26.

† VISARION, Puiu, *Însemnări din viaţa mea,* prez. Ioan Lăcustă, în *Magazin Istoric,* an XXXI (1997), nr. 4, p. 51-54.

VOICESCU, Constantin, *Oameni ai bisericii în rezistenţa anticomunistă din munţii şi codrii României,* în *Analele Sighet,* vol. II, 1995, p. 279-294; *Renaşterea,* nr. 11, p. 1995.

Recenzii. Note de lectură. Discuţii

Recenzii

†Andrei Andreicuţ, *„S-au risipit făcătorii de basme". Aminitiri care dor,* Alba-Iulia, Editura Reîntregirea, 2001, 141 p., recenzie de Cristian Vasile, în *Studii şi Materiale de Istorie Contemporană,* serie nouă, vol. I (2002), p. 366-369.

Gheorghe Popescu-Vâlcea, *Cuvinte în temniţă,* Bucureşti, Editura IBMBOR, 1993, recenzie de Ioasaf, Popa, în *Biserica Ortodoxă Română,* an CXI (1993), nr. 10-12, p. 214-216.

Ioan Dură, *Monahismul românesc în anii 1948-1989,* prefaţă de Mina Dobzeu, Bucureşti, Editura Harisma, 1994, 127 p., recenzie de Ion Ionescu în *Biserica Ortodoxă Română,* an CXII (1994), nr. 7-12, p. 402-407.

Ioan Dură, *Monahismul românesc în anii 1948-1989,* prefaţă de

Mina Dobzeu, Bucureşti, Editura Harisma, 1994, 127 p., recenzie de Petre Ciuhandu, în *Buna Vestire,* an IV, nr. 2-3 (23), februarie-martie 1996, p. 17-18.

Teodor M. Popescu, *Meditaţii teologice,* Bucureşti, 1997, recenzie de Florin Iancu Roşca, în *Glasul Bisericii,* an LIV (1998), nr. 1-4, p. 214-130.

Mihai, Rădulescu, *Rugul Aprins. Duhovnicii ortodoxie, sub lespezi, în ghearele comuniste,* Bucureşti, Ed. Ramida, 1993, 264 p., recenzie de Petre Ciuhandu, în *Buna Vestire,* an III, nr. 8-9 (19), august-septembrie 1995, p. 15-16.

Daniil Sandu Tudor, *Taina Rugului Aprins. Scrieri şi documente inedite,* ed. îngr. de Gh. Vasilescu, Editura Anastasia, 1999, 154 p., recenzie de Constantin Jinga, în *Altarul Banatului,* an X (1999), nr. 7-9, p. 139-142.

Paul Caravia coord., *Biserica întemniţată,* recenzie de Adrian Carabia, în *Revista Teologică,* an IX (1999), nr. 1, p. 174-175.

Olivier Gillet, *Religie şi naţionalism. Ideologia Bisericii Ortodoxe Române sub regimul comunist,* Bucureşti, Editura Compania, 2001, 313 p., recenzie de Cristian Vasile, în *Studii şi Materiale de Istorie Contemporană,* serie nouă, vol. I (2002), p. 355-361.

Vasile Ţepordei, *Amintiri din Gulag…,,* recenzie de Sergiu Roşca în *Telegraful Român,* nr. 37-38, 1 octombrie 1992, p. 2.

Vasile Ţepordei, *Amintiri din Gulag…,* recenzie de Dorin Dobrincu, în *Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol",* vol. XXXIV (1997), p. 111-136.

Note de lectură. Discuţii

CONSTANTINESCU, Zamfira, *Aţi întrecut măsura D-lor intelectuali de la revista „Transilvania" – Sibiu,* în *Gândirea,* serie nouă, an III (1994), nr. 3-4, p. 97-98.

CONSTANTINESCU, Zamfira, *O lămurire necesară,* în *Telegraful Român,* an 140, nr. 3-4, 1992, p. 3.

CONSTANTINESCU, Zamfira, *Precizări,* în *Gândirea,* serie nouă, an V (1996) nr. 1-2, p. 38-39.

GABOR, Adrian, *Un neadevăr în locul unui mare adevăr!,* în *Vestitorul Ortodoxiei,* an XIV, nr. 283-284, ianuarie 2002, p. 13.

GABOR, Adrian, *Biserica şi teroarea comunistă,* în *Vestitorul*

Ortodoxiei, an XIV, nr. 303-304, decembrie 2002, p. 10.

MARINICĂ, Mihai, *Conştiinţa ortodoxă din Ardeal în cumpăna vremii,* în *Gândirea,* serie nouă, an III (1994), nr. 1-2, p. 101-105.

NEDELCEA, Diana, *Biserica Ortodoxă Română în timpul dictaturii comuniste,* în *Femeia Ortodoxă,* nr. 4, 25 decembrie 2002, p. 24-27.

PENCIU, Gheorghe, *Din jurnalul unui deţinut politic din „Rugul Aprins",* în *Gândirea,* serie nouă, an VII (1998), nr. 1-3, p. 117-119.

PETCU, Adrian Nicolae, *Un caz puţin cunoscut, o discuţie abia începută [note pe marginea unei cărţi despre Mitropolitul Visarion Puiu],* în Dosarele Istoriei, an VIII (2003), nr. 4 (80), p. 13-18.

PETCU, Adrian Nicolae, *Un personaj istoric mult discutat, dar puţin cunoscut – Mitropolitul Visarion Puiu,* în *Rost,* an I, nr. 3, mai 2003, p. 34-35.

PRUNDUŞ, Silvestru Augustin, PLĂIANU, Clemente, *Destăinuiri ale unui ierarh ortodox [N. Corneanu],* în *Viaţa Creştină,* an V, nr. 18 (112), septembrie 1994, p. 4.

STOENESCU, Daniil, *Între contestări şi exagerări,* în *Gândirea,* serie nouă, an III (1994), nr. 3-4, p. 94-95.

TOADER, Cristian, *„Brazii se frâng dar nu se îndoiesc" sau Michael Jackson şi „debarcarea" americanilor pe pământ românesc,* în *Filocalia,* publicaţie a ASCOR Cluj în *Renaşterea,* nr. 11, 1995, p. 1-2.

VARONA, Alexandr, *Comentarii la o istorie recentă a Bisericii Ortodoxe Ruse contemporane,* în *Studii de Istoria Bisericii,* sub redacţia lect. univ. Ovidiu Bozgan, Editura Universităţii din Bucureşti, 2000, p. 185-192.

ZUBAŞCU, Ion, *Statura uriaşă a mitropolitului Visarion Puiu,* în *România Liberă,* nr. 3855, 21 noiembrie 2002, supliment, p. II.

Anexă

[1948-1949], Declaraţie dată de preotul Dimitrie Istrate despre atitudinea episcopului Antim Nica faţă de preoţii democraţi.

[1948-1949], Nota dată de un informator referitor la atitudinea episcopului Antim Nica faţă de politica regimului comunist.

1949 februarie 24, Referat despre poziţia patriarhului Justinian faţă de legea cultelor.

1949 aprilie 20, Nota dată de *„Culai”* despre recunoaşterea preotului Baciu, hirotonit de patriarhul Moscovei, cu drepturi depline.

1950 ianuarie 20, Nota despre intenţiile patriarhului Justinian de a-şi întemeia un Sindicat propriu.

1950 februarie 1, Nota a DSC despre discursul vicarului patriarhal Partenie Ciopron la deschiderea cursurilor de îndrumări misionare.

1950 februarie 10, Nota dată de *„Nero”*, despre cuvintele rostite de episcopul Nicolae Popovici la agapa de la hramul Institutului Teologic Bucureşti.

1950 februarie 11, Nota dată de *„M. Stănescu”* despre discursul episcopului Nicolae Popovici la hramul Institutului Teologic din Bucureşti.

1950 martie 22, Declaraţie dată de preoţii Th. Stoica şi D. Istrate despre implicarea în *„Apărarea Patriotică”*.

1950 aprilie 29, Referat al locotenentului de securitate Dobreanu M. despre cursurile de îndrumări misionare iniţiate de patriarhul Justinian.

1951 martie 10, Nota dată de sursa *„Vlaicu”* despre intenţiile vicarului patriarhal Theoctist Arăpaşu de a înfiinţa o mănăstire la Mihai Vodă-Bucureşti.

1952 aprilie 18, Referat al Direcţiei de Studii din Departamentul Cultelor referitor la conţinutul programelor cursurilor de îndrumări misionare.

1953 mai 28, Nota dată de informatorul *„V 25”* despre poziţia rectorului † Theoctist Botosăneanu faţă de implicarea unor studenţi în mişcările politice comuniste.

[1]

Declaraţie[344]

Subsemnatul Dimitrie Istrate parohul parohiei „Sf. Vineri” din Galaţi, fiind recomandat de către forurile politice competente în înţelegere cu trimisul Ministerului de Culte, P.S. Lt. Antim Nica, a

[344] Text scris cu cerneală roşie. Acelaşi document se află în copie dactilografiată în ACNSAS, fond informativ, dosar 701, vol. II, f. 259.

binevoit a cere delegarea mea ca Consilier Referent la secţia Ad-tiv bisericească.

Onor Ministru al Cultelor prin decizia Nr. 9225/948 aprobă recomandarea cerută.

Cu adresa nr. 1510 din 11 Martie 1948, Sf. Episcopie îmi face cunoscut de a mă prezenta în ziua de 12 martie acelaşi[i] an, pentru instalare. În scurtul timp cât am funcţionat – o lună şi jumătate am observat ostilitatea P.S. Episcop, faţă de orice primenire.

Mă înşelasem în ceea ce spusesem în cuvântul meu la instalare şi în referatul meu înregistrat de episcopie la Nr. 1778/948, „ce conducător spiritual avem" (Anexez în original referatul meu)345.

Acelaşi[i] Episcop, cu aceaş[i] mentalitate autocrată aveam în faţa mea.

Atitudinea mea hotărâtă pentru o viaţă nouă bisericească scăpată de tirania monarhică episcopală, nefiind pe placul Episcopului locţiitor Dr. Antim Nica, precum şi atât faptul că atât eu, cât şi o parte din echipa nou numită, nu făceam parte din clica P.S. Sale, lucru ce mi l-a adus ritos la cunoştinţă cu expresia „Sunteţi intraţi pe fereastră", l-a determinat să intervină către Patriarhie cerând învoirea de a fi înlocuiţi.

Şi astfel prin decizia prin decizia Nr. 2332/948 a episcopiei, se anulează o Decizie ministerială publicată şi în buletinul oficial, retrăgându-mi-se în chip abuziv delegaţia de Referent, pe motivul că nu a-şi corespunde însărcinării ce mi s-a încredinţat (ataşez o copie după întâmpinarea făcută Episcopiei după îndepărtarea mea)113.

Sesizat de aceasta, intervine şi către Ministerul de Culte şi posterior capătă aprobarea retragerii delegaţiei mele.

Am fost înlocuit cu Preotul profesor I. Georgescu Consilier Referent Cultural, ce făcea parte din echipă şi care nu se prezentase la post, deşi judeţeana îl invitase în repetate rânduri să ia postul în primire.

De această dată, subit la cererea Episcopului Antim Nica, devine înlocuitorul meu, ca după aceea să-i urmeze un alt trădător al echipei noastre preotul Titus Ionăşescu, parohul parohiei „Sf. Sofia" din Galaţi, ca apoi să ajungă definitiv Referent Preotul C. Tătaru, parohul parohiei „Sf. Împăraţi" din Galaţi, care potrivit legiuirilor nu poate fi preot şi

345 Lipseşte.

Referent.

Primeşte cumva şi salariul din două părţi?

A fost conducătorul frăţiilor de cruce legionare şi spiritual al Seminarului „Sf. Andrei" din Galaţi unde se practica pe scară mare legionarismul.

Drept care dau prezenta declaraţie.

Pr. Dimitrie Istrate

Sf. Vineri Galaţi.

ACNSAS, fond informativ, dosar 701, vol. II, f. 254-254v.

[2]

[NOTA][346]

În ziua de 16 martie 1948, am plecat la Iaşi împreună cu episcopul Nica, consilierul referent Istrate şi protopopul de la Tulcea I. Popa. În ajunul plecării noastre, sosise de la Bucureşti inspectorul gl. din Ministerul Cultelor Fârşeroţu, care ne-a însoţi în drumul nostru spre Iaşi.

În dimineaţa zilei de 16 martie m-am prezentat la reşedinţa episcopală ca împreună cu cei mai sus arătaţi să însoţesc pe episcop la gară.

Episcopul auzind că aştept într-un birou din Cancelaria episcopală, a trimis pe preotul C. Ţitariu – pe care îl numise subprotoiereu al Galaţilor a doua zi după ce luasem eu în primire protoierie, numai în scopul de a nu lucra cu mine direct pe de o parte, iar pe de altă parte de a ştirbi activitatea mea în sânul preoţimii – ca să mă cheme în cabinetul episcopal.

Ducându-mă, acolo era de faţă inspectorul Fârşeroţu, episcopul m-a prezentat inspectorului cu aceste cuvinte: „acesta este protopopul pe care mi l-aţi pus, care nu vrea să se achite de îndatorirea de ce are de [a] însoţi pe episcop în toate ocaziile".

Prin aceste cuvinte se referea la faptul că nu-l însoţisem într-o seară la o slujbă bisericească care se oficia la biserica Sf. Nicolae între

[346] Text manuscris cu cerneală bleumarin. Este semnat pe ambele file, fără a avea titlu.

orele 7-9 ½.

Discuţia pe chestiunea însoţirii episcopului a continuat pe drum, în tren. Într-un moment al discuţiei eu am spus că protopopul are şi datoria ca să ţină legătura cu autorităţile publice şi că nu ar avea timp să fie în orice moment alături de episcop. La aceasta episcopul a răspuns textual: „Întâi bisericescul şi pe urmă politicul". La auzul acestor cuvinte, inspectorul Fârşeroţu a intervenit în discuţie şi i-a spus episcopului: „Nu Prea Sfinţite, întâi politicul şi apoi bisericescul. Aceasta este lozinca timpului şi aşa trebuie să facem".

După replica dată de inspectorul Fârşeroţu, episcopul n-a mai continuat şi discuţia s-a închis.

La una din şedinţele secţiei nostre sindicale – cler – s-a hotărât ca să se formeze o delegaţie din preoţi şi cântăreţi care să se prezinte la episcop, ca împreună să găsească o soluţie mai echitabilă pentru plasarea la parohii a câtăreţilor rămaşi fără salariu[iu].

Dintre preoţi ca delegaţi aleşi de membrii sindicatului făceau parte următorii: Pr. Emil Doicu, Pr. Gh. Moisei şi subsemnatul. În ziua indicată, după ce în prealabil avusesem o consfătuire cu cântăreţii, consfătuire unde schiţasem cu consimţământul tuturor care ar fi aranjamentul cel mai just, ne-am prezentat la reşedinţa episcopală, cerând să fim primiţi în audienţă. Anunţarea noastră s-a făcut de către protopopul Vârgolici, omul de încredere al episcopului, care i-a şi spus scopul audienţei solicitate. Episcopul auzind pentru ce am venit, a refuzat să ne primească.

În aceeaşi zi, la o oră după ce mi s-a refuzat primirea subsemnatul fiind în audienţă la episcop pentru alte chestiuni, ştiind episcopul că şi eu făceam parte din delegaţia sindicatului, mi-a spus textual: „Sindicatul nu are calitatea de a se interesa de actele administrative ale episcopiei. Sindicatul nu este altceva decât o şcoală de îndrumare politică şi altceva nimic".

ss/indescifrabil

ACNSAS, fond informativ, dosar 701, vol. II, f. 255-256.

[3]
131/24 februarie 1949
REFERAT

Nota din sursa Matei din 10 februarie 1949, semnala că Duminică 6 Februarie 1949 OLIMPIU CĂCIULĂ, în prezent bibliotecar al Institutului Teologic Ortodox de grad universitar din Capitală, prieten personal al D-lui Ministru STANCIU STOIAN, ar afirmat că Patriarhul JUSTINIAN, chemându-l pentru a-i comunica că un articol de al său nu poate fi primit de revista „Glasul Bisericii", întrucât:

„Guvernul nu merită atâtea laude, pentru că a lipsit biserica de autonomie, a supus înalţii conducători ai acesteia la controluri şi nu i-a primit pe niciunul în Parlament. Biserica trebuie să fie mai diplomată faţă de Guvern, fără a-l aproba mereu, ţinând seama de nemulţumirile fireşti ale clerului".

Procedând la verificarea acestei informaţii, prin informatorul „M. Stănescu", s-au obţinut următoarele detalii:

Observând lipsa articolului său, intitulat "Noul regim al cultelor în RPR", inspirat de către D-l Ministru STANCIU STOIAN, din corecturile revistei „Ortodoxia", OLIMPIU CĂCIULĂ s-a adresat directorului revistei ALEXANDRU CERNA RĂDULESCU pentru lămuriri, primind următoarele:

„I.P.S.S. JUSTINIAN s-a opus la publicarea acestui articol, pentru că nu poate admite să apară într-o revistă a Sft. Sinod, un articol care elogiază o lege, prin care s-a distrus autonomia Bisericii Ortoodoxe".

Deşi formularea dată ideii diferă în notele furnizate de cele două surse informative şi deşi una o pune numai în gura lui Al. CERNA RĂDULESCU, ca transmiţător al ideii Patriarhului, fondul notei se confirmă, ca şi faptul material, că articolul lui OLIMPIU CĂCIULĂ, cerut de Dl. Ministru STANCIU STOIAN, a fost îndepărtat din revistă, cu puţin înaintea apariţiei acesteia.

ŞEFUL SERVICIULUI,
CĂPITAN DE SECURITATE, ss/indescifrabil.

ACNSAS, fond documentar, dosar 68, f. 463.

[4]
131/20 aprilie 1949
NOTA

În 19 aprilie 1949 Consistoriul Metropolitan al Ungro-Vlahiei a judecat cererea numitului Baciu din comuna Pledia, jud. Prahova de a fi recunoscut preot. Acest Baciu are oarecari studii de Teologie şi fusese recunoscut ca preot-confesor militar în divizia „Tudor Vladimirescu", slujind efectiv în tot timpul războiului.

În timp ce majoritatea preoţilor din Consistoriu au fost pentru aprobarea cererii, patriarhul JUSTINIAN s-a opus, sub cuvânt că „în Tudor Vladimirescu nu s-a făcut religie". Abia după insistenţe, Patriarhul a admis această cerere.

Sursa: Culai

Valoare: serioasă

Observaţiunile Serviciului: În noul Consistoriu Metropolitan ce urmează a lua fiinţă în conformitate cu prevederile Statutului Bisericii Ortodoxe Române, Patriarhul JUSTINIAN intenţionează să introducă numai preoţi devotaţi persoanei sale ca GHEORGHE SOARE etc, din această cauză starea de spirit în rândul vechilor membri se menţine agitată.

ANIC, fond DGP, dosar 77/1946, f. 198.

[5]

131/20 ianuarie 1950
NOTA

Luni 16 ianuarie 1950 toţi salariaţii Patriarhiei au fost convocaţi de JUSTINIAN MARINA în sala Sinodului din palatul patriarhal, cu care ocazie acesta a ţinut o cuvântare, expusă într-un ton foarte violent din care semnalăm părţile cele mai esenţiale:

Vicarul patriarhal PARTENIE CIOPRON, directorul administrativ MODORAN şi directorul contabilităţii ALEXANDRESCU au făcut propuneri pentru avansarea unor funcţionari şi în acest fel au creat o stare de spirit ostilă Patriarhului, printre funcţionari, care văd în el singurul obstacol al îmbunătăţirii situaţiei lor materiale. În realitate el – Patriarhul – nu are nimic împotriva avansării lor, dar schema de încadrare, aprobată de Ministerul Finanţelor nu îngăduie nicio schimbare.

În continuare JUSTINIAN MARINA a dat în public delegaţia directorului MODORAN, recent angajatul lui CARP GRECEANU şi şefului Cadrelor însărcinarea de a găsi modalitatea formării unui sindicat aparte pentru salariaţii Patriarhiei. Motivele pentru care salariaţii Patriarhiei urmează să aibă sindicat aparte sunt:

Salariaţii Patriarhiei trebuie să fie educaţi în alt spirit decât ceilalţi sindicalişti din ţară. Ei trebuie să apere biserica, pe Patriarh şi să lămurească oriunde rolul Bisericei în Stat. Educaţia antireligioasă care se face sindicaliştilor în toate celelalte sindicate – inclusiv cel al Ministerului Cultelor de care depind salariaţii Patriarhiei – nu-şi poate avea locul.

Funcţionarii Ministerului Cultelor sunt educaţi pe linie sindicală şi politică în sensul ostilităţii faţă de Biserică şi al „sabotării" Patriarhiei. Pe această linie el – JUSTINIAN – trebuia să scoată în evidenţă cazul cu piesa jucată de sărbători de echipa artistică a Sindicatului Ministerului Cultelor, în care un preot era batjocorit, iar un pionier pus să scuipe pe cruce. Toate demersurile făcute de Biserică la Ministerul Cultelor sunt lăsate fără urmare. „Trebuie să precizez, a precizat JUSTINIAN, şi să o ştiţi cu toţii că la Ministerul Cultelor suntem sabotaţi întru-totul".

Salariaţii Patriarhiei nu s-au bucurat anul trecut de drepturile de odihnă a celorlalţi sindicalişti din ţară şi astfel a trebuit ca Biserica singură să le acorde aceste drepturi.

Apoi, JUSTINIAN MARINA a afirmat că acei salariaţi ai Patriarhiei, care sunt credincioşi ortodocşi şi care nu se comportă ca apărători ai credinţei ortodoxe ar face mai bine să plece! Cei ce se socotesc neîndreptăţiţi la salariile pe care le primesc să plece în altă parte, unde vor fi mai bine salariaţi, căci Biserica atâta poate să plătească.

La încheierea cuvântării patriarhale, mai mulţi asistenţi au cerut cuvântul, dar JUSTINIAN nu a dat prilej nimănui să vorbească, anunţând că la o dată pe care o va fixa, va avea loc o altă şedinţă, unde „va asculta" pe toţi cei ce nu sunt de acord cu cele expuse de el.

Această cuvântare a Patriarhului a stârnit vii comentarii în rândurile majorităţii personalului, care spera reîncadrări, prime de producţie, etc.

NICOLAE USERZON, zeţar la Tipografia Cărţilor Bisericeşti, a afirmat că nici pe vremea legionarilor şi nici în vremea dictaturii

antonesciene nu i s-a pus problema să plece de la Patriarhie, pentru că este evreu, dar iată că s-a găsit în plin regim de democraţie populară JUSTINIAN MARINA să ceară ca el să plece, pentru că nu este „de aceeaşi credinţă" cu Patriarhul.

Consilierul GHEORGHE MAIOR s-a exprimat plin de teamă că Patriarhul intenţionează înfiinţarea unui sindicat galben, ceea ce nu va fi tolerat şi va aduce numai supărări personalului clerical.

ALEXANDRU CERNA RĂDULESCU, prezentându-se Patriarhului, Marţi 17 ianuarie a.c., pentru a cere lămuriri asupra situaţiei funcţionarilor de la Tipografia Cărţilor Bisericeşti, care conform hotărârii C.G.M. fac parte din Uniunea „Arte Grafice" după locul lor de muncă, a primit ca răspuns următoarele:

„Muncitorii pot face parte din Sindicatul Arte Grafice, pentru că sunt muncitori, dar funcţionarii Patriarhiei vor trebui să facă parte din noul sindicat, indiferent ce ar gândi Confederaţia Generală a Muncii".

Preotul OLIMP CĂCIULĂ, bibliotecarul Institutului Teologic de grad universitar din Capitală, afirmă că hotărârea Patriarhului de a crea un „Sindicat propriu" se datorează faptului că el este iritat de gândul că funcţionarii administraţiei patriarhale fac parte din Sindicate, care nu sunt sub controlul său (cei de la şcolile bisericeşti fac parte din Sindicatul Învăţământului, cei de la Tipografia Cărţilor Bisericeşti din Sindicatul Artelor Grafice şi cei de la Patriarhie din Sindicatul Ministerului Cultelor). JUSTINIAN doreşte ca niciun sindicalist să nu se poată adresa – ca în prezent – unui Sindicat pentru a-şi revendica drepturile. După CĂCIULĂ, JUSTINIAN doreşte introducerea unei „dictaturi personale sindicale".

În 18 ianuarie a.c., TĂNĂSESCU, delegatul Uniunii Sindicatelor Artelor Grafice, aflând de cele discutate, s-a prezentat consilierului GHEORGHE MAIOR şi i-a cerut să-i obţină o audienţă la Patriarh: la intervenţia lui MAIOR, JUSTINIAN a replicat că nu mai are ce discuta cu Uniunea Sindicatelor Artelor Grafice, refuzând să primească în audienţă [pe] TĂNĂSESCU.

La prima întrunire a biroului organizaţiei de Partid de la Patriarhie, ţinută în seara zilei de 16 ianuarie a.c., s-a discutat problema ridicată de JUSTINIAN MARINA, dar niciunul din participanţi nu au luat atitudine, resimţindu-se o dezorientare accentuată: a reieşit numai că acest pro[i]ect va fi foarte greu de adus la îndeplinire.

SURSE: COSTEA, VLAICU şi OLIVER

Valoare: verificată în ceea ce priveşte afirmaţiunile făcute de JUSTINIAN MARINA în faţa funcţionarilor în sala Sinodului.

Măsuri luate: Se semnalează spre ştiinţă.

ACNSAS, fond informativ, dosar 2252, vol. II, f. 450-452.

[6]
D.S.C.
13/1/II/1950
NOTA

Rezumatul cuvântării rostite de P.S. PARTENIE CIOPRON, Vicar Patriarhal, la deschiderea cursurilor de îndrumarea preoţilor, în ziua de 23 ianuarie 1950, la Institutul Teologic din Bucureşti.

„Mi s-a făcut cinstea şi de data aceasta de a reprezenta pe I.P.S. Patriarh la deschiderea acestor cursuri de îndrumare. Am primit cu bucurie această delegaţie şi vă transmit din partea I.P.S. sale patriarhiceşti binecuvântări şi urări de spor în munca pentru care aţi fost chemaţi.

Când văd acest mare sobor de preoţi, îmi vin în minte cuvintele adresate de Mântuitorul ucenicilor săi, când le-a spus: „În lume necazuri veţi avea. Iată eu vă trimit ca pe nişte oi în mijlocul lupilor. Păziţi-vă de oameni, că vă vor da în judecata soboarelor şi vă vor duce înaintea dregătorilor şi veţi fi urâţi din pricina mea. Va veni vremea când oricine vă va ucide, să i se pară că duce slujba lui Dumnezeu.

Toate aceste cuvinte le-a spus Mântuitorul, ca să vă prevină să fiţi pregătiţi, ca pe toate să [l]e înfruntaţi cu bărbăţie. Trebuie să afirm că pe tot globul pământesc sunt mari s[g]uduiri sociale.

Toate instituţiile sunt zguduite din temelii şi puse la încercare.

Biserica de pretutindeni este pusă şi ea la mari încercări. Şi Biserica noastră este pusă de asemenea la încercare. De aceea, conducerea a ţinut seamă de aceste lucruri şi, pentru ca preoţii să poată face faţă tuturor încercărilor şi situaţiunilor grele, în care este pusă, a înfiinţat aceste cursuri.

Datoriile pe care le aveţi la aceste cursuri le-a spus părintele Rector şi le subscriu şi eu. Cunosc sacrificiile pe care le faceţi pentru a veni la aceste cursuri, părăsindu-vă pentru atâta vreme familiile, copiii

şi enoriaşii.

Dintre toate virtuţile creştineşti, cea pe care eu personal o apreciez mai mult, este înţelepciunea.

Omul înţelept este ferit de orice greşeli serioase, pentru că nu se pripeşte niciodată în hotărârile pe care trebuie să le ia.

Preotul în mod deosebit trebuie să fie un om înţelept. Cursurile acestea au un caracter de ordin numai teoretic. Mă folosesc de acest prilej pentru a felicita pe părintele rector şi corpul profesoral pentru dobândirea noului local.

Urez tuturor spor la muncă şi nu pot încheia decât îndreptându-mi gândul către bunul Dumnezeu şi zicând: Doamne al puterilor, fii cu noi, căci pe altul afară de tine, ajutor pentru necazuri nu avem. Doamne al puterilor, miluieşte-ne pe noi".

De observat că textele citate din noul testament sunt luate din pericopele evanghelice rânduite a se citi la slujba unui mucenic, iar rugăciunea finală este rânduită de tipic pentru postul cel mare.

ACNSAS, fond informativ, dosar 2252, vol. II, f. 448.

[7]
131/10 februarie 1950

NOTA

Luni 30 ianuarie a.c. episcopul NICOLAE POPOVICI al Oradiei, a reamintit cu ocazia mesei date la sărbătorirea Sfinţilor Trei Ierarhi, patronii Institutului Teologic de grad universitar din capitală, predica pe care a ţinut-o în 15 ianuarie a.c., la Oradea, cu ocazia aniversării a 100 de ani de la naşterea lui Eminescu, în felul următor:

„Să-l privim pe Eminescu aşa cum este întreg, măreţ. Să ne gândim la perspectiva geografică cuprinsă în toată măreţia ei în poezia lui Eminescu. Ce măreţie, ce splendoare, ce perspectivă geografică curată! Tineret să învăţaţi poeziile lui Eminescu ca rugăciunile, iar doinele lui (referindu-se la «De la Nistru pân` la Tisa») ca imnurile sfintelor cântări".

SURSA: NERO
Valoare: serioasă

ACNSAS, fond informativ, dosar 2669, vol. I, f. 51.

[8]
131/11 februarie 1950

NOTA

La Institutul Teologic s-au serbat patronii Teologiei, Sfţii Trei Ierarhi: Vasile, Grigore şi Ioan Gură de Aur.

Solemnitatea urma să fie onorată cu prezenţa Patriarhului JUSTINIAN şi a Tov. Ministru Stanciu Stoian. La ora 10 a.m., însă, atât Patriarhul, cât Tov. Ministru Stanciu Stoian au fost chemaţi telefonic de Tov. Ghe. Gheorghiu Dej, aşa că nu au mai participat la serbare; au ajuns însă la timp la Institut, pentru a participa la „mica agapă" ce a urmat după serbare.

În numele Patriarhului a vorbit la serbare Episcopul NICOLAE POPOVICI al Oradiei. Pe marginea vieţii celor Trei Mari Ierarhi ai ortodoxiei, Vasile cel Mare, Grigorie şi Ioan Gură de Aur – episcopul POPOVICI a vorbit despre „îndrăzneala creştină".

Subiectul a fost tratat cu „îndrăzneală" reuşind să electrizeze într-adevăr pe preoţii şi studenţii din sala festivă. Vorbind despre lupta celor Trei mari Ierarhi cu lumea păgână a vremii lor, despre curajul acestora de a înfrunta toate primejdiile unor regimuri politice ostile Bisericii lui Hristos – episcopul POPOVICI a reuşit cu uşurinţă să convingă auditoriul reacţionar, că în situaţia de azi, preoţimea trebuie să aibă o atitudine identică cu cea a acestor stegari ai creştinismului.

A impresionat deosebit amintirea dialogului înverşunat dintre Sf. Vasile cel Mare şi guvernatorul păgân Modestus. Mişcat de vehemenţa şi curajul cu care Sf. Vasile îşi apăra credinţa creştină, guvernatorul Modestus a exclamat: „Niciun episcop nu mi-a vorbit în felul acesta". La care Sf. Vasile a răspuns: „Pentru că desigur, încă nu aţi întâlnit un adevărat episcop al lui Hristos".

Episcopul POPOVICI şi-a încheiat cuvântarea cu o rugăciune: „Să rugăm pe cei trei mari Ierarhi, să binecuvânteze din cer pe toţi sprijinitorii şi apărătorii Bisericii lui Hristos şi să împrăştie pe toţi vrăjmaşii ei".

Cei prezenţi în sală au explodat în aplauze furtunoase.

Referitor la cele de mai sus, preotul OLIMP CĂCIULĂ, bibliotecar la Institutul Teologic a spus:

„A vorbit ca un mare ierarh. S-a ridicat cu îndrăzneală şi curaj la nivelul Sf. Vasile cel Mare. Probabil, personal, şi-a făcut rău, politiceşte. A spus însă lucruri care trebuiau spuse".

Preotul ALEXANDRU TEODORESCU din comuna Podu-Rizii, Dâmboviţa a afirmat: „A vorbit ca un Hristos, preoţilor le venea să se ducă să-l îmbrăţişeze. Cu astfel de vlădici, comuniştii nu vor reuşi să distrugă Biserica".

Preotul JUSTIN MOISESCU a afirmat:

„POPOVICI a vorbit de o mie de ori mai «tare» decât CIOPRON la deschiderea cursurilor. Cred, chelului îi lipsea tocmai tichia de mărgăritar".

SURSA: M. Stănescu

Valoare: serioasă

ACNSAS, fond informativ, dosar 2669, vol. I, f. 49-50.

[9]

Declaraţie[347]

Subsemnaţii Econom Teodor Stoica, preot pensionar, cu domciliul în Galaţi, str. Trei Ierarhi, Nr. 14 A şi Econom Dimitrie Istrate, parohul parohiei Sf. Vineri din Galaţi, foşti consilieri eparhiali sub episcopatul Cosma, pe conştiinţă şi onoare declarăm următoarele:

În anul 1946, după sărbătorile Paştelui membrii Consiliului Eparhial au fost convocaţi la Palatul Episcopal pentru a delibera asupra diverselor chestiuni, sub preşedinţia P.S. Cosma.

Prezenţi: Ec. Th. Stoica şi Ec. D. Istrate

Absenţi: Ec. N. Gâdei, Ec. C. Todicescu şi Ec. I. Diaconescu.

Am fost chemaţi în biroul P.S. Episcop Cosma unde se afla şi P.S. Antim Nica în calitate de vicar al Episcopiei din Galaţi.

Din cauza lipsei celor 3 membri din Consiliu nu s-a ţinut şedinţă

[347] Document scris cu cerneală neagră.

în regulă, totuşi P.S. Episcop a insistat să vadă corespondenţa cu caracter urgent.

Printre corespondenţa cu caracter urgent era şi o adresă din partea organizaţiei: Apărarea Patriotică, prin care se cerea să se designeze un conferenţiar, îndrumător, pentru organizarea filialelor de apărare patriotică în jud. Covurlui, pe parohii.

Precizez că această adresă a fost propusă de mine în sânul „Regionala Apărare Patriotică", al cărui vicepreşedinte am fost şi am activat tot timpul, Ec. Th. Stoica.

O citesc P.S. Episcop Cosma şi fiindcă se cere urgenţa s-ar putea să se dea ordine în subordin în consecinţă.

Episcopul Cosma a spus: „Nu este chiar aşa de urgentă".

Atunci se amestecă şi P.S. Antim Nica şi spune: „Apărarea Patriotică este un avort al comunismului de provenienţă jidovească. Aşa că nu vă prea grăbiţi, mai ales că comunismul, va proceda ca în Rusia, distrugând complet Biserica Creştină".

Am luat corespondenţa şi ne-am dus în cancelarie, cu adâncul regret, de a nu fi putut reuşi obiectul iniţiativei mele.

Aceasta ne este declaraţia pe care la cerere o vom întări cu legiuitul jurământ.

Econom Th Stoica
Preot Econom D. Istrate[348]
22 martie 1950
ACNSAS, fond informativ, dosar 701, vol. II, f. 234-234v.

[10]

131/29 aprilie 1950
REFERAT

În legăturile cu cursurile de îndrumare ale preoţilor, avem onoarea a referi următoarele:

Aceste cursuri au fost create la începutul anului 1948, cu scopul de a ajuta preoţilor să-şi împrospăteze cunoştinţele în spirit

[348] Ultima semnătură şi data sunt trecute cu cerneală albastră.

democratic. Astfel, în cadrul programului erau incluse şi conferinţe cu caracter politic democratic, care le arăta linia bisericii în cadrul regimului de democraţie populară.

Încă din cursul anului trecut Patriarhul JUSTINIAN a căutat să schimbe caracterul acestor cursuri. Astfel a început încetul cu încetul să elimine conferinţele cu caracter politic, iar la deschiderea seriilor a III-a şi a IV-a, patriarhul nu a mai îndrumat preoţii cursişti din punct de vedere politic.

La deschiderea seriei a V-a, Patriarhul a trimis în locul său pe fostul vicar patriarhal PARTENIE CIOPRON. Acesta, în cuvântarea sa de deschidere, nu numai că nu a vorbit politic, dar a atacat direct regimul democrat, dând a înţelege preoţilor cursişti că rostul cursurilor de îndrumare este de a-i învăţa pe preoţi cum să se camufleze în vremurile de azi.

Numai după o săptămână de la deschiderea seriei a V-a, patriarhul a pus să vorbească, în locul preoţilor de la cursuri, pe episcopul NICOLAE POPOVICI al Oradiei, cunoscut cu dese manifestări antidemocratice. Acesta în cuvântarea sa a dat a înţelege că în RPR a început războiul contra religiei şi deci preoţii să se pregătească pentru a înfrunta pe duşmanii lui Dumnezeu cu sacrificiul vieţii lor.

La deschiderea seriei a VI-a, ce a avut loc în ziua de 19 aprilie 1950, Patriarhul şi-a impus un program de conferinţe absolut cu caracter mistic religios, deşi Ministerul Cultelor înaintase tabelul cu programul conferinţelor, printre care erau şi unele cu caracter politic, pe care Patriarhul nu le-a admis.

Aflând despre acest fapt, Tov. Ministru Stanciu Stoian a stat de vorbă cu Patriarhul mai multe ore în şir, după care au ajuns la o înţelegere ca în program să se introducă şi o parte din subiectele fixate de Ministerul Cultelor.

În momentul de faţă, caracterul general al cursurilor a rămas cel fixat de Patriarhul JUSTINIAN. Preoţii sunt nevoiţi a face slujbe şi rugăciuni cca. 5 ore pe zi, lucruri pe care le cunosc încă din seminarii, iar restul programului este compus din prelegeri teoretice teologice.

Întrucât caracterul iniţial al cursurilor de îndrumare a fost schimbat complet, iar preoţii sunt nevoiţi a repeta doctrina teologică mistică, care i-a împins în braţele fascismului, după cum afirmă ei înşişi şi deci cursurile sunt utilizate ca un centru bun de propagandă antidemocratică camuflată, opiniem ca aceste cursuri să fie întrerupte.

Lt. de Securitate
Dobreanu M.

ACNSAS, fond informativ, dosar 2252, vol. III, f. 92-93.

[11]
341/10 martie 1951
NOTA

TEOCTIST ARĂPAŞU a comunicat sub formă de discuţii libere că el personal s-a dus şi a vizitat într-o zi biserica Mihai Vodă de la Arhivele Statului. Apoi s-a dus la Patraiarh şi a sugerat ideea că ar fi fost bine ca acolo să se înfiinţeze o mănăstire.

Adică preotul de mir care slujeşte acolo să fie trimis în altă parte, iar în locul lui să fie aduşi şi călugări care să ţină slujbe frumoase, predici însufleţite şi în felul acesta să se înfiinţeze un nou centru călugăresc în Bucureşti.

Spunea că Patriarhul a rămas frumos impresionat şi că a acceptat cu bucurie înfiinţarea acestei mănăstiri în Bucureşti.

SURSA: VLAICU
Valoare: serioasă
ACNSAS, fond informativ, dosar 271, vol. I, f. 76.

[12]

DEPARTAMENTUL CULTELOR
Direcţia de Studii
REFERAT
18 Aprilie 1952

Obiect: Orarul – program şi conferinţele propuse pentru cursurile de îndrumare a preoţilor ortodocşi de la Centrul Sibiu

Din examinarea şi compararea programului şi conferinţelor propuse pentru cursurile de îndrumare a preoţilor ortodocşi de la Centrul Sibiu, cu acelea propuse de la centrele de îndrumare preoţească de la Bucureşti şi Argeş, rezultă:

I. Durata cursurilor. La Sibiu este de 30 de zile, la Bucureşti ş

Argeş 45 zile.

II. Programul zilnic. Prezintă următoarele deosebiri:

— La Sibiu sunt programate a se ţine zilnic câte 2 conferinţe (exceptând miercurea şi vinerea) a câte 1, 30 ore (9-10, 30 şi 11-12, 30), pe când la Bucureşti şi Argeş o singură conferinţă pe zi.

— Pentru studiul individual este rezervată 1, 30 ore (20, 30-22) la Sibiu, pe când la Bucureşti şi Argeş sunt prevăzute 3 ore.

— În cadrul slujbelor religioase de la Sibiu nu se prevede a se face cateheze urmate de seminarii, ca la Bucureşti şi Argeş, ci numai predici urmate de seminarii omiletice.

— Seminarul asupra predicii de la slujba de seară la Sibiu se face a doua zi, nu imediat după slujbă ca la Bucureşti şi Argeş.

— La Sibiu, timpul liber intercalat în program este de 3, 30 ore (8-8, 15, 10, 30-11, 12, 30-13, 14-16 şi 19, 30-19, 45), pe când în Bucureşti este de 4, 15 ore.

— Spre deosebire de Sibiu, la Bucureşti şi Argeş se lasă timp liber o după-amiază pe săptămână (joia).

— Timpul rezervat directorului de studii la Sibiu este de una oră în fiecare zi (18-19), pe când la Bucureşti, programul prevede o singură oră (18, 30-19, 30) pe săptămână (vinerea).

— Ora de duhovnicie care figurează în fiecare luni (18, 30-19, 30) la centrele Bucureşti şi Argeş, nu apare în programul centrului de la Sibiu.

— Pentru timpul de dejun, masă şi cină, la Sibiu este rezervată 1, 45 ore (7, 45-8; 13- 14; 19-19, 30), pe când la Bucureşti şi Argeş 2 ore.

Orele destinate slujbelor religioase sunt la fel atât la Sibiu, cât şi la Bucureşti-Argeş.

III. Temele conferinţelor. Programele prezintă următoarele deosebiri în legătură cu temele conferinţelor:

— La centru Sibiu sunt programate 39 conferinţe (anexa 1)[349], la Bucureşti şi Argeş 38.

— Faţă de programele de la Bucureşti şi Argeş, programa de la Sibiu conţine următoarele teme noi:

Cu conţinut social-religios:

1. Condiţiile istorice în care s-a făcut Uniaţia (în Ardeal)

---

[349] Lipseşte.

2. Biserica ortodoxă rusă astăzi

3. Aniversarea celor 75 de ani ai Patriarhului Alexei al Moscovei (viaţa şi opera sa).

Cu conţinut cetăţenesc:

1. Anul revoluţionar 1848 şi lupta pentru formarea statului naţional român. Dezvoltarea economică şi politică după 1848 până la neatârnare (1877)

2. Istoricul PMR

3. Cauzele şi caracterul celor două războaie mondiale (1914-1918 şi 1939-1945).

4. Democraţia sovietică cea mai înaintată din lume

5. Istoricul şi realizările luptei pentru pace în ultimii ani.

În privinţa temelor religioase, programele prezintă următoarele deosebiri:

1. Temele conferinţelor despre epistolele hristologice, eshatologice şi pastorale ale Apostolului Pavel, precum şi temele conferinţelor despre „Ortodoxie şi catolicism" şi „Ortodoxie şi protestantism", programate a se ţine în 5 lecţii la centrele de la Bucureşti şi Argeş, în programul de la Sibiu sunt contopite în două conferinţe cu titlurile:

— Problemele eshatologice, soteriologice şi hristologice ale Sf. Ap. Pavel. Epistolele, pastorale ale Sf. Ap. Pavel.

— Ortodoxism, protestantism şi catolicism.

De asemenea, tema „Învăţătura ortodoxă faţă de învăţătura creştinilor după evanghelie" este programată a se trata în aceeaşi conferinţă cu învăţătura ortodoxă faţă de învăţătura adventiştilor, pe când la Bucureşti aceasta din urmă se tratează într-o conferinţă separată, iar învăţătura ortodoxă faţă de învăţătura tudoriştilor. Aceste combinaţii de subiecte se datore[ază] faptului că tudorismul nu există în Ardeal.

2. În programa de la Sibiu, unele teme religioase sunt formulate altfel decât în cea de la Bucureşti şi Argeş. Astfel, cum despre „Cultul Bisericii ortodoxe în raport cu celelalte confesiuni şi culte creştine", în programul de la Bucureşti şi Argeş este formulată: „Cultul Bisericii ortodoxe române în raport cu celelalte culte".

De asemenea, tema social-religioasă: „Învăţătura ortodoxă despre bunurile materiale", în programa de la Bucureşti este formulată: „Învăţătura creştină despre bunurile materiale".

3. În programa de la Sibiu, nu figurează următoarele teme religioase înscrise în programa centrului Bucureşti:

— Evangheliile sinoptice

— Evanghelia după Ioan

— Epistolele sobornicești (idei sociale)

— Învăţătura creştină despre om.

După conţinut:

Numărul temelor religioase la Sibiu este de 10 (25, 64 %), pe când la Bucureşti şi Argeş este de 17 (44, 73 %).

Numărul temelor social-religioase la Sibiu este de 13 (33, 33%), pe când la Bucureşti şi Argeş este de 10 (26, 34%).

Numărul temelor cetăţeneşti la Sibiu este de 13 (33, 33%), iar la Bucureşti şi Argeş de 8 (21, 04%).

Numărul temelor administrative şi de organizare (bisericească) este de 3 (7, 60%), ca la Bucureşti.

IV. Seminariile. Ca şi la centrele Bucureşti şi Argeş, seminariile se împarte în:

1. Seminarii asupra conferinţelor. Pentru fiecare conferinţă, atât la Bucureşti şi Argeş, cât şi la Sibiu, programa prevede o oră de seminar pe zi.

2. Seminarii speciale. Programa centrelor Bucureşti şi Argeş fixează un număr de 36 seminarii speciale pentru toată durata cursurilor. Programa centrului Sibiu nu indică în mod precis numărul acestor seminarii, ci numai materiile la care se referă şi anume: liturgica, omiletica, biblie şi sectologie.

Este de observat faptul că în programa de la Sibiu seminarii speciale de cântare bisericească, doctrină ortodoxă şi legislaţie bisericească, pe care le găsim în programele de la Bucureşti şi Argeş.

Seminariile speciale de liturgică şi scriptură (biblie) figurează în ambele programe, cu deosebirea că la Sibiu nu se face seminar special de tipic la liturgică.

3. Seminarii practice. Pe când la centrele Bucureşti-Argeş programa prevede să se ţină seminarii practice atât la predici, cât şi la cateheze, la centrul Sibiu programul menţionează seminarii numai asupra predicilor şi poartă denumirea de „seminarii omiletice". Ele se fac asupra predicilor rostite la rugăciunile din seara precedentă, precum şi în dimineaţa zilei respective. În program se arată că la aceste seminarii se insistă asupra actualizării predicilor.

Concluzii

1. Durata cursurilor la Sibiu este de 15 zile, mai mică decât la Bucureşti şi Argeş. Programa nu precizează data începerii acestor cursuri.

2. Din cauza duratei mai scurte a cursurilor, programa de la Sibiu este mai încărcată, decât cea de la Bucureşti, deoarece prevede să se ţină câte două conferinţe, a câte 1,30 ore şi câte 2 ore de seminar pe zi.

3. Deşi sunt 2 conferinţe pe zi, totuşi timpul rezervat pentru studiul individual la centrul Sibiu este de 1, 30 ore, în timp ce la Bucureşti şi Argeş pentru o singură conferinţă pe zi timpul rezervat studiului individual este de 3 ore.

4. Nu se lasă liberă în timpul săptămânii nicio după amiază, iar în timpul liber intercalat în programul zilnic este numai de 3, 30 ore, faţă de 4, 15 ore la Bucureşti.

5. Programa de la Sibiu prezintă şi unele părţi bune faţă de cea a centrului de la Bucureşti, deoarece:

— Nu figurează în programă unele teme religioase care se găsesc trecute în programa centrului Bucureşti (în număr de 4), pe care preoţii le-au studiat în facultăţile ş academiile teologice, iar altele sunt concentrate sau contopite (în număr de 7);

—Conţine un număr mai mare de teme social-religioase (13 faţă de 10) şi cetăţeneşti (13 faţă de 8);

— Numărul orelor de seminar este mai mic;

— Nu se preocupă de catehează sub nicio formă;

— În fiecare zi directorul de studii are la dispoziţie o oră de convorbiri cu preoţii. În programă nu se350 precizează însă care este obiectul acestor convorbiri;

6. Din programă lipsesc temele predicilor şi seminariilor acestora, precum şi ale seminariilor de liturgică, omiletică, biblie şi sectologie. De altfel, aceeaşi lipsă se constată şi la Bucureşti;

7. Nu se arată programul din duminici şi sărbători;

8. Programa nu prevede nicio participare a preoţilor la vreo manifestare organizată în afara cursurilor (cum ar fi şedinţe ARLUS, etc.).

Propuneri.

---

350 Adnotat.

Din compararea celor două programe rezultă că e posibil să se ia elementele bune din amândouă şi să se alcătuiască un proiect de program unic sau aproape unic pentru toate centrele de îndrumare. În acest scop, propunem ca cei doi directori de studii să fie îndrumaţi ca împreună să elaboreze acest program unic, eventual cu colaborarea Direcţiei de Studii.

ACNSAS, fond documentar, dosar 67, f. 397-401.

[13]

Nota a fost primită în ziua de 27.V.1953, de la informatorul „V 25", în casă de către lt. maj.

Dobreanu Mircea, subşef de birou

341/28 mai 1953

Exemplarul Nr. 1

NOTA

Informatorul „V 25" semnalează că TEOCTIST ARĂPAŞU, decanul Institutului Teologic din Bucureşti este contra studenţilor teologi, care intenţionează să intre în Sindicatul Patriarhiei, asta pe motiv că „organele sindicale s-ar amesteca prea mult în treburile Institutului".

De asemenea, într-o discuţie avută cu informatorul nostru, TEOCTIST ARĂPAŞU a îndemnat pe acesta să-i atragă atenţia studentului teolog ZAMFIRESCU ALEXANDRU din anul II, de la Institutul Teologic din Bucureşti, să nu se avânte prea mult pe linie sindicală şi de U.T.M. şi să lase lucrurile mai uşor.

SLT. DE SECURITATE,

Burlacu N. /ss

ACNSAS, fond informativ, dosar 271, vol. I, f. 64.

[14]

„Program de politică bisericească – 10 februarie 1947

Domnului Dr. Petru Groza,
Preşedintele Consiliului de Miniştri
Bucureşti

Mult stimate Domnule Prim ministru,

Multele şi importantele griji de ordin politic cărora aveţi să le faceţi faţă în aceste vremuri de răscruce pentru viaţa poporului nostru, socotesc că nu Vă dau răgaz să Vă preocupaţi şi de problemele bisericeşti atâta cât ştim că o cere inima Domniei Voastre, atât de legată de viaţa noastră bisericească. De aceea, Vă rog să-mi îngăduiţi ca în baza cunoştinţei vechi ce ne uneşte şi având calitatea de cel mai vechi membru al Sinodului arhidiecezan din Sibiu, să supun atenţiei Domniei Voastre, în mod personal, câteva din punctele cu caracter mai urgent ale unui program de politică bisericească, a căror înfăptuire dacă ar urmări-o Onor. Guvern ce-l prezidaţi, ar binemerita şi de la neam şi de la Biserică.

1. Am observat în Biserica din Vechiul Regat lipsa unor candidaţi cu pregătire serioasă pentru scaunele de ierarhi. Cauzele socotesc că sunt în special următoarele două: a) Mănăstirile aflându-se într-o stare culturală inferioară nu pot da din sânul lor elemente apte pentru o asemenea misiune de cârmuitor de suflete; b) Ierarhii fie că s-au recrutat din preoţi căsătoriţi, fie că au fost aleşi dintre monahi, n-au fost şi nu sunt preocupaţi de grija de-a creşte o pleiadă de tineri din care să se recruteze viitorii conducători ai Bisericii. Deci de câte ori ajunge vacant un scaun episcopal, se fac tot felul de combinaţii străine de interesele Bisericii. Biserica trebuie să aibă în jurul fiecărui scaun episcopal un stat major de clerici culţi, cari trebuiesc formaţi şi educaţi nu numai în şcolile teologice din ţară, ci şi la şcoli alese din străinătate, de unde pot aduce impresii şi învăţăminte bune de aplicat în viaţa noastră bisericească. În lipsa unei astfel de pleiade de tineri pregătiţi, de câte ori se pune problema ocupării unui scaun devenit vacant, decide întâmplarea combinată cu cele mai pătimaşe intrigi: ajunge că unui preot i-a murit soţia sau s-a divorţat, ca să se socotească vrednic de-a fi episcop şi să pună în mişcare tot felul de mijloace şi forţe străine de idealurile Bisericii, ca să-şi realizeze scopul. Alegerile nu mai promovează la conducerea Bisericii elemente cari să se fi distins

prin munca, prin cultura, prin caracterul lor. Iar urmările unor astfel de practici ne dăm seama cu toţii cât de păgubitoare sunt pentru Biserică şi pentru viaţa poporului în general.

La noi în Ardeal, deşi n-am avut mănăstiri, selecţiunea aceasta s-a făcut de la Mitropolitul Şaguna încoace datorită grijii ierarhilor de-a pregăti elemente serioase prin trimiterea la studii în străinătate, dar şi datorită unor împrejurări cari făceau ca oameni cu însuşiri alese şi cu frumoasă cultură să se devoteze Bisericii. Datorită acestui fapt, după unirea politică de la 1918, Biserica din Ardeal a avut elemente suficiente pentru ca să le aşeze în fruntea episcopiilor nou înfiinţate, iar pe cele vechi să le reînvioreze. Mai târziu locul acelor bărbaţi din generaţia mai veche l-au ocupat elemente tinere, formate în mare parte prin înţelegerea ce am dat-o eu acestei probleme. Astfel în scaunele episcopale din Ardeal se găsesc azi bărbaţi bine pregătiţi, cari la rândul lor vor pregăti elemente bune pentru necesităţile de viitor.

Cum poate ajuta Statul la remedierea acestei situaţii? Desigur problema pregătirii elementelor de valoare pentru scaunele de ierarhi e o problemă a Bisericii şi ea trebuie să şi-o asume în mod direct. Dar ca să-şi ia asupra ei împlinirea acestei datorii, credem că ar fi bine ca Domnia Voastră, Domnule Prim ministru, să atrageţi atenţia organelor supreme bisericeşti asupra ei, printr-o adresă din partea Domniei Voastre, promiţând totodată sprijinul efectiv al Guvernului. Sprijinul acesta l-aţi concretiza punând în vedere un număr de burse pe cari Statul le-ar pune la dispoziţia Bisericii pe seama unor absolvenţi foarte bine selecţionaţi ai Facultăţilor şi Academiilor teologice ca să meargă la studii în străinătate. Înapoindu-se aceşti tineri în ţară, ierarhii ar avea datoria de a-i ajuta la dezvoltarea culturii şi personalităţii lor, aplicându-i cu posturi de răspundere din centrele eparhiale. La ei ar face apoi Biserica apel când s-ar pune problema întregirii vreunui scaun episcopal. Domnia Voastră ajutând la pregătirea unor astfel de tineri, V-aţi câştiga un titlu nepieritor la recunoştinţa lor şi a Bisericii.

2. În 1948 se vor împlini 100 de ani de la hirotonia şi întronizarea lui Şaguna ca episcop al românilor ardeleni şi de la Adunarea naţională de pe câmpia libertăţii. Aniversarea aceasta ar trebui să se facă în cadre impunătoare. De aceea trebuie pregătită din vreme cu un program bine cugetat şi cu participare numeroasă de cler, popor şi intelectuali, ca să fie o manifestare grandioasă şi unanimă a conştiinţei de sine a românismului. Guvernul va trebui numaidecât să

ia parte pentru ca aceste serbări să fie pe măsura marilor evenimente comemorate. Deci e necesar şi ajutorul Onor. Guvern. În acest sens ar trebui să se instituie un comitet de pregătire, din care să facă parte reprezentanţi ai instituţiilor reprezentative în viaţa neamului şi care să lucreze în strânsă legătură cu Onor. Guvern şi cu Biserica din Ardeal. Dacă nu se va proceda astfel, ne vom trezi cu iniţiative izolate pentru acele serbări şi cu animozităţi cari vor avea ca urmare supărări în viaţa publică şi vor ştirbi autoritatea şi însemnătatea serbărilor.

3. Stârnesc nemulţumirea preoţimii şi a poporului credincios diferite ştiri lansate despre o intenţie a Onor. Guvern de a modifica Legea şi Statutul de organizare a Bisericii ortodoxe române, precum şi de-a legifera alte chestiuni ale Bisericii şi preoţimii noastre. Eu unul nu dau crezare acestor ştiri, fiindcă nu cred că Onor. Guvern şi mai ales Domnia Voastră Vă veţi da vreodată învoirea la modificarea Legii şi a Statutului de organizare a Bisericii noastre, care sunt alcătuite pe baza Statutului organic şagunian, cu un caracter democratic cât se poate de larg şi au intrat în conştiinţa clerului şi poporului din Ardeal în aşa măsură încât oricine şi oricând ar încerca o modificare a lor, ar provoca un fior de nemulţumire în sufletele tuturor.

Dar eu socotesc că şi alte legi în domeniul vieţii bisericeşti astăzi ar fi cu totul inoportune chiar din punctul de vedere al Guvernului. Când Statul şi populaţia au să lupte cu problema alimentării, mai ales în Moldova , dar chiar şi în Ardeal, nu cred că ar fi la locul lor intervenţiuni ale statului în domeniul vieţii bisericeşti, care e cel mai sensibil şi cel mai gingaş de tratat. Orice intervenţie de felul acesta a Statului ar fi interpretată în atmosfera de astăzi ca vădirea unei intenţiuni pe care Onor.Guvern şi mai ales Domnia Voastră ştiu că nu o aveţi.

Vă rog deci, Domnule Prim ministru, să privegheaţi ca să fie integral respectat principiul autonomiei bisericeşti, pe care l-aţi apărat în vremuri de ...(ilizibil) cu toată convingerea şi cu tot curajul.

4. În anumite cercuri bisericeşti se agită chestiunea unor noi alegeri pentru toate corporaţiile bisericeşti de jos, de la parohie, până sus. Aceste alegeri sunt a se face cu vot obştesc şi pe faţă, nu cu vot secret, ci cu votare nominală în parohii, sub conducerea preoţilor şi cu control public. Eu cunosc greutăţile şi atmosfera în care s-ar face astăzi asemenea alegeri. De aceea fără să aduc alte motivări, Vă sfătuiesc şi Vă rog să nu daţi curs acestor alegeri cu niciun chip, oricât de

insistentă ar fi dorinţa unora de a-şi satisface interesele.

5. Am ascultat de dorinţa ce mi-aţi arătat-o în scrisoare şi prin dese comunicări ce mi le-au adus de la Domnia Voastră consilierii păr. Liviu Stan şi păr. Spiridon Cândea, de-a schimba pe păr. Dumitru Stăniloae din fruntea Rectoratului Academiei teologice „Andreiene". Am ezitat mult de-a face acest pas, pentru că era plin de ingratitudine faţă de un profesor distins, un teolog de rar talent şi de un bărbat respectat de tot clerul Bisericii noastre. Am făcut schimbarea cu sufletul îndoit, dar văzând consecinţele ei de astăzi, vă mărturisesc că regret a o fi făcut: părintele D.Stăniloae a plecat de la Academia teologică „Andreiană" lăsând în urma sa un gol pe care cu altul nu-l pot umplea. Tot clerul nostru, cu mine în frunte, regretă această pierdere ce o îndurăm prin plecarea de la noi a păr. D.Stăniloae. Din cazul acesta scot concluzia că nu e bine să se amestece bărbaţii politici în asemenea chestiuni şi nu e bine să asculte conducătorii Bisericii de asemenea inmixtiuni.

6. Trec acum la probleme mai mari. O datorie importantă impusă de spiritul vremii este aceea de a se trimite soli eclesiastici pe lângă Bisericile ortodoxe din celelalte ţări. Aceşti soli ar fi foarte folositori şi pentru Biserica şi pentru statul nostru, putând să ne câştige prin mijlocirea Bisericii din acele state multe simpatii în inima respectivelor popoare şi a factorilor politici. Peste tot s-ar cimenta solidaritatea ecumenică dintre popoarele ortodoxe, ceea ce ne-ar crea o atmosferă de prietenie în statele vecine. Azi, când lumea întreagă se organizează în spirit universalist şi în domeniul politic şi în cel cultural, fără a neglija realităţile naţionale, e timpul să se accentueze caracterul universal sau ecumenic al ortodoxiei, care a fost prea mult întunecat în Bisericile particulare. Dacă lumea, devenită atât de mică, îşi caută legături de unitate chiar acolo unde le găseşte cu anevoie, oare nu e cazul ca popoarele ortodoxe să dezvolte o unitate pe care o au efectiv prin Biserica lor?

7. Nu trebuie neglijată însă nici chestiunea ambasadorului de la Vatican. Acolo am avut şi înainte un astfel de ambasador, dar nu s-a pus nicio grijă în alegerea lui. Erau trimişi acolo oameni cari nu se pricepeau la chestiuni bisericeşti, nu ştiau cum să se comporte în mediul de rafinată diplomaţie al Vaticanului, nu aveau ţinte clare pe cari să le urmărească şi să le apere, ci se lăsau atât de mult copleşiţi de fastul şi de curtoazia formală a diplomaţilor papali încât cedau în orice

chestiune în discuţie şi uneori treceau ei înşişi la catolicism. Un sol priceput trimis acolo ar folosi mult ţării noastre prin informaţiunile ce le-ar putea culege despre intenţiile Vaticanului, a căror realizare nu se urmăreşte totdeauna prin acţiuni vădite şi zgomotoase. Avem în ţară minorităţi cari ţin de scaunul papal şi cari lucrează la ordinele sau la sugestiile de acolo, adeseori în detrimentul statului. Avem cu acest scaun unul din cele mai oneroase concordate. Eu am făcut un studiu comparativ asupra concordatelor şi am constatat acest lucru. Tot ce-a voit să câştige Vaticanul în dauna suveranităţii statului român a câştigat prin diplomaţia lui. Deci e necesar să se aleagă pentru solia de la Vatican oamenii cei mai bine pregătiţi şi cei mai devotaţi credinţei strămoşeşti şi intereselor statului român, dacă peste tot se mai menţine această solie pe lângă Vatican.

8. Dar timpul de azi ne impune să stabilim contactul şi cu celelalte Biserici creştine, prin aşa zisa mişcare ecumenică. Am avut cu această mişcare legături şi înainte de război, dar nu atât de intense cum ar fi trebuit şi cum le au celelalte popoare ortodoxe. De pildă, Biserica greacă din Patriarhia de Constantinopol are un delegat permanent la Londra. E de prevăzut şi se simte chiar că în tendinţa de apropiere a popoarelor în spiritul Organizaţiei Naţiunilor Unite, mişcarea ecumenică, ca tendinţă de apropiere a popoarelor prin Biserică şi prin credinţă va lua un nou şi mare avânt. Aşa de pildă, pentru anul 1948 e proiectată o reuniune mai mare la Amsterdam. Noi nu putem rămânea la o parte. Nici nu se cade să participăm în mod anemic şi accidental, cum am făcut-o uneori înainte. În anii de război am rămas chiar cu totul pe dinafară. Acum ni se fac chemări să intrăm din nou în legături cu ea. Trebuie să o facem şi anume cu alt avânt şi într-un mod mult mai sistematic. Trebuie să trimitem şi acolo oameni pregătiţi şi de prestigiu, cari să se dedice cu pricepere acestor probleme. Din această conlucrare şi reciprocă cunoştinţă putem profita mult şi din punct de vedere politic. La aceste reuniuni vin în dezbatere uneori şi probleme adiacente domeniului politic. De pildă, în 1925, la un mare congres din Stockholm ungurii s-au plâns că statul român solilor lor din Ardeal nu le-ar fi eliberat paşaport şi au inundat de la Budapesta acel congres cu telegramele lor de ... (ilizibil). Dar nu le-a fost adevărată plângerea lor şi a fost un noroc că am fost prezenţi ca să spulberăm la moment afirmaţia lor neadevărată. Trebuie să fim deci mereu prezenţi ca să preîntâmpinăm asemenea acuze şi

atmosfera defavorabilă care ni se poate crea pe plan internaţional. Statul având interes să fim reprezentaţi la această mişcare în care se întâlnesc reprezentanţii religioşi ai tuturor popoarelor, trebuie să dea Bisericii tot sprijinul ca să-şi poată trimite delegaţii ei. Iar siguranţa acestui ajutor trebuie să o aibă Biserica din vreme, ca să se poată pregăti din vreme, nu să improvizeze în ultima clipă o delegaţie nepregătită.

9. Pe urma legăturilor ce am putut încheia în cadrele mişcării ecumenice, pot să fiu de folos ţării obţinând de la „Serviciul mondial al Bisericilor" ajutoare gratuite în măsură considerabilă pentru multe lipsuri de la noi, îndeosebi pe seama populaţiei din regiunile mai rău bătătorite de secetă ale Moldovei. Pe cum binevoiţi a şti, am şi primit până acum un mic stoc de asemenea ajutoare pe cari după ce vom trece peste formalităţile vămilor le vom împărţi celor lipsiţi. E acesta un ajutor pe care confesiunile unite în acest scop îl acordă tot prin Biserici pe seama ţărilor avizate la ajutor din afară, între acestea fiind noi printre cele dintâi.

Prin urmare confesiunile din America organizate în „Serviciul mondial al Bisericii" distribuie ajutoare gratuit prin mijlocirea Bisericilor din ţările lipsite. În America, unde e regimul separaţiei între Biserică şi Stat, creştinii nici nu înţeleg să sară în ajutorul creştinilor din alte părţi ale lumii pe altă cale decât tot prin Bisericile ţărilor lipsite. Vă rog să aveţi în vedere aceste condiţiuni şi să acordaţi din partea Domniei Voastre şi a Guvernului tot sprijinul ca să putem aduce şi distribui cât mai efective ajutoare şi danii venite din America.

Acum aveţi Domnia Voastră şi întregul Guvern ocazia cea mai prielnică pentru a Vă împlini punctul din platforma program de-a acorda Bisericii sprijinul pentru realizarea misiunii ei, mai ales în ce priveşte asistenţa socială. Eu pot să aduc ajutoare din America fără niciun obligament luat asupra noastră, nici de ordin religios ori bisericesc nici de ordin politic, ci cu totul liber şi în mod gratuit. Deci Statul şi Guvernul nu dă materialul pentru această operă de asistenţă socială ci-l câştigă Biserica, iar Statul o ajută la aducerea şi împărţirea ajutoarelor. De această chestiune aflu necesar să vă prezint şi un raport special în timpul cel mai scurt.

V-am supus Domniei Voastre, Domnule Prim ministru, aceste câteva puncte de program bisericesc, căci datoria noastră a ierarhilor este de a atrage luarea aminte asupra problemelor mari şi a nu atrage

Guvernul în preocupări mărunte, în cari n-ar fi bine să se amestece. Ţine de prestigiul Guvernului ca să dea ajutor la rezolvarea problemelor mari ale Bisericii, căci acest ajutor se întoarce tot în folosul lui. Fiindcă e ştiut că Biserica poate aduce, dacă e ajutată cum trebuie şi unde trebuie, o mare contribuţie la refacerea vieţii sufleteşti a poporului, fără de care nu se poate înfăptui nicio reconstrucţie.

Primiţi Vă rugăm Mult Stimate Domnule Prim ministru, expresiunea multelor mele simţăminte de stimă şi consideraţiune.

Sibiu, la 10 februarie 1947.

Cuprins:

Introducere 5
Stadiul cercetărilor 9

Situaţia Bisericii Ortodoxe Române după 1945 22

Clerul şi arestările 28

Epurarea ierarhiei 32

Profeţii ale ierarhilor BOR privind regimul comunist 35

Partidul Stat şi Biserica Ortodoxă Română 39

Poliţia politică şi slujitorii Altarului 59

Monahismul românesc în anii '50 63

Călugării şi rezistenţa anticomunistă 67

Spiritualitatea ortodoxă în timpul comunismului 75

Mănăstirile şi puterea comunistă.

Ingerinţe politice 80

Clerici monahi în rezistenţa anticomunistă din anii '50 87

Îndrumarea clericilor în anii comunismului ... 118

Profesori de Teologie Ortodoxă în închisori ... 133

Un mărturisitor: prof. dr. Teodor M. Popescu (1893-1973) 148

Încheiere 151

Bibliografie 155
Anexă 190